

Riksdagens protokoll

1989/90:100

Protokoll
1989/90:100

Onsdagen den 4 april

Kl. 9.00–22.51

---

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 29 mars.

*Socialpolitik
– inriktning och
anslag*

2 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades

Propositionerna

1989/90:64 till arbetsmarknadsutskottet

1989/90:126 till bostadsutskottet

1989/90:133 till socialförsäkringsutskottet

1989/90:136 till försvarsutskottet

3 § Förnyad bordläggning

Föredrogs men bordlades åter

Utrikesutskottets betänkande 1989/90:UU14

Socialförsäkringsutskottets betänkanden 1989/90:SfU10–SfU13

Jordbruksutskottets betänkanden 1989/90:JoU14 och JoU18

Näringsutskottets betänkande 1989/90:NU24

4 § Socialpolitik – inriktning och anslag

Föredrogs

socialutskottets betänkande

1989/90:SoU17 Socialpolitik – inriktning och anslag (prop. 1989/90:100 delvis).

Anf. 1 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Vad vill vi med socialpolitiken? Hur skall de stora resurser som finns på detta område fördelas mellan de ännu större behoven? För första gången har riksdagen i dag tillfälle att ta ett helhetsgrepp på den frågan genom en allmän socialpolitisk debatt. Jag ser detta som en landvinning

både för riksdagen och för socialpolitiken, och jag hoppas att detta kan bli inledningen till en tradition.

Allra först några ord om det som förenar. I den svenska vården utförs ett fantastiskt arbete. Vid våra kontakter med vård och omsorg runt om i Sverige slås vi ofta av hur mycket engagemang, hur mycket omtanke och hur mycket professionalism som genomsyrar hela denna verksamhet. Men det finns också en stark otålighet över att resurserna inte vill räcka till, en sorg över att man inte kan ge all den hjälp som behövs. Våra debatter i socialutskottet handlar i mycket stor utsträckning om hur de bristerna skall kunna botas, och jag skulle vilja påstå att vi i de grundläggande värdefrågorna står varandra mycket nära.

Det är också denna värdegemenskap som gör att socialutskottet ofta kan samla sig kring gemensamma ställningstaganden. I dagens betänkande, där utskottet behandlar och majoriteten tillstyrker vår del av årets budget, finns några sådana markeringar.

En sådan markering gäller kvinnojourerna. De utför ett oerhört viktigt arbete och bör enligt utskottets mening få ett permanent stöd från statens sida. En annan markering gäller bevakningen av barnens intressen i samhället. Majoriteten i utskottet tar i princip ställning för idén om en barnombudsman. Ett tredje tillkännagivande gäller aidsundervisningen i skolorna, en fråga där det har förekommit en del finansieringsdispyter mellan olika departement. Vi ser det som oerhört viktigt att denna utbildning intensifieras och föreskriver därför att lärarfortbildningen under nästa budgetår skall kunna finansieras över aidsanslaget.

Så långt om våra gemensamma initiativ. Låt mig nu övergå från att tala för socialutskottet till att tala för socialliberalismen. För folkpartiet är socialpolitiken ett av de absolut viktigaste fälten för politiskt arbete, och det sätter tydliga spår i våra prioriteringar, här i riksdagen lika väl som i kommuner och landsting.

Har vi en kris i socialpolitiken? Det talas mycket om kriser i dessa dagar, och det kanske inte skadar att vara litet varsam med orden. Mycket av sjukvården och det sociala arbetet i Sverige fungerar bra. Ändå kan man knappast öppna en tidning eller slå på ett nyhetsprogram i TV utan att möta de människor som verkligen far illa och inte får den hjälp de behöver.

Det handlar om sjuka som måste vänta i evigheter på sin operation, gamla som inte får plats på servicehus eller omvårdnad i sina hem, arbetsskadade som inte får rehabilitering utan bara blir sämre, handikappade som inte får hjälpmedel eller arbete, anhöriga till handikappade eller svårt sjuka som inte får någon avlösning samt missbrukare som inte får plats på behandlingshem, och det handlar om föräldrar som klättrar uppför väggarna därför att de inte får tillgång till barnomsorg.

Vi är ett tålmodigt och tystlåtet folk, vi gråter och skriker inte så mycket. Men det finns mycket av svalt gråt och tyst klagan i vårdens och välfärdens utkanter, och gråten och klagan känns och hörs ända hit.

En mycket stor del av socialpolitikens resurser går åt till socialförsäkringarna. I mer än 100 år har vi liberaler varit med om att utveckla och bygga upp socialförsäkringssystemet, och vi ser det som en av de stora politiska landvinningarna i vår tid. Vi slår vakt om det systemet, och vi vill inte bara

ha ett grundskydd, utan också ett rimligt mått av standardskydd. När inkomstförmågan sviktar, vare sig det beror på sjukdom, arbetslöshet, vårdnadsplikter eller hög ålder, skall man i rimlig utsträckning kunna behålla sin tidigare inkomst. Därför har vi vår allmänna försäkring, och den är ett omistligt inslag i den generella välfärdspolitiken.

Men socialförsäkringarna är inte bara omistliga, utan också mycket dyra att finansiera. De sociala utgifter som har stigit kraftigast de senaste 10–15 åren är just dessa s.k. transfereringar. Själva den sociala verksamheten har däremot hållits mycket kort.

Vi ser det som en allvarlig risk att den här expansionen får konsekvenser för välfärden och har därför under en följd av år föreslagit en stramare politik på socialförsäkringsområdet. Det gäller t.ex. sjukförsäkringen, som har deformerats av den illa genomtänkta timsjukpenningsreformen, det gäller vidare arbetsskadeförsäkringen, som i många avseenden motverkar sina egna syften, och det gäller arbetslöshetsförsäkringen, för vilken vi har föreslagit en högre grad av egenfinansiering. Vi har slutligen påtalat både det mänskliga lidande och det ekonomiska slöseri som ligger i att man har varit snabbt att ge sjukpenning, delpension och förtidspension till långtidssjuka men däremot mycket långsam och trög med att ordna behandling och rehabilitering.

Vi har i valrörelserna fått mycket på pälsen för den här politiken, och vi har också rönt motstånd här i riksdagen från regeringens sida. Därför är det intressant att notera att det nu börjar röra på sig även inom socialdemokratiet och att åtminstone några av våra reformidéer har slagit rot. Förslag som vi stred om här i kammaren så sent som i fjol kommer nu tillbaka i form av regeringsförslag.

Det tragiska är naturligtvis att mycken god tid har gått förlorad och att stora resurser har undandragits de eftersatta grupper som vi speciellt har velat bistå. Jag tänker på utvecklingsstörda ungdomar som inte får något jobb, på föräldrar med handikappade barn, på senildementa som inte får de gruppbeståder de behöver och på långvårdens gamla som trots vackra ord från regeringen ännu inte har möjlighet att stänga en dörr om sig.

Barbro Westerholm kommer senare i debatten att tala mer om folkpartiets förslag för "det glömda Sverige". Totalt har vi i årets budget föreslagit att ungefär en miljard kronor skall tas från oss som är friska och har arbete och ges till grupper som lever på mycket knappa villkor.

Det här är en solidaritetspolitik som vi nu har drivit i åtskilliga år, och jag tycker fortfarande att det är lika sorgligt att vi inte, från t.ex. socialdemokraterna, får gehör för de här förslagen. Socialdemokraterna har under årens lopp gjort mycket för de svaga i samhället, men när saken nu ställs på sin spets, när de tvingas välja mellan förmåner för löntagarna och ett utbyggt stöd för de allra mest utsatta grupperna, då väljer de de välorganiserade framför de oorganiserade.

Herr talman! En av de stora utmaningarna framöver gäller barnomsorgen. Här brister det både i kvantitet och i kvalitet. Mindre än nio månader återstår till det magiska året 1991, men ännu saknas barnomsorg för så där en 90 000 barn. I årets budget försökte familjeministern tänja på riksdagens beslut och omtolka det därhän att det först var vid slutet av 1991 som full

behovstäckning skulle uppnås, och senare har vi fått höra både den nya socialministern och den nya finansministern snubbla runt med olika tolkningar av samma beslut. Och vad gäller föräldraförsäkringen har vi ända sedan höstens regeringsförklaring fått två olika versioner: i ena ögonblicket säger regeringen att den andra etappen skall genomföras i sommar, och i nästa ögonblick förklaras det att det kanske inte blir något av med den saken därför att resurserna tryter.

När jag lyssnar till de här glidande beskederna, kommer jag att tänka på de debatter som Bengt Lindqvist och jag hade våren 1988. Då lovade familjeministern mycket uttryckligt att komma med klara besked om hur den utbyggda föräldraförsäkringen skulle finansieras, och det gavs till och med datum för när dessa besked skulle levereras. Men veckor gick och månader gick och till sist sade regeringen att den här reformen kunde genomföras utan finansiering därför att vi hade en så lysande tillväxt i landet – och sedan ägnade man sig med liv och lust åt att angripa finansieringen av den familjepolitiska reform som vi föreslog i valet och redovisade till sista kronan. Och nu sitter vi alltså med facit i hand och den sonderfallande ekonomi som regeringen lovade att aldrig administrera.

Vad är det då som fattas för att barnomsorgen skall fungera? Pengar och personal, är kanske det första svaret. I dag står hundratals avdelningar stängda bara här i Storstockholm därför att det inte går att rekrytera förskollärare och barnskötare till daghemmen, och tiotusentals barn drabbas oavbrutet av oplanerade avbrott i barnomsorgen. Men den stora bristvaran är ändå en helt annan – den är, tycker jag, djärvhet och fantasi. Socialdemokraterna har i årtal stretat emot all förnyelse inom barnomsorgen och slagit vakt om gamla etablerade verksamhetsformer. Och detta förhållningssätt går igen i stora delar av den sociala sektorn. Det är de offentliga monopolerna som gäller – privata lösningar göre sig inte besvär.

Får jag som exempel nämna en debatt som vi hade här i kammaren för knappt två veckor sedan. Vi diskuterade då den svåra krisen i missbrukarvården och ungdomsvården, där det sedan flera år tillbaka råder en akut brist på platser för människor som far oerhört illa. Om detta har det slagits larm gång på gång, senast av socialutskottet i ett skarpt uttalande från februari i år och av JO i ett mycket bistert utlåtande över missbrukarvården i Stockholm. Man kunde då vänta sig att det här skulle oroa regeringen och leda till kraftfulla åtgärder. Men vad som oroar regeringen – visade det sig i debatten härom veckan – det var något helt annat, nämligen att det håller på att växa upp för många privata alternativ som dessutom har mage att ta för mycket betalt av kommunerna. Regeringen har beordrat socialstyrelsen att undersöka denna växande flora av privata alternativ för att se vad som behöver göras.

Det här visar, tycker jag, hur man låter sig styras mer av sina fördomar än av sitt förnuft. Har vi en allvarlig platsbrist i missbrukar- och ungdomsvården och samtidigt en säljarens marknad där en och annan oseriös figur kan skära guld med täljknivar, då är ju lösningen på det problemet inte att reglera och förbjuda utan att stimulera utbudet och därmed pressa priserna och täcka platsbehovet, dvs. att uppmuntra många fler engagerade och livserfarna människor att arbeta med missbrukar- och ungdomsvård. Med en sådan po-

sitiv linje kommer man mycket längre än genom den förbudspolitik som regeringens driver mot människor som själva vill ta initiativ på det sociala området.

Från folkpartiets sida vill vi se en förnyelse av de offentliga tjänsterna från flera utgångspunkter. Vi vill se en förnyelse inifrån genom att de offentliganställda får större möjligheter att ta egna initiativ och att utveckla den egna verksamheten. Vi vill också se en förnyelse utifrån genom att egna företagare, ideella föreningar och kooperativ får möjlighet att medverka i det här arbetet. Det är genom att välkomna de nya initiativen och uppmuntra uppfinningsrikedomen som vi kan komma framåt, inte genom att bromsa, hindra och spärra.

Med leder då inte alternativen till segregering? Jo, visst finns det risk för det om man helt litar till privat finansiering. Men vad vi har talat om – och den distinktionen verkar ibland inte ha nått fram till socialdemokraterna – är att bibehålla en i huvudsak offentlig finansiering av de sociala tjänsterna men samtidigt släppa fram en bred konkurrens i själva verksamheten. Med den modellen kan solidariteten värnas samtidigt som alla möjliga nya varianter prövas. Släpp fångarna loss, det är vår – det är den maning som vi riktar till de offentliga monopolens försvarsadvokater.

I en gemensam borgerlig reservation pläderas det för större valfrihet i socialpolitiken. Vår övertygelse är att detta inte bara är till gagn för klienter och konsumenter, för dem som drar nytta av de sociala tjänsterna, utan också för personalen. Valfrihet – det är också att kunna välja mellan olika arbetsgivare och olika arbetsmetoder. När Trygg Hansa på Kungsholmen här i Stockholm härförleden försökte starta ett företagsdagis – ett försök som stilenligt stoppades av socialdemokraterna i socialnämnden – då kom det enligt tidningarna bortåt 80 platssökande mitt i personalbristens Stockholm. Vad det visar är att vi inte har någon anledning att resignera. Kan vi bara skapa möjligheter till roliga arbeten, till stimulerande arbeten, finns det också människor som vill ha dem, för att själva utvecklas och växa.

Herr talman! I socialpolitiken bärs alla partier upp av en utpräglat god vilja. Vi vill att människor i Sverige skall ha det bra, att den nöd som dröjer kvar ska lindras, att vård och annan social service ska fungera utmärkt. Inte desto mindre har vi ju olika uppfattningar om vägen dit, och jag skulle vilja avsluta med att peka på några av de svagheter som jag ser i de andra politiska partiernas program.

Socialpolitiken är en trestegsraket där alla tre stegen måste lyfta.

Det första steget – den första grundförutsättningen för en framgångsrik socialpolitik – det är att vi har en stark och stabil samhällsekonomi. Marknadsekonomin och välfärdsstaten hänger ihop som ler och långhalm. Utan en stark marknadsekonomi får vi ingen bra välfärdsstat och utan en bra välfärdsstat får vi ingen stark marknadsekonomi.

Här finns, menar jag, svagheter i både miljöpartiets och vpk-s socialpolitik. En del social trygghet kan nog åstadkommas med den informella ekonomi som miljöpartiet vill etablera, men väldigt mycket kommer inte att fungera i ett sådant samhälle. Det pensionssystem som vi har byggt upp, det bygger t.ex. på en viss ekonomisk tillväxt och skulle därför obönhörligen kollapsa med den nolltillväxt eller det uttåg ur penningekonomin som miljö-

partiet eftersträvar. Inte heller den specialiserade sjukvården skulle fungera i det samhälle som miljöpartiet skisserar.

Vpk har en på många sätt avancerad och framsynt socialpolitik, men den bygger helt på de resurser som marknads ekonomin har skapat. Skulle man följa det ekonomiska program som vpk självt har drivit de senaste 70 åren, vore vi snart inne i ett helt annat samhälle där vi hade både offentlig och privat misär. Det är inte ett försök i den här riktningen som har slagit slint, utan alla försök som någonsin har gjorts. Det är därför som vpk-s socialpolitik är en politik i lånta fjädrar. Den fungerar bara med det ekonomiska system som partiet självt bekämpar.

Det andra steget som måste lyfta för att raketerna skall komma iväg är beredskapen att ta ut skatter så att de sociala tjänsterna och de sociala förmånerna kan finansieras. Här finns svagheten i moderaternas socialpolitik.

Moderaterna driver sedan länge en djärv skattesänkingspolitik, som saknar allt samband med partiets egen socialpolitik. Man talar om att minska skattekvoten med 15 % under 1990-talet, men det finns ingen täckning för detta i de förslag som partiet lägger fram i detta eller andra sociala betänkanden. Det finns en hel del intressanta moderata idéer om hur valfriheten skulle kunna ökas och några små justeringar i förmånssystemet, men inga idéer alls om hur tiotals miljarder skulle kunna kapas från den offentliga sektorns utgifter. Här brister den moderata politiken i trovärdighet.

På det här området har även centern en del problem. Den pensionsreform som centern vinkar med har ingen finansiering alls, och de löften om lägre moms på det ena och det andra man nu strör omkring sig i samband med skattereformen har en så fluffig finansiering att de inte tål en närmare granskning. I all välmening skulle jag vilja rikta en maning till centerpartiet att ta litet allvarigare på det här med plus och minus, annars bygger också er socialpolitik på lösan sand.

Det tredje steget i raketerna, som måste lyfta för att socialpolitiken skall fungera, är beredskapen att använda resurserna så flexibelt och effektivt som möjligt. Och här ligger, såvitt jag ser det, den stora svagheten i socialdemokraternas politik: en bundenhet vid de traditionella strukturerna, en ovilja att kasta loss och pröva nya vägar, en brist på djärvhet och fantasi. Även detta tredje steg behövs för att raketerna skall gå till väders.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till de reservationer som jag har skrivit under och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 2 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Låt mig inledningsvis instämma i Daniel Tarschys inledande synpunkter, då han i egenskap av socialutskottets ordförande gjorde en allmän beskrivning av det gemensamma initiativ som tagits inom socialutskottet. Jag vill däremot tillbakavisa hans påstående beträffande den moderata skattepolitiken. Han hittar visserligen inga förslag till besparingar i reservationer till dagens betänkande, men de finns i andra betänkanden från riksdagens utskott. Just den omständigheten att folkpartiet brukar polemisera mot förslagen till de besparingarna utgör ett bevis på att man är medveten om att de finns som finansiering av de skattesänkingsförslag vi redovisar.

Herr talman! Välfärd och trygghet kan aldrig skiljas från valfrihet och

självbestämmande. Välfärd har en individuell innebörd för varje människa. Därför finns det inget område där standardlösningar passar så dåligt som på välfärdens område.

Alla familjer skall ha rätt och råd att välja omsorg för sina barn. De skall – oavsett vilken form utbudet får – kunna ta del av statens och kommunernas barnomsorgsstöd. Vårnadsbidrag och avdragsrätt för barntillsynskostnader ökar valfriheten och minskar orättvisorna.

Aldrig är valfriheten och självbestämmandet viktigare än när man är gammal eller sjuk. Det borde vara en självklarhet att det är det egna valet som avgör hur man lever och bor på äldre dar. Äldre skall ha rätt och möjlighet att välja såväl vård- som boendeform.

En god vård skall garanteras. Det kan bara ske om sjukvårdsmonopolet bryts. Med en allmän obligatorisk sjukvårdsförsäkring ges alla rätten att välja sin egen doktor. En vårdgaranti skall garantera vård inom rimlig tid. Klarar den offentliga vården inte uppgiften skall man kunna gå till en privat vårdgivare utan att det kostar något extra.

Så här borde det vara i vårt land, men – tyvärr – verkligheten ser väsentligt annorlunda ut. I själva verket är regeringspartiets tänkta välfärdsstat på väg att haverera. Det är lätt att se bristerna och revorna i den offentliga sektorns s.k. skyddsnät på område efter område.

Socialdemokraternas storskaliga och kollektivistiska lösningar fungerar inte. Sjukförsäkringen bär inte sina egna kostnader. Pensionssystemet är inte anpassat efter verkligheten och håller på att rämna. Familjepolitiken innebär grava orättvisor och orimliga köer till den monopoliserade offentliga barnomsorgen.

Inom sjukvården är köerna många och långa. Det har gått så långt att människor avlidit eller mist sin syn i väntan på operationer. Handikappade och äldre drabbas av en politik som uteslutande bygger på kollektivistiskt tänkande. Även personal inom den offentliga vården och omsorgen uttrycker ofta sitt missnöje med sina arbetsförhållanden och villkor. Sjukvårdens problem ligger inte i första hand i brist på pengar. I jämförelse med andra västeuropeiska länder satsar vi stora resurser på sjukvård. Trots det tillhör vi de länder som har de största köproblemen. Samtidigt tvingas de socialistiska politikerna höja skatterna och därmed det redan alltför höga skattetrycket.

Socialdemokraterna hävdar ofta som försvar för den orimliga högskattepolitiken att denna är en garant för en god välfärd. Om detta var med sanningen överensstämmande skulle Sverige inte ha de problem vårt land de facto har. Trots kraftigt ökade kostnader – de totala sociala utgifterna i Sverige ökade under 1980-talet från 200 miljarder kronor 1982 till nästan 346 miljarder kronor 1987 – har problemen närmast förvärrats. Ett talande exempel på detta är t.ex. operationsköerna.

I Göteborg får en patient vänta drygt 12 månader på en höftledsoperation. Det är 16 månaders kö till inkontinensoperation i Hallands län, och för att få en kranskärlsoperation måste man i Jönköping vänta 7 månader.

Socialdemokraterna talar ofta om solidaritet med svagare grupper. Men när den enskildes önskemål och behov kommer i konflikt med den socialdemokratiska ideologin, blir det ofta de svagare grupperna som drar det kor-

taste strået. Ett exempel på detta är undantagandepensionärerna som en gång fullt lagligt begärde undantagande från ATP men som regeringen hittills inte velat medge rätt till pensionstillskott. Ett annat exempel är garantibeloppet för de sämst ställda inom föräldraförsäkringen. Medan föräldraförsäkringen i övrigt följer löneutvecklingen, vägrar regeringen att ens låta garantibeloppet följa kostnadsutvecklingen.

Problemen inom den offentliga sektorn beror på systemens konstruktion. Krisen beror inte på bristande resurser utan på att sjukvården styrs av ett system som i praktiken bygger på ett planekonomiskt monopol, ett kommandosystem. I dag har den som inte kan få vård i den offentliga sektorn inget annat alternativ än att själv betala hela kostnaden för den nödvändiga behandlingen.

Stora enheter, oklara ansvarsförhållanden, långa beslutsvägar och dåligt tillvaratagande av personalens idéer och engagemang gör att den offentliga sektorns stora otypliga monopol aldrig kommer att klara de uppgifter enskilda människor har rätt att kräva att den skall klara, inte minst mot bakgrund av de stora belopp som uttaxeras av skattebetalarna för den offentliga sektorns verksamhet.

Sjukvårdens problem beror också på att det inte finns en marknadsprissättning, vilket leder till att man saknar ett övergripande kriterium på om verksamheten bedrivs effektivt. I vårdmonopolets Sverige finns inga prissignaler, och så länge vi förlitar oss på denna kommandoekonomi så får vi dras med köproblemen.

Herr talman! Den nuvarande inriktningen av socialpolitiken måste förändras. Verksamheten måste styras av konsumenternas behov och önskemål, centralstyrning och tjänstemonopol måste upphöra. Konkurrens är nödvändig. Alla vårdgivare, offentliga som privata, måste kunna få verka på samma villkor.

Välfärden måste komma alla till del oavsett hur och var man bor. Detta sker bäst genom att de hinder som i dag bromsar denna utveckling – främst i form av höga skatter, detaljregleringar och styrning med hjälp av statsbidrag – undanröjs.

Åtgärderna måste innebära ett uppbrytande av det kommunala servicemonopolet, införande av mångfald och valfrihet inom äldreomsorgen, sjukvården och barnomsorgen samt vårdnadsbidrag till barnfamiljer och konkurrens på lika villkor mellan kommunal och privat verksamhet. Vi måste ge alla goda krafter möjlighet att verka i fri konkurrens. Även vårdanställda måste ges chansen att välja mellan olika arbetsgivare eller att kunna starta eget.

En allmän och obligatorisk sjukförsäkring måste införas för att ge alla valfrihet inom sjukvården. Denna sjukvårdsförsäkring bör omfatta alla och förvaltas av den allmänna försäkringen. Ersättningen från försäkringen följer patienten till den vård han eller hon väljer – offentlig eller privat. I avvaktan på att det föreslagna försäkringssystemet införs, bör en vårdgaranti omedelbart införas som ger rätt för svårt sjuka som inte får vård inom rimlig tid i det egna landstinget att kunna erhålla vård på annat håll. Privat vård, vård i andra landsting, eller utomlands när så erfordras, bör då bekostas av det egna landstinget.

Vården och omsorgen skall utformas på konsumentens villkor. Rätten att *välja* är fundamental. Ofta är det personliga valet det viktigaste, t.ex. när det gäller att ha sin egen läkare eller distriktssköterska eller kunna påverka valet av hemsamarit. Det är viktigt att kunna välja någon man känner förtroende för. Även *valet* av boende- och serviceform såsom sjukhem, sjukhus, ålderdomshem och gruppboende är viktigt. En valfrihet på lika villkor är den bästa kvalitetsgarantin.

Vård och omsorg måste kunna bedrivas av många olika vårdgivare genom att enskild och offentlig verksamhet får komplettera varandra i ett konkurrensförhållande. Alla huvudmän måste ges möjlighet att bedriva sin verksamhet på likvärdiga och rättvisa ekonomiska villkor. Då kan alla goda krafter tas till vara. Patienternas behov och önskemål avgör. Mångfalden stimulerar kvaliteten och valfriheten. Nyföretagande och nyetablering ger dynamik och utvecklingskraft också åt vård och omsorg. Detta viktiga samhällsområde får då en förbättrad kvalitet och därmed också ett förbättrat anseende.

Många äldre vill bo kvar hemma i sin lägenhet eller i sitt hus eller i service-lägenhet. Andra vill ha det större mått av trygghet och service som boende i servicehus eller i den gamla typen av ålderdomshem innebär. Behovet att kunna välja och att kunna påverka sin situation blir inte mindre därför att åldern stiger och krafterna avtar. Egentligen är det så att behovet av mångfald ökar i skeden då bl.a. fysiska begränsningar sätter in.

Valfrihetsprincipen måste skrivas in i såväl socialtjänstlagen som hälso- och sjukvårdslagen.

Herr talman! Den 5 februari presenterades ett konkret förslag i linje med de riktlinjer som anges i den moderata partimotionen om en bättre välfärd av de moderata landstingsgrupperna i de fyra västsvenska länen samt moderaterna i Göteborgs kommun.

Det är utmärkt om Västsverige kunde visa vägen och inom ramen för det frikommunförsök som pågår i Göteborg och Bohuslandstinget få pröva en allmän obligatorisk sjukvårdsförsäkring och därmed skapa full valfrihet. Försäkringen skulle enligt förslaget administreras av försäkringskassan med hjälp av personal från de berörda landstingen. Avsikten är att vårdgivaren ges möjlighet att köpa vård där köerna är kortast.

Det västsvenska förslaget innebär bl.a. att man tar bort de politiska nämnderna och att sjukhusens styrelser rekryteras bland expertis inom vård och ekonomi. Politikernas roll blir att företräda patienter och medborgare i egenskap av vårdens finansärer.

Mot den här bakgrunden är det intressant att notera det socialdemokratiska svaret, som kom i förra veckan. Då presenterade de västsvenska socialdemokraterna en idéskiss för utökad sjukvårdssamverkan i Västsverige. Fritt val av sjukhus inom Västsverige var ett av nyckelbegreppen i den framlagda idéskissen. Möjlighet för patienterna att själva välja sjukhus skall nu bli verklighet, dvs. samma idé som redan har framförts av moderaterna.

Det är framför allt tre avsnitt i det socialdemokratiska förslaget som i stort överensstämmer med det moderata. Det gäller för det första valfriheten för patienterna och för det andra den breddning av konkurrensen beträffande sjukvårdsutbud som ligger i förslaget. För det tredje är man inte främmande

för att minska politikerinflytandet när det gäller driften av verksamheten, man talar t.o.m. om aktiebolag och professionella styrelser.

Det handlar således om nya och spännande förnyelseidéer i riktning mot "gränslös sjukvård" som nu presenteras i Västsverige, och man frågar sig, herr talman: Hur länge skall det dröja innan signaler med samma innebörd kommer från den socialdemokratiska regeringen? Hittills har det rigida nejsägeriet från Bengt Lindqvist satt stopp för allt sådant nytänkande.

Personalen inom vård och omsorg känner ofta stor vanmakt. Nya idéer har svårt att tränga igenom. Beslutsvägen är lång, från den enskilda arbetsplatsen och upp till de politiska beslutande församlingarna. Det finns ofta bara en monopolarbetsgivare inom vården. Det gör att den som vill byta arbetsgivare också måste byta yrke. Möjligheten att starta eget är mycket begränsad. Nyföretagandet, som inom de flesta samhällsområdena är en av de viktigaste källorna till förnyelse och förbättrad verksamhet, saknas nästan helt. Vårdlönerna efter skatt är bland de lägre i Europa.

Trots bristfällig vård och service samt låga löner kostar verksamheten betydande belopp. Sverige är sannolikt det land som satsar mest på vård och omsorg i Västeuropa. Förklaringen är enkel. Det offentliga monopolet innebär att vi får ut väsentligt mycket mindre av de satsningarna än som vore rimligt.

Slutsatsen är uppenbar: Det behövs ett nytänkande inom vård och omsorg för att den enskildes vilja skall kunna sättas i centrum och för att garantera vård i tid. Jag ber därför att få yrka bifall till de reservationer som utskottets moderata ledamöter har undertecknat.

Jag skall dessutom be att få yrka bifall till reservationen nr 12, som gäller statens rättsläkarstationer.

Sedan utskottet justerade sitt betänkande, har vi moderater erfarit att regeringen gjort sig skyldig till en falsk beskrivning av den verklighet som råder.

Mot bakgrund av den betydande resursförstärkning som vi medverkade till förra året, tog vi fasta på den redovisning som finns i budgetpropositionen, och avstod från att väcka nya motionsyrkanden.

Regeringen ger bl.a. i propositionen sken av att verksamhetsvolymen i betydande utsträckning minskar. Enligt de uppgifter som vi inhämtat är det fråga om mycket marginella förändringar.

Den information som vi i övrigt inhämtat de senaste dagarna går tvärs emot vad som sägs i budgetpropositionen. För att ge ett exempel på vad som nu har avslöjats, skall jag citera ur gårdagens utgåva av Östgöta Correspondenten. Tidningen skriver:

"Statens rättsläkarstation i Linköping döms ut av yrkesinspektionen. Ventilationen är bristfällig, hanteringen av lösningsmedel otillfredställande och lyfthjälpmiddel saknas för personalen. Bristerna skall vara åtgärdade till den 15 oktober. Annars riskerar ansvariga på rättsläkarstationen att åtalas."

Det är upprörande att regeringen har presterat ett så vilseledande beslutsunderlag inför riksdagen. Rationalisering och återhållsamhet med statliga utgifter är givetvis angeläget, där så är möjligt. Men vad som här måste ges företräde är värnandet av rättssäkerheten. Därför måste riksdagen ge regeringen bakläxa i detta ärende genom att bifalla reservationen nr 12.

Slutligen vill jag understryka vikten av en fortsatt intensiv kamp mot HIV/aids, vilket berörs i de särskilda yttranden som vi fogat till betänkandet.

Vi har i motionen nr 429 påpekat att en besparing på detta område inte är förenlig med det ansvar som staten måste ta när det gäller bekämpandet av spridningen av HIV. En besparing kan felaktigt ge människor intrycket att faran är över – och det är den sannerligen inte! Tvärtom måste den verksamhet som vi pekat på i vår motion genomföras fullt ut. Under utskottsbehandlingen har vi emellertid fått det överraskande beskedet att betydande medel finns i reservation från tidigare år. Självfallet måste dessa pengar först användas, men vi förbehåller oss rätten att återkomma i ärendet om vi skulle finna att ytterligare medel erfordras.

I det andra yttrandet följer vi upp ett motionsyrkande från ledamoten Göran Allmér, som begär att särskilda medel anvisas till kamratföreningen NU i Danderyd. Även om det inte ankommer på riksdagen att fördela dessa medel, vill vi likväl markera vikten av att det bör vara en självklarhet att erforderliga medel beviljas. Vi anser att föreningens verksamhet är mycket angelägen mot bakgrund av de särskilda omständigheterna i dessa sammanhang. Beträffande motionens yrkande i övrigt återkommer utskottet i ett senare skede.

I detta anförande instämde Gullan Lindblad, Ingrid Hemmingsson och Bertil Persson (alla m).

Anf. 3 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Får jag först uttala min tillfredsställelse över att moderaterna ansluter sig till reservationen 12 om medelsanvisningen till statens rättsläkarstationer. Därmed bör det vara möjligt att vinna kammarens bifall till den reservationen.

Sten Svensson har självfallet rätt i att moderaterna har presenterat en skuggbudget där plus och minus förefaller gå ihop. Den skuggbudgeten kommer att diskuteras senare i en annan debatt. Poängen i mitt anförande handlade inte om det närmaste året, utan den gällde det moderata projektet under 90-talet som går ut på en mycket kraftig nedpressning av skattestrycket.

Detta projekt går inte att genomföra utan mycket kraftiga ingrepp också i det sociala skydds nätet, dvs. i socialförsäkringarna eller i de offentligfinansierade sociala tjänsterna. Jag menar att det är på denna punkt som det finns en klyfta mellan moderat socialpolitik och moderat skattepolitik. Det är min förhoppning att moderaterna skall arbeta på att fylla igen denna klyfta så att den moderata socialpolitiken verkligen blir trovärdig.

Anf. 4 STEN SVENSSON (m) replik:

Herr talman! Jag ber att få tacka Daniel Tarschys för att han nu medger att plus och minus går ihop – det lät inte så från talarstolen för en stund sedan.

Beträffande det sociala fältet är vårt huvudförslag att man skall införa en allmän obligatorisk sjukvårdsförsäkring, som så småningom skall ersätta landstingsskatten. Jag påpekade i mitt anförande hur viktigt det är att vi åstadkommer helt andra system som leder till att det blir ett stort utbud av

vård och omsorg på marknaden, där även privata, kooperativa och andra finansiärer bidrar till att öka detta utbud.

Vi har ett så pass högt skattetryck att detta borde medge att vi får ut mer av pengarna. Men jag påvisade i mitt anförande att så inte blir fallet. Därför kan vi inte fortsätta att ösa ut mera pengar, utan vi måste i stället ändra det grundläggande systemet.

Jag tror att vi i själva verket, när vi går på djupet i denna diskussion, kan bli överens om många förändringar i detta avseende. Jag upplever det som att Daniel Tarschys gärna vill se att det blir en ökad konkurrens och ett ökat utbud, så att det blir möjligt för vårdtagarna och för de anställda att få en vidgad valfrihet.

Anf. 5 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Vi är mycket riktigt överens om värdet av en ökad konkurrens och en ökad valfrihet. Men vi är inte överens om vilka kostnadseffekter detta kommer att få. Jag är övertygad om att det går att effektivisera den svenska vården. De besparingar som måste till för att möjliggöra det moderata skatteprogrammet är dock av en sådan storleksordning att det faktiskt krävs mycket kraftfulla ingrepp i hela det sociala skyddssystemet. Det är här som moderaterna inte har presenterat en trovärdig politik.

Anf. 6 STEN SVENSSON (m) replik:

Herr talman! Denna debatt borde naturligtvis mera föras i de ekonomiska sammanhangen i anslutning till betänkanden från skatte- resp. finansutskottet. Låt mig ändå slå fast att vår politik syftar till att begränsa benägenheten hos löntagarorganisationerna att ständigt kräva utökad kompensation som leder till ännu större kostnader.

Både kommuner och landsting är ju stora arbetsgivare med många anställda, och de känner väldigt starkt av denna högskattepolitik som ständigt måste kompenseras genom höjda löner. Detta leder inte till någon framgång. Den utveckling vi har bakom oss har till fullo bevisat att vi måste göra en omläggning som syftar till att man sänker kostnaderna och håller inflationen nere. Därigenom får man ut mera för de pengar som man tillför den offentliga sektorn. Det är att åstadkomma detta som är det väsentliga i moderaternas politik.

Daniel Tarschys, jag tror att vi kan komma överens på många områden om vi anstränger oss för att mera ta fasta på och betona det som förenar oss och mindre betonar det som skiljer oss åt. Jag tror att Daniel Tarschys på denna punkt får anledning att begrunda vad han sade för en stund sedan.

Anf. 7 ULLA TILLANDER (c):

Herr talman! Det grundläggande för det goda samhället måste vara att välfärden fördelas på ett rättvist sätt.

För centerns del är fördelningen av samhällets resurser mellan olika grupper en högt prioriterad fråga. Det betyder att vi är på vår vakt mot ökande klyftor. Det finns många oroande tecken på att klyftorna ökar och vidgas. Jag tänker då inte bara på den oro som många känner inför verkningarna av

den nya skattereformens finansiering – ovissheten är i många fall värre än vissheten.

Daniel Tarschys utdelade en del rallarsvingar i sitt anförande, men jag tycker att folkpartiet borde känna en oro inför skattereformens finansieringseffekter. Det borde egentligen göras en noggrann undersökning av skattereformens finansieringsdel. Detta är en självklar åtgärd för att skingra oron för att en ny klassklyfta plötsligt skall öppna sin avgrund.

Daniel Tarschys berörde finansieringen av centerpartiets förslag. Vi totalfinansierar våra förslag, men den diskussionen skall vi ta upp i ett annat sammanhang. Finansieringen finns med i bl. a. vår ekonomisk-politiska partimotion.

En undersökning som LO har låtit göra med rubriken "Ungdomar i välfärden" är ett annat vittnesbörd om grupper som är det s.k. välfärdssamhällets förlorare. Rapporten pekar ut unga kvinnor i åldrarna 16–24 år som vid inträdet i arbetslivet får den sämsta arbetsmiljön och den lägsta lönen samt den största otryggheten och ofriheten i arbetslivet. De hotas av belastningsskador, tidig utslitning och utslagning genom sina monotona jobb.

Nog är det uppenbart att bevakning och uppmärksamhet från fackets sida har brustit. Det är svårt att på annat sätt förklara varför alla dessa brister i arbetsmiljön inte åtgärdats. Att det nu är en LO-rapport som är kritisk och sätter fingret på denna ömma punkt är en bra början som förhoppningsvis får en fortsättning.

Bättre arbetsmiljö och heltidsarbete för dem som så önskar nämns i rapporten, och det är nog gott och väl. Men man glömmar bort ett viktigt inslag i välfärdsbilden som också borde omfatta dessa unga arbetare, främst kvinnor – denna glömska har nog ett visst samband med att LO är ovanligt rikt företrätt av män i övre medelåldern. Man kan fråga sig om dessa män verkligen känner till hur det är att vara ensamstående och lågavlönad med ett slit-samt yrke och med ansvar för både hem och barn.

Arbetslivets och näringslivets krav på mer arbetskraft tillgodoses nog, men grundfelet är att den enskilde människans behov av tidsutrymme för vård och omsorg om de egna barnen är illa tillgodosett. Här efterlyser vi från centerns sida en helt ny inriktning där möjlighet till en kortare arbetsdag för småbarnsföräldrar blir en reell möjlighet och där möjligheten att verkligen vara förälder säkras.

De sociala följderna av en sådan inriktning skulle med all säkerhet tämligen snart kunna avläsas i form av tryggare och mer harmoniska barn. Det finns också en klyfta i samhället som ingen längre kan undgå att märka, nämligen att vissa föräldrar är väl tillgodosedda när det gäller att förverkliga ett föräldraskap präglad av trygghet och stabilitet, mångsidighet när det gäller upplevelser och gemensamma glädjeämnen – faktorer som samverkar till att skapa en miljö som ger en god start i livet. Det finns samtidigt barn som från tidiga år får finna sig i alltför långa vistelsetider på daghem, en snålt tillmätt tid att vara tillsammans med en trött mamma eller pappa, bristande stimulans och omväxling på fritiden samt kanske därtill en boendemiljö som är nedsliten och vandaliserad.

Socialvårdens och skolans folk känner väl till denna verklighet, och det är inte heller svårt att förutsäga vilka konsekvenser som har blivit följden av en

sådan samhällsutveckling, både för den enskilde eleven och för samhället i stort.

Frågan är om man kan tala om ett välfärdssamhälle när utvecklingen kan se ut på detta sätt. Vad som saknas är en inriktning för att stödja familjens bestånd. I alla de påfrestningar som familjen är utsatt för har det saknats en insikt om att familjen, trots alla sina fel och brister, är den bästa innefattningen för barnets uppväxtförhållanden, och då måste föräldrar få lov att vara föräldrar och familjen få lov att vara familj, även om det skulle kollidera med arbetslivets och näringslivets krav på mer arbetskraft.

Många undrar i dag: Står socialdemokraterna fortfarande för en rättvis fördelningspolitik? En oerhörd kapitalöverföring har skett under 80-talet från de grupper som har det mindre gott ställt till de redan välbeställda. Överföringen genom denna omvända Robin Hood-politik är antagligen av en storleksordning som gör socialdemokraterna mycket angelägna om att förtiga den. Men skall vårt samhälle vara ett välfärdssamhälle måste alla ha anledning att känna glädje över framgångarna, känna delaktighet i ansvaret för samhället, men också få del av resultatet. Sker inte det, uppstår obehagliga spänningar.

Det är de svaga grupperna som drabbas först, de som har svårt att tilldra sig massmedial uppmärksamhet. Särskilt upprörande blir det när det drabbar äldre som under svåra förhållanden varit med om att lägga grunden för det nuvarande samhället.

Många pensionärer har så låg pension att när de allra nödvändigaste utgifterna är betalda, räcker pengarna inte till mycket mer. När det är så är det inte en rättvis fördelning av landets resurser. Det inser säkert alla.

Från vår sida har vi lagt fram ett förslag om en ny och förstärkt grundpension, som syftar till att undanröja denna orättfärdighet. Det förefaller som om detta förslag om en rejäl grundpension har kommenterats på ett sätt som antyder att det skulle kunna få en välvillig behandling. Förslaget retar kanske en del, men i varje fall kommer vi i centern att arbeta för det.

Det finns en annan brist i samhället som särskilt drabbar de äldre, och det är äldreomsorgens otillräckliga utbyggnad på många håll. Den ensidighet som utmärker socialdemokratisk socialpolitik finns också här. Det borde vara naturligt att ta till vara alla de resurser som hittills inte utnyttjats i tillräcklig grad. De anhörigas värdefulla insatser – mycket står och faller med dem – har äntligen börjat uppskattas. Den resurs som närstående, vänner, ideella organisationer och friska pensionärer representerar borde på ett mer systematiskt sätt tas till vara.

Riksdagsbeslutet när det gäller om- och nybyggnad av ålderdomshem öppnar nya möjligheter att erbjuda äldre människor en boendeform som man länge har efterfrågat och saknat. Denna efterfrågan på ålderdomshem är ett tecken på att äldre människor inte kan hänvisas enbart till eget boende i hemmet. Men eftersom det har dröjt länge innan den insikten har infunnit sig och eftersom den ännu dröjer på sina håll, finns här ett stort uppdämt behov.

Vi nås också ständigt av rapporter som måste vara nedslående för socialdemokraterna när det gäller målsättningen att uppfylla löftet om utbyggnaden av barnomsorgen. Knappt hälften av landets kommuner klarar utbygg-

naden till 1991. 40 % av alla förskolebarn får över huvud taget ingen del av barnomsorgens miljarder. Till råga på allt har det visat sig att de socialgrupper som mest utnyttjar denna stora fördelningspolitiska åtgärd är de som har det bäst ställt, medan LO:s grupper utnyttjar barnomsorgen i betydligt mindre utsträckning.

Grundfelet i hela denna apparat är att man inte utnyttjar de resurser som faktiskt finns. Detta har inte skett på grund av något tillfälligt förbiscende, utan det är av ideologiska skäl som man hittills har vägrat. Nu har äntligen socialdemokraterna reviderat sin uppfattning, bytt fot, omprövat gamla ståndpunkter – uttrycken är många, men listans längd börjar också bli ansenlig.

Den inriktning på barnomsorgen som vi i centern vill stå för skall erbjuda valfrihet i olika former, där det personliga initiativet skall få komma till sin rätt på ett helt annat sätt än hittills och där friheten att välja omsorg för barnen också skall innefatta rätten att under några snabbt flyende år kunna förkorta sin arbetsdag eller vara hemma på heltid.

Till de stora outnyttjade resurserna hör svenska kyrkan. Där finns en organisation som fungerar över hela landet, och på många håll skulle kyrkan kunna göra en stor insats för barnomsorgen och tillföra den ett inslag av djup, allvar och andlighet som allt fler människor, unga som äldre, tycks inse behovet av i vårt samhälle.

För att underlätta för församlingarna att göra en insats för samhället och för kyrkan själv, för föräldrar och för barn har det startats en Sveriges kyrkliga barnomsorgsförening. Riksföreningen vill medverka till bevakandet av barns villkor i samhället, arbeta för ett rikare utbud av alternativ i barnomsorgen och fästa uppmärksamheten på den angelägna sociala uppgiften att medverka till en god lösning av barnomsorgsfrågan.

För oss centerpartister är ett av välfärdssamhällets kännetecken att samhället efter råd och lägenhet vårdar sig som det som är svagt och bräckligt, slitet och medfaret. Det är ett drag i vårt samhälle som är grundat i en bestämmd människosyn. Det finns anledning att lyfta fram detta när man alltför onyanserat kritiserar den offentliga sektorn. Det finns mycket kritik av den offentliga sektorn som är berättigad, men vi för vår del slår vakt om ett fungerande socialt skydds nät, utan vilket välfärdssamhället knappast längre gör skäl för namnet.

Alternativ i barnomsorgen och i vård över huvud taget är nödvändiga och positiva för att effektivisera verksamheten och för att öka valfriheten. Det är naturligt för oss att den starke bistår den svage. En utjämning måste ske. Det gäller också i samhällets förhållande till handikappade.

Det finns i vårt land en värdefull tradition att hjälpa den som har det svårt, och det är viktigt att det arvet inte försvinner eller tunnas ut. Men det kommer att ske om en egoistisk idealbildning, där var och en är sig själv närmast och var och en är sin egen lyckas smed, prånglas ut.

Bristen på en rättvis fördelningspolitik finns på många områden, men drabbar alldeles särskilt grupper i vårt samhälle som är bortglömda. De handikappade har ofta en lägre bostadsstandard, sämre möjligheter till utbildning och svårare att få arbete och sysselsättning. Det krävs större insatser för

att ekonomiskt och på annat sätt hjälpa de handikappade ut i arbetslivet och tillgodose behovet av handikappbostäder.

Herr talman! Det är många som förutspår ekonomiskt kärva tider i Sverige. Om det skulle bli så, är det risk för att många kommer i kläm. I sådana tider är det viktigt att inte också de sociala ambitionerna råkar ut för lågkonjunktur, för det är då som det sociala skyddsnätet verkligen behövs.

Jag yrkar med detta bifall till de reservationer vid det betänkande som vi nu diskuterar där centerns representanter i utskottet finns med och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 8 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Det finns mycket i Ulla Tillanders anförande som jag gärna instämmer i. Vad gäller grundvärderingar står centern och folkpartiet varandra nära. Men låt mig ändå återkomma något till frågan om ekonomin. Jag har studerat centerns ekonomisk-politiska motion, och det är just därför som jag är så bekymrad över centerns socialpolitik. Som vi bedömer det fattas det ca 10 miljarder i centerns finansiering av skattereformen.

Man har förhoppningar om att utländska köpare av pappersmassa skall ta på sig en del av finansieringen av den svenska skattereformen. Man tänker sig att fonder som man hittat hos riksgälden skall användas till konsumtion. Skulle den här alternativa finansieringen verkställas, befarar vi att det kan bli en utslagning av den elintensiva industrin i Norrland, med de sociala effekter som det får. Vi befarar också att trycket på penningpolitiken ökar med de räntehöjningar som det får till effekt. Vi är med andra ord bekymrade över de sociala effekterna av centerns ekonomiska politik.

Anf. 9 ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! Jag förstår att Daniel Tarschys hellre talar om centerns ekonomiska politik än om folkpartiets eget förslag till hur skattereformen skall finansieras.

Om Daniel Tarschys och folkpartiet är så säkra på att förslaget är så bra borde man också kunna gå med på att genomföra en noggrann undersökning av skattereformens finansieringsdel innan den är genomförd, vilket vi har föreslagit. Det skulle vara bra att i tid få reda på hur det förslaget slår på t.ex. boendekostnader för låg- och medelinkomsttagare och inte minst hur det påverkar situationen för dem i det gömda och glömda Sverige, några som folkpartiet säger sig arbeta för.

Anf. 10 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Jag kan berätta för Ulla Tillander hur skattereformen kommer att slå. Den kommer att minska skatterna på inkomster och öka skatterna på boendet. Det sker alltså en omfördelning genom den politik som vi har föreslagit.

Effekterna av politiken har studerats väldigt örvåg i det utomordentligt omfattande material som fyra stora offentliga utvärderingar har frambringt. När det gäller de effekter som kan studeras i efterhand föreslås i forskningspropositionen att 5 milj. kr. skall avsättas för att man skall undersöka alla effekter av reformen.

Jag kan försäkra Ulla Tillander att det inte på något sätt saknas vilja att undersöka effekterna. Men vi menar att de flera tusen sidor som finns redan innan beslut fattas är fullt tillräckliga för att vi skall kunna sätta reformen, som jag tror kommer att få goda effekter för Sverige även på det sociala planet – bl.a. genom att ge oss resurser för en ambitiös socialpolitik i framtiden.

Risken för Sverige – det understryks i flera ekonomiska prognoser som vi kan läsa om i tidningarna – är att vår industri, hela näringslivet kommer att hamna i ett stillestånd, att vi alltså kommer att gå in i en ekonomisk stagnation under 90-talet. En sådan utveckling medför allvarlig risk för att vi inte skall kunna förverkliga de höga sociala ambitioner som är gemensamma för oss i socialutskottet.

Anf. 11 ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! Man kan ju beklaga att den vishet som Daniel Tarschys här representerar inte har nått ut till de stora löntagargrupperna. De flesta är nämligen överens om, att den oro som har spritt sig på arbetsmarknaden baseras på just ovissheten kring skattereformens effekter.

Anf. 12 GUDRUN SCHYMAN (vpk):

Herr talman! Rättvisa och solidaritet, jämlikhet och gemenskap borde vara grunderna för socialpolitiken, så att vi alla kan känna trygghet och få möjlighet att förverkliga våra drömmar om ett gott liv.

Men är det så i dag? Är det så det ser ut om vi ser oss omkring? Är det en rättfärdig socialpolitik vi har i Sverige i dag? Det som händer just nu ute i kommunerna är mer eller mindre en katastrof. Det är inte längre fråga om att använda osthyveln för att skära i verksamheter, utan det som pågår i dag är rena kirurgin – inte av kosmetisk art utan verkliga ingrepp som, för att fortsätta med ett kirurgiskt bildspråk, nästa år kommer att sluta med en total utrymning av vitala kommunala organ.

Det är miljontals kronor som kommunerna måste skära ner inom socialtjänsten, kulturen, skolan och andra gemensamma verksamheter – detta i verksamheter som under tio års tid redan fått känna av osthyveln.

Vi har i olika sammanhang krävt att kommunerna skall få tillbaka de miljarder som staten dragit in under 1980-talet i form av minskade statsbidrag, avskaffande av den kommunala beskattningsrätten av juridiska personer osv. Det är indragningar som har genomförts av den socialdemokratiska regeringen med hjälp av de borgerliga partierna och hoppande majoriteter.

Vi ser i dag hur detta har lett fram till en nästan omöjlig situation för kommuner och landsting. Den kommer att förvärras om de inte nu snabbt får kompensation för de minskade bidragen. Särskilt gäller detta kommunerna, eftersom man planerar att ge dem ännu fler uppgifter utan att för den skull tala om hur de skall finansieras. Jag tänker speciellt på äldreomsorgen.

För den enskilde finns det också stora brister på skatteområdet, men varken regeringen eller samarbetspartnern folkpartiet har talat om hur de skall avhjälpas. Vilken grupp som kommer i kläm vet vi, nämligen låginkomsttägarna, och av dem är över 1 miljon kvinnor.

Vi har nyligen fått tre färska rapporter som handlar om bristerna i den

svenska välfärden. Det är LO:s utredning om unga kvinnors välfärd, den statliga handikapputredningen och långtidsutredningen.

För att börja med att diskutera långtidsutredningen så kan vi se att vi bakom oss har en period av små vinningar för fattiga och stora kap för de rika. Man kan verkligen tala om att när det regnar manna så har den fattige ingen sked. Utslagningen ökar. Vi har ett ökat antal förtidspensionärer; i dag är de lika många som Göteborgs befolkning. Segregationen i boendet är oförändrad. Bostadskoerna är längre än någonsin, och vräkningarna är fler än under statartiden!

De ekonomiska klyftorna ökar mellan olika befolkningsgrupper och mellan olika regioner – med stora skillnader mellan storstad och glesbygd. Halva Sveriges befolkning har inkomster under 100 000 kr. per år, och av dessa människor är ca 3 miljoner kvinnor. Över en halv miljon människor uppbär socialbidrag – med den standard som det innebär.

Skatter och transfereringar håller helt på att försvinna som instrument i fördelningspolitiken.

Det är långt kvar till ekonomisk och social jämlikhet mellan män och kvinnor. Vi kvinnor får med nuvarande samhällsutveckling vara någon sorts 80-procentsmänniskor, eftersom utvecklingen tycks ha stannat på denna nivå.

Att vara handikappad innebär i stort sett detsamma i dag som det gjorde för tio år sedan; även på detta område kan vi alltså se en tillbakagång eller, för att vara snäll, en stagnation. Trots att alla partier är överens om handikappolitiken och i stort sett varit det under alla år, så finns stora brister.

Fortfarande har människor med svåra funktionshinder inte någon som helst möjlighet att välja sina medhjälpare. Ni kan ju tänka er själva hur det är att varje vecka ha nya personer till hjälp med de mest intima sysslorna: att tvätta sig, duscha sig, lägga sig osv.

Är man ung och har funktionshinder får man ofta nöja sig med att sitta hemma. Bara var fjärde kommun försöker över huvud taget ordna sysselsättning. Bristerna är flera, och listan kan göras lång.

Jag förstår att det har blivit så här med tanke på den politik som regeringen har fört, men detta är inte acceptabelt i ett land som vill kalla sig välfärdsstat.

Många har också ansträngt sig för att svartmåla en hel generation ungdomar; man jämför ungdomar och våld, ungdomar och knark, ungdomar och sprit osv. Kort sagt har ungdom och problem kommit att bli mer och mer synonyma begrepp.

I LO:s rapport om arbetarungdomar får vi ett annat perspektiv. Vi kan läsa om ungdomar som tidigt försörjer sig och som deltar i produktion och samhällsliv, men hur sprickorna i välfärdsbygget försvårar unga människors situation.

Ungdomarna har ofta sämre arbetsmiljö och ensidiga och tunga rutinarbeten som gör att de tidigt får skador av arbetet. I bostadskön finns 200 000 ungdomar. Det är knappast för mycket sagt att vår bostadspolitik är rent ungdomsfientlig. Längst ner på klasstegen står de unga kvinnorna med fler arbetsskador och avsevärt lägre lön än männen.

Vår ambition i vpk är att undanröja orsakerna till det man brukar kalla den "nya" fattigdomen. Därför har vi i flera motioner begärt en ny lägin-komstutredning. Det finns i dag ingen riktig måttstock på den "nya" fattigdo-

men. Långtidsutredningen berör de stora svepande linjerna, men tränger aldrig under samhällsskalet så att säga. I andra utredningar finner vi enskildheter men inte helheten.

Vi i vpk vill att samhället skaffar sig kunskaper om en ny fördelningspolitik. Det behövs forskning och kunskapsbildning, och denna bör vara av två slag: en ekonomisk och en social.

På 1960-talet inledde Gunnar och Maj-Britt Inghe ett arbete med att kartlägga "den ofärdiga välfärden". Det är något i deras sätt att angripa de resursknappas situation som är det som i dag behövs. Vi vill få underlag och åtgärdsprogram för utsatta barn, ensamstående föräldrar, hemlösa etc.

Vi anser att socialpolitiken i mycket större utsträckning än vad som nu är fallet även skall inbegripa arbetsmarknadspolitiska åtgärder, som kan sättas in för att lösa sociala problem.

Prisregleringar, kontroll över investeringar och inkomstöverföringar är också av stor betydelse för socialpolitiken. Till detta kommer, som en av grundförutsättningarna för samhällsförändringen, bra social samhällsplanering. Den fysiska miljön anser vi är underskattad som grogrund för sociala problem, trots den bittra erfarenheten av 1960-talets bostadsbyggnadsprogram.

Vi anser alltså att det behövs ett förebyggande arbete, en kraftig satsning på den offentliga sektorn, på vård och omsorg – alltså en satsning på landsting och kommuner. Det innebär ett försvar för den så genomkritiserade och bespottade offentliga sektorn. Och varför vill vi försvara och utveckla den offentliga sektorn? Jo, därför att en fungerande offentlig sektor är grunden, eller kanske själva instrumentet, för en fördelningspolitik, för jämlikhet och trygghet, för rättvisa och solidaritet. Det är begrepp som i dag knappast hörs i den debatt där det enda värde som gäller är det ekonomiska, det som räknas i kronor och ören och som kan läsas av i en budget. Det ekonomiska tänkandet har verkligen slagit rot i den samhällspolitiska debatten, och det breder ut sig som kvickrot och nästlar sig in i varje vrå av vårt samhälle.

Statens järnvägars huvuduppgift är numera inte att se till att folk kan resa till varandra, utan dess huvuduppgift är att vara lönsamt. Postens främsta uppgift är inte längre att se till att våra brev kommer fram i tid, utan dess främsta uppgift är att vara lönsamt. Det är ett lönsamhets- och effektivitetstänkande som får förödande konsekvenser när det skall tillämpas inom den sociala sektorn. Hur mäter vi effektivitet när det handlar om att bemöta människor? Hur skall man kunna översätta solidaritet i kronor och ören? Hur mäter man värdet av människovärdet?

Krisen när det gäller vår välfärd är akut, det vet vi, inom sjukvården, barnomsorgen, äldreomsorgen, mentalvården, kriminalvården och socialvården. Krisen är ett resultat av en målmedveten politik som under hela 80-talet gått ut på att kommuner och landsting skall berövas de ekonomiska möjligheterna att bedriva den välfärdspolitik som de har till uppgift att bedriva. Men den offentliga sektorns kris är också till stor del en personalkris. Personalen har för låga löner, dåliga arbetstider och för litet att säga till om på den egna arbetsplatsen. Detta gör att personalen flyr. Det är självklart att personalen flyr, för vem vill inte kunna leva på sin lön, bli uppskattad och kunna utveckla sig i sitt arbete och mötas med respekt för det engagemang och kun-

nande som man faktiskt har? Alla vill vi väl det, oavsett om vi sitter på socialbyrån eller i riksdagens socialutskott. Men i det avseendet är det väldigt olika, det kan jag garantera. Man frågar naturligtvis varför det är på det här sättet.

För några år sedan var det braskande rubriker i tidningarna. Över en halv miljon svenskar var beroende av socialbidrag. Regeringen tillsatte då en krisgrupp, och larmet gick. Efter ett tag kom den här gruppen ut ur sammanträdesrummet och konstaterade att det var samma gamla fattigdom som det alltid hade varit. Skillnaden var bara att klassklyftorna hade ökat. Med detta konstaterande lades analysen i byrålådan. I dag är situationen densamma, men den ger inte några stora rubriker. Man talar knappast om den. Man talar inte heller om utslagningen på arbetsmarknaden, om de ökade förtidspensioneringarna och om ett alltmer komplicerat arbetsliv, där många människor har svårt att hänga med.

Varför är det så tyst? När skall socialpolitiken och välfärdspolitiken bli lika upphöjda och föremål för samma omsorg som exempelvis den ekonomiska politiken? När, Ingela Thalén, får vi se Hagaöverläggningar om den sociala välfärden? När får vi se en försvarskommitté för våra sociala rättigheter och för försvaret av människovärdet? Det är ändå det som socialpolitiken i grunden handlar om.

Hur vi ser på värdet och vikten av den offentliga sektorn kan avläsas i det betänkande som vi nu diskuterar. Moderaterna betonar, vilket vi också fick höra i ett tidigare anförande, nästan triumferande i sin reservation att välfärdsstaten är på väg att haverera, att storskaliga och kollektivistiska lösningar måste bort och att valfriheten är lösenordet. För vem i raden av köande till behandlingsplatser, köande till sjukvården och köande till barnomsorgen är valfriheten en lösning? För vem i väntrummet på socialbyrån och för vem av biträdena inom hemtjänsten är valfrihet lösningen på problemen?

Folkpartiet säger "att en väl fungerande marknadsekonomi förutsätter en välfärdsstat liksom att en väl fungerande välfärdsstat förutsätter en marknadsekonomi". Det låter vackert och är tjugigt formulerat. Men man undrar: Vad är det för fel i dag? Välfärdsstaten fungerar inte. Innebär det att det är fel på marknadsekonomin, eller hur hänger det ihop?

Jag skulle vilja kommentera det som Daniel Tarschys och, tror jag, både moderaterna och centerpartiets företrädare tog upp i sina anföranden, nämligen att det är så bra att vi har en enighet i socialutskottet i så många frågor och att det är bra att vi har manifesterat den genom att få till stånd den här socialpolitiska debatten. Jag instämmer i det. Men samtidigt är jag mycket betänksam inför den enighet som vi ofta uppnår i socialutskottet. Jag anser att om den enigheten inte följs av en enighet i skatteutskottet och i finansutskottet, då är den enigheten ingenting värd. Det visar sig gång efter annan.

Om vi tittar på socialdemokraternas och folkpartiets uppgörelse om skattereformen, finner vi att skattereformen innebär att de grupper i samhället som i dag har det sämst ställt kommer att få det ännu sämre. Det resulterar i sig i längre bidragsköer. En övergång från beskattning av höga inkomster till punktskatter på livets nödtorft innebär naturligtvis att det är låginkomsttagarna som drabbas. Om man gör så i den ena änden av politiken och sedan sitter i socialutskottet och talar om att man har en sådan förträfflig socialpoli-

tik i den andra änden, då hänger det inte ihop, tycker jag. Därför anser jag att det är väl förmätet av Daniel Tarschys att stå i talarstolen och kritisera alla andra partiers socialpolitik sönder och samman. Om vpk:s socialpolitik var han vänlig nog att säga att den är både framsynt och avancerad. Och jag tackar naturligtvis för det. Men sedan sade han att den inte var värd någonting, eftersom vi i vpk finansierar den med pengar som finns i det system som vi lever i i dag. Då måste jag fråga: Herre Gud, vilket annat samhälle skall vi ta pengar ur om inte det som vi lever i i dag? Vi visar på ett mycket bättre och rättvisare sätt att fördela det välstånd som vi i Sverige har i dag. Det innebär lösningar som skulle gynna stora delar av de grupper i samhället som i dag har det svårt.

Jag har i detta anförande inte berört familjepolitiken och sjukvårdspolitiken, eftersom Margó Ingvardsson och Berith Eriksson kommer att ta upp dessa frågor i senare inlägg. Jag skulle emellertid vilja säga något om familjepolitiken och barnomsorgen, vilket centerns representant tog upp. Vad är ett bättre stöd för familjen än en fungerande offentlig sektor? Vad är ett bättre stöd än en fungerande barnomsorg, en skola som inte drabbas av ideliga nedskärningar, inrasande tak och byten av lärare? Vad är bättre än ett bra fritids med personal och utan inskränkningar? Vad är bättre än sex timmars arbetsdag för alla föräldrar? Vad är bättre än kollektiva och gemensamma lösningar som stöd för familjerna och den familjepolitik som vi anser vara nödvändig? Vi måste avlasta familjerna i dag, och det gör vi inte med privata lösningar, utan det gör vi med gemensamma lösningar. Inte minst gäller det oss kvinnor, och inte minst gäller det oss ensamstående kvinnor som är totalt beroende av en fungerande offentlig sektor. Vi arbetar i stor utsträckning där, och vi är beroende av den för att själva kunna ha ett annat arbete. Det är där som vi måste satsa pengarna och inte på privata lösningar.

Med detta, herr talman, skulle jag bara vilja uppmana alla som aktivt och intresserat följer denna debatt att slå upp s. 135 i det betänkande som vi diskuterar. Där finns det en utmärkt redogörelse för hur mycket pengar som de olika partierna vill satsa på dessa verksamheter. Där framgår det med all önskvärd tydlighet att vpk vill satsa över 3 miljarder kronor. Den som kommer närmast är folkpartiet som vill satsa 0,5 miljarder kronor.

Vad vill vi då satsa på? Detta får vi säkert äta upp då man från de andra partierna kommer att säga att det är överbudspolitik. Men jag kan försäkra Daniel Tarschys att detta är finansierat i andra motioner. Vad vill vi i vpk satsa på? Jo, vi vill satsa 3 miljarder kronor på minskad helgtjänstgöring inom vården. Vi vill satsa på minskad helgtjänstgöring med flera personalbefrämjande åtgärder inom hemtjänsten. Och det gör vi därför att vi är medvetna om att om dessa satsningar inte görs i dag, dvs. om vi inte sätter in ordentliga stimulansbidrag så att kommuner och landsting kan få sin personal att stanna kvar och få vidareutbilda sig, få ordentlig lön och drägliga arbetstider, då kommer den offentliga sektorn, som handlar om vård och omsorg, att braka ihop. Och då står vi där.

Och vilka får då ta smällarna? Jo, det är de lågavlönade som inte kan finna några privata lösningar. Och det blir vi kvinnor som får sköta om våra gamla och våra barn i stället för att gå ut i förvärvsarbete. Och hur skall vi få pengar till det? Jo, vi får gå på socialbyrån, precis som så många tvingas göra i dag.

På grund av att det saknas barnomsorgsplatser lever många på socialbidrag, inte därför att de vill det, inte därför att de är lata och inte heller därför att de inte vill arbeta utan därför att det är den enda lösningen. Det kommer att bli resultatet av vad ni kallar privata lösningar, och det är de verkliga. Men det är ingen bra utveckling.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till samtliga de motioner i betänkandet som vpk står bakom.

Anf. 13 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Gudrun Schyman är en baddare på att fördela resurser. Hon fördelar och fördelar så det står härliga till. Min fråga till Gudrun Schyman är: Vad är det för resurser som hon fördelar? Jo, visst kan man ta av det välstånd som det blandekonomiska samhället har frambringat i dag och fördela det. Men det blir då en engångsfördelning. Det som är problemet med vpk är att detta parti inte har den blekaste aning om hur resurser kommer till stånd. Man har aldrig fört en politik för att skapa resurser, men man har alltid fört en politik för att fördela resurser. Det kan man göra en gång, men det går inte att fortsätta med det år efter år. Därför blir resultatet av vpk:s politik social misär, om den genomförs. Vi har sett hur det går när den genomförs. Vi har sett massor med exempel på hur det fungerar när vpk:s politik genomförs. Just den sociala misären blir resultatet av en kommunistisk politik.

Här hörde vi Gudrun Schyman förklara att vi behöver kontroll över investeringar. Sveriges problem är att vi nästan inte har några investeringar. Här hörde vi Gudrun Schyman säga att vi behöver prisregleringar. Alla hennes partikamrater i öststaterna grubblar just nu på hur man kan få bort de prisregleringar som man har och som förlamar ekonomin. Här hörde vi Gudrun Schyman klaga över att man har lönsamhetsmål i olika företag och affärsverk, som om lönsamheten vore det enda mål som dessa strävar till. Tvärtom är det så att genom att skapa lönsamhet kan de tjäna andra syften, frambringa resurser och ge arbete och välstånd.

Vpk saknar totalt föreställningar om hur resurser frambringas. Därför är inte vpk trovärdigt när man fördelar resurser. Det blir en engångssatsning, Gudrun Schyman. För en varaktig, bestående och ansvarsfull socialpolitik och fördelningspolitik som skall hålla i årtionden framöver behöver vi en ekonomisk politik som skapar tillväxt. Därför är just den politik som vi för i finansutskottet och skatteutskottet en grundförutsättning för att socialpolitiken och den offentliga sektorn skall kunna klara sig i framtiden.

Anf. 14 ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! Gudrun Schyman ställde frågan: Vad är egentligen bättre än att det offentliga har monopol på barnomsorgen? Jag skulle vilja svara så här: Det som är bättre är en offentlig barnomsorg kompletterad med t.ex. ett vårdnadsbidrag som ger möjlighet till valfrihet för föräldrarna när det gäller både att korta sin arbetsdag och att vara hemma några år medan barnen är små. Vård av barn i hemmet skall också ge ATP-rätt och möjlighet för dem som så vill att starta ett föräldrakooperativ eller andra alternativ. Det

är bättre än enbart offentlig barnomsorg och förbud mot alternativ, något som vpk förespråkar.

Anf. 15 STEN SVENSSON (m) replik:

Herr talman! Valfrihet för vem? frågar Gudrun Schyman. Jag har redan sagt i mitt anförande att det gäller valfrihet för den enskilde att kunna välja vård och omsorg, välja vilken institution man skall gå till, välja vilken doktor man skall anlita osv. Det är också valfrihet för den anställde att välja arbetsgivare. Det är valfrihet att starta eget. Då är det viktigt att det finns ett utbud på marknaden så att detta blir möjligt. Det innebär att det finns flera väntrum att gå till. Man kanske kan välja ett väntrum där man snabbt kan få behandling som också ger god kvalitet. När det finns många att välja mellan blir denna situation reell. I dag har vi en monopolsituation som gör att valfriheten inte finns. Då förstår jag att Gudrun Schyman ställer frågan: Vem i den långa kön kan välja i dag? Nej, det är rätt att det inte finns någon valfrihet. Men vi vill skapa den genom att göra sådana ändringar i det ekonomiska systemet, med skattepolitik och annat, att detta blir möjligt.

Jag vill göra kammaren uppmärksam på att det på s. 135 finns en sammanställning av de olika anslagsalternativen. Gudrun Schymans reservationer kommer att kosta skattebetalarna ytterligare 3 miljarder bara med förslagen i detta betänkande. Då frågar jag mig: Hur skall de finansieras? 125 % av tillväxten har redan gått till skattehöjningar. Hur stora blir skattehöjningarna om dessa reservationer går igenom? Hur stora blir kompensationskraven från de fackliga organisationerna för de höjda skatterna? Vi är tillbaka i en ännu värre situation än den vi har i dag om vi skall följa vpk:s råd.

Anf. 16 GUDRUN SCHYMAN (vpk) replik:

Herr talman! Jag skall försöka bemöta de uppretade personerna en efter en. Jag börjar med Daniel Tarschys.

Jag tycker att det är litet tunt, Daniel Tarschys, att försöka skjuta vpk:s socialpolitik och ekonomiska politik i sank med hänvisning till hur den ekonomiska politiken och socialpolitiken har bedrivits i Östeuropa. Jag trodde att Daniel Tarschys visste att vpk är ett parti som verkar i Sverige, utifrån det svenska samhällets sätt att fungera och att vi ställer våra krav utifrån den verklighet som vi lever i här. Vi skulle aldrig drömma om att kopiera andra länders åtaganden, framför allt inte när de har skött dem så dåligt. Det kan inte vara obekant för Daniel Tarschys att vpk under mycket lång tid har drivit en aktiv och mycket avancerad socialpolitik, delvis därför att vi har väldigt många personer som är engagerade i den sociala sektorn och som arbetar inom den. Så jag måste säga att det var litet väl tunt.

Jag tror inte alls att vår politik skulle leda till social misär. Vi skulle kunna kosta på oss det mycket intressanta exemplet att se vad som skulle hända om fler anslöt sig till den typ av ekonomisk politik som vi vill föra. Jag är alldeles övertygad om att det skulle gynna en stor del av de människor i dag i Sverige som inte har det särskilt fett och som inte känner igen sig i diskussionen om ekonomisk kris och överhettning. Det är faktiskt inte särskilt hett i deras plånböcker. Jag syftar på de människor som i dag tjänar under 100 000 kr. och som tvingas att ha ett ständigt tillskott till sin ekonomi genom sociala

bidrag. Jag tycker att man faktiskt får skilja på folk och folk. Vi arbetar för olika grupper i samhället. Det får vi acceptera, och det kan och bör vi respektera. De grupper i samhället som Daniel Tarschys arbetar för i första hand och som genom skattereformen får stora skattelättnader är de grupper där överkonsumtion och överhettning finns. Samtidigt säger man att man vill dämpa konsumtionen och överhettningen. Sprider man då ut miljarder i skattelättnader? undrar jag.

Sten Svensson har litet av samma resonemang. Vi har valt en annan finansiering. Vi vill inte sänka inkomstkatten i de höga inkomstlägena. Vi tycker inte att det är rimligt i en situation där vi har ökande klassklyftor i Sverige. Vi tycker att det är rimligt att ha ett rättvist skattesystem med skatt efter bärkraft. Vi har aldrig sett att det har varit något fel på det systemet. Det som har varit fel i skattesystemet har varit orättvisorna. Dem vill vi försöka råda bot på genom våra förslag.

Till Ulla Tillander vill jag angående det vårdnadsbidrag som centern vurmar för säga: Jag kan inte se för vilka det skulle vara ett alternativ. För oss som är ensamstående föräldrar – vi är ganska många – är det inget alternativ. För att man skall kunna ta åt sig detta måste man ha en man som tjänar så mycket pengar att man kan bli försörjd. Jag tycker inte att det är ett steg framåt.

Anf. 17 DANIEL TARSCIIYS (fp) replik:

Herr talman! I socialpolitiken är det nog samma grupper som vi arbetar för. Vi arbetar för det glömda Sverige. Jag beundrar mycket det engagemang som finns hos vpk-politikerna både här i riksdagen och runt om i kommuner och landsting. Men det räcker inte med ett engagemang för de utsattas, förtrycktas och svagas sak. Det är också nödvändigt att förena detta med en trovärdig och hållbar ekonomisk politik. Vpk har inte haft något hållbart program, inte nu och inte under många år.

Man behöver inte alls gå till Östeuropa. Det räcker att man tittar på vpk:s eget program. Vpk har under decennier arbetat för en planhushållning, en centraliserad ekonomisk politik. Man har arbetat för en politik som aldrig skulle frambringa de resurser som vi i dag har för vår sociala välfärdspolitik. Mitt bekymmer är att det finns en klyfta inom vpk mellan å ena sidan de höga ambitioner som vpk har och som i stor utsträckning är gemensamma med våra ambitioner och å andra sidan förmågan att skapa resurser, vilken är utomordentligt låg. Jag tror att Östeuropa har den fördelen ändå att det har sett att många olika försök med olika slags socialistiska ekonomier inte har fungerat. Det finns i själva verket inget exempel på att planhushållning har kunnat frambringa de resurser som behövs för en solidarisk och god välfärdspolitik. Jag är alltså fullkomligt övertygad om, att skulle vi försöka förverkliga de, enligt min uppfattning, ofta rätt förvirrade ekonomisk-politiska idéer som vpk har framfört, skulle vi stå utan möjligheter att fullfölja välfärdspolitiken under 90-talet och decennierna framöver. Det är det som är min invändning mot vpk:s socialpolitik.

Anf. 18 STEN SVENSSON (m) replik:

Herr talman! Gudrun Schymans svar är egentligen inget svar, därför att det inte blir de inkomstökningar som hon räknar med. Ni slår mot tillväxten,

ni vill beskatta ett fåtal som kanske flyttar utomlands, ni vill beskatta det kapital som kanske i stället skulle komma till användning för investeringar. Även kapitalet försvinner utomlands. Detta leder enbart till nya och ökade skattehöjningar, som får de effekter som vi nu upplever och som vållar regeringen mycket stora problem. Med vpk:s politik skulle problemen förvärras.

Daniel Tarschys jämförelse med Östeuropa är intressant. Själv har jag rest mycket där. I september var jag i de baltiska länderna och träffade då kommunister i Sajudis-rörelsen i Litauen. De berättade för oss att man skulle få uppleva stora privatiseringar, om de får sin vilja igenom, framför allt när det gäller sjukvården. När vi talade om de svenska systemen sade de att den svenska kollektivistiska modellen är gammal socialistisk skäpmat. Den sade man sig inte vara intresserad av. De ville gå direkt på marknadsekonomiska lösningar. Så kommer man att resonera i större delen av Östeuropa när förnyelseprocessen fortsätter att verka. Då kommer vpk att upptäcka att vpk verkligen är isolerat i det här sammanhanget, även med tanke på den egna svenska modellen. Det är till socialismen som man säger nej, det är den som man flyr ifrån. Man går direkt på marknadsekonomiska lösningar i Östeuropa, eftersom marknadsekonomierna visar att det går att skapa resurser för satsningar på den sociala välfärden, där de socialistiska ekonomierna har misslyckats.

Anf. 19 ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! Jag tycker liksom Sten Svensson och Daniel Tarschys att jämförelsen med Östeuropa är intressant. Med tanke på detta är det som Gudrun Schyman säger märkligt. Det som vi bevittnar i många länder i Östeuropa är just en upplösning av monopolen. Av en sådan förändring märks det ingenting i vpk:s och Gudrun Schymans inställning.

Gudrun Schyman sade att vårdnadsbidraget inte är någonting för dem som är ensamstående. Men många ensamstående, mest mammor, har en sådan ekonomisk situation att de inte kan förkorta sin arbetsdag. De vill förkorta arbetsdagen, så att den omfattar sex timmar och så att barnens vistelse på daghemmen inte skall bli så lång som den nu ofta är. Det gäller just barn som har ensamstående föräldrar. Vårdnadsbidraget, som stöds inte bara av centern utan också av folkpartiet och moderaterna, ger ökade möjligheter att förkorta arbetsdagen, att i verkligheten använda sig av rätten till förkortad arbetsdag.

Anf. 20 GUDRUN SCHYMAN (vpk) replik:

Herr talman! Jag är, Ulla Tillander, en stor ivrare för kortare arbetsdag. Vpk har länge drivit kravet på sex timmars arbetsdag för alla. Inte minst bra skulle det vara för barnen. Man behöver inte gå någon omväg över vårdnadsbidraget. Det skulle begränsa möjligheterna till en kortare arbetstid för väldigt många som av olika skäl behöver en förkortning, inte bara därför att de är vårdare av små barn.

Ni säger med en mun att mitt resonemang om socialpolitik är märkligt med tanke på Östeuropa. Ni kunde väl då dra slutsatsen att vpk tydligen inte står för samma politik som de olika regimerna i Östeuropa har gjort. Detta är en annan slutsats som man kan dra av det faktum att det inte finns någon

överensstämmelse mellan det som jag säger och hur det har sett ut i de här länderna. Jag tycker att ni borde överväga att någon gång inta den ståndpunkten.

Sten Svensson säger att man i många östeuropeiska länder kommer att införa en marknadsekonomi. Även jag är övertygad om detta. Man kommer att få stora sociala problem. I Ungern ser man mycket tydligt att den sociala utslagningen har ökat oerhört. De bostadslösa har blivit många fler liksom också de fattiga, osv. Även om problemen är övergående – det kommer säkert att bli bättre – kan det vara på sin plats att se på förhållandena i de västeuropeiska kapitalistiska länderna, t.ex. inom EG. Hur ser det ut på socialpolitikens område, om vi jämför med Sverige och de övriga nordiska länderna? Jo, i EG har man vad Sten Svensson kallar valfrihet med ökad privatisering, men också större utslagning och hög arbetslöshet. Det är en mycket svårare situation för både ungdomar och kvinnor. Listan kan göras lång. Jag tror inte att den jämförelse som gjordes är särskilt hederlig.

Till Daniel Tarschys skulle jag vilja säga att jag tycker att det vore mycket bättre om han vore mera oroad över den ökade klyftan i samhället än över en eventuell klyfta inom vpk. De ökade klassklyftorna i samhället borde inge betydligt större oro än situationen i ett enskilt parti.

Talmannen anmälde att Ulla Tillander och Sten Svensson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 21 ANITA STENBERG (mp):

Herr talman! Först vill jag tala om miljöpartiet de grönas socialpolitik och om hur man skall kunna klara socialpolitiken. Det är, enligt min mening, det viktigaste här i dag. Får jag tid över skall jag ta upp Daniel Tarschys påhopp om att vi inte har en finansierad budget. Det har vi nämligen. Jag har vår motion om grön ekonomisk politik med mig. Det är bara att läsa innantill, så jag skall nog kunna ge svar till Daniel Tarschys. Så över till mitt anförande om socialpolitiken.

Miljöpartiet de gröna vill medverka till en omfördelning av resurser från de friska och arbetsföra till de sjuka och till dem som behöver vård och omsorg. Men även om det blir utökade tillgångar, måste vi få ett bättre utnyttjande av de nuvarande resurserna.

Allra viktigast är att minska efterfrågan på vård genom förebyggande åtgärder. Bättre kost, ändrad livsföring, förebyggande vård och kunskap om egenvård skulle kunna sänka vård- och omsorgskostnaderna mycket.

En ökad satsning på forskning om sambandet mellan ohälsa och miljöförureningar med åtföljande förbättrande åtgärder leder också till en minskning av efterfrågan på vård.

Vi vet redan så mycket om miljökonsekvenserna av vårt nuvarande samhälles funktioner att vi skulle kunna få en bättre hälsa om vi bara på allvar tog konsekvenserna av vår kunskap.

Det gäller t.ex. hetsen och jäktet i samhället, som ger oss magsår, tarmkattarr, högt blodtryck och hjärtbesvär. Vårt byggfuskar ger oss allergier, eksem, astma, förkylningar och lungsjukdomar. Vår dåliga arbetsmiljö ger oss ledskador, ryggbesvär och dåliga armar och ben. Motortrafiken ger oss trafik-

olyckor och dålig luft. Listan skulle kunna göras hur lång som helst på alla de skador som vi skaffar oss genom att inte förebygga ens när det gäller de fall som vi känner till.

Här behövs ett aktivt agerande för att hålla sig frisk och ett lika aktivt agerande för att ta bort verksamheter som skadar oss. Det viktigaste är faktiskt inte att tjäna pengar.

Benskörhet hos människor t.ex. söker sig allt längre ned i åldrarna. Orsaken är inaktivitet. 57 000 människor är i dag förtidspensionerade på grund av rygg- och nackproblem. Det kostar försäkringskassan 27 miljarder kronor om året. Orsaken är att dessa personer inte orkar med sina arbetsuppgifter. Trots att vi är världsmästare på ergonomiska hjälpmedel får vi allt fler förslitningsskador. Det beror på att människan inte är någon maskin som man kan rationalisera hur långt som helst. Vi behöver röra oss mera genom t.ex. regelbunden träning under en sjukgymnasts eller en ryggterapeuts ledning på betald arbetstid och på arbetsplatsen. Företaget får göra skatteavdrag för tiden och för den anställde handledarens arvode. Om detta gick att genomföra skulle resultatet bli att alla vinner på reformen: arbetsgivaren, arbetstagen, staten och landstingen. Vi har väckt en motion om detta till riksdagen: Skatteavdrag för kostnader i samband med träning.

Upplysning och förebyggande vård kostar visserligen pengar, men det är utgifter som leder till besparingar – för att inte tala om minskat mänskligt lidande. Vi kan se hur den reella satsningen på förebyggande tandvård, som gjordes på 60- och 70-talen, när vi ansåg oss ha råd till så kloka åtgärder, gav en verklig vinst både ekonomiskt och mänskligt sett. Så borde vi göra även med sjukvården i dag. Det är utgifter som på sikt blir ett sparande.

Mest akut för närvarande är att förhindra att ytterligare resurser tas från sjukvård och omsorg om äldre och handikappade. Risken är uppenbar att detta kommer att ske 1991. Det gäller dels förslaget om att arbetsgivarna inte skall ges full kompensation för den lagfästa sjuklönen, dels förslaget om kommunalt skattestopp. Förslaget om sjuklön beräknas kosta kommuner och landsting över 5 miljarder kronor.

Eftersom landstingens huvuduppgift är hälso- och sjukvård, ökar deras utgifter markant om de nu skall betala den lagstadgade sjuklönen till sina anställda. Denna utgift får de inte hel kompensation för genom att öka skatten. Den måste därför kompenseras på något annat vis.

Vi avvisar i princip förslaget om kommunalt skattestopp. Eventuellt kan ett temporärt stopp, bara för 1991, tänkas om det finns garantier för att löneökningarna på hela arbetsmarknaden blir låga detta år och för att kommuner och landsting ges alternativa finansieringsmöjligheter. Vi anser i princip att det är kommuner och landsting som skall ombesörja sjukvård samt äldre- och handikappomsorg. Därför är det viktigt att det förs en ekonomisk politik som gör det möjligt för kommuner och landsting att klara sina åtaganden.

Miljöpartiet anser att det är nödvändigt med en samhällsekonomisk åtstramning, men den får inte drabba de vård- och omsorgsberoende. Det är den privata konsumtionen som i första hand bör drabbas och då sådan konsumtion som förstör miljön och/eller förbrukar de ändliga naturresurserna.

Energi- och miljöskatterna måste höjas kraftigt för att minska förbrukning och skadliga utsläpp. Dessutom måste vi höja skatterna på tobak och alkohol

för att minska den konsumtion som helt klart förvärrar läget inom sjukvården och omsorgen. Vi behöver också göra en storsatsning på järnvägen och annan spårbunden kollektivtrafik för att minska trafikolyckorna och komma till rätta med den dåliga miljön. Likaså måste verkningarna av vår vällevnad hejdas. I dag mår vi så väl att vi blir sjuka av vårt välstånd.

Företagen och den offentliga sektorn drabbas av de höjda energi- och miljöskatterna och måste delvis kompenseras genom sänkta arbetsgivaravgifter. Det leder för långt bort från den socialpolitiska debatt vi för här i dag, tycker jag, att ta upp den diskussionen nu. Den får vi i stället ta i den finanspolitiska debatten.

Rehabiliteringen av handikappade, långtidssjuka och arbetsskadade måste förbättras. Det är ingen bra lösning, vare sig ur samhällets eller den enskildes synvinkel, att förtidspensionera människor som skulle kunna rehabiliteras. Vi skulle kunna ta medel ur sjuk- och arbetsskadeförsäkringen för de här rehabiliterande insatserna.

Vi måste också satsa på egenvård i större utsträckning. Vi måste lära oss egenvård redan i skolan. Det är inte nödvändigt att gå till doktorn för varje liten åkomma. Förkylning t.ex. kan ingen doktor bota, knappast lindra. Det som behövs är vila, inte medicinering. Men det är som om vi nästan hade glömt bort att vila i vår hetsiga livsföring.

Även en starkt anhörigvård måste ses som en resurs. Det blir en avlastning för sjukvården och omsorgen, men också en social och mänsklig förbättring. De som vill och kan vårda anhöriga hemma bör naturligtvis ges en ATP-grundande ersättning för detta.

Ett bestående problem verkar vara hur vi skall kunna rekrytera och behålla vårdpersonal. Vårdyrkena måste få högre status, vilket innebär vidareutbildning, lön i proportion till ansvar och en förbättrad lön över huvud taget samt en förbättrad arbetsmiljö. Det tunga, ansvarsfulla och psykiskt påfrestande arbetet inom vården skulle bli lättare med sextimmarsdag, anser vi. Schemalaggningsproblemet är ett annat problem. Den bör utformas så att personalen inte behöver tjänstgöra mer än var tredje helg. Just i storstäderna är personalrekryteringen särskilt svår. Överhettningen på arbetsmarknaden skulle kunna undvikas genom en stramare finanspolitik. Den snabba utbyggnaden av kontor och den därmed ökande privata tjänstesektorn tar arbetskraft från den offentliga sektorn. Detta är ett problem som vi måste lösa genom att göra vårdyrkena mer konkurrenskraftiga.

Miljöpartiet har också föreslagit att det i den allmänna värnplikten skall ingå en värtjänst för både kvinnor och män. I värtjänsten kan t.ex. ingå arbetsuppgifter inom sjukvården och omsorgen. Vi tror att de värnpliktiga, förutom att de gör ett värdefullt arbete inom vården, också får en ökad förståelse för och insikt i hur viktigt det är att ha en trygg och väl fungerande hälso- och sjukvård i vårt samhälle.

Det är allas vårt ansvar att upprätthålla ett sådant samhälle. Vi måste ta del av samhällets uppgifter. Vi måste själva se till att leva ett sådant liv att vi inte i onödan tär på sjukvårdsresurserna, utan håller oss friska. Vi måste lära oss den förebyggande vården, och vi måste hjälpa vår släkt och våra grannar så gott vi kan. Det finns inga avlatsbrev att köpa, även om vi har aldrig så mycket pengar. Jag har förut här i riksdagen hävdat att vi inte kan säga: Jag

har betalat min skatt. nu får staten ta över ansvaret för min gamla mamma, för barnen, eller vem det nu kan vara som vi har dåligt samvete för att vi inte hinner med. Det är vårt eget personliga ansvar att se till att samhället fungerar och att det finns ett fungerande socialt nätverk.

Miljöpartiet de gröna vill att patienten skall vara i centrum vad gäller vården och omsorgen, dvs. att patientinflytandet skall öka. Det är ändå patienten som vet bäst. Patientorganisationerna skall få en större möjlighet att påverka vården och omsorgen. Deras kunskaper och erfarenheter måste också tas till vara.

Vi vill att alternativ medicin och skolmedicin skall kunna samarbeta, inte som nu vara två skilda världar. Troligen, det hoppas vi i alla fall, blir resultatet av alternativutredningen att de vattentäta skotten mellan alternativ vård och den etablerade medicinen öppnas. Vi har motionerat om och vill ha en professur i alternativ medicin. Vi vill också att alternativmedicinen skall vara företräd i socialstyrelsen. Hälsohem av god kvalitet behöver vi i den förebyggande vården. De behövs också för att hjälpa människor tillbaka till hälsa.

Det är viktigt att minska människors medicinberoende och att respektera deras önskan att inte behöva tvångsmedicineras. Det har vi också motionerat om.

Samtalsterapi är bättre än att droga ner oroliga patienter med tabletter. Därför vill vi satsa på psykoterapi. Sker den hos legitimerade psykoterapeuter, skall kostnaden ersättas av den allmänna sjukförsäkringen. Det skulle bli en reform som skulle finansiera sig själv. Man kan gå hos en legitimerad psykoterapeut utan att behöva vara sjukskriven under hela behandlingstiden.

När det gäller barnen vill vi hävda barnens rätt till sina egna föräldrar. Dit hör att en förälder t.ex. skall få räkna in sitt eget barn i den grupp vederbörande har hand om i den kommunala barnomsorgen; den s.k. Uppsalamodellen. Vi vill för övrigt ha stor frihet i valet av barnomsorg. Vi kan tänka oss trefamiljssystem och föräldrakooperativ förutom kommunala daghem och andra varianter. Det är föräldrarna som skall ha valfrihet, och det är barnen som skall ha tillgång till sina föräldrar.

Vi vill också ha en statlig barnombudsman, en juridisk expertis som i besvärliga förhandlingar står på barnets sida, en organisation med opinionsbildande funktion med just barnens bästa för ögonen och en samordnare av barnens rättigheter i samhället. Vi vill att socialstyrelsen skall ge ut en broschyr om barns sexslaveri – en broschyr som beskriver deras förfärliga levnadsomständigheter, hur de utnyttjas av självupptagna, egoistiska människor utan förbarmande. En sådan broschyr skulle delas ut vid försäljning av resor till t.ex. Sydostasien.

Vi värnar om särskilda ungdomsmottagningar med läkare, sjuksköterska, kurator, psykolog och barnmorska. Dessa mottagningar har funnits sedan 1970-talet och gör stor nytta genom att förebygga sjukdomar och problem av alla slag hos ungdomar i puberteten. Största delen av rådgivningen har gällt sex- och samlevnadsfrågor och har bevisligen minskat antalet oönskade tonårsgraviditeter och fall av könssjukdomar.

Det finns ingen möjlighet att ta upp alla sociala synpunkter på vård och

omsorg i ett anförande på en kvart, men mycket av det som återstår tar mina meddebattanter upp i sina anföranden som kommer senare i dag. Dit hör äldreomsorgen, aids- och drogproblematiken samt familjepolitiken.

Jag vill sluta med att yrka bifall till de reservationer som miljöpartiet skrivit under samt reservation 15, mom. 21 Medel för tobaksinformation, som jag nu lyckats skaffa fram pengar till.

Nu vänder jag mig till Daniel Tarschys. En av våra ekonomiska principer har varit och är att ha en finansierad budget. Vi har satsat mycket på miljön. Vi måste arbeta förebyggande. Därför har vi inte haft så mycket pengar till andra verksamheter. Å andra sidan kan miljö vara nästan vad som helst. Dessutom är miljöpolitik en långsiktig socialpolitik.

En gång blev jag ombedd att tala om miljöpartiets tre viktigaste frågor. Då talade jag om den yttre miljön, den inre miljön och den andliga miljön. Det finns mycket som kan vara miljö.

Det är så, Daniel Tarschys, att jag gärna hade velat skriva på de andra oppositionspartiernas julkappslista, men jag har inte haft tillräckligt med pengar i börser. Det har smärtat mig att jag inte har kunnat ställa upp på flera av de välgrundade önskemålen. Men jag försäkrar att ingen utgift har varit ofinansierad i vår budget. Nu har jag "fått" tre miljoner till tobaksreklam som kunde frigöras ur vår strängt hållna budget, bl.a. genom skatten på några ören per cigarett för information. Tack vare det kan jag nu tillsammans med folkpartiet och centern stödja den här motionen som handlar om tobaksreklam.

När man, som Gudrun Schyman rekommenderade, tittar på s. 135 där oppositionspartiernas reservationer står om anmälda anslagsalternativ, finner man att moderaterna står på noll, därefter kommer vi. Vi har litet drygt tio och en halv miljoner. Vi har som sagt inte haft råd. Vi har satsat våra pengar på ungdomarna och ungdomsmottagningarna. Vi har satsat dem på rättsläkarmedicinen och vi har satsat 150 000 kr. på en statlig organisation, jag tror att det var statens bakteriologiska. Det beror på att sådana organisationer måste kunna fungera, för annars fungerar inte rättssäkerheten.

Tack för ordet!

Anf. 22 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Jag tror att miljöpartiet är på rätt spår när man vill satsa mer på förebyggande arbete. Det finns också andra inslag i miljöpartiets socialpolitik som jag tycker är kloka och framsynta. När jag tar upp en diskussion om de ekonomiska grundvalarna för miljöpartiets socialpolitik, viftar Anita Stenberg liksom flera andra talare här i debatten med årets skuggbudget och säger: Vi har minsann täckning för vad vi har föreslagit. Jag tvivlar inte ett ögonblick på att man har försökt skaffa täckning för alla de förslag som har framlagts. Men det jag ville ta upp var faktiskt en mer allvarlig och långtgående fråga, nämligen: Hur kommer socialpolitiken att påverkas av det gröna projektet, inte bara årets politik utan det samhälle som man vill bygga i framtiden? Jag tror att flera inslag i det gröna projektet kommer att vara bra för socialpolitiken. Jag tror att man, genom en satsning på en mer informell ekonomi, kan göra vissa vinster från socialpolitisk synpunkt.

Men jag pekade också på ett par problem som jag menar att miljöpartiet

de gröna har försummat att fundera över. Mycket stora delar av socialpolitiken bygger på enorma överföringar av pengar via skattesystemet. Om man försöker minska penningekonomin, om man strävar efter ekonomisk stagnation eller efter att minska omsättningen på penningekonomin kommer också skatteintäkterna att sjunka. Då kommer vi att få svårigheter att finansiera en hel del av de åtaganden vi redan har gjort för framtiden vad gäller sjukvård, barnomsorg och mycket annat.

Pensionssystemet i Sverige är faktiskt så uppbyggt att vi har bundit oss för att ha en tillväxt på ungefär 2 %. Har vi en tillväxt på mindre än 2 % framöver kommer pensionsbördan att stegvis bli allt tyngre. Har vi en nolltillväxt, som miljöpartiet föreslår, kommer pensionssystemet att kollapsa. Det här är ett problem som jag menar att miljöpartiet i sina funderingar över socialpolitiken ännu inte har attackerat.

Egenvård, rekommenderade Anita Stenberg. Jag skulle vilja anbefalla litet egenvård också för de gröna socialpolitikerna.

Anf. 23 GUDRUN SCHYMAN (vpk) replik:

Herr talman! Jag skulle bara vilja säga till Anita Stenberg att när jag hänvisade till s. 135, var det inte för att misskreditera några andra partier för att det såg litet glest ut. Men jag tycker att det ger en bild av hur mycket man satsar bakom alla de vackra orden. Om man vill göra rättvisa åt den här sammanställningen, borde man naturligtvis komplettera den med en sammanställning av den ekonomiska politiken, där vi också visar på andra sätt att stödja vad vi från vpk kallar en välfärdspolitik. Vi har t.ex. anvisat pengar för att man skall utöka de försök med sex timmars arbetsdag som nu bedrivs i Kiruna. Vi vill ha statliga pengar för att man skall kunna göra försök i flera landsting.

Vi har budgetposter med överföring av pengar direkt till kommuner och landsting, just för att man skall kunna satsa på den här förebyggande vården och för att man inte skall dra ner på det förebyggande arbete som man t.ex. gör i kommunerna. Det gäller både ungdomar och barn. Det gäller fritids, det gäller skolor, osv. Men då måste man anvisa pengar till det.

Daniel Tarschys säger att om man ifrågasätter tillväxten innebär det att man ifrågasätter socialpolitiken. Det vore mycket intressantare om vi förde en diskussion om BNP som ett mått på tillväxt. Det kanske är ett ganska trubbigt instrument nu för tiden eftersom det mäter pengars värde oavsett vad pengarna går till.

Det finns ju verksamheter som i sin förlängning får destruktiva följder, t.ex. dåliga arbetsmiljöer, kanske industrier som går bra men som med tiden också genererar högre sjukvårdskostnader, osv. Det finns miljöaspekter som blir väldigt dyra. Därför behöver vi ett nytt mått på BNP där sociala, välfärdspolitiska och miljöpolitiska aspekter vägs in. Det har vi inte i dag. Så länge vi inte har det tror jag att vi allihop bör vårda vårt ekonomiska sinne lag litet.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammararens förhandlingar.

Anf. 24 ANITA STENBERG (mp) replik:

Herr talman! Tack för erkännandet, Daniel Tarschys. Genom att människor behöver mindre vård och genom att behovet av vård minskas kan också transfereringarna minskas. Vi ökar transfereringarna för året med 4,24 miljarder och minskar transfereringarna med 4,4 miljarder. Det blir alltså en minskning av transfereringarna på 160 miljoner i vår budget.

Man blir inte rik på de stora inkomsterna, utan man blir rik på de små utgifterna. Det är så miljöpartiet resonerar, även när det gäller socialpolitiken. Därför anser vi att en utvidgning av industrin som är miljöförstörande skadar mer än den gör nytta.

Pengar är inte allt. Vi har i Sverige relativt gott om pengar, men vi har ont om tid, och vi har ont om hälsa. Det är inte säkert att mer pengar ger större lycka. Det är fel att tro så.

När det talas om bruttonationalprodukten håller jag verkligen med Gudrun Schyman om att den är ett dåligt mått på välfärd. Om två bilar kör på en landsväg och krockar och bilarna förstörs och människor skadas, då har man ökat bruttonationalprodukten på många sätt, men man har gjort en stor olycka.

Sedan tycker jag egentligen inte att miljöpartiet behöver skämmas, och jag tror inte att Gudrun Schyman tog upp det som står på s. 135 i betänkandet för att skada någon på något vis. Men uppställningen över anslagsalternativen visar ju på så stora skillnader, och vi hade inte råd att avsätta mer pengar. Därför måste vi se till att minska utgifterna. Vi har inte mer pengar i börserna. Vi ser inte att man kan få mer pengar i börserna heller, för om man skaffar mer pengar så förutsätter det miljöförstöringar och förstörda människor, och då har det inte gjort någon nytta.

Därför frågar jag Gudrun Schyman nu här i salen vad jag väste i hennes öra i socialutskottet: Hur i hela friden har ni finansierat era jätteutgifter? Hur går det till?

Anf. 25 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Jag är helt överens med de två tidigare talarna om att BNP inte är något perfekt mått på det vi önskar åstadkomma. Det är dock ett relativt hyggligt mått på den materiella välfärden i samhället. Och vad mera är, det är till sådana mått som vi har bundit en hel del av våra sociala välfärds-system.

Pensionärerna har fått ett löfte om att deras pensioner skall ökas när priserna ökar i samhället, att deras standard skall bibehållas. Om då pensionärerna kommer och frågar miljöpartiet hur det skall gå till att höja pensionerna med miljöpartiets ekonomiska nolltillväxt, kommer svaret från Anita Stenberg, om jag förstod saken rätt, att vara: Pengar är inte allt. Det är inte av stora inkomster man blir glad utan av små utgifter. Var vänliga att rätta er efter den lilla matsäck som vi frambringar!

Det är naturligtvis ett tänkbart svar, men jag tycker då att det är viktigt att slå fast att miljöpartiet inte har ambitioner att klara det pensionssystem som vi har i dag och som faktiskt är knutet till en fortsatt tillväxt. Pensionssystemet stämmer inte överens med det gröna projektet, och då tycker jag att det är viktigt att miljöpartiet för landets pensionärer klargör hur ni har tänkt er

deras framtid och för de blivande pensionärer som finns här i salen hur ni har tänkt er vår framtid, med det ekonomiska system som ni tänker genomföra – detta i konsumentupplysningens namn.

Prot. 1989/90:100
4 april 1990

Socialpolitik
– inriktning och
anslag

Anf. 26 GUDRUN SCHYMAN (vpk) replik:

Herr talman! Det skulle vara väldigt bra om replikörerna här var så kloka att de tänkte på sin egen ålderdom också när det handlar om att sätta till pengar för dem som arbetar inom hemtjänsten.

Till Anita Stenberg vill jag bara säga att jag med varm hand skall överlämna vår ekonomisk-politiska motion. Om vi sätter oss ned och går igenom den tillsammans, skall nog miljöpartiet kunna se att det faktiskt finns bra vägar att finansiera en ökad satsning på socialpolitiken och på den offentliga sektorns uppbyggnad.

Anf. 27 ANITA STENBERG (mp) replik:

Herr talman! Tack för det, Gudrun Schyman! Det ser jag fram emot. Jag är villig att ta åt mig alla bra förslag.

Vår skattepolitik gynnar faktiskt pensionärerna, Daniel Tarschys. Ställer man frågan till pensionärerna, om de vill ha mera pengar eller vård och omsorg, är jag säker på att de sätter vård och omsorg framför pengarna.

Anf. 28 BO HOLMBERG (s):

Herr talman! Socialdemokraterna i socialutskottet välkomnar att riksdagen får en dag när vi kan diskutera socialpolitiken, budgeten i dess helhet och alternativen i svensk politik. Vi vill gärna föra dagens debatt på temat "Från ytkunskap till djupkunskap i svensk socialpolitik". Jag skulle då vilja uppehålla mig kring två huvudfrågor.

Den första av dem är huruvida verklighetsbeskrivningarna, som vi håller oss med i riksdagsdebatterna om socialpolitiken, är korrekta eller inte. Är de alltför ytliga, och kan det ibland vara så att vi inte har ordentligt på fötterna när vi diskuterar svensk socialpolitik? Har den kritik som främst moderaterna riktar mot den generella välfärdspolitiken stöd i fakta? Är det riktigt, som moderaterna säger, att svensk socialpolitik är sämre och dyrare än deras privatiseringsalternativ? Och är det sant, som framför allt moderaterna säger, att svenska folket är missnöjt med de offentliga tjänsterna?

Den andra huvudfrågan är: Hur ser oppositionens alternativ ut? Av tidskäl kommer jag där att framför allt koncentrera mig på moderaterna men också ställa en fråga till folkpartiet och Daniel Tarschys.

Jag skulle vilja börja med verklighetsbeskrivningarna och moderaternas alternativ. I deras principmotion sägs att marknadsekonomi är bra. Marknadsekonomins mekanismer bör också kunna lyftas över på den generella välfärdspolitiken. Moderaterna skåpar ut den nuvarande generella välfärdspolitiken med att tala om monopol, plan- och centralstyrning.

När jag läser igenom motionen, kan jag inte finna några analyser eller fakta som påvisar bristerna i dagens system. Jag kan heller inte i motionen hitta någon konsekvensbedömning där man beskriver privatiseringsalternativet. Och jag kan heller inte hitta några analyser som visar på att det skulle bli bättre och billigare.

Moderaterna säger vidare att den offentliga sektorn befinner sig i kris. Daniel Tarschys sade mycket riktigt att vi bör vara varsamma med att använda ordet kris, och jag undrar: Vad har moderaterna för definition på en kris och vad har de för fakta som belägg för krisstämpeln?

När jag analyserar moderaternas motion, kan jag inte hitta en saklig utgångspunkt för deras privatiseringsalternativ, utan jag ser en rent maktpolitisk utgångspunkt. Moderaterna säger ungefär så här: Vi har rätt, andra har fel! Och på det temat lyfter de fram sin retorik här i kammaren och ute på fältet.

Med en sakpolitisk utgångspunkt tycker vi inom socialdemokratin att det måste vara korrekt att ställa frågan så här: Vad är det som brister och vad har vi uppnått i socialpolitiken?

Målen för hälso- och sjukvården är välbefinnande och hälsa. Då måste man fråga sig: Har sjukvården och socialpolitiken i Sverige lyckats uppnå de målen, sett i ett omvärldsperspektiv?

Helt nyligen har det kommit en statistik – den publiceras antagligen i dag – som gjorts av Världshälsoorganisationens Europakontor i Köpenhamn. Man har gått igenom tio länder i Europa och mätt elva hälsopolitiska mål. Man har också tagit fram genomsnittet för samtliga 27 länder i Europa.

Av tidsskäl kan jag inte gå igenom alla hälsopolitiska mål. Jag begränsar mig därför till tre av dessa.

Ett första mått på hälsopolitiken är medellivslängden. I mitten av 1980-talet förväntades Island, Schweiz och Sverige ha en medellivslängd på över 77 år. Dessa länder ligger 15–20 år före i utvecklingen jämfört med Europa-genomsnittet och dubbelt så lång tid före Polen.

Ett annat viktigt mått på hälsopolitik och välbefinnande ger statistiken över spädbarnsdödligheten. Finland och Sverige har ungefär 50 % lägre spädbarnsdödlighet än genomsnittet i Europa.

Ett tredje viktigt mått på hälsopolitik är förmågan att hålla nere dödligheten i cancer. Här ligger Sverige och Island i topp. Bara sex länder, Sverige är ett av dessa, beräknas år 2000 ha uppnått Världshälsoorganisationens mål – en 50-procentig reduktion av cancerdödligheten. Sverige är det land där man upptäcker de flesta fallen av bröstcancer i alla åldrar. Detta, i kombination med en relativt låg dödlighet, antyder att den svenska sjukvården fungerar bra just på den punkten.

Så här kan jag gå igenom hela listan och konstatera att Sverige befinner sig i topp. Men hur kommer det sig då att Sverige uppvisar så relativt god hälsa? Förklaringen är att vi har en rätt så bra yttre miljö, att vi har rätt så goda sociala levnadsförhållanden och att vi har en väl fungerande hälso- och sjukvård. Detta säger Johannes Vang på WHO:s regionkontor i Köpenhamn.

Jag har också fäst mig vid att man i EG-debatten säger att små nationer som t.ex. Sverige inte kan, och inte kommer att kunna, bedriva en egen socialpolitik. Vidare sägs det i den debatten att skillnaderna inte är så stora i Västeuropa. Jag anser att WHO:s statistik motsäger dessa påståenden. Den visar ju att skillnaderna är betydande. Dessutom visar den att ett litet land som Sverige kan förena en ekonomisk utveckling med en god folkhälsa. För-

klaringen ligger i att vi har en generell välfärdspolitik som styrs demokratiskt, av människorna.

Så till ett annat mått på hur vi lyckats när det gäller välbefinnande samt hälso- och sjukvård. Det gäller då våra äldre. Man brukar säga att ett lands kulturella nivå kan avläsas i det sätt på vilket de gamla tas om hand.

För en tid sedan sammanträffade riksföreningen "Att åldras är att växa" här i riksdagshuset med bl.a. företrädare för samtliga politiska partier. Vi politiker skulle tala om var vi stod i fråga om äldrepolitiken. Vid ett faktaseminarium redovisades hur vi i Sverige satsat på de äldre och vilka resultat som uppnåtts. Vi fick ta del av en relativt ny studie som hade gjorts bland befolkningen i Göteborg. Den studien visade att hälsan bland de gamla i åldern 70–80 år påtagligt hade förbättrats under 70-talet. En stor nyhet som vi fick ta del av var att den s.k. sjukvårdspuckeln förskjutits uppåt i åldrarna. Man lever längre, och man har så att säga lagt ett friskare liv till åren.

Resultaten från den här konferensen kan sammanfattas så, att de senaste 15 åren har inneburit ett genombrott för äldrepolitiken i Sverige. Det gäller inte bara omsorg och vård utan också boende, pensioner och utbildning.

Sverige är det land i världen där människorna blir äldst, och Sverige är också det land där andelen kvinnor i förvärsarbete är störst. Det är en viktig förklaring till att det behövs relativt hög skatt och många anställda inom den offentliga sektorn. Socialstyrelsen har åldersstandardiserat skillnaderna i befolkningens sammansättning. Om man mäter utgifterna, kommer man fram till att USA ligger på 2 375 dollar och Canada på 1 780 samt att Sverige, Holland och Västtyskland hamnar längre ned – på 1 100.

I debatten säger framför allt moderaterna att det är sättet att organisera vården som bestämmer kostnader och skattetryck. Det är kärnan i moderaternas argumentering. Men de gjorda internationella jämförelserna visar inte att det förhåller sig på det sättet. I stället visar dessa att de länder – oavsett om vården är privat eller offentligt organiserad – där det finns många äldre bland befolkningen får väldigt höga kostnader. Det vet var och en som jobbar med dessa frågor. Ju äldre man blir, desto större blir ju behovet av sjukvård. Det är märkligt att detta faktum har förbigåtts i sakdebatten om sjukvården.

Sammanfattningsvis vill jag, utifrån gjorda internationella jämförelser och min djupdykning i fråga om de äldres förhållanden i vårt land, säga att Sverige hävdar sig mycket bra internationellt när det gäller hälsa och välbefinnande hos befolkningen.

Till Sten Svensson vill jag säga att det inte alls är så, att politiker från Canada, Holland osv. inte skulle vara intresserade av den svenska välfärdsmodellen inom hälso- och sjukvården – tvärtom! Man är nu på väg att omorientera sig, och man kommer hit för att titta på vår modell.

Så ett nytt tema. Det gäller detta med ytdebatt resp. djupdebatt. Jag vänder mig mot att vi här i riksdagen och även mediafolk slarvar när den offentliga sektorn och socialpolitiken diskuteras utifrån ett riks- eller Stockholmsperspektiv. Det ger faktiskt inte en korrekt bild av hur det ser ut i verkligheten. Därför är det viktigt att vi bryter ned de generella diskussionerna om den offentliga sektorn och ser till verkligheten. Visst är det något märkligt att vi här i riksdagen skall bunta ihop SJ, ett sjukhus i Sundsvall, en barnstuga i

Växjö, en skola i Kiruna etc. och tala om dessa saker som vore det fråga om en enda enhet – undra på att vi hamnar i en situation där vi har ytkunskap och inte ser vad som händer i verkligheten! Alla vet ju att situationen i Stockholms kommun och i Stockholms läns landsting skiljer sig från situationen i landet i övrigt.

Vi har, tyvärr, inte någon bra statistik om välfärden lokalt och regionalt. Vi i socialutskottet skall dock försöka avsätta tid för detta, så att vi kan fördjupa oss något i dessa frågor. Det gäller ju att få fram bra statistik. Det tror jag skulle medverka till en bättre socialpolitisk debatt i riksdagen. Kunnandet skulle bli större, och vi skulle lättare kunna träffa rätt när det gäller att åstadkomma förändringar för människorna.

Jag har talat med Maj-Inger Klingvall, som också jobbar i socialutskottet, och frågat henne om hon kan arbeta på hemmaplan, i Norrköpings kommun, och ta fram uppgifter som gör det möjligt att ge en bild av hur det ser ut i Norrköping. Det vore intressant att få ett svar på följande fråga: Överensstämmer den bilden med den rikspolitiska bilden och med det Stockholmsperspektiv som vi håller oss med i debatten?

Jag vill här ge några fakta som har kommit fram beträffande Norrköpings kommun. Där kommer man att klara barnomsorgen till 1991. Andelen vakanta tjänster är marginell, 1–2 %. Andelen utbildad personal är 10 % – och 5 % om man räknar in utbildade hemskötare. När det gäller äldreomsorgen existerar det inte någon personalkris. Personalomsättningen inom hemtjänsten stannar vid 6 %. Den totala behovstäckningen – det rör sig om 300 personer – är visserligen ett problem. Men det är i alla fall inte någon kris inom äldreomsorgen.

Hur många kommuner har det som Norrköpings kommun? Gudrun Schyman, jag är medveten om att Stockholms kommun har problem. Men frågan är om vi som har att företräda partierna i svensk socialpolitik kan så att säga veva upp oss och säga att det är kris i fråga om personalförsörjningen i *alla* kommuner när det ser ut som jag har redovisat i Norrköping? Är Norrköping rikspolitiskt kanske mera intressant än det ytperspektiv och det riksperspektiv som vi håller oss med?

Handikappomsorgen i Norrköping utvecklas i samarbete med handikapporganisationerna och universitetet. Vi har varit där och fick då kunskap om hur man jobbar tillsammans med handikapporganisationerna. Den s.k. Lindö villan är ett fint exempel på det engagemang som finns. Daniel Tarschys, jag tror att "det glömda Sverige" beträffande de handikappade och folkpartiets ambitioner – och där delar jag folkpartiets uppfattning – inte alls är så dåligt med tanke på vad man i Norrköping har åstadkommit för de handikappade.

Min slutsats är att det inte är berättigat att sätta en generell krisstämpel på svensk socialpolitik. Därmed inte sagt att det inte finns brister.

Nyligen damp en rapport från socialstyrelsen ned. Rapporten heter "Växa i välfärdsland". Av denna rapport framgår det att många ungdomar i Sverige kommer att få det bra. Tyvärr måste vi också ta till oss kunskapen att många kommer att fara väldigt illa.

Det är bara att dyka ned i LVM-problematiken för att se hur det förhåller sig. Tyvärr måste jag konstatera att vi inte är effektiva när det gäller tillämp-

ningen av lagen i det avseendet ute i kommuner och landsting. Ungdomar begår ju brott, går ned sig i narkotika och hamnar i fängelse på grund av att vi inte är tillräckligt effektiva.

Servicen, valfriheten och medborgarperspektivet i sjukvården behöver också utvecklas under 90-talet. Men den krisstämpel som moderaterna här sätter säger ingenting om sanningen. Man betar ju nu av köerna – dessa minskar alltså – och antalet operationer ökar. Om man således lägger ihop plus- och minusposterna ser man att vi socialdemokrater ändå sluter upp kring välfärdssamhället och den offentliga sektorn. Vi vill inte ge oss in på avancerade systemskiften. Det skulle vara intressant att i dag få höra om Sten Svensson har några fakta bakom sina analyser och sitt alternativ.

Sedan till en annan fråga. Den handlar om hur oppositionens alternativ i svensk socialpolitik ser ut. Daniel Tarschys har egentligen svarat på den frågan. Han har ju sagt att borgerligheten inte har något gemensamt alternativ i svensk socialpolitik. När det gäller skatter och finansiering finns det en djup klyfta mellan å ena sidan moderaterna och å andra sidan folkpartiet och centern. Även när det gäller att organisera sjukvården i enlighet med moderaternas förslag om vårdgaranti och försäkring finns det en klyfta mellan å ena sidan moderaterna och å andra sidan folkpartiet och centern. Moderaternas förslag om valfrihet omfattas inte av centerpartiet. Vårnadsbidraget förenar. Men där har ni inte bestämt någon tidpunkt för när det arbetet kan komma i gång. Någon finansiering har ni heller inte orkat med.

Jag skall ytterligare fördjupa mig något i moderaternas alternativ när det gäller privatisering inom sjukvården. Moderaternas resonemang i motioken – bortsett från den retorik som de håller sig med – innebär följande: Om man förändrar den översta beslutsstrukturen, det som flyttas från offentlig till privat bedriven vård, händer det ett antal mycket positiva saker. Jag skulle vilja bemöta moderaterna på två punkter i det avseendet. Dessutom skulle jag vilja höra vad Sten Svensson har för kommentar i det här sammanhanget.

Om man studerar litet djupare hur sjukvården fungerar, finner man att medicinsk forskning och ny teknik är mycket starka drivkrafter beträffande sjukvårdens behov och kostnader. Jag anser inte, oavsett om vården finansieras och bedrivs offentligt eller privat, att privat vård på ett annat sätt än offentlig vård skulle kunna hantera nämnda drivkrafter, dvs. forskning och ny teknik.

Gentekniken kan här tjäna som exempel. Menar Sten Svensson att moderaterna med ett privatiseringsalternativ skulle kunna hantera gentekniken annorlunda jämfört med om vården bedrevs offentligt?

Sedan gäller det doktorernas stora betydelse för kostnader och behov. Menar Sten Svensson att doktorerna kommer att fungera annorlunda när det gäller att bedöma människors sjukdomar och den behandling som människor behöver?

Jag skall här göra en djupdykning. SBU har i uppgift att titta på hälso- och sjukvården, och man har nyligen presenterat en omfattande studie kallad "Ont i ryggen".

Man har kunnat konstatera ett bortfall om 30 miljoner arbetsdagar på grund av att människor har ont i ryggen. Vi har lärt oss i skolan, och detta

diskuteras också i den allmänna debatten, att det är arbetsmarknadskonflikterna som är det stora hotet mot vår samhällsekonomi. Men bortfallet på grund av arbetsmarknadskonflikter omfattade 1987 mindre än 100 000 arbetsdagar – detta skall alltså jämföras med bortfallet om 30 miljarder arbetsdagar på grund av att människor har ryggont. Det är en nästan ofattbart stor skillnad.

Kostnaderna uppgick till 24,3 miljarder kronor. Vad är då orsaken till denna ökning? Enligt studien beror ökningen på att läkarna gör fel när det gäller diagnos och behandling. De använder gammal kunskap. De sjukskriver och ger sömntabletter i stället för att hjälpa människor att vara aktiva.

En annan viktig orsak är bristerna i arbetsmiljön. I denna studie har beräknats att kostnaderna för dessa brister uppgår till 6 miljarder, på grund av felaktigheter i behandlingsmetoder till 4 miljarder och på grund av människans egen skröplighet till 2 miljarder.

Menar moderaterna och Sten Svensson att man bara genom att ändra i ytskiktet och flytta över från offentligt till privat kommer åt dessa saker? Jag tror inte alls att det är på det sättet.

Jag kan fortsätta med att ta upp frågan om HIV och aids, och där tror jag att vi har en sammanhållen syn och en attityd, kopplad till sjukvårdsmodellen som ger effekter.

Hur folk betar sig när det gäller alkohol, narkotika, tobak och kost beror på kunskaper och attityder, oberoende av den översta beslutsstrukturen. Menar Sten Svensson att folk kommer att bete sig på ett annorlunda sätt om den översta beslutsstrukturen ändras? Jag tror tvärtom att just kombinationen med en social dimension i t.ex. alkohol- och narkotikapolitiken i Sverige gör att vi lyckas bra.

Jag läste Aftonbladet i förrgår och såg att en medicinsk doktorand hade blivit mycket uppmärksam. Han hade kommit på sambandet mellan cancer i urinblåsan och hårt stekt mat. Tror Sten Svensson att matkulturen kommer att ändras bara därför att sjukvården privatiseras? Nej, jag tror att man måste gå in i en djupare diskussion för att bli trovärdig i fråga om alternativen i svensk hälso- och sjukvård, och jag finner inte sådana fakta i moderaternas motion.

Jag vill också säga något om folkpartiet. Jag har sett att folkpartiet har markerat en ideologisk skiljelinje gentemot moderaterna i välfärdspolitiken. Bengt Westerberg har mycket klart gjort det, och Daniel Tarschys gjorde det i dag. I flera motioner driver folkpartiet frågan om "det glömda Sverige", med traditionell politik – man förstår vad det handlar om och man vill finansiera det. Jag har full respekt för detta.

På en punkt är jag litet tväksam till var folkpartiet står ideologiskt, nämligen i privatiseringsdebatten. Jag har uppfattat att folkpartiet till 90 % stödjer den generella välfärdspolitiken, men till 10 % gör man en ideologisk profilering och talar om privata initiativ, entreprenörer, mångfald och valfrihet. Jag är litet nyfiken på vad det substantiellt handlar om, ideologiskt sett, Daniel Tarschys.

Jag har fått lära mig att man i Europa kan organisera välfärd på fyra sätt. Det första är privat, via aktiebolag, det andra är offentligt, via stat och kommun och demokrati, det tredje är den kooperativa formen och det fjärde är

kommunisternas monopolplanering, som man har haft i Östeuropa. Socialdemokratin har valt att organisera välfärden demokratiskt i stat och kommun och i mindre omfattning genom den kooperativa modellen.

Jag undrar vad folkpartiet menar ideologiskt med sitt prat. Finns det något substantiellt i det, eller hur skall det tolkas? Jag har uppfattat det så att folkpartiet och socialdemokratin, men också vpk, har ansett att det skall genomföras sociala reformer enligt den sociala välfärdsmodellen, inte av egoistiska skäl, utan för att hela samhället skall må bättre. Det var den djupare insikten som gjorde att vi byggde upp den generella välfärdspolitiken. Jag blir litet orolig om folkpartiet vajar på den här punkten, och jag skulle gärna vilja höra vad Daniel Tarschys säger.

I fråga om förnyelsearbetet för att utveckla den offentliga sektorn är vi också överens, men jag har förgäves försökt hitta någon substans i folkpartiets förslag. Jag läste mycket noggrant i reservationen, och där står t.ex. att man vill ha en ny och friare anda. Eftersom jag tidigare har jobbat med kyrkopolitik blev jag särskilt intresserad: Vad är egentligen en ny och friare anda? Har folkpartiet något substantiellt förslag när det gäller att förnya ute i stat och kommun, eller vad är ert alternativ?

Jag vill avslutningsvis bara säga att socialdemokratin vill fortsätta att förnya välfärdssamhället och välfärdspolitiken. Jag har haft mycket stor nytta av att läsa Gustav Möller. När han fick uppgiften att börja organisera socialpolitiken insåg han att det behövdes en bra samhällsorganisation. Det hjälper inte om regering och riksdag har fina målsättningar; om det finns felaktigheter i samhällsorganisationen kommer inte de fina målsättningarna människor till del.

Gustav Möller tittade särskilt på länsstyrelserna och sade att man aldrig kunde lägga bostadsbyggande, skolor m.m. på dessa konservativa länsstyrelser, utan att man fick bygga upp nya myndigheter – det är därför vi idag har en sektorisering – med engagerade människor som förstod innebörden i politiken och kunde genomföra den.

Jag har lärt mig mycket av Gustav Möllers synsätt, och jag tycker att socialdemokraterna nu tar det till sig, 40 eller 50 år efteråt. Förvaltningen måste trimmas. Det finns många fel och brister i organisationen, och de kan rättas till.

Jag menar att socialdemokratin bedriver detta arbete på temat att vi är trofasta mot välfärdssamhällets mål, men vi är trolösa mot medlen. Vi vill söka nya vägar för att nå fram till medlen.

Jag beklagar att allt det förnyelsearbete och den utveckling som sker i kommuner och landsting, det som görs av engagerad personal och av duktiga människor, inte kommer fram, aldrig kommer med i ytdebatten. Trots allt har den kommunala självstyrelsen en egen utvecklingskraft, och kommunen kan visa sitt ansikte för folk ute i bygderna. Jag hoppas att befolkningen där ser att det sker en utveckling i välfärdspolitiken, att mycket är konkret och bra, vilket tyvärr inte stämmer med den ytdiskussion som förs om riksperspektiv och Stockholmsperspektiv.

Allra sist, herr talman, tror jag att det är viktigt att vi i socialpolitiken framöver lyfter fram människosyn, människovärde och etik. Det kommer att behövas, på grund av genteknikens och bioteknikens utveckling. Vår de-

inition av människovärdet – som det finns en bred uppslutning kring i Sverige – bygger på existensen av våra liv, på vad vi är och inte på vad vi gör, på broderskapstanken, solidaritetstanken. Detta synsätt skiljer sig från den teknokratiska människosynen, som utgår från att det är vad vi gör som är det viktiga och där penningen är en form av överideologi.

Jag har kunnat konstatera att man i regeringsformen sätter människovärdet som grund för de individuella fri- och rättigheterna. Det står där att den offentliga makten bör utövas så att alla människors värdighet och lika värde erkänns, att män och kvinnor åtnjuter lika rättigheter, att den enskildes privat- och familjeliv skyddas och att allas ekonomiska, sociala och kulturella välfärd främjas.

Detta är något viktigt att ha med i det offentliga utövandet av makten, inte minst i en tid av teknokratisk människosyn och ekonomism, där nationalekonomerna tror att de kan lösa alla problem. Man glömmer den mänskliga aspekten, den demokratiska aspekten, människornas engagemang ute i kommuner och landsting och den oerhörda mänsklighet och kraft som finns där. Vi i socialdemokratin vill ha med denna människosyn när vi utvecklar socialpolitiken framöver.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till hemställan i socialutskottets betänkande 17 och avslag på reservationerna 1–51.

Anf. 29 STEN SVENSSON (m) replik:

Herr talman! Det är tydligt att Bo Holmberg sitter kvar i gamla förstelnade uppfattningar och kör allt djupare ner i hjulspåren. Men, köerna är, som jag påvisade i mitt anförande, ett faktum som man inte kan komma ifrån. Man kan inte förneka de exempel som jag gav.

Dessa realiteter, Bo Holmberg, inte minst inom vården, tvingar även socialdemokratiska politiker att försöka tänka i nya banor. Inte oväntat börjar det faktiskt ske ute i kommuner och landsting. Det är där förändringens vindar först börjar blåsa, där man brottas med dessa problem, där man har köerna.

Socialdemokraterna i det röda Dalarna har t.ex. vågat sig på en djärv och intressant omorganisation av landstinget i tidens anda. Det är intressant. Varför gör man detta? Jo, därför att man måste söka nya systemlösningar för att komma till rätta med de problem som de facto existerar.

Jag påvisade i mitt anförande att man i Göteborg har presenterat en idéskiss, som bl.a. förre socialministern Sven Hulterström varit med om att utarbeta. I den idéskissen finns många formuleringar som kunde vara direkt hämtade ur den moderata partimotionen. Jag konstaterar, Bo Holmberg, att när socialdemokraterna försöker finna nya lösningar, är det de modeller som framför allt vi moderater har tillhandahållit i våra motioner som kan bilda modell och ge idéer.

Nu talar Hulterström plötsligt sig varm för ett minskat politikerstyre. Han säger att det är viktigt att skilja på rollerna som konsumentföreträdare, finansierare och vårdproducent. Sjukhusen skall bli mer självständiga och mycket väl kunna drivas som aktiebolag. På en fråga vid den presskonferens som ägde rum i förra veckan svarar Hulterström t.o.m. att detta i förlängningen kan innebära helt fristående sjukhus med andra ägare än landstingen.

Detta är privatisering, Bo Holmberg, efter de riktlinjer och modeller som vi moderater pläderar för. De pragmatiska socialdemokraterna, som sitter ute i verkligheten, tar fasta på vad vi säger. Men här får vi höra en dogmatisk och rigid nejsägande socialistisk politiker, som fortsätter att köra allt djupare i de hjulspår som har lett fram till dagens köproblematik.

Bo Holmberg talade också om Canada. Hela utskottet skall åka dit till hösten för att studera den allmänna sjukvårdsförsäkring som man har där, ungefär som i Västtyskland. Det är vi som skall åka dit och lyssna.

Anf. 30 ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! Bo Holmberg upphöll sig mycket vid problemställningen privat och offentligt, och just i fråga om det privata och det offentliga måste det gälla ett både-och, inte ett antingen-eller. Det är viktigt att byråkratiska hinder inte står i vägen för olika metoder att förverkliga de sociala mål som man ställer upp och som man ofta är överens om.

Här har sedan gammalt funnits en socialdemokratiskt tröghet när det gäller viljan att släppa fram alternativ och att utnyttja resurser som finns. Det är det man är kritisk mot.

Det har under de senaste åren börjat skönjas en förändring i den socialdemokratiska inställningen, men det har tagit onödigt lång tid. Socialdemokraternas position i dag är inte längre sådan att partiet kan stå hindrande i vägen för alternativ. Den parlamentariska svaghet som socialdemokraterna för närvarande upplever kanske ändå kan ha det goda med sig att det sega motståndet mot olika alternativ i både vård och omsorg kan omprövas. Bo Holmberg betonade också att man måste söka nya vägar.

I betänkandet hänvisas till det svar som Bengt Lindqvist gav i februari i år om statsbidrag till personalkooperativa daghem, och det var ett steg i rätt riktning – det är ett krav som vi i centerpartiet har drivit i många år. Men det var inte så länge sedan som också det var tabu, liksom att föräldrakooperativ skulle få statsbidrag. Att gå så här steg för steg är bättre än att förbjuda eller att säga nej, men den enda rätta vägen vore egentligen att låta de alternativ som uppfyller grundläggande kvalitetskrav få statsbidrag. Då frigörs också stora resurser.

Bo Holmberg sade vidare att vi har lyckats med att ta hand om våra äldre. Jag nämnde i mitt anförande ett exempel på resursslöseri på det området, nämligen det sedan alltför länge och inte minst under 80-talet aktiva arbetet med att lägga ned allt vad institutioner heter, och i synnerhet ålderdomshem. På det sättet gick vi miste om många mycket väl fungerande hem, hem som dessutom hade kunnat göras mycket bättre och då hade kunnat vara alternativ till en nedläggning. I så fall hade situationen varit en annan än den nuvarande.

Valfriheten minskades också genom det sättet att arbeta från socialdemokratiskt håll.

Anf. 31 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Sverige har tydligen vunnit Europamästerskapen i hälsa och välbefinnande. På prispallen står Bo Holmberg och myser. Jag unnar honom

gärna stolthet över denna guldmedalj, men jag skulle tillönska honom litet mer av otålighet över de svåra brister som dröjer kvar i vårt samhälle.

Vi har ändå i landet tiotusentals senildementa som inte har adekvat bostad och omvårdnad. Vi har kanske 90 000 barn i kön till barnomsorg. Vi har köer till livsviktiga eller välbefinnandeviktiga operationer, och de köerna förkortas inte. Vi har en ungdomsvård och en missbrukarvård med stora platsbrister, med oförmåga att ta hand om ungdomar som far verkligen illa och om missbrukare som i vissa fall riskerar att dö.

Vi har i detta välfärdssamhälle enorma brister, som vi med kraft måste bearbeta. Och jag tycker då, Bo Holmberg, att det vore bra om stoltheten kunde blandas med litet mer av otålighet inför samhällets brister.

Bo Holmberg ställde en fråga om hur folkpartiet tänker sig förnyelsen av de sociala tjänsterna. Vi har sagt att vi bl.a. tror på en förnyelse inom den offentliga sektorn, på en ny anda inom den offentliga sektorn. Bo Holmberg trodde sig vara i kyrkan när han hörde ordet "anda", men jag tror att det också i mera världsliga sammanhang faktiskt går att blåsa in en ny vitalitet och en ny livskraft i strukturer som i dag förefaller förstelnade. Jag tror att vi måste släppa fram mer av initiativkraft från de anställda och tillåta fler varianter än vad vi gör i dag.

Vi vill också se en förnyelse utifrån, ett fritt spelrum för olika typer av privata initiativ. Det är inte bara de fyra verksamhetsformer som Bo Holmberg räknar upp som står till buds. Det finns också – och det tycker jag inte att socialdemokraterna har besinnat – en möjlighet att kombinera offentlig finansiering med privat produktion. På det sättet kan man försvara både solidariteten och förnyelskraften och utveckla de sociala tjänsterna på ett sätt som leder till att det blir bättre både för konsumenterna – medborgarna – och för personalen, som får mer stimulerande och intressanta arbetsuppgifter.

Bo Holmberg talade i sitt anförande mycket om yta och djup. Om jag förstod det rätt, låg ytan i Stockholm och djupet i Norrköping. Jag är medveten om att vi har olika sociala villkor i olika delar av landet. Men i den ytliga del av Sverige som ligger i Stockholm och övriga storstadsregioner bor trots allt någon tredjedel av landets befolkning. Och här finns mycket svåra brister i det sociala trygghetssystemet.

Anf. 32 GUDRUN SCHYMAN (vpk) replik:

Herr talman! Jag skulle vilja ta upp några saker i Bo Holmbergs anförande. Det första gäller EG-frågan. Det är enligt min mening bra att vi fick denna belysning av hur stark den svenska socialpolitiken står i förhållande till t.ex. EG-ländernas. Det som är unikt med den svenska och nordiska socialpolitiken är just att den är skattefinansierad och att den har en klar fördelningspolitisk inriktning.

En fråga som oroar mig mycket är vilka effekter harmoniseringen till EG och framför allt ett eventuellt medlemskap i EG kommer att få för den svenska socialpolitiken. Vilka kommer effekterna att bli av att vi harmoniserar vår skattepolitik med EG:s, av att vi går ifrån en inkomstbeskattning och en progressivitet i beskattningen och i stället i högre grad går över till sådana punktbeskattningar som förekommer inom EG?

I Frankrike har man räknat ut att statsinkomsterna på detta område minskar med 40 miljarder kronor. I Danmark har man räknat ut att det blir fråga om 14 miljarder kronor. Jag skulle vilja veta vad man har räknat ut att det kommer att innebära för Sveriges del att vi harmoniserar vår moms med Egländernas. Vad kommer det att innebära i form av minskade skatteinkomster, och var skall detta tas? I Danmark är det just på socialpolitikens område som man har gjort nedskärningar och begränsningar. Och detta har i sin tur öppnat för just den privatisering som Bo Holmberg och jag är överens om inte för med sig en kvalitetsutveckling. Jag skulle mycket gärna vilja ha en kommentar till detta. Om Bo Holmberg inte kan ge mig en kommentar, vill jag gärna att Ingela Thalén kommenterar frågan om EG och effekterna för socialpolitiken.

Sedan till frågan om yta och djup, om huruvida det är en generell kris eller inte. Jag har arbetat inom den kommunala socialtjänsten i 20 år. Jag har arbetat i Stockholm och i södra Sverige, jag har arbetat i landsbygdskommun och i storstadskommun. Jag har under dessa 20 år sett en gradvis försämring av den sociala välfärdspolitiken. Jag har sett hur man gradvis har gått ifrån ett entusiastiskt 70-tal, då man verkligen satsade på förebyggande verksamhet, på ett samhällsarbete, på att människor skulle vara med i grannskapsarbete, osv. Det fanns då inom den sociala sektorn en entusiasm, en entusiasm som nu har förbyts i ett mycket krasst ekonomiskt tänkande. Nedskärningspolitiken inom det sociala området drabbar nu familjepolitiken, barnomsorgen, ungdomspolitiken, missbruksvården, osv. Motivationsarbete är det i dag inte tal om. Vi har tidigare här i kammaren diskuterat effekterna för missbruksvård och behandlingsvård över huvud taget.

Detta är en politik som har pågått under många år, och resultatet har blivit de brister vi har i dag. Dessa brister finns över hela landet, och dem måste vi göra någonting åt. Vi kan inte jämföra med någonting sämre bara för att få detta att framstå som bättre. Vi måste i stället i dag göra någonting åt detta.

Om socialdemokraterna vill slå vakt om en generell välfärdspolitik och dessutom utveckla den, driv då inte en ekonomisk politik som går åt precis motsatt håll. Begränsa inte genom skattestopp kommunernas möjligheter. För inte en skattepolitik som innebär att man tar ifrån kommunerna möjligheterna att bedriva denna välfärdspolitik.

Anf. 33 ANITA STENBERG (mp) replik:

Herr talman! Jag hade i går en debatt med kommunikationsminister Georg Andersson, och jag frågade då om han kunde ta ansvar för den försämring av malmöbornas hälsa som en bro över Öresund med åtföljande miljöstörning skulle förorsaka. Jag vill därför nu fråga Bo Holmberg: Om nu socialdemokraterna värnar om Sveriges invånares hälsa, vill Bo Holmberg då vara snäll och hjälpa mig att se till att den bilkoncentration i Malmö som skulle bli följderna av en bro över Öresund inte kommer till stånd?

Anf. 34 BO HOLMBERG (s) replik:

Herr talman! Jag konstaterar att jag inte fick något svar från Sten Svensson på de frågor jag ställde om på vilka fakta moderaterna bygger sin kritik och sitt avancerade privatiseringsalternativ.

Jag hörde i förra veckan att Ingemar Ståhl hade deltagit i en diskussion. Han brukar ju tycka om alternativa lösningar. Han kommenterade moderaternas alternativ med sjukvårdsförsäkring och vårdcheck med att det skulle bli en ekonomisk katastrof för Sverige. Moderaterna har nämligen inte lagt in någon budgetkontroll i sitt alternativ, och denna modell kan därmed få dra i väg hur som helst, utan att staten har en chans att kontrollera den.

Visst kan vi tvista om vem som är mer rigid, Sten Svensson eller jag. Jag koncentrerade mitt inledningsanförande till att belysa principer i alternativet, men jag hade också kunnat hålla ett lika långt tal om hur jag har försökt att utveckla socialdemokratien, om hur jag har försökt förnya och stå för alternativ. Arbetet med detta kommer också att fortsätta.

Jag kan också stilla Daniel Tarschys oro med att säga att det även hos mig finns en väldig otålighet vad gäller att göra förbättringar. Det finns också inom socialdemokratien en otålighet. Även jag skulle för egen del önska att det hade gått snabbare framåt när det gäller initiativ, alternativ, valfrihet och mångfald. Verkligheten är jobbig. Men det finns en otålighet.

Den viktiga förändringen i socialdemokraternas välfärdspolitik i kommuner och landsting är att man i mycket större utsträckning nu sätter medborgarperspektivet främst i stället för myndighetsperspektivet. Fyrkantigheten i byråkratin ersätts, och man utgår från medborgarperspektivet. Det är en mycket viktig förändring inom socialdemokratien.

Jag vill slutligen till Daniel Tarschys säga att köerna till operationer inte ökar. Kön till gråstarrsoperation minskade från 10 000 personer till 7 200 och till höftledsoperation från 5 000 personer och till 4 100 på ett år. Antalet hjärtoperationer har 1981–1991 ökat från 500 till 6 000.

Anf. 35 STEN SVENSSON (m) replik:

Herr talman! Jag vill återigen till Bo Holmberg säga att jag har pekat på de köproblem som vi har i dag. Det har t.o.m. gått så långt att människor avlider innan de får sin operation eller att någon mister sin syn innan han kommer ända fram i kön. Så är situationen i dag.

De politiker som arbetar i kommuner och landsting har den här verkligheten klar för sig. Det är därför naturligt att de söker andra lösningar. Jag har pekat på det initiativ som nu har tagits i Västsverige, där moderater och socialdemokrater nu uppenbarligen drar åt samma håll.

Jag kan nämna att de moderata landstingsråden i Västsverige, mot bakgrund av Sven Hulterströms uttalande för massmedia, nu har bjudit in de socialdemokratiska landstingsråden. Dessa har tackat ja, Bo Holmberg. De har anledning att göra detta, eftersom de har sett att det finns förutsättningar att diskutera sig fram till nya system och andra former som bygger på systemförändringar och privatiseringar.

Det är positivt att det finns sådana socialdemokrater ute i verkligheten som vågar höja sig över den vanliga demagogiska nivån för att försöka lösa konkreta problem. De vill, liksom vi moderater, att människor skall kunna välja mellan olika sjukhus och regioner. De vill öka konkurrensen och göra allt vad de kan för att åstadkomma en ökad effektivitet.

Canada och Västtyskland, men även andra länder, har försäkringssystem som det ligger i vårt intresse att studera. Schweiz har ett väsentligt lägre skat-

teuttag men redovisar en väsentligt bättre kvalitetsnivå och mindre köer. Detta om något bekräftar det vi moderater har sagt om att ett skyhögt skatteuttag icke är någon som helst garanti när det gäller att slå vakt om välfärden. Det är tvärtom dess motsats.

Bo Holmberg fick alldeles nyss beröm av kommunisten Gudrun Schyman för att han attackerade privatiseringarna och försvarade monopolet. Jag noterar att Bo Holmberg fortfarande står på fundamentalisternas försvarsbarrikad och vägrar att se att det finns andra lösningar som kan leda fram till en bättre hälso- och sjukvård.

Anf. 36 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Vi har köer till praktiskt taget allting i Sverige från förlossningar till obduktioner. Vad gäller obduktioner kommer vi här i kammaren om en stund att fatta beslut, som jag hoppas får ett positivt resultat och minskar köerna till obduktioner.

Bo Holmberg var inne på köerna till operationer. Jag har här i handen socialstyrelsens senaste redovisning av köerna inom sjukvården. Beträffande kranskärtskirurgiska ingrepp, som är synnerligen viktiga, eftersom de kan vara livsavgörande, konstateras att antalet patienter i kö i mars 1986 var 2 000. Den senaste uppgiften från år 1988 är att det finns 2 600 på väntelista. Beträffande köer till andra operationer finns det såväl mindre minskningar som mindre ökningar. Totalt sett tror jag att man kan säga att vi haft ett relativt stabilt köläge under senare år.

Detta är fullkomligt oacceptabelt. Vi skall inte behöva ha några köer alls inom sjukvården annat än rent rutinmässiga. Vi skall ha en sjukvård som kan ta hand om oss när vi är sjuka. Vi skall ha en barnomsorg som har platser när det behövs och en äldreomsorg där det finns adekvat vård för alla. Vi skall ha den ambitionen att täcka den efterfrågan som medborgarna har. Vi skall förvandla, och på den punkten vill jag instämma i Bo Holmbergs ambitioner men gå något längre, människor i detta land från undersåtar till medborgare och konsumenter. De skall inte bara vara konsumenter som kan delta i brukarmedverkan, utan de skall kunna utöva makt och inflytande i kraft av att de har den reella bestämmanderätten över de sociala tjänsterna.

Vi måste alltmer se till att människor blir fullmyndiga och själva kan bestämma inriktningen på de sociala prestationerna. För att nå det målet är det viktigt att bryta med det offentliga monopoltänkandet och tillåta mer av alternativ och fri förnyelse inom den sociala sektorn.

Anf. 37 ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! Bo Holmberg tog Norrköping som exempel på att alla kommuner inte skulle vara i kris. Men det är kris för väldigt många människor i många av vårt lands kommuner.

Jag kan som ett exempel nämna Malmö kommun. Där är det förhållandevis många människor som får socialbidrag, det finns en hög andel äldre för vilka äldreomsorgen inte fungerar, och det finns ett otillräckligt antal barnomsorgsplatser. Mycket av detta beror på att socialdemokraterna år efter år, årtionde efter årtionde, har betackat sig för utmärkta alternativ. Dessutom

är primärvården mycket dåligt utbyggd. Ändå har det i Malmö varit en socialdemokratisk majoritet i betydligt mer än 60 år.

Häromdagen gjorde centerns sociala kommitté ett studiebesök på daghemmet Arken i Lund. Det är ett daghem som drivs med en speciell pedagogisk inriktning. Nu har man äntligen gått med på en försöksverksamhet, vilket vi har motionerat om år efter år här i riksdagen. Men socialdemokraterna strävade länge emot, och de riktade stark kritik mot den typ av daghem som just Arken representerar.

Varför inte arbeta positivt för ett sådant alternativ? Detta är ett mycket intressant initiativ, och både personal och föräldrar tycker att det är utomordentligt bra. Vad är det som driver ert motstånd mot sådana initiativ?

Anf. 38 ANITA STENBERG (mp) replik:

Herr talman! Jag fick inget svar på min fråga till Bo Holmberg om Öresundsbron kontra malmöbornas hälsa. Jag ställer den därför om igen. När vi nu kan förebygga sjukdom hos den del av befolkningen som enligt Spri har den högsta sjukfrekvensen i Sverige, varför utför vi inte då den förebyggande handling som krävs? Detta är förebyggande vård i praktiken.

Anf. 39 GUDRUN SCHYMAN (vpk) replik:

Herr talman! Jag vill ta tillfället i akt att utveckla den fråga jag sist ställde till Bo Holmberg. Det vore mycket bra om jag fick ett svar på den. Socialdemokraterna säger att de vill slå vakt om en generell välfärdspolitik som bygger på jämlikhet, rättvisa och solidaritet – och där är vi överens, om det förverkligas i praktiken –, och Bo Holmberg har också sagt sig vilja slå vakt om en sådan politik. Varför driver socialdemokraterna en ekonomisk politik som får precis motsatta effekter? Varför driver man en politik som innebär indragningar för kommuner och landsting och omöjliggör att man bedriver en social välfärdspolitik?

Varför kommer man i dag med förslag om skattestopp för kommuner och landsting, när man samtidigt lägger på nya uppgifter och vi ser vilka eftersatta behov som måste tillfredsställas? Varför går socialdemokraterna ihop med folkpartiet om en skattereform som innebär en inkomstomfördelning från de inkomstsvaga i samhället till de inkomststarka? Varför bedriver man en ekonomisk politik i förhållande till utlandet som gör att företagen investerar utomlands i stället för i Sverige?

En mängd beslut som fattades under 1980-talet innebär i dag att vi har svårt att finansiera den sociala välfärdspolitik som Bo Holmberg säger sig vilja ha. Det är någonting som inte stämmer, anser jag.

Anf. 40 BO HOLMBERG (s) replik:

Herr talman! Jag vill säga till Sten Svensson att jag inte känner mig ensam när jag blir utpekad för att vara fundamentalist. Jag är då tillsammans med miljöpartiet, vpk, centern och folkpartiet i denna kammare. Det är bara Sten Svensson och moderaterna som vill gå så långt i privatiseringen av sjukvården. Ni är ensamma.

Det förslag som nu diskuteras om att primärvården i Dalarna och Västsverige skall köpa tjänster från sjukhusen är något annat än moderaternas priva-

tiseringsalternativ. Detta är inom ramen för det "förskräckliga" monopolet. Idén kom för 15–20 år sedan från en konsult vid namn Svallander. Förslaget har inte utvecklats på dessa år, men visst går det att pröva. Men det är inte detsamma som det moderata privatiseringsalternativet.

Jag vet att det har varit en trög process inom socialdemokratin att arbeta med t.ex. kooperativa alternativ, Ulla Tillander. Men jag hävdar att i vår ideologi ligger också att använda Kooperationen. Det är många inom vårt parti som har varit pådrivande när det gäller att få fram alternativ och att ta till vara det engagemang som finns i befolkningen.

Det är viktigt med en sådan förändring i vår inställning till välfärdssamhället i ett läge där alla har fått utbildning och kan ta ett ansvar på ett helt annat sätt än när Gustav Möller byggde upp detta samhälle. Jag tillhör dem som anser på att människorna på ett annat sätt än tidigare måste få växa på bekostnad av byråkrati och fyrkantighet och själva kunna ta ett helt annat ansvar än tidigare. Jag hoppas att det arbete som görs i socialutskottet, som jag tycker är bra på många sätt, skall kunna peka ut dessa brister och vara pådrivande för en positiv utveckling.

Ja, Daniel Tarschys, det paper jag har här är ett år färskare än ditt. Jag vet inte vad det är som skiljer i siffrorna. Men det får vi anledning att återkomma till. Jag står fast vid att alla köer och problem måste bekämpas. Min tanke med dagens debatt var att göra en nyansering av verkligheten och inte att gå på om att det råder en generell kris och annat elände.

Jag vill säga till Gudrun Schyman att den kommunala konsumtionen har ökat i volym sedan 1982 i storleksordningen 16 till 18 %. Hur många i allmänheten tror att den offentliga sektorn har ökat sin konsumtion med 18 %? Vi vill också slå vakt om de prioriterade områdena.

Andre vice talmannen anmälde att Sten Svensson, Gudrun Schyman, Anita Stenberg och Ulla Tillander anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 41 PER STENMARCK (m):

Herr talman! Runt om i världen växer insikten om de fördelar som finns i ett marknadsekonomiskt system. I Öst- och Centraleuropa har människorna revolterat mot den socialistiska planhushållningsfilosofin. De gör det därför att de själva har decennier av erfarenhet av vad det ekonomiska system fört med sig som de själva alltför länge har upplevt. För dessa människor är det alldeles uppenbart att ett system mer präglad av marknadsekonomiska principer är helt överlägset.

Detta vet vi naturligtvis också i Sverige. Vi har också lång erfarenhet av de negativa konsekvenserna av alltför mycket centralreglering och alltför många monopol. Därför har vi också ett system med marknadsekonomiska lösningar på många områden i Sverige. Inom dessa områden fungerar Sverige normalt sett bra. På andra områden har vi en omfattande politikerstyrning och centralreglering och utomordentligt många monopol.

Detta system har vi här när det gäller barnomsorg, äldreomsorg och sjukvård. På dessa områden fungerar Sverige dåligt – eller uppvisar åtminstone åtskilliga brister. Vi har köer till den kommunala barnomsorgen. Vi har köer

när våra gamla behöver omsorg. Vi har köer till livsnödvändiga operationer inom vården. Det gäller inte enbart vissa typer av operationer, utan i många fall finns problemen över hela fältet. Det är inte enbart i storstadsregioner som detta är ett problem, utan köerna finns över hela vårt land.

Enligt en bara några månader gammal statistik tar det åtta månader för att få en starroperation utförd i Stockholm och över nio månader för att få en gallstensoperation utförd. I Östergötland måste en patient vänta i 15 månader för samma typ av operation. I Södermanland tvingas man vänta i 15 månader för att få en höftledsoperation utförd. I Norrbotten är väntetiden för samma typ av operation närmare 8 månader. Den som lider av kärlekskramp och behöver få en operation utförd måste, om han bor i Jönköping, vänta i 7 månader. I Bohuslän tar det 8 månader.

Siffrorna är från september 1989, men situationen har knappast förbättrats på något mera anmärkningsvärt sätt sedan dess. Då socialdemokraterna efter extratilldelning av pengar lyckats minska en kö på något ställe förlängs kön med viss automatik någon annanstans. Detta är i dag en del av själva det system som socialdemokraterna har byggt upp.

Oavsett var man bor så är vårdköerna en realitet. De kan i och för sig variera från landsting till landsting, men de finns överallt, de är för långa överallt och de skapar överallt en otrygghet och en oro. Dessa köer medför i många fall ett stort mänskligt lidande och är inte värdiga ett välfärdssamhälle.

Man kan fråga sig varför vi då inte inför det andra systemet – det som vi vet fungerar – även inom de områden som är av så oerhört stor och vital betydelse för så många människor?

Varför inför vi inte det system som inom barnomsorgen skulle innebära att småbarnsfamiljerna fick möjlighet att själva påverka sin egen situation och som skulle innebära att barnomsorgen blev tillgänglig för alla? Varför inför vi inte ett sådant system inom den svenska sjukvården? Det skulle ge patienterna en valfrihet och valmöjlighet som kanske är allra viktigast just när man är sjuk. Det skulle ge kortare köer, därför att just köer är det mest kännetecknande draget i det centralreglerade system som vi uppenbarligen har valt i Sverige.

Egentligen skall jag inte svara på den frågan. Det är inte vi moderater som har föreslagit omfattande monopol och en politikerstyrd sjukvård. I stället bollar jag över frågan till socialminister Ingela Thalén. Varför motarbetar ni att Sverige inför ett system som skulle innebära att Sverige fungerade bra även för sjuka människor? De behöver det bättre än vi andra.

Uppenbarligen förefaller det vara så att socialdemokraterna har ett ständigt behov av att visa hur bra allt är i Sverige och att försvara allt. Självfallet är det så att mycket är bra och fint just här och som gör oss stolta över att vara just svenskar.

Detta gäller självfallet också inom delar av den svenska sjukvården. Men allt fler har kommit i kapp oss, och i många fall hamnar vi på efterkälken. Därför kan den svenska – eller rättare sagt den socialdemokratiska – modellen ifrågasättas. Vi har de högsta skatterna i hela världen. Vi satsar mer pengar än hela Europa i övrigt på sjukvård. Detta borde också ge kortare

köer inom vården, men så är inte fallet. Jag frågar därför: Vad drar socialdemokraterna för slutsatser av detta?

När man konstaterar att det finns brister i den svenska sjukvården av i dag, är det väldigt viktigt att konstatera att detta inte är personalens fel. Tvärtom, de som arbetar inom vården gör ett stort, tungt och ett utomordentligt viktigt arbete. Alla internationella jämförelser tyder också på att svensk vårdpersonal klarar sig bra i en internationell konkurrens. Utan den insats som denna personalgrupp gör hade problemen varit ännu större än vad de redan är.

Vi moderater har i flera olika sammanhang lagt fram förslag om det som vi tror skulle vara lösningar på många av de problem som finns inom dagens sjukvård.

Flera länder har prövat andra finansieringsmodeller när det gäller sjukvård än vad Sverige har gjort. Det innebär inte nödvändigtvis att de har lägre kostnader, eftersom kostnaderna för sjukvård stiger nästan överallt, oavsett vilket system man har valt. Men gemensamt för dessa länder är att de har mindre problem med köer och med bristande valfrihet än vad vi i dag har i Sverige.

Det finns därför all anledning att studera dessa finansieringssystem och att kanske också lära av dem. Jag vill fråga: Har socialministern gjort detta? Vilka slutsatser har regeringen i så fall dragit?

En sådan allmän obligatorisk sjukvårdsförsäkring efter internationellt mönster som vi moderater talar om, skulle kunna ge alla rätt till sjukvård och till valfrihet, utan att det kostar den enskilde något extra.

Vi har också föreslagit, i väntan på en förändring av finansieringssystemet, att det skall införas en vårdgaranti. Svårt sjuka patienter, som inte kan få vård i rimlig tid inom det egna landstinget, skall enligt vår mening ha rätt att få vård på landstingets bekostnad någon annanstans; privat, vid ett annat landsting eller, om så är lämpligt, utomlands.

Detta skulle enklast kunna tillgodoses genom att i hälso- och sjukvårdslagens vårdparagraf skriva in regler om patientens valfrihet. Därmed skulle patientens ställning avsevärt stärkas. En sådan valfrihet tillgodoses bäst genom uttryckligt stöd i lagtext. Jag vill då fråga: Är socialministern beredd att ta sådana initiativ att patientens valfrihet uttryckligen garanteras i lag?

Herr talman! Med stöd av det anförda ber jag att få yrka bifall till de moderata reservationer som är fogade till betänkandet samt till reservationen 12 om medel till statens rättsläkarstationer.

Anf. 42 BARBRO WESTERHOLM (fp):

Herr talman! I valrörelsen talade socialdemokraterna om hur trötta de var på egoismen. Den tröttheten tycks nu ha gått över, för i budgetpropositionen har man återigen glömt bort "det glömda Sverige", som ju utgörs av människor som mer än andra behöver vårt solidariska stöd och för vilkas skull vi måste göra rent hus med egoismen.

De människor som lever i "det glömda Sverige", är oftast inte med när beslut fattas och resurser fördelas. De syns inte heller i den typ av statistik som Bo Holmberg tidigare refererade till. Det är deras intressen vi i folkpartiet vill föra fram och tillgodose. Såvitt jag förstår delar Bo Holmberg denna syn, men det har inte tagit sig uttryck i betänkandet.

Vi i folkpartiet har till årets riksmöte fört fram ett åtgärds paket för "det glömda Sverige". Vi vill satsa resurser och insatser på en rad grupper, några har redan nämnts i debatten:

- De människor som står i kö för operation av gråstarr, utslitna höfter, trånga kranskärl, inkontinens, livmoderframfall och gallsten. Dessa människors vardag förmörkas av väntan på en vård och behandling som skulle kunna befria dem från deras hälsoproblem samt också göra att de snabbare rehabiliterades för att kunna klara sig själva.
- Svårt hjärnskadade människor med behov av kvalificerade diagnostiska resurser och kvalificerad behandling för sina skador och som skulle vara hjälpta av ett särskilt centrum där specialistkunnande skulle kunna koncentreras.
- Barn med ovanliga handikapp som är i behov av träningscenter där det finns specialistkompetens.
- De handikappades behov av bilstöd där grundbidraget måste värdesäkras.
- Tortyroffer i behov av rehabilitering.
- Psykiskt sjukas behov av olika vård- och boendeanternativ. Den snabba avvecklingen av mentalsjukhusen har ju lett till att alltför många psykiskt sjuka personer i dag lämnas åt sitt öde och inte får det stöd och den hjälp som de behöver inom den öppna vården.
- Människors rätt att, om de bor på institutioner, bo i eget rum, om de så önskar.
- Stöd till kvinnojourerna som gör en oerhörd nytta för de kvinnor som hör till dem som har det allra sämst i samhället.
- Stöd till anhörig- och demensföreningar samt olika handikapporganisationer som ger stöd och bedriver ett rehabiliteringsarbete.

Vi i folkpartiet anser att en omprioritering av statsutgifterna bör komma till stånd till förmån för dessa grupper, "det glömda Sverige". Vi vill anvisa en miljard kronor till detta. Denna miljard kan frigöras genom att man t.ex. ändrar socialförsäkringssystemet och avskaffar den överkompensation för vissa grupper som timsjukpenningreformen innebar. Medel kan frigöras från arbetskadeförsäkringen som i många stycken motverkar sina syften och från arbetslöshetsförsäkringen. Det finns 29 outnyttjade miljarder – de är från 1988 och 1989 – som borde kunna användas för att t.ex. kapa köerna.

Det är för mig en gåta att socialdemokraterna, som talar så mycket om rättvisa och solidaritet, låter pengarna rinna i väg till de stora högröstade grupperna, medan människorna i "det glömda Sverige" är utelämnade åt att vi andra av solidaritet och rättviseskäl drar fram dessa grupper i ljuset och ger dem deras rättmätiga andel av vårt välstånd.

Den personal som arbetar och som ser vad som skulle kunna göras – det har tidigare nämnts att den gör ett fantastiskt arbete – har fastnat i ett system där den inte kan påverka sin arbetssituation. Vi måste därför på ett mycket flexibla sätt än hittills organisera om arbetet i vården och ta vara på de anställdas idéer samt premiära idérikedom och nytänkande.

Jag vill också ta upp några andra faktorer, i fråga om vilka jag inte begriper regeringens handlande. Jag tänker på en sådan sak som tobaksupplýsningen. Vi i folkpartiet anser att man måste fortsätta att satsa på socialstyrelsens

tobaksupplysning. Att bedriva hälsoupplysning är som att odla skog. Om man satsar måste man satsa långsiktigt, och det tar tid innan man ser resultaten. Därför anser vi det vara väldigt viktigt att socialstyrelsen får fortsätta med sitt hälsoupplysningsarbete när det gäller tobakens område. Om man inte gör det, låter man ett mångårigt arbete gå till spillo. Vi vill därför öka på budgeten med 3 milj. kr.

Jag vill vidare lyfta fram två riktiga skandalområden, rättsmedicinen och beredskapen för hälso- och sjukvården i krig.

Redan i mitten av 1970-talet började man utreda behovet och omfattningen av den rättsmedicinska servicen samt huvudmannaskapet för denna. Tiden fram till i dag har präglats av utredningar, ovisshet om framtiden och det framtida huvudmannaskapet, svårigheter att rekrytera personal och krav på omfattande besparingar, vilket lett till att verksamheten, trots personalens ansträngningar, inte har kunnat bedrivas på ett tillfredsställande sätt.

Detta har vi uppmärksammat i riksdagen. Förra året utökades budgeten, och vi fattade också ett beslut om ett uttalande om angelägenheten av att regeringen skyndsamt skulle ta sig an frågan om huvudmannaskap och organisation.

I årets budgetproposition återfinns dock ingenting om hur det framtida huvudmannaskapet skall se ut, endast en mening om att frågan för närvarande bereds inom regeringskansliet. Jag hoppas att jag i dag kan få svar på frågan var man kommer att landa i detta avseende.

Socialstyrelsen räknade fram en budget för året, men denna reducerades av regeringen med ca 5 milj. kr. Skälet härtill var att arbetsbördan inom rättsmedicinen skulle avlastas med 3 000–4 000 obduktioner, vilket skulle motsvara ungefär 3 % av rättsläkarnas arbetsbörda. Deras arbetsbörda motsvarar dock för närvarande ungefär 198 % av den av socialstyrelsen fastställda normen, så detta är bara som en droppe i havet. Vi vill därför räkna upp anslaget till rättsmedicinen i enlighet med socialstyrelsens förslag och hälsar moderaterna välkomna i reservantgruppen. Därmed torde budgeten för den rättsmedicinska verksamheten vara säkrad.

Hälso- och sjukvården i krig är en annan dyster följetong, som jag har följt sedan 1979, dvs. förra gången socialstyrelsen skulle omorganiseras. Frågan fick inte då någon lösning, men det fördes en diskussion med landstingen om vem som skall göra vad. Frågan har inte heller denna gång fått någon lösning i socialstyrelsens omorganisation, trots att två försvarsbeslut, från 1982 och 1987, prioriterat beredskapsfrågorna inom hälso- och sjukvården. Nu är det hög tid att regeringen vidtar åtgärder för att det fastlagda målet för verksamheten skall kunna förverkligas. Jag ser fram emot att få ta del av socialministerens synpunkter på planerna också på det här området.

Med detta yrkar jag bifall till de reservationer som Daniel Tarschys under-tecknat och i övrigt till utskottets hemställan.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kam-marens förhandlingar.

Anf. 43 ROSA ÖSTH (c):

Fru talman! All hälso- och sjukvård måste utgå från patienten, från patientens situation och behov. Det kan tyckas att det borde vara en självklarhet

och ingenting som särskilt behövde betonas, men verkligheten visar ofta upp en annan bild.

När man ser på de stora sjukhus som byggts under senare år, där mycket stora lokalytor avsatts för administration, läkemedelsrum, förråd osv., är det lätt konstaterat att det inte direkt är patientens behov som satts i förgrunden. Ännu värre är det, och ännu olyckligare för patienterna, att den offentliga vården kommit att dirigeras alltmer av centrala statliga beslut. Under den socialdemokratiska regeringsperioden har landstingens ekonomiska handlingsfrihet minskats undan för undan. Det handlar om miljardbelopp som årligen dras in från landstingen, totalt om ca 17 miljarder under perioden.

Ett annat problem som slår hårt bl.a. mot hälso- och sjukvården är den våldsamma kostnadsökningsspiral som regeringspolitiken lett till och som ytterligare kommer att spås på under skattereformens genomförande. Det är knappast något tvivel om att hela vårdområdet befinner sig i en ekonomisk kris, där osthylveln inte längre är något användbart verktyg utan där det kan komma att handla om att stora bitar måste skäras bort eller skäras ned.

Det här gäller inte bara inom Stockholmsområdet, vilket antydde i den tidigare debatten. Jag utgår från att regeringens företrädare kommer att bli varse detta när man, som jag också utgår från, kommer att träffa företrädare för Landstingsförbundet och Kommunförbundet.

I detta läge kommer så förslaget om kommunalt skattestopp som en ytterligare tumskruv på kommuner och landsting. Med det höga skattetryck som vi redan har lär det knappast finnas någon kommunal- eller landstingspolitiker som av okynne höjer skatten. Om det skulle komma i fråga lär det vara i ett nödfallsläge, där man inte ser någon annan utväg att rädda angelägen verksamhet. Största risken för detta finns i de kommuner där man har den lägsta skattekraften och de sämsta möjligheterna att klara nödvändig service. Det är alltså fråga om ett synnerligen orättvist instrument.

Jag tycker, fru talman, att det finns anledning att fråga: Var har socialdemokraternas tidigare så ambitiösa fördelningspolitiska vilja tagit vägen? Hur kan man försvara att man fortsätter att utsätta svaga grupper och svaga regioner för allt större påfrestningar? Inte kan man väl t.ex. vara mera mån om den statliga skattereformen än om de svaga i samhället? Socialministern har ju möjlighet att kommentera mina frågor och försöka visa att mina farhågor är ogrundade.

När vi från centern hävdar att man måste sätta patienten i centrum gäller det givetvis alla patienter, oavsett var de bor och hur gamla de är. Jag vill här påminna om att vi från centern krävt att friåret inom sjukvården skall återinföras. I dag är sjukvårdsresurserna mycket ojämnt fördelade över landet. Om vi skall få någon egentlig förändring av det förhållandet, krävs det en i grunden förbättrad regionalpolitik. Om det skall vara möjligt att rekrytera exempelvis läkare till olika delar av landet, måste där finnas ett fungerande och blomstrande näringsliv och en bra skola, så att den medföljande familjen kan få arbete och utbildningsmöjligheter. Med det läge vi nu har behövs det morötter i massor för att minska ojämlikheten i läkarförsörjningen, men det kommer, som jag ser det, aldrig att vara tillräckligt på sikt.

Utöver de mer politiskt betingade problemen finns det andra faktorer som kan vara värda uppmärksamhet. Vi vet att antalet äldre människor, alltså de

som har störst behov av vård, kommer att öka kraftigt under de närmaste åren. Man räknar med att antalet personer över 80 år kommer att öka med 100 000 fram till sekelskiftet. Vi kommer samtidigt att få nya patientgrupper och ökad efterfrågan på nya och bättre behandlingsformer. Det här inträffar alltså när det ekonomiska utrymmet minskar alltmer. Det ger en fingervisning om att det kommer att krävas mycket av politiker, personal och administratörer i fråga om fantasi, nytänkande och flexibilitet. Och det kommer förmodligen att krävas att vissa delar av verksamheten väljs bort eller skärs ned. Kanske måste vi bestämma oss för att icke helt nödvändiga behandlingsformer lyfts ut ur den offentliga verksamheten eller beläggs med högre avgifter.

Vi har i centern inte någon övertro på att man kan komma till rätta med kostnadskrisen genom att överföra merparten av sjukvården från offentlig till privat verksamhet. Det är tämligen meningslöst att konstruera motsättningar mellan olika driftsformer. Vad det bör handla om är att öka mångfalden, friheten och nytänkandet också inom offentlig vård, att uppmuntra privata alternativ, ge dem möjlighet att konkurrera på lika ekonomiska villkor och att öka samarbetet mellan privata och offentliga vårdgivare.

För all verksamhet måste decentralisering vara ett rättesnöre. De pengar som rätteligen tillhör sjukvården skall gå dit och inte in i statens allmänna kassakista.

Landstingen bör få mer reella möjligheter att besluta om sin egen verksamhet. Och kanske det viktigaste av allt: många av de beslut som direkt berör vården och patientkontakterna bör kunna fattas av personalen. Om vi tog till vara varje personalgrupps erfarenheter och förmåga att avgöra vårdmässiga och praktiska frågor, så skulle vi ha mycket att vinna både i fråga om vårdkvalitet och ekonomi. Det är kontakten mellan patient och personal som är viktigast och som måste utökas. Ett rejält samtal med avdelningsläkaren t.ex. kan vara ett viktigt rehabiliteringsinstrument.

Personalen är ju vårdens viktigaste resurs. Dess kunskaper och engagemang är avgörande för vårdkvaliteten. För att personalen skall känna att den räcker till krävs en medveten satsning på personalfrämjande åtgärder. Exempelvis är det angeläget att satsa ytterligare kraft och resurser på att finna organisationsformer som medför minskad personalgenomströmning, större effektivitet och ökad trivsel.

Möjligheterna till vidare- och fortbildning för alla personalkategorier inom både medicinsk vård och allmän omvårdnad måste öka. Vidare- och fortbildning måste följa ett rullande schema och vara uppbyggd som ett naturligt inslag i vårdarbetet.

Under senare år har vi kunnat konstatera att antalet arbetsskador ökat kraftigt och att antalet förtidspensionerade är stort. Denna utveckling är inte försvarbar vare sig ur mänsklig eller ur ekonomisk synvinkel. Den kan också ses som ett nederlag för sjukvården.

Bland dem som blir aktuella för sjukbidrag och sjukpension finns många som med snabba rehabiliteringsinsatser skulle kunna återgå till arbetet i stället för att pensioneras. Det är ett erkänt faktum, och det är många som sluter upp kring tanken att människor måste rehabiliteras i större utsträckning än vad som tidigare var fallet.

Ett problem är emellertid att många patienter har besvär av en karaktär som man inte tar emot på de stora rehabiliteringsklinikerna, som mest sysslar med större skador på grund av trafikolyckor och liknande. Dessutom kan det ofta vara väntetider på ett halvår och mer vilket gör att rehabiliteringsinsatserna kommer för sent för att bli verkningsfulla.

Det skulle vara intressant att prova mindre anläggningar, med plats för 10–20 patienter, dit människor kunde remitteras efter bara någon veckas sjukskrivning. Där skulle man kunna ha en bemanning bestående av arbetsterapeut, sjukgymnast och kurator, och behandlingstiden kanske inte skulle behöva vara längre än ett fåtal veckor. Några sådana projekt borde riks försäkringsverket kunna delta i. Det vore intressant att höra socialministerns reaktion på tankarna kring en sådan här verksamhet.

All verksamhet som verkar förebyggande och som kan förhindra sjukdom skall naturligtvis uppmuntras. Det behövs mer forskning för att klarlägga orsaker till ohälsa – inte minst på det psykosociala området.

Vad vi säkert känner till är att alkoholmissbruk är skadligt för hälsan liksom att narkotikabruk är fördärligt och att tobaksbruk befrämjar sjukdomar. Därför måste insatserna på det här området ständigt hållas aktuella. Vi tar upp den här frågan i reservationer till det betänkande som vi nu behandlar. Vi framhåller bl.a. frivilligorganisationernas viktiga arbete.

En kunskap som också finns, men som tyvärr är alltför litet utnyttjad, är kunskapen om sambandet mellan kost och hälsa. I åratal har vi i centern hävdat att det är samhällets skyldighet att ge det uppväxande släktet en chans att få utbildning i dessa frågor både i grundskolan och på alla gymnasielinjer. Dessutom måste de beröras inom all yrkesutbildning som har med vård och omsorg att göra.

Fru talman! Vi skulle inte diskutera äldreomsorg i den här debattomgången är det sagt. Ändå går det ju inte att bortse från att de äldres behov av vård spelar en central roll i vår sjukvårdsapparat. Om det exempelvis inte finns lämpliga boendeanternativ som kan avlasta sjukhusen, kommer många äldre att "onödigtvis" uppta ett mycket stort antal sjukhussängar. Vi har från centern föreslagit 500 miljoner till utbyggnad av gruppboendestäder. Detta ger en fingervisning om att den totala summa som centern föreslår är en annan än den som det tidigare hänvisats till. Det står nämligen 30 milj. kr. på s. 135. Det skall alltså totalt vara 525 milj. kr. – något som har påpekats av utskottets ordförande och av kansliet.

Det är ju väl känt att regeringen förbereder en proposition, och det finns anledning att med hänsyn till de uppgifter som lämnats befara att den på många håll kommer att bli till skada både för äldreomsorgen och för hälso- och sjukvården i stort.

Det mesta tyder nämligen på att regeringen tvångsmässigt vill påföra alla kommuner en modell, som utgår från den typiska storstadssituationen utan att ta hänsyn till att man på det sättet riskerar att bryta ner verkligt fina samverkansformer, vilka på många håll kommit till stånd mellan kommuner och landsting. Det kan bli fråga om ett resursslöseri som vi sannerligen inte har råd med i vårt allmänt svåra ekonomiska läge. Men än finns det tid att tänka om.

Slutligen vill jag nämna ett par frågor som berörs i två reservationer. Det

föreslås i reservation nr 12 att mer pengar skall ges till rättsläkarverksamheten. Denna fråga har berörts tidigare, och den kommer att diskuteras ytterligare av Karin Israelsson. Det är mycket bra att nu kunna konstatera att det tydligen kommer att bildas majoritet för att anslå nödvändiga medel till denna verksamhet.

Den andra frågan som jag vill diskutera tas upp i reservation 13. Det gäller statens institut för psykosocial miljömedicin, IPM. Det talas mycket om arbetsmiljö i dag och om vikten av att arbetsmiljön förbättras, men okunnigheten är i själva verket stor kring hur man kan komma till rätta med de samlade arbetsmiljöproblemen. IPM har påbörjat ett mycket angeläget arbete för att komma till rätta med arbetsmiljöproblemen för inte minst kvinnorna, vilka är särskilt utsatta i dessa sammanhang. Att i det läget skära ned anslaget till denna verksamhet är inte försvarbart.

Det är ju svårt att spara pengar, men det finns ett gammalt talesätt som säger att snålheten bedrar visheten; det talesättet är tillämpligt i det här sammanhanget.

Fru talman! Jag yrkar bifall till alla reservationer som centerpartiets ledamöter har undertecknat.

Anf. 44 MARGÓ INGVARDSSON (vpk):

Fru talman! Det är på dagen nästan två år sedan riksdagen anordnade en särskild debatt om sjukvårdskrisen. Är det någon som fortfarande kommer ihåg den – eller är det någon som *vill* komma ihåg den?

Den direkta anledningen till den debatten var avslöjanden från Radiumhemmet om en resursbrist som tvingade kliniken att tillämpa åldersgränser.

I den debatten uttalade sig samtliga partier för ökade resurser till vården. Statsministern, Carlsson I, sade att han var beredd att svara positivt på frågan om regeringen var beredd att satsa ytterligare på sjukvården. Jag hänvisar till protokollet från den 8 april 1988, sid. 23. Därav blev intet, och det hopp som den extra debatten väckte hos sjukvårdspersonal och köande patienter om att något avgörande skulle hända sjönk sakta.

Situationen har inte blivit bättre sedan 1987. Det har bara blivit tystare, i massmedia och i den politiska debatten. Vi är nog mättade med historier om tragedier för människor i operationsköer och om äldre som inte får någon vårdplats. Jag tycker t. o. m. att det nästan känns som om vi inte ens skulle reagera om vi så skulle få nya rapporter om åldersgränser inom vården. Det skulle behövas något alldeles extra för att massmedia skulle ta upp vården igen. Det är ju ofta massmedia som sätter frågorna på dagordningen.

Vårdspersonalen känner en uppgivenhet, och det avspeglas i att människor som arbetar inom vården söker andra arbeten. Detta är inte enbart ett Stockholmsproblem, även om problemen av vissa skäl är störst i Stockholm.

De tre fackliga organisationer som finns representerade inom vården skriver följande i ett gemensamt brev till samtliga riksdagspartier:

Situationen i Stockholm är inte unik. Våra medlemmar har liknande upplevelser i andra storstäder och i snabbt ökande omfattning i andra delar av landet.

Visst kan man kanske avfärda oss politiker som finns i det här huset genom att säga att vi bara utgår från Stockholms problem när vi talar om krisen och

att det inte ser ut på samma sätt i andra delar av landet. Men det måste ju vara svårare att på samma sätt avfärda de tre stora fackliga organisationer som finns inom vården och som bekräftar att detta är ett problem som nu finns över hela landet.

I det här brevet från de fackliga organisationerna tas också personalens arbetsmiljö upp. Den har försämrats under hela 80-talet i takt med minskande statsbidrag. Kommunsektorn har under 80-talet som bekant förlorat ungefär 21 % av statsbidragen. Det motsvarar i många fall en kommunal-skatt och landstingsskatt på 4–5 kr. Det är klart att det får effekter på vården.

Det har fått effekter på arbetsmiljön. Och den försämrade arbetsmiljön har lett till att personal slutar. Då måste avdelningar stängas, och då blir det brist på vårdplatser, vilket förlänger köerna till vården. Där har vi en av förklaringarna till de långa operationsköerna. Det är inte bara operationssalarna som utgör en flaskhals, utan den verkliga flaskhalsen är ju vårdavdelningarna.

På detta sätt försämras arbetsmiljön ytterligare, och därmed möjligheterna att rekrytera ny personal till vården. Vårdens stora problem är just nu personalrekryteringen. Men de har inte så att säga uppstått ur intet, utan problemen med personalrekryteringen har förorsakats av sjukvårdens resursbrist. Sjukvården måste helt enkelt få mer pengar, annars kommer sjukvården att bli 90-talets verkliga krisbransch. Vi vet att antalet äldre ökar. Vi vet att det blir 30 % fler 75-åringar fram till år 2000. Och vi vet också att människor över 75 år behöver mer sjukvård än andra. I dag använder den grupp människor som är över 75 år 60 % av alla slutenvårdsresurser. Det här är inte något anmärkningsvärt, utan det är någonting som hör till själva livet.

Vi blir friskare, och vi blir äldre, men behovet av sjukvård kommer att kvarstå och t. o. m., tror jag, att öka. När vi blir friskare och äldre får vi också ökade krav på livet – att det skall ha ett bättre innehåll. Den medicinska tekniken går framåt, och vi kan därigenom få ett bättre livsinnehåll. På det sättet kommer kraven på sjukvården att öka. I och med att vi har blivit friskare och äldre har inte sjukdomarna utplånats. Det som har hänt är att de sjukdomar som människor tidigare fick i 60-årsåldern får människor i dag i 70-årsåldern. Den medicinska tekniken har ännu inte kommit så långt att sjukdomarna har utplånats. Det enda som har skett är att sjukdomsdebuten har uppskjutits.

Det är alltså helt klart att behovet av sjukvård kommer att öka framöver i och med att andelen äldre blir större. Jag undrar om socialdemokraterna har några idéer om varifrån pengarna till sjukvården skall tas, eller är det socialdemokraternas uppfattning att sjukvårdens ökande resursbehov skall tillgodoses genom rationaliseringar, ökad effektivitet och omorganisationer?

Från vpk har vi under hela 80-talet hävdats att man måste finna nya vägar för att finansiera sjukvården. Vi tror inte att sjukvårdens nuvarande finansieringsmöjligheter kommer att räcka – att själv ta ut skatter i form av landstingsskatt, att plocka in pengar genom avgifter och taxor och genom att få statsbidrag. Vi tror att man måste hitta nya sätt för att finansiera sjukvården.

Vi i vpk anser att dessa lösningar måste tas fram i samförstånd mellan vår-

dens fackliga organisationer, de politiska partierna och givetvis företrädare för Landstingsförbundet.

Jag har ett förslag till Ingela Thalén. Börja med att bjuda in oss allihop till Hagaöverläggningar, gärna med en kopp kaffe. Då får vi se om det finns förutsättningar för oss att gå vidare i samtalen och bilda något slags sjukvårdens finansieringskriskommitté för att hitta långsiktiga lösningar på sjukvårdens problem och behovet av resurser.

I mitt parti, vpk, har vi givetvis idéer om varifrån dessa nya pengar skall tas. Vi menar att det är helt nödvändigt att de företeelser i samhället som vi vet förorsakar sjukdom och ohälsa får betala mer av vad sjukvården kostar. Men även om vi har speciella idéer är vi beredda att sätta oss ned för att förutsättningslöst diskutera varifrån pengarna skall tas.

Särskilt allvarliga är personalproblemen. Enligt de beräkningar som har gjorts måste det varje år fram till år 2000 tas fram 20 000 ytterligare människor till vårdsektorn. Då är även äldreomsorgen inräknad. 20 000 nya människor är så gott som hela nettotillskottet av arbetskraft varje år.

I dag befinner sig personalrekryteringen inom vården i en ond cirkel. Som skäl mot att införa nödvändiga personalfrämjande åtgärder, exempelvis minskad helgtjänstgöring, anförs det så gott som alltid att det är omöjligt eftersom fler människor då måste anställas och att det redan är brist på personal. Så kan man inte hålla på längre. De försök som har gjorts med kortare arbetstider och minskad helgtjänstgöring har inneburit att personalomsättningen minskar och det blir lättare att få folk till vården.

Minskad helgtjänstgöring kostar givetvis pengar. Men vi från vpk menar att staten måste gå in och ta ett ökat kostnadsansvar. I det betänkande som i dag ligger på riksdagens bord har vpk en reservation, i vilken vi förespråkar att staten skall skjuta till 2 miljarder kronor för att ingen som arbetar inom vården mot sin vilja skall behöva arbeta mer än var tredje helg. Målet är att ingen skall behöva arbeta mer än en helg i månaden.

Fru talman! Avslutningsvis har jag några frågor till socialdemokraterna och Ingela Thalén. Jag vill veta vad som är regeringens besked till vården inför 90-talet. Kommer vården att kunna konkurrera med andra områden om arbetskraften om vården inte får ökade resurser? Anser regeringen att personalrekryteringen är sjukvårdshuvudmännens ensak, dvs. att staten inte har något ansvar för om vården kommer att fungera eller inte? Jag undrar också om regeringen är beredd att ta ett initiativ för att vi skall få en kriskommitté, som är sammansatt av de fackliga organisationerna, de politiska partierna och Landstingsförbundet, för att se över vårdens behov av finansiering inför 90-talet.

Anf. 45 RAGNIILD POHANKA (mp):

Fru talman! Det finns så mycket skaparkraft och energi hos varje människa. Vi tar inte vara på detta i den utsträckning som vi borde, varken från samhällets, skolans eller hemmens sida.

Jag vill börja nerifrån, från de svagares sida, från barnens, de handikappades, de utslagnas, flyktingarnas och även pensionärernas – både de förtidspensionerades och ålderspensionärernas – sida. För varje årtionde, ja, för varje år har vi fått allt större och tydligare problem med ökande kostnader

för sjukvård och socialvård. Kostnaderna har nu nått sådana höjder att de kan spränga grunden som vi har byggt vårt välfärdssamhälle på. Vi måste bryta denna onda cirkel, analysera orsakerna till problemen och göra ännu kraftfullare insatser från samhällets sida. Det görs mycket, men miljöpartiet anser att vi måste hejda oss och se om vi satsar rätt.

Förebyggande och uppbyggande vård borde stå i eldskrift framför oss. Nödvändigt förebyggande arbete har försumrats särskilt bland barn och ungdom. Bl.a. omstruktureringen i samhället och flyttlasspolitiken har bäd- dat för svåra sociala och psykiska problem. Utslagning, barn- och kvinno- misshandel och missbruk har ökat. Vi är på väg mot tvåtredjedelssamhället. Vi har fått en helt ny samhällsklass av socialt svaga och resignerade män- niskor av vilka en relativt stor andel hotas att slås ut helt. Bland dessa ökar psykiska och fysiska sjukdomar. Värst utsatta är som vanligt barnen, som har svårt att bryta "det sociala arvet", ett uttryck som Gustav Jonsson från Skå myntade. Det måste emellertid brytas och nya grupper av barn och ung- domar förhindras att hamna i fel utvecklingsfil.

Det finns pengar, kunskap och möjligheter i vårt samhälle att satsa på förebyggande barn- och ungdomsvård. Men nu spar man på barnen. Ett tyd- ligt exempel är förhållandet skolböcker—reklam. Vi erhåller ca 40 kg reklam per år och hushåll med fin papperskvalitet och utformning, nytt, fräscht, ofta glättat papper och fina bilder. Barnen får ungefär två och ett halvt kilo skol- böcker per år. Reklamen kostar enligt beräkningar det svenska samhället 34 miljarder per år, och det kostar ungefär 4 000 kr. per person och år. Och detta betalar vi också genom höjda priser på varorna. Det finns pengar. Se på skolor jämfört med konferenshotell och se på skolor jämfört med affärs- centra! Det gäller självklart inte bara pengar, men pengar är en indikator på vad samhället prioriterar.

"Ett handikappanpassat samhälle" är rubriken på en motion som miljö- partiet har skrivit. Här innebär förebyggande vård så mycket. En del handi- kapp kan förhindras eller mildras genom miljöinsatser i naturen och insatser i förebyggande hälsovård hos föräldrarna. Dock har vi handikappade, och samhället måste handikappanpassas när det gäller vård, arbetsplatser, trafik och bostäder. Det behövs en helhetssyn, en djup insikt i fråga om den bety- delse människosynen har för oss som planerar samhällsbygget. För miljöpar- tiet de gröna är alla människors lika värde en självklarhet. Men det krävs omtanke, planering, pengar och konsekventa handlingsprogram för att ge uttrycket "människors lika värde" ett reellt innehåll.

Det gäller bl.a. rätten att själv välja vårdare, det gäller trottoarkanter, rät- ten till eget boende i någon form, att ge ett värdigt liv även åt de allra svårast handikappade, och det gäller arbete åt alla som kan ha ett arbete på hel- eller deltid. Det gäller transporter, hjälpmedel och stöd åt dem med "osynligt" handikapp.

En annan grupp som det gäller är våra pensionärer, som lever under så olika villkor. Vi har ett grundskydd, men räcker det? De flesta gamla är ak- tiva de närmaste åren efter pensioneringen, och en del långt uppe i åren. Miljöpartiets syn på gamla är att även här skall friskvård och förebyggande vård vara den stora satsningen. Det kan ges både i grupp och individuellt. Sjukgymnastik t.ex. kan ske både individuellt och i grupp.

Vi vill ha kvar alla former av vård och boende för äldre som inte helt klarar sig själva. Vi vill ha långvård, servicehus, ålderdomshem, gruppboende och möjlighet att bo kvar i hemmet med hjälp av hemtjänsten. Detsamma gäller dem som flyttas ut från våra mentalsjukhus. Där behövs ett helt knippe av insatser. Men det måste ske individuellt. Den som behöver akutvård skall få det. Den som kräver långvård skall få det osv. Men mycket allvarligt är att så många gamla vars akuta sjukdomsskede är över fortfarande ligger kvar på våra lasarett, där de kostar mycket, där de inte mår bra, inte har det socialt bra och inte har sina saker omkring sig. De bör snabbt slussas ut till lämplig vårdform som även passar socialt och mänskligt. När man inför åldringsökningen byggt ut olika alternativ, som i och för sig är bra och nödvändiga, skulle man inte ha lagt ner ålderdomshemmen utan behållit dem som mellanvårdsform. De som ej lagts ner får förhoppningsvis vara kvar.

Rehabilitering av arbetsskadade, förtidspensionärer och av dem som kommit ut från mentalsjukhus samt av f.d. missbrukare är också oerhört viktig.

När det gäller boende har vi i miljöpartiet ytterligare ett förslag som jag tänkte nämna, för det är ganska intressant, och det är ett barnkooperativt föräldrahem. Vi menar att vuxna barn skall kunna ställa upp för sina gamla, dvs. en verksamhet ungefär motsvarande den i ett föräldrakooperativt barn-daghem. Det skall man göra gratis. Jag tror att det kan finnas utrymme på mindre orter för ett eller två sådana, i Stockholm kanske för fler. Många vill faktiskt ställa upp för sina äldre men de orkar inte ha dessa hemma. De kan ställa upp en helg, en eftermiddag, eventuellt en natt och stödja och hjälpa andra i samma kooperativ. Vidare vill vi ha anhörigvård, som Anita Stenberg nämnde. Det skall berättiga till samma lön som inom hemtjänsten. Det innebär bara att de gamla och handikappade får välja sina vårdare.

Den sista grupp som jag nämnde i början var de utslagna. I måndags var det en artikel i Dagens Nyheter vars överskrift lydde: "Hårdare tag mot samhällets olycksbarn". Det var ett program på TV i går kväll: "Basta! Nu får det vara nog! – Om Emilien i norra Italien", där Vincenzo Muccioli har startat ett kooperativ för missbrukare och utslagna. Vi är alldeles för likgiltiga mot våra utslagna. Det sägs i undersökningar att likgiltighet är det värsta för människor. Om man skäller på någon reagerar man, men om man ger kärlek är det naturligtvis det bästa. Men likgiltighet är farlig.

Vi har i vår alkohol- och narkotikamotion kommit med en del goda förslag till åtgärder för att förhindra utslagning och rehabilitera de redan drabbade. När de gäller de utslagna anser vi att alla har rätt att bo och sova i egen säng, även om de inte förmår vara nyktra. Vi anser att det hör till de mänskliga rättigheterna att få sova i en egen säng, ha tillgång till dusch och eventuellt frukost, även om man inte förmår vara nykter.

För att hjälpa dessa missbrukare till ett värdigare liv kan kommunerna förslagsvis upplåta ett hus, där dessa grava missbrukare – under viss uppsikt – erbjuds någon form av eget boende. Många skulle klara sitt helt på egen hand, medan andra skulle behöva hjälp med enklare hemtjänstsysslor. Det är svårt att anpassa dem i vanligt boende för grannarnas skull.

Höjning av den gamla 7-kronan, som nämndes i början av debatten – det är inte längre 7 kr. – motsätter sig miljöpartiet absolut. Vilka betalar den

över huvud taget i dag? Många har företagshälsovård och t.o.m. fria mediciner. Jo, det är de lägsta samhällsskikten, de ekonomiskt mindre stabila, som betalar sin sjukvård med den gamla sjukronan. Det är hemmafruar, pensionärer och låginkomsttagare. Det är sådana som fortfarande betalar. Höj inte här! Man säger att det är en överkonsumtion av sjukvård, men till följd av en höjning skulle kanske de som har det största behovet av sjukvård inte ha råd att gå till läkare.

För att få människor till vården är sex timmars arbetsdag en nödvändighet. Det allra dyraste i vården är ju den omfattande rekryteringen på grund av den stora genomströmningen. Varje nyanställd kostar i introduktionsavgifter, och arbetsskadorna är nästan störst bland vårdpersonalen. Hade vi sex timmars arbetsdag skulle antalet arbetsskador minska väldigt mycket. Man ser kanske inte förrän om 10–15 år att en arbetstidsförkortning är en lönsam investering. Det kostar alltså mycket i initialskedet, men vi får tillbaka mycket i form av pengar och välbefinnande.

Det har tidigare i dag talats om skattereformen. Jag anser att det måste vara svårt för de två partier som står bakom den att försvara skattereformen även när det gäller sjuk- och hälsovård. Tack för ordet!

Anf. 46 Socialminister INGELA THALÉN:

Fru talman! Är vi mätta på larmrapporter? frågade Margó Ingvardsson i sitt inlägg. Man skulle kanske kunna fråga: Mår vårdapparaten – om man får använda det uttrycket – dåligt? Det finns naturligtvis stora risker för att vi i debatter talar förbi varandra och att olika larm- och varningssignaler blandas med varandra och att styrkan i ljudet i varningssignalerna inte alltid stämmer överens med farans tyngd. Den risken tror jag blir större om vi i debatterna blir mycket ensidiga och inte tillräckligt nyanserade. Det finns problem i dag av olika slag, men det finns också väl fungerande organisationer och funktioner. Det händer också oerhört mycket positivt för individer och grupper. Många anställda på alla nivåer har stimulerande och bra arbetsuppgifter, där det finns utveckling och utrymme för självständighet och kreativitet. Jag tycker inte att vi skall tona ned betydelsen av att också i en viktig debatt om socialpolitik och hälso- och sjukvård lyfta fram att de människor som skall arbeta inom vården kanske med jämna mellanrum behöver höra att det som de gör och får göra är någonting mycket viktigt.

Flera av dagens talare har varit inne på målet för hälso- och sjukvården: en god hälsa och en god vård. Enligt min uppfattning bör det också vara lika villkor för alla, oavsett ålder, kön, sociala förhållanden samt inkomst- och bostadsort.

Sett från olika utgångspunkter har hälsoläget också förbättrats. Många människor kan njuta av ett längre liv och en bättre livskvalitet, bl.a. tack vare hälso- och sjukvårdens insatser.

Jag anser att det måste göras upp en strategi för att man skall kunna uppnå en god hälsa bland befolkningen. Det är viktigt att vi också kan ta ansvar för att en sådan strategi får genomföras.

Inledningsvis vill jag ge några exempel på insatser som regeringen har gjort för att bidra till att lösa problem inom hälso- och sjukvården, insatser som får betydelse för den framtida strukturen inom hälso- och sjukvården.

Det årliga bidrag på 140 milj. kr. som har satts av från den 1 juli 1987 och som anvisades för att sjukvårdshuvudmännen skulle kunna minska köproblemen när det gäller operationer vid gråstarr, höftledsbesvär och krans-kärlssjukdomar är ett sådant exempel. Vidare kan jag nämna de 50 milj. kr. som har avsatts till sjukvårdshuvudmännen fr.o.m. årets Dagmaröverenskommelse för genomförande av ett förändringsarbete, bl.a. i syfte att få fram goda exempel på förändringar. Medlen, som fördelas efter ansökan från sjukvårdshuvudmännen, skall användas för just försöks- och utvecklingsarbete för att skapa en bättre tillgänglighet och en ökning av produktiviteten. På detta sätt bör också köerna och andelen s.k. klinikfärdiga patienter kunna minska.

En nationell strategi för folkhälsoarbetet kommer att påbörjas under det här året. Förra året beslutade regeringen att utreda service, stöd och vård till psykiskt störda. Samtidigt skulle situationen inom psykiatrin undersökas. En utvärdering av effekten av ändringen från slutna till öppna vårdformer under 80-talet skulle också göras. Utredningen kommer att föreslå olika åtgärder för att det skall bli en bättre och effektivare service och vård för de psykiskt störda. Det som nämnts är bara några exempel. Trots betydande framsteg och trots att hälso- och sjukvården har fler anställda per invånare än någonsin, förekommer det kritik mot vården. Denna kritik riktar sig kanske inte i första hand mot den medicinska behandlingen utan mot brister i service och tillgänglighet. Vi vill inte att människor skall skickas hem i förtid på grund av platsbrist eller att patienter tvingas till långvarig sjukskrivning på grund av operationsköer. Detta är oacceptabelt både från mänskliga och från samhällsekonomiska utgångspunkter. Därför är det i högsta grad angeläget att hälso- och sjukvården fortsätter att utvecklas och förnyas.

Sjukvårdshuvudmännen ansvarar för planering och organisation, drift och uppföljning av verksamheten. De har också det dominerande finansieringsansvaret och svarar för mellan 75 och 80 % av kostnaderna. Staten lägger fast mål och övergripande riktlinjer och bidrar därutöver, som jag nämnde, till lösningar av aktuella problem i samband med att de ekonomiska uppgörelserna träffas. Det motsvarar ungefär 18 % av kostnaderna. Man kan därför säga att ansvaret för förnyelsarbetet är delat.

Hälso- och sjukvården är en fundamental byggsten i den svenska välfärdspolitiken, och den skall även i fortsättningen stå under demokratisk kontroll och i huvudsak finansieras med allmänna medel och drivas i offentlig regi. Samtidigt står det alldeles klart att den privata vården utgör ett viktigt komplement till den offentliga vården.

Som jag nämnde vilar huvudansvaret för genomförandet av många av de åtgärder som krävs på sjukvårdens huvudmän, landstingen. Landstingen och många kliniker har också vidtagit åtgärder för att förbättra servicen och tillgängligheten. Tidigare har man ingående diskuterat de olika köerna, och jag skall inte gå djupare in i den diskussionen. Jag kan bara konstatera att man i dag när det gäller kranskärlsoperationer har en operationskö på 850 personer – flaskhalsarna ligger på röntgensidan. Vi har minskat köerna när det gäller höftledsoperationer och gråstarrsoperationer, men detta är inte tillräckligt. Det finns tillräckligt många köande för att denna fråga återigen

måste tas upp vid de överläggningar som skall föras vid Dagmarförhandlingarna nu under våren.

I budgetpropositionen anges vilka förväntningar regeringen har på hälso- och sjukvården. Där sägs bl.a. att förnyelsearbetet måste inriktas på att ge patienterna bättre tillgänglighet och utökade möjligheter att välja var de vill bli behandlade. Där framhålls också behovet av mål och resultatstyrning med krav på uppföljning och utvärdering, liksom behovet av decentralisering av ansvar och befogenheter.

Kraven på hälso- och sjukvården har ökat. En förklaring är den medicinska utvecklingen. Denna skapar både möjligheter och nya förväntningar. Ett exempel är gråstarrsoperationerna. Också i framtiden kommer den här utvecklingen att ge upphov till mera krav på en del områden, men den kan också ge säkrare och billigare vård på andra områden. En annan förklaring är det som har nämnts i debatten tidigare, bl.a. av Margó Ingvardsson, nämligen de ökande kraven från det ökande antalet äldre. En allt större andel av antalet vård dagar och vårdtillfällen gäller patienter långt upp i åldrarna.

I debatten har förts fram krav på rätt till vård efter fritt val och att hälso- och sjukvårdslagen skall ändras så att det framgår av den att patienten skall få välja fritt i sjukvården. Landstingsförbundet har rekommenderat sina medlemmar att patienterna skall få välja. Några av landstingen har redan fattat beslut om att patienterna fritt skall få välja vårdgivare, andra har tagit ställning för att man skall få välja inom resp. landsting. I Landstingsförbundets strukturutredning tas de här frågorna upp tillsammans med olika förslag, vilka också förekommit i debatten i dag, som gäller olika typer av finansieringsmodeller. I Landstingsförbundets strukturutredning deltar både socialdepartementet och socialstyrelsen. Jag förutsätter att diskussionerna i denna strukturutredning leder fram till olika förslag. Förhoppningsvis leder den fram till konkreta förslag till förändringar som minskar köer till och efterfrågan på vården samt förbättrar tillgängligheten och ger patienterna den vård de behöver när de behöver den.

I den sjukvårdspolitiska debatten har det också förts fram krav på väsentligt utökade resurser till hälso- och sjukvården. Det gäller inte minst den specialiserade läns- och regionsjukvården. Önskemål om utökade resurser för hälso- och sjukvård måste också, mot bakgrund av arbetsmarknadssituationen och samhällsekonomin, mötas med krav på att nuvarande resurser tas till vara så effektivt som möjligt.

Den ekonomiska diskussionen har accentuerats under början av det här året. I årets budgetproposition efterlyste min företrädare ett nytt tänkande vad gäller hälso- och sjukvårdens struktur. Därför tycker jag att det är glädjande att se att några av sjukvårdshuvudmännen har presenterat förslag till ändringar av hälso- och sjukvårdens organisation inom de egna områdena. I de här förslagen försöker man ändra styrsystemen så att resurser mobiliseras för den vård som människor frågar efter.

Man ser ut att ha kommit längst med detta arbete i Kopparbergs län. Men också de idéskisser som sjukvårdshuvudmännen i Västsverige har presenterat har en likartad inriktning. I dessa idéskisser vill man renodla politikernas roll som företrädare för medborgarna i det egna området. Samtidigt ges styrelsen av vårdens driftenheter en proportionell inriktning. Avsikten är att

primärvården skall utgöra basen i hälso- och sjukvårdsorganisationen och ha ett huvudansvar för befolkningens hälsotillstånd. Detta arbete syftar till att ge patienterna vårdpersonalens stöd i den primära sjukvården, i de fall patienterna är i behov av detta för vård och behandling inom läns- och region-sjukvården. Det är nog inte bara jag som med intresse kommer att följa utvecklingen av hälso- och sjukvården i Kopparbergs län och i Västsverige, utan den diskussionen kommer också att tas upp i Landstingsförbundets strukturutredning.

Som har nämnts av flera deltagare i debatten är personalen den viktigaste resursen i hälso- och sjukvården. 400 000 personer arbetar inom hälso- och sjukvården. Samtidigt vet vi att hälso- och sjukvården inte alltid är ett föredöme när det gäller god arbetsmiljö. Bl.a. har detta redovisats i arbetsmiljökommissionens rapport. Det krävs en betydligt bättre arbetsmiljö, men också bättre arbetsorganisation, utbildning och kompetensutveckling samt andra personalåtgärder, som gör att personalen kan bli den resurs i vården som den vill vara.

Låt mig här passa på att ta upp ytterligare några av de frågor som har berörts i debatten tidigare i dag. Först skall jag beröra den punkt i budgeten som rör rättsläkarverksamheten. Jämfört med budgetpropositionen från förra året har budgetbasen för rättsläkarstationerna under det här året ökats med närmare 5 milj. kr. Grunden härför är dels regeringens medgivande av ett överskridande för 1988/89 på ca 2,5 milj. kr., dels riksdagens beslut om en lika stor utökning därutöver.

Men regeringen har också agerat för att minska arbetsbelastningen på rättsläkarstationerna genom att det vid dödsfall utanför sjukhus, där brott inte misstänks, inte längre skall vara en uppgift för polisen och rättsläkaren att utfärda dödsbevis. De s.k. enklare dödsfallsundersökningarna utgör ungefär hälften av rättsläkarstationernas obduktioner, dvs. ungefär 6 000–7 000. Det har inte varit möjligt tidigare att föranstalta om klinisk obduktion. Regeringen ändrade, för att skapa denna förutsättning för utredning i sjukvårdens regi, i höstas allmänna läkarinstruktionen så att det numera är möjligt att föranstalta om klinisk obduktion när så är motiverat, oavsett var dödsfallet inträffat.

Vidare har vi i den s.k. Dagmaruppgörelsen med sjukvårdshuvudmännen för 1990 kommit överens om att de från den 1 januari skall svara för utredning av alla dödsfall i hemmen och på äldreomsorgsinstitutioner där anledning att misstänka brott inte föreligger. Det kommer naturligtvis att ta en viss tid innan denna nyordning får ordentligt praktiskt genomslag när det gäller de ändrade formella reglerna och huvudmännens ökade åtaganden. Socialstyrelsen, rikspolisens och Landstingsförbundet arbetar nu aktivt med att få ut informationen om vad det är som gäller fr.o.m. årsskiftet. Det ligger i vårdens och polisens intresse, men också de anhörigas intresse, att man skall undvika att blanda in polisen när det inte är sakligt motiverat. En försiktig bedömning är att ungefär hälften av de s.k. enkla dödsfallsundersökningarna kommer att kunna ske inom ramen för landstingets resurser. Det betyder ungefär 3 000–4 000 färre sådana för rättsläkarstationerna.

Får jag också ta upp den fråga som Rosa Östh var inne på, nämligen om rehabiliteringsverksamheten. Frågan om rehabilitering och möjligheten att

bekosta rehabilitering kommer att behandlas i morgon i anslutning till socialförsäkringsutskottets betänkande. Där kommer man att beröra den s.k. arbetslivsfonden m.m. Får jag här bara säga att det är min förhoppning att de resurser som ställs till förfogande genom ändringarna i socialförsäkringssystemet och genom att arbetslivsfonden inrättas skall leda till att olika rehabiliteringsverksamheter runt om i landet byggs upp. Jag har på olika sätt informerats om att så är fallet. Jag tycker att det finns en hel del i den verksamheten som är utomordentligt intressant.

Margó Ingvardsson nämnde sjukvårdsdebatten den 7 april 1988. Under hela 80-talet har en real resursökning på ca 2 % i genomsnitt per år tillförts sjukvårdsverksamheten. Även personalvolymen har ökat varje år, och all personal har inte tillförts administrationen, utan också vårdpersonalen har ökat varje år. Äldreformen avser definitivt att ta hand om problemet med just klinikfärdiga äldre patienter.

Jag vill poängtera att det beträffande effektiviteten inom sjukvården är mycket stora skillnader mellan de olika sjukvårdsområdena. Kostnaderna växlar mellan 8 000 och 12 000 kr. i landets 26 sjukvårdsområden. Den redovisningen tycker jag är en intäkt för att det finns skäl att mycket aktivt fortsätta förnyelsearbetet och att ta till sig de positiva exempel på förbättringar som genomförs inom en rad kliniker runt om i landet.

Jag skall också ta upp en punkt som handlar om EG. Jag ser att Gudrun Schyman finns i sin bänk. Gudrun Schyman ställde frågan och bad mig svara på vad det finns för risker med EG-harmoniseringen inom hälso- och sjukvårdens område. På läkemedelsområdet finns det, såvitt vi kan bedöma, inga påtagliga hinder. Inom cancerområdet pågår förhandlingar för att Sverige skall kunna vara med i EG:s arbete mot cancer. Det är ett mycket viktigt och väsentligt arbete, och riksdagen har också anvisat medel för detta. När det gäller socialförsäkringsområdet kan vi i dag se att det behövs fortsatt utredning på ett par områden som rör pensioner.

I budgetpropositionen framhåller regeringen också att det är viktigt att skapa goda förutsättningar för en samordning av samhällets insatser för vård och rehabilitering, liksom goda förutsättningar för effektivitet inom vård- och socialförsäkringssektorn som resulterar i en god samhällsekonomi. Jag kommer därför att pröva hur socialförsäkringsmedlen skall kunna integreras i styrningen av hälso- och sjukvården.

Men en sådan reform av hälso- och sjukvården får naturligtvis inte innebära att de grupper i samhället som har störst behov av vår omsorg sätts på undantag. Det måste finnas en garanti för att alla får samma tillgång till hälso- och sjukvård. Jag tycker att det är självklart att människors behov skall vara styrande för utvecklingen av hälso- och sjukvården, när det gäller såväl organisation och ekonomi som teknik.

Anf. 47 MARGÓ INGVARSSON (vpk) replik:

Fru talman! Styrkan i larmet stämmer inte överens med de faktiska förhållandena i vården, sade socialministern apropå mina påståenden att det nu är ganska tyst i massmedia och i den politiska debatten om krisen i sjukvården. Jag är överens med socialministern om den bedömningen – det är inte alltid så att besvären är störst där det larmas högst. Jag tycker att det visar sig att

den bedömningen är riktig när man tittar på utvecklingen av kranskärloperationerna.

På det området har man bäst lyckats minska operationsköerna. Jag är inte säker på att det var det område som bäst behövde pengarna för att minska operationsköerna. Tvärtom tror jag att det är ett område som klarar sig ganska bra ändå. Det beror på att den gruppen patienter är en ganska stark patientgrupp. Den består främst av medelålders män. Och det är ett intressant område där man enligt min mening inte behöver stimulera dem som sysslar med verksamheten att komma fram till nya rön och operationsmetoder.

Det ser annorlunda ut inom andra områden, exempelvis när det gäller höftledsoperationer. Där är patientgruppen en annan, nämligen övervägande äldre människor, och en majoritet är äldre kvinnor. Jobbet är oftast slentrianmässigt och inte så glamoröst. Jag tror att man där behöver större stimulanser för att få ned operationsköerna.

Ingela Thalén och jag har olika meningar om detta. Vi har tidigare diskuterat om man inte borde utvärdera användningen av de pengar som staten har satsat på att minska operationsköerna. Jag vidhåller att sådana medel fortfarande behövs, men Ingela Thalén är av annan mening, och det tycker jag är synd.

Sedan sade Ingela Thalén att sjukvårdspersonalen mer behöver få höra att man gör ett bra jobb, behöver få mer beröm. Det kan jag också hålla med om. Men jag tror inte att det längre räcker med att vi från kammarens talarstol uttalar berömmande ord. Sjukvården behöver faktiskt ökade resurser. Man kommer ingen vart med att bara uttala orden. Personalen behöver bevis på vår uppskattning, t.ex. genom bättre möjligheter att vidareutbilda sig. Det bevis som först och främst behövs är bättre arbetstider. Det stämmer dåligt överens med att vi uppskattar de sjukvårdsanställdas arbete, om vi samtidigt anser att de kan jobba varannan helg. Är Ingela Thalén beredd att medverka till att ändra de förhållandena?

Anf. 48 ROSA ÖSTH (c) replik:

Fru talman! Jag delar socialministerns uppfattning att övertoner i debatten inte för utvecklingen framåt. Jag har också försökt att undvika övertoner. Mitt anförande var, menar jag, inte ensidigt.

Regeringen har under mycket lång tid haft en tendens att inte vilja se existerande problem. Man har i stället beskrivit det mesta som bekymmersfritt. Det har då blivit fråga om brandkärsutryckningar, som inte varit särskilt gynnsamma för de verksamheter och företeelser som varit aktuella.

Jag hade inte väntat mig att Ingela Thalén direkt skulle ta upp äldreomsorgen – hon har tidigare mycket tydligt markerat att hon inte är beredd att överskrida gränsen för sitt ansvarsområde inom departementet. Men det går ju knappast att skilja ut äldrevården och äldreomsorgen från hälso- och sjukvården i stort. Det tror jag att Ingela Thalén mycket väl inser.

Bo Holmberg var tidigare i debatten inne på det. Han underströk mycket kraftigt att det är viktigt att man inte gör situationen i Stockholm riksledande. Men det är just vad man håller på att göra när det gäller planeringen för den kommande äldreomsorgen. Det är faktiskt i all välmening som jag

vill uppmana regeringen att ta hänsyn till att situationen ser olika ut på olika håll i landet. Det finns utan tvivel stora problem, och det finns små problem. Om man genomför en reform som den som är förutskickad att genomföras nu under våren är det angeläget att man inte skapar problem där de inte finns och att man inte förstör problemen där de tidigare varit relativt små.

Jag hade väntat mig att socialministern skulle beröra IPM:s verksamhet. Jag utgår från att socialministern i sitt tidigare arbete som arbetsmarknadsminister kom i kontakt med problemen på arbetsmiljöområdet, inte minst för kvinnorna. Det är de arbetsmiljöproblem som IPM sysslar med som det är svårast att komma till rätta med för kvinnorna inom vården. Därför undrar jag om det inte hade varit befogat att ge IPM de fattiga 500 000 kronor som det faktiskt handlar om i sammanhanget.

Anf. 49 PER STENMARCK (m) replik:

Fru talman! Socialministern sade från kammarens talarstol för en liten stund sedan att god vård skall ges till alla på lika villkor. Det tror jag är en målsättning som vi alla har, men så är det ju inte i dag.

För några veckor sedan kunde man i en artikel i tidningen Expressen läsa om Åke Karlsson i Mullsjö i Västergötland, som fick vänta i åtta månader på att bli behandlad mot grön starr. Han konstaterar där att det inte längre blir mycket läsning och att han snubblar i trappan ibland. När han äntligen fick tid hos läkaren var det för sent. Om han hade fått vård tidigare hade synen förmodligen gått att rädda. Vid det tillfället sattes laserbehandling in. Man konstaterade då att det inte hjälpte. Det är tråkigt, säger läkaren. Grön starr kan botas om den behandlas i tid.

I ett brev beskriver Åke Karlsson sina nio månaders väntan. I svaret säger chefen för ögonkliniken: Precis så här illa är det. Det värsta är att förhållandena bara blir värre och värre.

Det är ett uttalande som enligt min mening går stick i stäv med vad socialdemokraterna säger. Enbart i Skaraborgs län väntar 6 000 ögonpatienter på behandling.

Exemplet Åke Karlsson är ingalunda unikt. Tvärtom – det är en del av svensk sjukvårds vardag av i dag. Låt mig få fråga: Vad tänker socialdemokraterna göra åt detta?

Jag ställde i mitt anförande tre frågor till socialministern, bl.a. om ett förslag till ett nytt finansieringssystem, som i dag fungerar alldeles utmärkt i en rad andra länder. Jag har inte fått något svar på det. Men det finns ju möjlighet att återkomma i en senare replik.

Så några ord om rättsläkarstationerna. Det är ju uppenbarligen så att de uppgifter som framkom i budgetpropositionen icke var i sak riktiga. Där talades det om en minskning av antalet undersökningar med mellan 3 000 och 4 000 per år. I dag kan vi konstatera att så ingalunda är fallet. Prognoserna tyder i dag, enligt socialstyrelsen, på en minskning i år med 300–400 enkla dödsorsaksundersökningar. Det kommer förmodligen att ta upp till fem år innan man når upp till det antal som anges i budgetpropositionen. Detta nämndes inte tidigare. Vi litade på uppgifterna då. De stämde tyvärr inte, och därför kommer vi i dag i voteringen att ansluta oss till reservationen 12, som är fogad till betänkandet.

Anf. 50 RAGNHILD POHANKA (mp) replik:

Fru talman! När det gäller Dagmaröverenskommelsen, som Ingela Thalén talade om, har vi tagit ställning i socialförsäkringsutskottet, och i stort stöder miljöpartiet Dagmarsystemet i dag. Vi tror inte att någon privatisering i och för sig löser problemet med sjukvården. Det som behöver åtgärdas kan lika väl åtgärdas inom det system vi har i dag. Nyttänkande behövs däremot. Det är helt klart.

Men om man kommer in på dala modellen finner man bra delar i den. Att primärvårdsläkarna skall ta vård om patienterna i första hand tycker vi är bra. Men att de i stort sett skall ha betalningsansvaret är vi tveksamma till. Vi tror inte på att läkarna tar ett bättre ansvar för patienterna om de utöver sitt läkaransvar också har delar av det ekonomiska ansvaret. Jag tycker att det är att värdera pengar för högt och att underkänna läkarnas roll som läkare.

Konkurrens har blivit det slagord som i dag gäller i alla lägen. Det är som om konkurrensen kunde lösa alla problem. Jag tror inte alls på att det är på det sättet.

Så till frågan om färdigvårdade patienter. Enligt en uppgift som jag har fått ligger 25 % av patienterna som är färdigvårdade på akutplatser. Om det verkligen är så många som 25 % vore det ju bättre att göra om var fjärde avdelning till lättvårdsavdelning, för där är det ju en billigare vård och en mer anpassad vård. Det är inte något förslag. Det bästa är naturligtvis att slussa ut dem till andra vårdformer. På något sätt måste detta ske för att minska köerna. Kanske skulle det vara den viktigaste minskningen av köerna om man kunde klara den biten. Vad säger socialminister Thalén om detta förslag?

Anf. 51 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik:

Fru talman! Några ord om rättsläkarna. Förenklingen beräknas ju utgöra ungefär 3 % av rättsläkarnas arbetsbörda. I dag har de ca 198–200 % arbetsbörda. Då tycker jag att man skulle vara klar över att man inte skall dra bort resurserna. Det här skulle i stället medföra en lättnad av arbetsbördan.

Man skall över huvud taget inte dra bort resurser innan man är klar över att förändringar är i hamn. Avvecklingen av mentalsjukhusen, nedläggningen av ålderdomshem, överförandet av LVU- och LVM-hem till annan huvudman är åtgärder som alla har lett till resurs- och köproblem. Det är de enskilda människorna och personalen som kommer i kläm i den här förändringen. Detta leder också till köer in i och ut ur vården. Vi kan räkna med upp till en och en halv miljard för höga boendekostnader i akutsjukvården för senildementa.

Jag fick inte något svar på frågan om hälso- och sjukvården i krig. Det hoppas jag få i nästa replik.

Hälsostrategi trodde jag faktiskt att vi hade sedan vi fick hälso- och sjukvårdslagen 1982. 1984 anslöt vi oss till Europaregionens hälsostrategi. 1985 behandlades HS90 här i riksdagen. Problemet som jag ser det är att gå från ord till handling. Här har handlandet hejdat av att man har skapat olika grupper som först skall säga sitt, och man har utrett m.m. Detta har lett till en brist på signaler från regeringskansliet, vilket bidragit till att vi inte har

kommit i gång på samma sätt som en rad andra länder. Jag tycker att tobaks- och alkoholområdet är ett typiskt exempel på det.

Sedan har det talats om behovsanpassad hälso- och sjukvård. Det är oerhört viktigt. Det som då har brustit är att vi inte har frågat människor som behöver hälso- och sjukvård vad det är de behöver. Vi har tyckt så väldigt mycket åt andra och så har vi tyckt fel. Vi måste lyssna bättre på dem som det verkligen gäller.

Anf. 52 GUDRUN SCHYMAN (vpk) replik:

Fru talman! Jag skall väldigt kort beröra rättsläkarverksamheten. Förra året, Ingela Thalén, var hela socialutskottet ute på rättsläkarstationen i Solna. Där fick vi på ett mycket handgripligt sätt reda på hur situationen egentligen var: hur verkligheten såg ut till skillnad från den beskrivning vi hade fått från socialdepartementet och som då utgjorde underlag för budgetpropositionen. Det inträngandet i verkligheten fick som effekt att vi gemensamt i utskottet förstod att det behövdes göras någonting här. Det behövdes mer pengar, och så blev också resultatet.

Inför budgetbehandlingen i år har vi fått samma rapporter från samma personer. De personer vi mötte där ute var djupt engagerade i sitt arbete. Det var människor som gick på knäna i en orimlig arbetssituation. Vi har ingen anledning att tro att det de säger i dag har mindre verklighetsanknytning än det de sade då. Därför har vi också nu, vilket är tur, en majoritet i kammaren för att de skall få de pengar de behöver.

Men jag förstår inte varför socialdemokraterna, som värnar så mycket om att man skall lyssna på dem det berör, i det här fallet inte kan ta åt sig att verkligheten ser annorlunda ut än den socialdemokratiska politiska karta som budgetpropositionen bygger på.

Jag är glad att Ingela Thalén tog upp frågan om I:G. Jag fick besked vad gäller läkemedel och cancer. Jag fick besked om att det på socialförsäkringsområdet fortfarande finns frågetecken. Jag skulle naturligtvis väldigt gärna vilja veta vilka de är och vad det är för frågeställningar som man överväger i departementet. Men min största oro ligger inte på det rent sakpolitiska området utan min största oro ligger på det ekonomiska planet.

Vad händer när Sverige harmoniserar sin skattepolitik till EG:s regler? Vad händer med möjligheten för oss att bedriva den skattefinansierade välfärdspolitik som vi i dag bedriver? Det har oroat mig väldigt mycket att det i hela EG-byråkratin inte finns en enda arbetsgrupp som sysslar med just EG-harmoniseringens konsekvenser för socialpolitiken. Jag har frågat Anita Gradin, och jag kan fråga Ingela Thalén nu också, varför det inte finns någon sådan arbetsgrupp. Det kommer självklart att få effekter på vår möjlighet att bedriva den socialpolitik vi nu bedriver, eftersom det ser helt annorlunda ut inom EG-länderna. Det här är frågor som man borde studera. Man borde framför allt studera exemplet Danmark, tycker jag, eftersom man där har, eller har haft, en ganska likartad skattefinansierad välfärdspolitik. Där har det alltså inneburit stora nedskärningar. Där finns ett stort missnöje och en stor opposition just när det gäller konsekvenserna för socialpolitiken. Jag skulle vilja veta om Ingela Thalén har tagit till sig någonting av de erfarenhe-

terna eller om hon är beredd att tillsätta en arbetsgrupp som tittar på konsekvenserna för just socialpolitiken.

Prot. 1989/90:100
4 april 1990

*Socialpolitik
- inriktning och
anslag*

Anf. 53 Socialminister INGELA THALÉN:

Fru talman! När det gäller vartredjehelgsarbete vill jag säga till Margó Ingvardsson att det pågår en utveckling inom samtliga landsting, där man undan för undan går över från varannhelgsarbete till vartredjehelgsarbete. Jag kan hålla med om att den förändringen naturligtvis skulle skyndas på, om man förde till mera pengar, men enligt min uppfattning är detta en fråga om prioriteringar som måste göras inom landstingen och som måste skötas i förhandlingar mellan arbetsgivare och arbetstagar inom landstingsvärlden.

Rosa Östh påstår att regeringen beskriver det mesta som bekymmersfritt, men det gör vi ju inte. Hela arbetet går ut på att försöka hitta en balans mellan det som är mindre besvärande och det som är rejäla problem. Att i alla lägen lyfta upp debatten till att gälla en kris kan leda till det som jag tycker att Margó Ingvardsson helt rätt var inne på, nämligen att larmen till slut gör oss mer eller mindre döva för det som egentligen är de stora problemen. Den oron tycker jag att vi samtliga skall dela.

Arbetsmiljöarbetet var Rosa Östh inne på. Det är oerhört viktigt att man i arbetet inom sjukvården får mera omväxling. Jag skall erkänna att jag ser med stort bekymmer på den utveckling av ensidigheten som har försiggått under de senaste 10–15 åren när det gäller arbetsfördelningen mellan olika grupper inom sjukvården. Jag tänker framför allt på dem som arbetar med städning, på dem som är vårdbiträden, undersköterskor, terapeuter m.fl.

Ensidigheten inom vart och ett av dessa områden bekymrar en del. Jag tror att man i debatten mellan arbetsgivare och arbetstagarorganisationer blir tvingad att ta upp det faktum att det är nödvändigt att bredda innehållet i arbetet för de anställda inom vården, precis som man är på väg att bredda innehållet för de anställda inom den kommunala sektorn.

Per Stenmarck tog upp ett exempel inom Skaraborgs län som gällde ögonoperationer. Låt mig bara nämna att med anledning av den rapporten och en del andra har regeringen beslutat att be socialstyrelsen att särskilt granska de fallen när det gäller just detta län.

Jag tror faktiskt, Per Stenmarck, att jag sade i min inledning att de frågor som rör finansieringsalternativ, bl.a. allmän sjukvårdsförsäkring, som Per Stenmarck berörde, behandlas i landstingens strukturutredning. Låt mig också säga att det väl inte är så där alldeles kristallklart vad moderaterna egentligen menar. Rapporterna från Västtyskland visar på att det inte bara är kostnadsutvecklingen som oroar västtyskarna utan också hur fördelningen av sjukvård har skett mellan de vårdbehövande i de tyska staterna.

Så vill jag säga något om rättsläkarverksamheten. Regeringen har ändrat i instruktionen, och det är alldeles riktigt att den förändringen har skett först nu under våren. Det betyder att det blir en viss övergångsperiod innan man under 1990/91 når fram till att det i 3 000 à 4 000 fall skall vara möjligt att införa enklare rutiner. Men budgeten avser ju faktiskt hela 1990 och 1991.

Gudrun Schyman var inne på frågan om på vilket sätt vår skattepolitik och skattereformen påverkar socialpolitiken. I viss mån har de frågorna varit

uppe till bedömning när man har tittat på t.ex. hur pensionssystemet ser ut. Det är ett av de områden där det har gjorts en fördjupad analys, som visar att vårt folkpensionssystem inte alls kommer att stå sig om det skall ske en fullständig EG-harmonisering.

Som svar på frågan om jag skall titta närmare på socialpolitiken och finansieringen av den vill jag säga att det är min avsikt att göra så.

Anf. 54 MARGÓ INGVARSSON (vpk) replik:

Fru talman! Jag är inte överens med socialministern om att frågan om personalens helgtjänstgöring löses bäst ute i landstingen och att vi som rikspolitiker bara skall sitta och vänta och se vad som händer. Jag menar att staten måste gå in och ta ett ansvar för att personalens arbetsmiljö skall bli bättre, för det är ett nationellt intresse att vården kan konkurrera med andra områden om arbetskraften på 90-talet.

Vi vet ju att det blir brist på arbetskraft. Nästan hela nettotillskottet av arbetskraft måste till vården, om vi skall klara vårdens behov. Personalrekryteringen är alltså en nyckelfråga. Om vi inte lyckas garantera att vi får personal till vården, kan vi inte heller garantera att alla får den vård som vår hälso- och sjukvårdslag föreskriver.

Vpk har ett förslag till lösning: att staten direkt går in med bidrag, öronmärkta för verksamheten att minska personalens helgtjänstgöring. Jag är inte säker på att det är det bästa förslaget. Det finns kanske andra förslag, men jag tycker att problemen är så viktiga att vi måste sitta ner och diskutera dem och då diskutera dem på ett annat sätt än vad som kan ske här från riksdagens talarstol och i utskottet.

Jag menar att diskussionen måste föras tillsammans med Landstingsförbundet och tillsammans med de fackliga organisationerna inom vården. Samtidigt som vi diskuterar personalrekryteringen måste vi, menar jag, diskutera vårdens långsiktiga behov av resurser.

Socialministern angav i sitt anförande här att sjukvården har fått en real resursökning under 80-talet. I och för sig är inte det intressant, utan det intressanta är ju om resursökningen svarar mot behoven, och det gör den inte. Man kan titta på resursökningen i andra siffror, som andelen av bruttonationalprodukten t.ex. Då kan vi se att sjukvården har minskat sin andel av bruttonationalprodukten under 80-talet från över 10 % till strax över 9 %.

Vi kan också se att staten under hela 80-talet har minskat sitt tillskott till sjukvårdens utgifter. Under 80-talet har sjukvården förlorat statsbidrag på ca 21 %, och det har givetvis märkts i vården genom att denna inte kunnat förse sig med inkomster från annat håll.

Anf. 55 ROSA ÖSTH (c) replik:

Fru talman! Jag tackar för Ingela Thaléns intresse när det gäller arbetsmiljöfrågorna. Det ger inga pengar i dag, men det kanske ändå kan leda till en förbättrad regeringspolitik i det avseendet senare.

Jag hoppas att Ingela Thalén, trots sin tystnad i äldreomsorgsfrågorna, ändå tar till sig en del av de uppmaningar som jag har riktat om att de frågorna oundgängligen måste vägas in i bedömningen av det totala hälso- och sjukvårdsområdet. Dessutom är det viktigt – jag upprepar det – att man inte

tvångsmässigt inför en modell i kommuner och landsting där det redan byggts upp en fungerande verksamhet och på det sättet riskerar att rasera något som är väldigt bra.

Jag hade förstås förväntat mig att Ingela Thalén i varje fall i sin replik skulle bemöta mitt påstående att socialdemokraternas välfärdspolitik har sparat ur och att det slår hårt också mot hälso- och sjukvården. Ingela Thalén rör sig, tycker jag, hela tiden litet på ytan av problemområdet. Vi har i dagens debatt hittills egentligen inte fått några besked när det gäller regeringens strategi i fråga om att lösa problemen.

Det är många som är väldigt intresserade av att höra vad Ingela Thalén anser i fråga om dessa problem. Hur skall exempelvis sjukvårdens resursbehov täckas? Och kommer patientavgiften att höjas? Finns det några tankar om hur man skall prioritera osv.?

Jag hoppas alltså på ytterligare kommentarer med anledning av dessa frågeställningar.

Anf. 56 PER STENMARCK (m) replik:

Fru talman! Jag är tacksam för socialministerns kompletterande svar. Jag tycker att det är bra att ni tar initiativ angående situationen för starrpatienter. Jag är också tacksam för att regeringen nu tittar på nya finansieringsmodeller. Därmed återstår egentligen bara en av mina ursprungliga frågor, nämligen frågan om huruvida regeringen också är beredd att ta initiativ när det gäller att skriva in valfriheten i hälso- och sjukvårdslagen.

Moderaterna har ju lagt fram förslag till modeller för lösningar på dessa problem. I och för sig har jag respekt för socialministerns åsikt, att förslagen inte är glasklara. Men vi har alltså lagt fram förslaget om en vårdgaranti. En sådan skulle ha haft väldigt stor betydelse i fallet Åke Karlsson, som jag nämnde i en tidigare replik. Han skulle med vårdgarantin ha kunnat få hjälp inom ett annat landsting eller kanske privat. Men detta var alltså inte möjligt.

Vidare har vi talat om en allmän obligatorisk sjukvårdsförsäkring. Liknande system finns i andra länder. Något som är intressant att konstatera är att skatten i de länderna i normalfallet är lägre än skatten här i Sverige. Men samtidigt finns det uppgifter om att man där klarar av fler typer av operationer än vi gör. Av en studie som gjordes för några år sedan framgår att man i Västtyskland klarar 487 kranskärlsoperationer. I Holland klarar man 470, medan man i Sverige klarar 275 – detta trots att skatten i de här båda länderna är betydligt lägre än skatten i Sverige. Jag är beredd att hålla med om att kostnaderna för sjukvården är ett problem i alla länder. Något mer än 9 % av BNP går till vår sjukvård. I Västtyskland är motsvarande siffra något under 9 %. Troligen kan man inte få ned kostnaderna särskilt mycket genom att införa ett annat system. Men köerna skulle minska och valfriheten skulle bli större.

Allra sist några ord om rättsläkarstationerna. Det är mycket illavarslande om det skulle vara så, att man inte kan lita på de uppgifter som finns i en proposition. Vi kan ha väldigt olika uppfattningar i sakfrågor. Men, och på den punkten är vi väl överens, det som står i en text skall man kunna lita på. Socialstyrelsen borde ha slagit larm, för där har man uppenbarligen haft

korrekta uppgifter, till socialutskottet. Men så har inte skett. I stället är det enskilda personer som arbetat med dessa frågor som har fått slå larm.

Anf. 57 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik:

Fru talman! För tredje gången ber jag om besked beträffande hälso- och sjukvården i krig och planerna för hur uppsatta mål kan uppnås. Rättsläkarfrågan får tydligen sättas under bevakning också under nästa års riksmöte. Det förenklade förfarandet gör ju inte att rättsläkarnas arbetsbörda nedbringas till 100 %, vilket vore rimligt, utan bara till så där 195 %. Vidare fick jag inte något svar på mina frågor om huvudmannaskap och om organisationen samt om hur arbetet där framskrider.

När det gäller breddningen av innehållet i arbetet inom hälso- och sjukvården håller jag med om att det är viktigt att nya arbetsformer prövas. Det är precis vad man gör på enskilda vårdcentraler som nyligen har startat sin verksamhet. Man driver vårdcentralerna till en lägre kostnad – man har mindre personal, men personalen har ett bredare ansvarsområde, vidare uppgifter.

Anf. 58 GUDRUN SCHYMAN (vpk) replik:

Fru talman! Jag vill tacka Ingela Thalén för den upplysning om EG och pensionssystemet som hon gav. Det är intressant att höra att vårt pensionssystem inte kommer att stå sig, i jämförelse med hur det ser ut i EG-länderna. Det skulle vara bra att få den saken ännu tydligare belyst. Det sker kanske inte i den här debatten. Men jag kan säkert återkomma till dessa frågor. Jag tror att det skulle vara väldigt bra för t.ex. moderaterna och folkpartiet – som i dag så ivrigt hejar på och vill att regeringen skall gå in i förhandlingar om ett faktiskt medlemskap – om de fick veta vad de skall säga till pensionärerna om hur det kan komma att se ut.

Sedan är jag glad över att Ingela Thalén vill studera konsekvenserna av en EG-harmonisering på socialpolitikens område. Hittills är det faktiskt ingen i regeringen som har uttalat något intresse i det sammanhanget. Jag är således väldigt glad över det här intresset.

Jag kan försäkra Ingela Thalén om att vi i socialutskottet med stort intresse kommer att följa arbetet. Vi kommer också att bjuda in Ingela Thalén till utskottet. Då kan hon utförligt berätta för oss vilka konsekvenserna kan bli i det här sammanhanget.

Anf. 59 Socialminister INGELA THALÉN:

Fru talman! När det gäller arbete var tredje helg, Margó Ingvardsson, handlar det inte alls om att vänta och se och inte göra någonting, utan i den typen av frågor tar vi ett ansvar genom de förhandlingar som vi har beträffande det ekonomiska utrymmet för landstingen. Då ingår naturligtvis hela underlaget. Det gäller t.ex. personaltätheten och de krav som man har i landstingen på ett ökat utrymme.

Så något om personalens arbetsmiljö och arbetssituation. Jag kommer inte att ta alltför lång tid i anspråk för den frågan. Frågan om rehabiliteringsarbetet kommer att tas upp i morgon i riksdagen i den diskussion som skall föras med anledning av socialförsäkringsutskottets betänkande om bl.a. arbets-

livsfonden och förändringarna inom socialförsäkringssystemet, exempelvis de 500 miljonerna till försäkringskassorna. Men arbetsmiljökommissionens arbete kommer naturligtvis att få betydelse för de offentliganställdas arbetsplatser. Det handlar alltså inte enbart om arbetsmiljö och arbetsplatser på den privata arbetsmarknaden.

Det går inte att säga att det inte är intressant att göra jämförelser med BNP. Det är det naturligtvis. Margó Ingvardsson gör ju själv en sådan jämförelse. När det gäller en stor del av den här minskningen handlar det om lönerna. I och med de senaste avtalsrörelserna har denna siffra korrigerats.

Sedan något om äldreomsorgen. Rosa Östh säger att jag inte svarar på ställda frågor. Men den taletid som står till mitt förfogande kan vara av viss betydelse. Det arbete inom ÄDEL som pågår, och har pågått, tycker jag är viktigt. Det är väsentligt att hälso- och sjukvårdens arbete med de äldre och deras hälsa ses kopplat till olika boendialternativ.

Förslagen i ÄDEL har faktiskt fått ett mycket starkt stöd, framför allt i fråga om det kommunala ansvaret för de gamlas boende.

Frågan om hur vi skall finansiera hälso- och sjukvården samt landstingens verksamhet – och det har jag tidigare nämnt – får bli föremål för diskussioner inom ramen för Dagmarsystemet. Det handlar alltså om relationerna mellan finansiering genom skatt, finansiering genom socialförsäkringssystemet och finansiering via patientavgifter. Jag är oerhört medveten om att också den sista frågan måste bli föremål för diskussion den här gången.

I mitt andra inlägg här glömde jag en sak beträffande beredskapsdelegationen. När det gäller hälso- och sjukvården i krig är man nu överens i de allra flesta frågor som rör materialförsörjning. Den saken har behandlats i beredskapsdelegationen. Dessutom har man träffat överenskommelser med huvudmännen.

Det finns en fråga som fortfarande kvarstår, och där har jag för avsikt att få i gång ett översynsarbete. Det gäller alltså administrationen inom socialstyrelsen, och den frågan fanns inte med när det gällde socialstyrelsens nya organisation som sattes i sjön den 1 januari 1990. Det är min avsikt att i år se över beredskapsfrågorna.

Avslutningsvis några ord till Gudrun Schyman. Min avsikt med att kommentera folkpensionssystemet var inte att det skulle bli en försämring.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 60 INGRID HEMMINGSSON (m):

Herr talman! I en gemensam borgerlig reservation, nr 5, till detta betänkande säger vi att en förnyelse av välfärden måste leda till en vidgad valfrihet och ett ökat utrymme för egna beslut inom den sociala tjänstesektorn. Jag vill påstå att detta är en nödvändighet. Om vi i framtiden skall ha en välfärdspolitik för alla, värd namnet, måste det vara människorna själva som gör sina val. En politikerstyrd efterfrågan motsvarar inte vad människor vill ha.

Bristerna är i dag påtagliga. Visserligen har man försökt motbevisa detta här i kammaren med statistik, men det finns ändå ett monopol som skall fördela de nyttigheter som tillhör människors grundbehov. Monopolet kla-

rar inte detta, utan det uppstår brister och köer. Det är typiskt för monopol och politikerstyrning, inte bara i vårt land, utan även i andra länder.

Vad som händer i dag överallt är att människor inte finner sig i detta. Alla vill ha mera frihet att besluta över sin egen tillvaro. Människor i vårt land tror inte att Bengt Lindqvist, Ingela Thalén och socialdemokraterna är de som vet bäst vad som är bra för människor. Det är nämligen människorna själva som vet vad som är bäst, och därför skall de också få välja sina egna lösningar i större utsträckning.

Herr talman! Jag kommer i detta anförande att uppehålla mig vid familjen och de bekymmer som uppstår när andra skall göra dess val.

Vi har under denna mandatperiod haft ganska många debatter här i kammaren med Bengt Lindqvist, och jag har börjat begripa att det är den socialdemokratiska ideologin som är i vägen för ett nytänkande. Visserligen kan ni socialdemokrater gott stå här och stampa och hålla fast vid ert urmodiga synsätt, men så länge som ni representerar regeringen sätter ni krokben för alla föräldrar som inte har någon barnomsorg i dag men som ändå har betalat in stora summor i skatt för att säkra denna service.

I ett socialdemokratiskt program har jag läst att samhället måste ta ett helt annat ansvar för barnens utveckling. Familjen räcker inte till, heter det. När det gäller den emotionella värden har familj och samhälle delat ansvar, och när det gäller den sociala, intellektuella och materiella vården bör ansvaret i första hand vila på samhället, står det i detta program. Jag skulle vilja veta vilka föräldrar som ställer upp på detta – det är nog inte många.

Jag förstår att Bengt Lindqvist är väl förankrad i detta synsätt. I andra debatter här i kammaren har det framkommit från statsrådet att barnens uppväxtvillkor är en angelägenhet för oss alla som vi skall klara av inom ramen för den gemensamma sektorn. De viktigaste skälen för att säga nej till alternativ inom barnomsorgen är att kommunen måste ha ansvaret och därmed också insynen. Det är en fråga om rättssäkerhet. Alla skall behandlas rättvist, påpekade Bengt Lindqvist den 12 januari i en debatt.

Men hur förhåller det sig då med rättvisan? De föräldrar som har tur och får plats i den kommunala barnomsorgen får en subvention av staten med omkring 70 000–80 000 kr. De som har otur, som själva vill ta hand om sina barn eller som väljer en annan barnomsorg får 0 kr. Kallas detta för rättvisa?

Vad säger föräldrarna till de 8 400 barnen i Stockholm som köar för en plats i barnomsorgen med en väntetid på fyra år? Vilken rättvisa finns det för dem? Vilka val har de? Många föräldrar tvingas stanna hemma och försöka leva på *en* lön, och det är näst intill omöjligt i dag, med de höga skatter som familjen måste betala. I den skatten ingår även en särskild barnomsorgsavgift. Det andra alternativet är att betala en dagmamma helt med egna pengar efter skatt.

Vad finns det för rättvisa i att barnomsorg i kyrkans regi eller i privat regi inte får ett öre i statsbidrag?

När det gäller daghem som har öppet mindre än åtta timmar får bara kommunala daghem statsbidrag. Föräldrakooperativ och andra får 0 kr. Visserligen har Bengt Lindqvist knapat in litet på den här trångsynta ideologin och kan numera tänka sig personaldrivna daghem, men vi har ännu inte sett villkoren för sådana.

Det kommer alltid att finnas familjer som under en tid behöver hjälp av olika skäl, och där skall staten stå stark och verkligen ge sitt stöd genom en socialpolitik som står sig.

De flesta föräldrar vill inte bli omyndigförklarade av socialdemokraterna. Får bara familjerna möjligheter kan de också göra sina egna val. Men det blir ingen verklig valfrihet förrän statens stöd till familjerna fördelas på ett rättvisare sätt. Det allmänna stödet borde fördelas till barnen i stället för till politikerna. Om barnomsorgsstödet följer barnen skulle många olika lösningar uppkomma, och de kommunala daghemmen skulle få konkurrera på lika villkor med andra alternativ.

Vi har genom vårt förslag om vårdnadsbidrag kommit en bra bit på väg för att uppnå en större rättvisa och valfrihet för föräldrarna. Så länge statsbidraget ges i nuvarande form bör det absolut vara rättvist fördelat mellan olika former av barnomsorg. Med ett utökat vårdnadsbidrag kommer det inte att finnas köer för att få barnomsorgsplats då alternativen har blivit flera. Det kommer inte heller att finnas föräldrar som tvingas stanna hemma därför att de inte får någon barnomsorg, men det kommer att finnas föräldrar som väljer att ta hand om sina barn därför att de vill göra det.

Nu vet jag vad Bengt Lindqvist kommer att svara. Han kommer att säga att förslaget om vårdnadsbidrag raserar den kommunala barnomsorgsutbyggnaden. Men så kan man bara säga om man anser att det är endast det erbjudandet som föräldrarna skall anta. Så kan man inte säga om man anser att föräldrarna själva skall få välja. Det finns säkert många som då väljer kommunal barnomsorg, men det kommer att finnas de som väljer andra alternativ också.

Att kunna leva på sin lön när skatten är betald är inte alla förunnat, även om det är alla människors strävan. Genom de stora skattehöjningar som har drabbat familjerna har också möjligheten minskat att bestämma över de in-tjänade pengarna.

Sedan 1982 har hushållen i genomsnitt drabbats av en skattehöjning på minst 20 000 kr. För barnfamiljer blir det ännu mer. Det inskränker i allra högsta grad valfriheten.

Skattehöjningar och skattesänkningar har diskuterats i kammaren i dag. En skattehöjning gör att kostnaderna blir höga, och den sociala omsorgen blir lidande av detta. Sedan kommer familjerna också att drabbas av skatteomläggningen, eftersom det dyrare småhusboendet och den höjda momsens på många olika saker gör att just barnfamiljerna får ökade kostnader. Detta förstärker bidragsberoendet. När staten inte klarar sina åtaganden och skatter och bidrag ökar är det familjer med låga inkomster som kläms åt. De har nämligen inte någon möjlighet att öka sina inkomster – då minskar bostadsbidraget. Den senaste skatteomläggningen gör familjerna än mer beroende av bidrag.

Vi har från moderat sida föreslagit ett grundavdrag vid den kommunala beskattningen för barn upp till 18 år – och 20 år om de bor hemma och går i skolan. Det skulle göra familjen mindre beroende av bidrag och skapa frihet att göra egna val. Det går väl inte heller ihop med den socialdemokratiska ideologin, för enligt den får familjen inte ses som en ekonomisk enhet, utan varje individ skall kunna försörja sig själv. Jag vill fråga Bengt Lind-

qvist: Varför avvisar ni förslaget om skatt efter försörjningsbörda? Det borde vara ett rimligt och riktigt förslag. Jag har inte hört någon människa förneka att det skulle vara något eftersträvansvärt.

Reservation 28 till betänkandet handlar också om barnen. Flera partier har motionerat om en barnombudsman. Majoriteten föreslår att man skall utreda hur en sådan skall arbeta, vilka befogenheter en sådan ombudsman skall ha. Vi har i en reservation påpekat att det är att börja i fel ända. Vi håller med om att barnen i dagens samhälle är mera utsatta och att det är bra att detta uppmärksammas, men det är ju inte säkert att vad som verkligen behövs är en barnombudsman.

Vi menar att frågan måste utredas på ett mera övergripande sätt. Det kan ju hända att åtgärder måste vidtas på flera andra områden. Det är många instanser, i både stat och kommun, som har ansvar för barn, och även rättsväsendet är inblandat. I många vårdnadstvister kommer barnen i kläm, och vem för då deras talan? De kan inte välja mellan sina föräldrar eftersom de tycker om båda föräldrarna.

Det bör därför ske en förutsättningslös översyn av frågan om hur vi bättre skall kunna ta till vara barnens intressen.

Har föräldrarna fått den hjälp de behöver? Det är ju ändå föräldrarna som har ansvaret, och de kan behöva stöttas i svåra situationer. Det kanske inte alltid handlar om pengar; många gånger finns det också behov av hjälp med att förstå och orka ta hand om barn.

Herr talman! Härmed yrkar jag bifall till de moderata reservationerna och till reservation 12 samt i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 61 BIRGIT FRIGGEBE (fp):

Herr talman! Jag skulle vilja ställa frågan vad som är viktigt när det gäller försörjningen av varor och tjänster. Enligt min mening är det för det första att varor och tjänster över huvud taget finns att tillgå när man vill och behöver ha dem, för det andra att man har ekonomiska möjligheter att tillfredsställa sin önskan, för det tredje att man kan välja mellan olika sorter samt för det fjärde att kvaliteten är den utlovade.

På varumarknaden och inom det som vi har vant oss vid att kalla den privata tjänstesektorn fungerar detta relativt väl. När det gäller den sociala sektorn fungerar det mindre väl. Det enda riktiga perspektivet när funktionerna skall värdesättas är konsumenternas perspektiv, vårdtagarnas, omsorgstagarnas eller, om man så vill, medborgarnas perspektiv. Vi har kunnat ta del av flera sådana utvärderingar, och dessa säger säger entydigt att man är mest nöjd med den privata sektorn och minst nöjd med den offentliga.

Varför skall det egentligen behöva fungera mindre väl inom den offentliga sektorn, när den är så hårt styrd och när vi politiker och våra tjänstemän så hårt satsar på att alla skall kunna få en god omsorg, vård och utbildning? Är det möjligen systemet det är fel på? Är det så att de människor som arbetar inom offentlig sektor skulle vara sämre? Det tror jag inte ett ögonblick på. Hos dessa människor finns mycket av engagemang och professionalism.

Vi får nu dagligen exempel på hur planekonomierna inte förmår att tillfredsställa de mest grundläggande behoven hos medborgarna. Skulle vi kunna lära oss någonting av dessa misslyckanden? Skulle vi kunna tänka oss

att få en mindre affekterad debatt om de medel vi vill använda för att säkerställa grundläggande behov hos befolkningen också vad gäller omsorg och vård?

Professor Assar Lindbeck skrev för ett tag sedan en artikel i Dagens Nyheter, där han kritiskt granskade den socialdemokratiska 90-talsgruppens rapport. I rapporten görs, skriver han, vissa buginingar för marknadsekonomin som princip. Bl.a. sägs att marknadshushållning är "ett smidigt sätt att anpassa produktionen till konsumenternas önskemål och till den tekniska utvecklingen". Marknadshushållning anses mot den bakgrunden vara "ett bra sätt att organisera hela det spektrum av produktionen som inte handlar om direkt fundamentala behov".

Om den sistnämnda begränsningen är allvarligt menad, är det, skriver Lindbeck, svårt att förstå varför arbetsgruppen inte föreslår en avveckling av marknadsprusbildning på mat, kläder, villor, bostadsrätter, hushållsmaskiner, hushålls- och hygienartiklar, möbler, cyklar, osv. Och omvänt, säger han, om man verkligen i grunden anser att marknadshushållning är ett smidigt sätt att anpassa produktionen till konsumenternas önskemål, vore det då inte speciellt viktigt att använda denna smidiga och effektiva mekanism just för att tillfredsställa medborgarnas fundamentala behov? Den svenska modellen producerar mycket som är bra, men det räcker inte. Det är inget argument för dem som drabbas. Se på din granne, som får vård och omsorg, och var glad! Detta är inget tillrop som någon skall behöva nöja sig med.

Jag har under årens lopp besökt mängder av privata alternativ inom barnomsorg, rehabilitering, sjukvård, äldreomsorg, osv. Jag har sett exempel på ökad kvalitet, billigare och effektivare verksamhet, alternativa behandlingsmetoder, stimulerad och engagerad personal.

Men visst kan det också förekomma misslyckanden, och framför allt kommer det att bli mer vanligt om de privata alternativen blir allt fler. Men jag är ändå alldeles övertygad om att kvalitet, effektivitet, arbetsglädje och löner, behandlingsmetoder, pedagogik och valfrihet i genomsnitt skulle bli bättre om vi släppte loss mer.

Hur bemöts vi då av socialdemokrater när vi beskriver dessa exempel ur levande livet? Jo, med anklagelser om att vår vilja är att försämrå för människorna, speciellt för de svaga grupperna. Vi bemöts med ifrågasättande av om vi har sett vad vi har sett, med lögnaktiga beskrivningar av de olika projekten, med ifrågasättande av de privata producenternas motiv. Och socialdemokraterna flyr till en debatt om hur det är i England och USA eller hur det var på 30-talet. Nästan aldrig får vi en diskussion i sak.

Vi har nu i Sverige under en lång tid provat den planeconomiska modellen. Resultatet av den tillfredsställer varken oss politiker eller våra medborgare. Vi har en flykt från politiska förtroendeuppdrag av sällan skådad omfattning mitt under valperioderna. Vi ser hur väljarna flyr från politiken. Vi politiker förmår inte att administrera alla de delar och detaljer i den offentliga tjänsteproduktionen som vi har tagit på oss. Och vilka är det som drabbas främst? Jo, det är just de svagaste, de som inte kan slå näven i bordet och argumentera sig fram inom monopolen.

Vad skall vi då göra? Vi skall släppa loss skaparkraften hos människorna. Det kan ske genom privata alternativ med samma ekonomiska villkor som

de offentliga, där företagare och anställda kan lägga upp verksamheten efter eget huvud. Det kan också ske genom en kraftig avpolitisering av den offentligt producerade vården och omsorgen, genom ett maktövertagande med ett eget resultatansvar för de anställda.

Barnomsorgen och familjepolitiken är exempel på hur fyrkantigt socialdemokraterna handlar. De säger nej till föräldrakooperativ, nej till Uppsalamodell, nej till personalkooperativ. I åratal har vi häcklat, jagat, vädjat till och hotat socialdemokratiska statsråd och riksdagsledamöter. Till slut har de tvingats på fall, och de har fallit till föga.

Föräldrakooperativ får numera likvärdiga statsbidrag. Och om man får tro Bengt Lindqvist kommer också personalkooperativ att få det så småningom. Uppsalamodellen används nu av socialdemokrater ute i kommunerna, men något statsbidrag har vi ännu inte sett till.

Jag har under årens lopp utgått från att socialdemokraterna har trott på alla de smutsiga argument och de nedsättande omdömen som har använts om dessa alternativ och om de människor som arbetar där. Därför förvånar det att socialdemokraterna trots allt till slut släpper efter. Har man av några slags politiska skäl för att slippa debatten nu släppt fram någonting man egentligen inte tror på, eller har man insett att man har haft fel? Men skallet fortsätter mot andra privata alternativ. Skall vi tro på de buskargument mot dessa alternativ som socialdemokraterna nu framför? Eller kommer socialdemokraterna så småningom att också här tvingas att ge efter?

Målet full behovstäckning inom barnomsorgen år 1991 kommer inte att uppfyllas. Socialdemokraterna har där sig själva att skylla. Man har avvisat de människor som skulle vilja hjälpa till, och man fortsätter också att göra det. Men det räcker inte med detta. Socialdemokraterna avvisar, och motarbetar på sina håll, även alternativ inom offentlig sektor som är billigare, bättre, och kräver mindre personal. Bengt Lindqvist har här i debatten ställt sig bakom sådana aktioner från socialdemokraterna ute i kommunerna.

Jag vill avslutningsvis ställa fem frågor till Bengt Lindqvist.

För det första: Är statsrådet nöjd med situationen inom barnomsorgen?

För det andra: Skall de som inte får plats nöja sig med att så många andra fått plats inom barnomsorgen?

För det tredje: Skall vi nu tro på de nedsättande argument som används mot de alternativ som ännu inte har fått statsbidrag?

För det fjärde: Varför tillåts inte alla som vill avhjälpa bristerna inom barnomsorgen att hjälpa till med problemlösningen?

För det femte: Är inte föräldrarna i Sverige vuxna nog att själva avgöra vilken barnomsorg som är bra för deras barn?

Anf. 62 ROLAND LARSSON (c):

Herr talman! Det sägs ibland, inte minst av socialdemokratiska debattörer, att vi i Sverige har ett av världens bästa trygghetssystem för våra barnfamiljer. Bo Holmberg sade något i den stilen tidigare i dag.

Det är säkert ett riktigt påstående generellt sett om man inte i bedömningen lägger in begrepp som rättvisa och valfrihet. För gör man det får man en annan bild.

För att tillhöra vinnarna bland svenska barnfamiljer skall man helst nöja

sig med att skaffa sig två barn. Man bör bo i tätort i en någorlunda stor kommun, arbeta heltid, vara vävlönad och ha plats för barnen i den kommunala barnomsorgen. Och framför allt – man måste hålla till godo med de former av kommunal barnomsorg som så gott som uteslutande är det som erbjuds.

Har man flera barn, bor i glesbygd, i en mindre kommun eller i något av storstadsområdena, är lågavlönad och saknar barnomsorgsplats eller t.ex. är anställd som dagbarnvårdare – ja, då tillhör man förlorarna. Vill man dessutom själv bestämma hur barnomsorgen för de egna barnen skall se ut får man inte särskilt många maskor kvar i trygghetsnätet att hänga sig fast i.

Har man flera barn och inte anser det möjligt att förena föräldransvaret med förvärsarbete och den ene – i de fall man är två föräldrar – väljer att fullgöra sin samhällsinsats som heltidsförälder, eller bor man på en plats där det saknas möjlighet att få ett förvärsarbete, eller står man i kö till den kommunala barnomsorgen, då får man heller ingen del av de stora ekonomiska resurser samhället satsar på barnomsorgen.

Bor man inom ett storstadsområde med långa restider till och från arbetet, kanske man inte anser det möjligt att arbeta heltid eftersom barnen i så fall får vistas på daghemmet i uppemot 10 à 12 timmar per dag. Minskar man då sin arbetstid förlorar man både inkomst och del av barnomsorgsförmånen. Till yttermera visso kommer skatteomläggningen att föra med sig ökade reskostnader, till nackdel för den som vill arbeta deltid.

Är man kommunalt anställd dagbarnvårdare har man enligt statsrådet Lindqvist inte rätt till barnomsorg för sina egna barn trots att man bevisligen förvärsarbetar. I varje fall utgår det inga statsbidrag till detta om barnen är inskrivna i det egna familjedaghemmet. I så fall får man lov att byta barn med någon annan dagbarnvårdare. Då går det bra. Om man arbetar på ett daghem har man inte bara rätt till barnomsorg utan får också lön för att vårda sina egna barn om de är inskrivna på det daghem där man arbetar.

I det socialdemokratiska samhället värdesätts arbete med att vårda små barn mer om man är välutbildad och har ett välbetalt förvärsarbete, oavsett yrke. Genom föräldraförsäkringen kan man då i 15 månader få upp till 549 kr. per dag. Är man fortfarande studerande, eller har man av annat skäl haft låg eller ingen inkomst, värderas samma vårdarbete till 60 kr. per dag, dvs. med ca 180 000 kr. mindre per år räknat i förhållande till höginkomsttagaren.

Är det fråga om en välanpassad barnfamilj som tacksamt tar emot de kollektiva barnomsorgslösningar som den politiska majoriteten anser att man skall ha, kan man få välja mellan två typer av kommunalt driven barnomsorg – kommunala dagis eller kommunala familjedaghem. Visserligen har chansen att få ett familjedaghem minskat med tiden, eftersom den politiska majoriteten tycker att barnfamiljerna inte skall ha sådana.

För att socialdemokraterna om möjligt skall undvika kritik som är svår att värja sig emot har för all del ett och annat föräldradrivet eller föreningsdrivet daghem släppts fram här och var. Ofta dock med sämre ekonomiska villkor.

För de barnfamiljer som inte förstår sitt eget bästa och skulle kunna tänka sig ett privat drivet daghem i stället för att t.ex. stå i barnomsorgskö finns ingen valfrihet.

Det får inte finnas privata vinstintressen i barnomsorgen, säger man från

socialdemokratisk sida. Det måste vara kvaliteten som styr, menar man. Birgit Friggebo var inne på denna fråga för en stund sedan.

Jag ställer frågan igen. Vad finns det som säger att det som tillhandahålls i privat regi är av sämre kvalitet? Hur kan man i så fall tillåta att privata företag förser oss med sådana viktiga ting som mat och bostad? Hur kan man över huvud taget tillåta privat näringsverksamhet i sådana fall?

Samhällets samlade ekonomiska insatser för barnomsorgen börjar nu närma sig 30 miljarder kronor per år. Det kommer enligt SCB att 1991 finnas ungefär 760 000 barn i landet i åldern 0–6 år. Av dessa kommer ca 160 000 att vara under ett och ett halvt år. Enligt socialdepartementet, och enligt ett besked som tidigare lämnats i kammaren av Bengt Lindqvist, fanns det 357 000 barn i barnomsorgen år 1989.

För att nå målet/löftet om fullt utbyggd barnomsorg i början eller slutet av 1991, vilket det nu skall vara, kommer det enligt departementet att behövas ca 430 000 platser. Det finns med andra ord ett utbyggnadsbehov av 73 000 platser.

För det första är det mycket tveksamt om denna beräkning är riktig. Kommunförbundet har i varje fall tidigare redovisat andra bedömningar. Dessutom vet vi som varit med några år att efterfrågan på barnomsorg har ökat i takt med utbyggnaden. Skälet till detta är helt enkelt att inget annat alternativ erbjuds barnfamiljerna och att allt färre barnfamiljer kan klara sig att leva på en förvärvsinkomst.

För det andra är det minst lika tveksamt om kommunerna kommer att klara utbyggnaden. För även om de flesta av kommunerna förra året bedömde sig klara kravet, var det innan det stod klart för dem att löneavtalen skulle kosta dem minst en krona mer av deras utdebitering än de hade beräknat. Redan när man gav enkätsvaren påpekade man dessutom att en förutsättning bl.a. var att man kunde rekrytera personal. Även på den punkten finns det nu stor tveksamhet.

Oavsett om målet fullt utbyggd barnomsorg kan nås i tid eller inte kommer det, när man väl är där, fortfarande att finnas 200 000–300 000 barn som inte får någon del av de stora resurser som satsas på barnomsorgen mer än möjligen ett och annat besök på den öppna förskolan. Med andra ord: Medan stat och kommun tillsammans betalar minst 50 000 kr. per barn och år för varje barn i barnomsorgen, får de barn som står utanför i praktiken ingenting.

Herr talman! Är det inte snart dags för socialdemokraterna att bryta upp från sin dogmatiska inställning till barnfamiljerna och barnomsorgen och släppa in litet perestrojka och glasnost under perukstockarna.

- Inför ett vårdnadsbidrag, som bl.a. centern föreslagit.
- Släpp fram privat och annan alternativ barnomsorg på samma villkor som den kommunala.
- Låt all barnomsorg som uppfyller de kvalitetskrav som föräldrar och samhälle har rätt att ställa få samma förutsättningar.
- Sluta att diskriminera dagbarnvårdarna och deras barn och ändra den kryssade statsbidragsregel som hindrar dem från att ha sina barn inskrivna i sina egna familjedaghem.

Låt föräldrarna ta sitt föräldraansvar och ge dem rättvisa förutsättningar att själva välja det de anser vara bäst för sina egna barn och sin egen familj. Är det inte snart dags att myndigförklara svenska föräldrar? Med centerens familjepolitik ges barnfamiljerna denna rättvisa och valfrihet samtidigt som de får den sociala och ekonomiska tryggheten.

Herr talman! Jag vill slutligen yrka bifall till samtliga de reservationer som centern står bakom i utskottsbetänkandet.

Anf. 63 BERITH ERIKSSON (vpk):

Herr talman! När det gäller familjepolitiken är en av de viktigaste frågorna en väl fungerande barnomsorg. Det är den som är förutsättningen för att familjer skall kunna kombinera föräldraskap och arbetsliv.

Mitt inlägg skulle kunna handla om motioner väckta av vpk och reservationer av vpk i barnomsorgsfrågor under en rad av år. Vi har länge kunnat konstatera att den förda politiken kommer att leda fram till den situation som vi har i dag. Men det är inte lönt att gråta över spilld mjölk. Jag kommer som vanligt att i bästa vpk-anda försöka blicka framåt och hitta lösningar.

Det behövs omprövningar och nytänkande för att klara barnomsorgen i nuläget. Situationen är besvärlig men får inte ses som hopplös. Det är allmänt känt att kommunerna brottas med dålig ekonomi, samtidigt som man bl.a. skall klara en utbyggnad av barnomsorgen. Kommunerna måste få ökade statsbidrag för att kunna klara utbyggnaden av barnomsorgen.

En svårighet för kommunerna är att göra kvantitativa, kvalitativa och ekonomiska överväganden samtidigt. Många kommuner klarar inte detta, utan misstag som gjorts i en kommun tenderar att upprepas i en annan. Det är t.ex. överinskrivningar i barnstugor, som sedan leder till personalbrist på grund av att personalen flyr från en ohållbar situation.

En sociolog på fou-byrån Forskning och utveckling visar i en rapport att den personal som stannar och den personal som slutar sitt arbete inom barnomsorgen tycker ganska lika om arbetet. Det bästa med arbetet är barnen och kollegorna, det sämsta är brist på vikarier, dåliga löner och dålig kontakt med chefer och politiker. I hela landet stötte forskarna på en bitterhet mot kommunala beslutsfattare. Bitterheten var lika vare sig det rörde sig om en stor eller en liten kommun. Personalen upplevde att politiker och administratörer struntade i hur barnen hade det. De kände sig överkörda, och de kände sig inte uppskattade. Ja, många ansåg sig direkt motarbetade. Att arbeta upp kanaler för att utveckla en dialog, för att utveckla ett slags "rådslag" i kommunerna är nödvändigt i nuläget. Det gäller då ett "rådslag" där alla intressenter – med intressenter avser jag även föräldrar – är representerade. Politiker och administratörer måste inse att de själva inte behärskar hela fältet utan att det behövs ett samarbete utan prestige där alla kan komma till tals, där allas kunskaper utnyttjas, där besluten är förankrade hos personal och föräldrar och där ingen känner sig överkörd. Rationaliseringar och omorganisationer har då en chans att bli bra och genomförbara.

I en annan nyligen gjord undersökning bland landets föreståndare för dag- och fritidshem framgick det klart att högre lön och fortbildning var det som man krävde för att stanna kvar i arbetet. Det är faktiskt en skandal att ännu fyra år efter det att det särskilda statsbidraget för fortbildning av personal

infördes, fortfarande finns så många kommuner som inte har förstått att bidraget skall användas till fortbildning.

Personalbristen är i dag det största hotet mot barnomsorgen, både mot befintlig barnomsorg och mot utbyggnaden. Hotet blir inte mindre eller annorlunda om barnomsorgen privatiseras. Det som kan bli annorlunda är att en privatisering kan medföra att vi får A-, B- och C-daghem.

Det är glädjande att antalet utbildningsplatser till förskollärarytbildningen ökar. Men det räcker inte. Personalen behövs nu. Därför måste regeringen och utbildningsinstanser undersöka om man under en övergångsperiod skulle kunna kombinera utbildning och arbete. Det kanske också skulle locka fler till utbildningen, eftersom många är ovilliga att skuldsätta sig. Att inte satsa på barnomsorg är detsamma som ett Ebberöds bank. Kommun, stat och landsting förlorar skatteinkomster och riskerar ökade utgifter i form av bl.a. socialbidrag och höjda bostadsbidrag. Arbetsgivaravgiften är också den inkomst som staten får enbart genom att människor vistas ute i arbetslivet.

Det blir kanske inte dyrare för stat och kommun med en privatiserad barnomsorg, men merkostnaden kommer främst att drabba föräldrarna, dvs. småbarnsföräldrar som redan i dag har den mest ansträngda ekonomin. Herr talman! Den utvecklingen måste vi till varje pris undvika.

Senast vi debatterade barnomsorg här i kammaren meddelade Bengt Lindqvist att man, för att kunna vidta riktade åtgärder till berörda kommuner, ämnade tillsätta en kommitté med uppgift att undersöka vilka kommuner som inte kommer att klara utbyggnads målet, och i så fall varför. Jag vill fråga statsrådet: Är kommittén tillsatt? Har den börjat arbeta? Har den kommit fram till några förslag till åtgärder? Vilka åtgärder kan regeringen tänka sig?

Vpk föreslår att statsbidragen ökas, att kommunerna får råd och hjälp för att demokratisera barnomsorgen samt att undersökningar görs om vilka möjligheter det finns att under en övergångsperiod ha varvad utbildning.

Därmed yrkar jag bifall till alla vpk:s reservationer som är fogade till detta betänkande.

Anf. 64 ROLAND LARSSON (c) replik:

Herr talman! Jag förmodar att Berith Eriksson aldrig riktigt har satt sig in i hur marknadsekonomi fungerar. I så fall skulle hon förstå att detta med personalbrist och personalfrågor har en viss förmåga att reglera sig självt i ett sådant system.

Det må vara att det skulle vara svårare, eller lika svårt, att klara det utbildningsbehov som för närvarande finns, även om man skulle gå över till privata alternativ. Möjligheterna blir inte heller mindre genom att man anvisar privata alternativ.

Jag vill ställa en viktig fråga till Berith Eriksson för att hon skall få tillfälle att utveckla sitt resonemang. Vad menar Berith Eriksson med att privata alternativ inom barnomsorgen skulle utveckla A-, B- och C-daghem? Vad är detta för typ av daghem? Hur ser de ut? Var finns det på det privata näringslivets område i andra sammanhang liknande fall som det går att relatera till?

Anf. 65 BERITH ERIKSSON (vpk) replik:

Herr talman! Ja, om man godtar de borgerliga partiernas beskrivning av en bra barnomsorg, att den skulle bli bättre om den privatiserades och att det inte skulle råda någon personalbrist.

Vilken nedvärdering av personalen på de kommunala barnstugorna blir det i förlängningen? Vem skall betala vinstdelen i barnomsorgen i det privata alternativet? Anser debattörerna att det pågår ett så stort slöseri ute i barnstugorna i dag, att det inte skulle inverka på kvaliteten om man gör neddragningar? Vad skall man dra ner på, lokalerna, personalen, maten eller förbrukningsmaterialet? Vad är det som skulle göra de privata alternativen billigare och bättre? Era inlägg innehåller bara en massa ord som inte alls har med verkligheten att göra.

När det gäller A-, B- och C-daghem kan man utan vidare utgå ifrån att om man med privata alternativ skall ha samma kvalitet som man i dag har inom den kommunala barnomsorgen med utbildad personal, kan privata alternativ inte bli billigare. Om man vill göra verksamheten billigare, måste man dra ner på något av det som jag tidigare nämnde. Då är vi genast nere på lägre kvalitetsnivå när det gäller barnomsorgen. Med ett privat alternativ – om man ser på hur det annars fungerar på den privata marknaden – får man köpa sig kvalitet. Skall man köpa bättre pedagogik får man betala mera, och detsamma gäller det omvända förhållandet. Skall man ha sina barn på ett privat daghem i tio timmar eller i fem timmar? Förmodligen är det överväganden av denna typ som föräldrarna måste göra om de utnyttjar den privata barnomsorgen.

Anf. 66 ROLAND LARSSON (c) replik:

Herr talman! Jag tror inte att det finns någon i de icke-socialistiska partierna i denna kammare som någon gång har sagt att man har för avsikt att göra avkall på kvalitetskraven i barnomsorgen. Det är ingen som någonsin har sagt att man tänker tumma på de kvalitetskrav som vi i dag har och de kvalitetskrav som föräldrarna har rätt att ställa.

I realiteten har frågan om privat verksamhets effektivitet ingenting med personalens insatser att göra. Det är systemet som sådant som förorsakar att stora delar av resurserna rinner vid sidan om och inte ger full effekt. Personalen gör en mycket fin och bra insats, men dess möjlighet att utveckla sitt arbete och att göra ännu bättre insatser genom att själv välja arbetsmetod skulle öka om man släppte fram alternativa former.

Anf. 67 BERITH ERIKSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag förstår fortfarande inte vad det är som skulle göra privata alternativ billigare. Det finns egentligen inga hinder mot att utveckla olika pedagogiska former eller alternativa former inom den kommunala barnomsorgen. Det är det som vi har att arbeta med, inte att privatisera barnomsorgen. Det säger sig självt att om vinstdelen kommer med, tar ju den också resurser i anspråk.

Anf. 68 ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu har satts upp om att detta sammanträde skall fortsätta efter kl. 19.00.

Anf. 69 MARIANNE SAMUELSSON (mp):

Herr talman! Eva Adamsdotter är ensamstående mor med två barn. De har haft det ganska bra. Eva och hennes barn. Genom förtur i den kommunala kön har barnen haft dagisplats på ett tryggt och bra dagis med en fantastisk personal. Men nu är grabben stor, eller är han verkligen det? Ja, han skall i alla fall fylla sju år och börja skolan. Då får han inte längre vara kvar på dagis, utan då skall han gå på fritis.

Problemet är bara att det inte finns någon fritidsplats i kommunen där de bor. Vad gör Eva då? Ja, har Eva något val? Nej, det har hon inte, för det som vid närmare eftertanke syns vara det enda rätta, att stanna hemma med sina barn, är i dag en omöjlighet.

Eva tvingas väcka sonen när hon åker i väg för att lämna lillasyster på dagis. Sedan får grabben klara sig själv till skolan. Efter skolan traskar han hem till den tomma lägenheten för att under många ensamma timmar vänta på mamma och lillasyster.

Ingen kan väl påstå att detta är en barnvänlig tillvaro, eller att detta barn får del av den pedagogiska stimulans som har diskuterats här, antingen i privat eller i kommunal form.

Ändå är det många barn som dagligen får uppleva denna situation. Är det någon som frågar efter hur de mår? Hur skall dessa barn få del av kakan och få en chans till en god och rättvis skolstart? Vad gör vi för att planera ett samhälle som byggs för barnen?

Regeringen utlovade i budgetpropositionen utbyggd föräldraledighet, men senast i går hörde jag att det var på de barnvänliga reformerna som finansministern såg möjlighet att spara.

Här var det inget tal om besparingar på miljöstörande nedskitande utsläpp som bidrar till ökad konsumtion av sjukvård. Nej, skall det sparas i finansdepartementet får det bli barnen som släpper till sin andel!

Vi har ju redan tidigare sett ett sådant beslut. Kravet på kortare arbetstid blev utbytt mot längre semester, och under den erbjuds vi dessutom – hör och häpna – att arbeta mot högre betalning. Ja, kanske vi rent av kan spara semestern och ta ut den när barnen vuxit upp. Vi är väl alla medvetna om att de som minst har råd med semester är barnfamiljerna.

Framför mig ser jag hur man vid den kommande förstamajdemonstrationen går fram med banderoller där uppmaningen lyder: "Arbeta mera!"

Arbeta-mera-parollen passar också bra in i de propäer som kommit om att deltidsarbetena måste avskaffas. Det har dessutom blivit ett kvinnokrav att deltidsjobb skall bort. Vid en historisk granskning av hur kvinnorna har hanterats på arbetsmarknaden ser vi ganska snart att villkoren inte styrs av kvinnorna, utan av konjunkturerna. Man har alltid kalkylerat med kvinnor som arbetskraftsreserv. Är det ont om arbeten, är det så bra för barn och familj att kvinnan är hemma, men när industrin behöver henne, skall deltidsarbeten bort för "kvinnans skull". Då skall kvinnorna ut på heltidsjobb. I dag arbetar vi mer utanför hemmet än vad vi någonsin gjort.

Historien upprepar sig. Vi har sett flyttlassen gå till industrin. Nu riskerar vi att hamna i den nya kvinnofällan EG, där flyttlassen rullar, männen gör karriär och kvinnor och barn blir förlorarna.

Och barnen kommer alltid in sist i planeringen. Efter bilar, vägar och af-färscentra skall det visst till en liten plätt också för barnen.

Framtidens barnomsorg måste ge fler alternativ och möjligheter. I mån-dags presenterades en forskningsrapport om barnens situation. Docent Phi-lip Hwang avlivar där myten om att daghemmen skulle vara bättre eller sämre än andra former av barntillsyn. I stället är det miljön och stämningen i familjen som är avgörande. Idealet är om familjen kan välja barnomsorg utifrån det egna barnets och familjens behov. Det behövs mer av informella lösningar, konstaterar Hwang i sin rapport. Det är många faktorer som avgör ett barns utveckling. Flera alternativ måste få blomma. Det som vi i miljö-partiet hävdar har vi nu fått vetenskapligt belägg för. Barnen och deras grundläggande trygghet måste sättas först. Vi måste skapa ett fungerande nätverk, där den informella sektorn får vara med.

Vi har i dag ett samhälle som alltför mycket anpassat sig efter de vuxnas krav och intressen. Barn och ungdom åsidosätts alltför ofta och har svårt att hävda sig gentemot andra intressegrupper.

Ett fungerande grannskap är oftast en förutsättning för att människors be-hov av gemenskap, skapande aktivitet, social förankring och identitet skall tillgodoses. Samhället måste utformas så att föräldrarna får mera tid att um-gås med sina barn. Den informella sektorn måste stimuleras, inte motarbe-tas.

Föräldrar måste få vara delaktiga i omsorgen om barnen och inte tvingas att släppa huvudansvaret för denna. Föräldrar kan inte ersättas av samhäl-lets institutioner. De skall också ges möjlighet att välja tillsynsform för sina barn.

Statens stöd till barnomsorg bör vara så konstruerat att kvalitetshöjande åtgärder och ett riktat utbud av alternativa barnomsorgsformer stimuleras. Kommunen bör stödja föräldrar som vill starta kooperativa daghem eller tre-familjssystem.

De resurssvaga familjerna måste ges ytterligare stöd, så att omhändertag-ande av barn kan undvikas. Resurserna skall bl.a. utgöras av kvalificerat familje- och nätverksarbete. Socialtjänsten bör ha ansvaret för att familjerna får dessa resurser.

Miljöpartiet förslår också att alla arbetstagare skall ha rätt att sänka sin arbetstid, med motsvarande löneavdrag, till 30 eller 20 timmar per vecka.

De föräldrar som väljer att vara hemma medan barnen är små får i dag en mycket liten del av samhällets stöd till den kommunala barnomsorgen. Miljöpartiet anser att detta är en stor orättvisa och kräver att föräldrar skall ha rätt att bli kommunala dagbarnvårdare även åt egna barn. Detta skall gälla både dem som i dag är dagbarnvårdare och dem som eventuellt vill stanna hemma och vårda bara det egna barnet. Statsbidrag bör utgå till dag-barnvårdare för eget barn på samma villkor som för kommunala dagbarnvård-are.

Miljöpartiet de gröna föreslår att ett bastillägg ersätter nuvarande bo-stadsbidrag för barnfamiljer. Tanken är att öka valfriheten för människor att bosätta sig var de vill. I glesbygd kan bostadskostnaden vara liten, men å andra sidan kan transportbehovet vara betydligt större än i storstad.

Självfallet måste det skapas resurser så att inga barn skall behöva lämnas

ensamma. Det går lätt snett för barn och ungdomar som lämnats ensamma under sina viktigaste utvecklingsår, och de hamnar ofta på samhällets utsida. Detta förorsakar stora kostnader och mycket lidande, som vi bör försöka undvika.

Anf. 70 Statsrådet **BENGT LINDQVIST**:

Herr talman! Jag skall i det här anförandet något beröra de stora reformområdena inom socialtjänsten och familjepolitiken. Just inom de områdena har vi flera angelägna uppgifter framför oss. Jag tänker på det familjepolitiska stödet till familjer med små barn, föräldraförsäkring och barnomsorg. Jag tänker på att allt fler gamla människor behöver vård och stöd och på att vi måste skapa ett utrymme för att verkligen kunna ge det stödet, så att de kan få leva ett bra liv. Jag tänker också på de signaler som kommer från handikapputredningen om oacceptabla klyftor mellan människor med funktionshinder och andra människor i vårt samhälle.

Allt det här ställer omfattande anspråk på samhällsekonomin, och då måste vi komma ihåg två saker: för det första att vi har en stark ekonomi, för det andra att det finns något så enkelt och vardagligt viktigt som solidaritet. Finns solidariteten i dag? Ja, man kan ha sina tvivel när man ser hur grupp efter grupp i samhället prioriterar plånboksfrågor och de egna ekonomiska intressena framför att solidariskt avsätta resurser och ta itu med de centrala sociala uppgifter som 90-talet kommer att ställa oss inför.

När det gäller familjepolitiken och stödet till de små barnen och deras familjer vill jag hävda att vi i Sverige har ett system som är bättre än något annat system i världen och även att vi satsar mer resurser än man gör någon annanstans på att ge familjer med små barn stöd. Jag har nyligen kommit hem från en stor internationell barnkonferens i Italien med 1 700 deltagare från ett stort antal länder, och jag kan försäkra er att det svenska systemet – med den lagfästa rätten för föräldrarna till vård av barnen och att återvända till sitt arbete samt med en föräldraförsäkring som ger inkomstkomensation för föräldrar, som i alla möjliga situationer kan få stanna hemma, och en barnomsorg där man har målet att alla som vill ha den skall få rätt till den – väcker stor respekt och beundran i andra länder.

Det finns en allvarlig brist i det här systemet, och det är att det inte är fullt utbyggt. Vi har köer, och de olika delarna fungerar inte helt tillsammans. De problemen och bristerna måste vi bygga bort, och mycket av debatten inom det familjepolitiska området kommer att handla om hur vi skall undanröja kvarstående orättvisor.

Barnomsorgen – som vi fattade ett historiskt beslut om 1985 innebärande en förskola för alla barn, vilket var ett beslut med höga kvalitetsambitioner som vi vill utsträcka till alla barn vars föräldrar vill att de skall få barnomsorgsplats – dras i dag med betydande problem. Skälet till att vi har dessa problem är delvis av ett slags glädjande natur: det föds i Sverige avsevärt fler barn än vad våra främsta befolkningsexperter förutsåg 1984/85 då beslutet fattades. Förvärvsfrekvensen bland mammor till små barn är högre 1989 än vad vi förutsåg att den skulle vara 1991. Föräldrarna framställer själva önskemål om fler daghemspplatser än vad vi förutsåg. Också detta har lett till ökat tryck på att bygga och utveckla barnomsorgen.

Herr talman! För att illustrera svårigheten att prognosticera behovet vill jag nämna några siffror från januari månad i år – det gäller födelsetalen. Våra främsta befolkningsexperter utgick från att 1989 skulle bli det år som under lång tid skulle toppa, som man säger, antalet nyfödda. Det föddes 116 000 barn förra året. Lägsta antalet var 92 000 år 1983; det är en väldig ökning redan det. Nu ger januari-siffrorna vid handen att i januari 1990 föddes 8,5 % fler barn än som föddes i januari 1989. Om vi omsätter det i rikstal – vilket kan vara litet djärvt att göra, åtminstone bokstavligt – skulle 1990 innebära nytt rekord i antalet nyfödda barn; det kan bli 125 000 i stället för prognosticerade 110 000–111 000 för 1990.

Dessa siffror visar att det är mycket svårt att förutse vad som kommer att ske, tvärt emot vad en del debattörer hävdar.

En utbyggnad av föräldraförsäkringen till 18 månader är ett utomordentligt angeläget familjepolitiskt mål. Det är ett viktigt mål i sig, och jag vill hävda att föräldraförsäkringen som insats och verksamhet är överlägsen de alternativ som framförts från andra håll. Jag skall inte gå in närmare på den analysen: det har jag gjort så många gånger tidigare att jag tror alla känner till mina argument.

Föräldraförsäkringen har också betydelse för utbyggnaden av barnomsorgen. Det vet alla, men jag vill påminna om att en utbyggnad av föräldraförsäkringen fullt ut innebär att trycket på barnomsorgen givetvis minskar i och med att föräldrar får möjlighet att vara hemma längre tid med de små barnen, vilket i sig är angeläget.

Om vi inte bygger ut föräldraförsäkringen i detta ekonomiskt ansträngda läge, då klarar vi heller inte att fullfölja målet om full behovstäckning senast 1991. Det bör stå klart för alla.

Det är med hänsyn till den ökade omfattningen på uppgiften som det blir på det sättet.

Det som nu behövs för att undanröja de brister vi har i barnomsorgen brukar jag sammanfatta i tre nyckelord, nämligen pengar, personal och lokaler.

Egentligen spelar det för uppnåendet av målet mycket liten roll vilka former vi väljer, dvs. det kvantitativa målet. Det behövs pengar, det behövs personal och det behövs lokaler därför att det som föräldrarna efterfrågar i första hand är plats i daghem – vem som än driver dessa.

De borgerliga har i det sammanhanget lanserat sin modell inom familjepolitiken, och de pläderar för en lösning som innehåller två metoder. Den ena metoden är ett vårdnadsbidrag och den andra är en långtgående privatisering.

Jag vill hävda att vårdnadsbidraget snarare ställer till det för utbyggnaden av barnomsorgen genom den kraftiga nedskärning av statsbidraget som skulle behövas för att finansiera vårdnadsbidraget och genom de kraftiga höjningar av avgifterna som förutsätts som en del av lösningen. Vad privatisering skulle kunna innebära i form av tillskott av personal och resurser har vi delade meningar om. Min uppfattning, efter att ha sysslat med dessa frågor ganska länge nu, är att vi endast marginellt kan tillföra barnomsorgen ytterligare personalresurser genom att öppna möjligheter för alternativ. Vi har ändå tyckt det vara viktigt att ge personalen möjligheter att öppna eget, och vi kommer med förslag till en sådan uppläggning.

Jag vill också nämna att den arbetsgrupp som jag tidigare aviserat nu är under tillsättning. Vi arbetar med att få ihop själva kommittén, men också med att sätta samman sekretariatet. Tanken är att gruppen skall göra en snabb, och jag hoppas kraftfull, genomgång av situationen i kommun för kommun, i synnerhet beträffande problemkommunerna, för att få ett gott beslutsunderlag för vilka åtgärder som ytterligare behövs för att vi skall nå målet full behovstäckning.

Vi har också i budgetpropositionen framlagt förslag om utökad utbildningskapacitet, och vi har också aviserat att vi i kompletteringspropositionen skall fördubbla denna kapacitet.

Några ord om äldreomsorgen. De förslag som äldredelegationen lade fram har varit ute på en omfattande remiss. Man kan säga att det för vissa av förslagen finns mycket kraftigt stöd. Med hänvisning till remissopinionen kan man hävda att det går att genomföra dem. Andra förslag är mer kontroversiella, men sammantaget innebär äldredelegationens förslag möjligheter att mer effektivt arbeta med två olika typer av problem. Den ena typen är att få personalen att samverka bättre med den gemensamma uppgiften att ge en bra och fungerande äldreomsorg. Den andra är att i mycket snabbare takt få fram de boendernalternativ som vi alla vet behövs. Jag hoppas därför, med hänvisning till betydelsen av en förändring av äldreomsorgens uppgiftsfördelning, att vi skall mäktas med att lägga fram de förslag som vi aviserat och vars ikraftträdande vi tänker oss till den 1 januari 1992.

Herr talman! Slutligen några ord om handikappområdet. Den kartläggning av situationen när det gäller människor med omfattande funktionshinder som handikapputredningen nyligen har publicerat är ett viktigt dokument om sakernas tillstånd. Det finns stora klyftor, oacceptabla sådana, mellan människor med funktionshinder och andra människor i vårt samhälle. Jag vill vädja till övriga partier att i utredningen och kring utredningen nu göra ett ambitiöst och samlande arbete, som gör det möjligt för oss att när slutbetänkandet så småningom kommer – det är meningen att det skall komma i slutet av 1990 – ta några viktiga steg framåt på handikappområdet.

Får jag också till sist påminna om att jag häromdagen aviserade att den av riksdagen beställda åtgärden att häva nolldirektiven vad gäller finansieringsanvisningen nu kommer att genomföras.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar.

Anf. 71 INGRID HEMMINGSSON (m) replik:

Herr talman! Bengt Lindqvist säger att en fullt utbyggd föräldraförsäkring skulle ge alla människor med små barn möjlighet att stanna hemma. Det är faktiskt inte sant. I föräldraförsäkringen finns det nämligen stora orättvisor inbyggda. Om människor fullt ut skall ha nytta av föräldraförsäkringen skall de vara höginkomsttagare, och de skall dessutom ha haft den höga inkomsten under åtta månader innan barnet föds. Det vill till en enorm planering för att människor skall kunna dra nytta av detta. Och de som inte klarar denna planering och de som är arbetslösa, studerande, osv. får ju bara 60 kr. per

dag. Därför har inte alla småbarnsföräldrar i alla situationer möjlighet att stanna hemma. Det är bara en del som är hjälpta av detta.

Vi moderater har sagt nej till utbyggnad av föräldraförsäkringen, eftersom orättvisorna förstärks i och med denna utbyggnad. När de tänkta 18 månaderna inom föräldraförsäkringen har tagits ut kvarstår de orättvisor som vi har tagit upp i våra olika anföranden, dvs. att den som står först i kön till barnomsorg får den stora delen av det allmännas medel, medan andra får noll och ingenting. Jag kunde inte höra att det i statsrådets anförande sades något om att det skulle skapas någon större rättvisa när det gäller statsbidragen till de olika barnomsorgsformerna. Fortfarande säger statsrådet nej till alla privata alternativ.

Det är symptomatiskt för en planekonomi att man inte har förutsett att det skulle födas så många barn och att man därför inte kan lova att det skall finnas barnomsorg till alla. Men så blir det i en planekonomi. Det som händer stämmer inte alltid med de upprättade planerna. Men om man i stället hade låtit stödet gå till barnet, som vi har föreslagit genom införande av ett vårdnadsbidrag, hade denna situation inte uppstått. Då hade det funnits möjligheter, eftersom stödet följer barnet. Då kan man inte skylla på att utvecklingen inte stämmer med planeringen.

Sedan säger Bengt Lindqvist att vårdnadsbidraget ställer till det. Ja, men vem ställer vårdnadsbidraget till det för? Jo, det ställer till det för socialdemokratiska politiker. Plötsligt är det nämligen föräldrarna som får pengar i sin hand genom att statsbidraget skall gå direkt till barnet. Då bestämmer föräldrarna vilken barnomsorg de vill ha. Det är klart att man då ställer till det, eftersom det kan finnas bra många som inte väljer den kommunala barnomsorgen utan väljer andra alternativ i stället.

Anf. 72 BERITH ERIKSSON (vpk) replik:

Herr talman! Att det föds fler barn är ingen godtagbar ursäkt för att personalen flyr från barnomsorgen i dag och för att kommunerna inte satsar och inte har satsat på barnomsorg. Det finns fortfarande kommuner som inte prioriterar barnomsorg, utan de skär ned denna budgetpost även i år. Att det föds fler barn är inte heller någon ursäkt för att man drog ned antalet utbildningsplatser samtidigt som beslutet om full behovstäckning fattades. Svenska facklärarförbundet uttalade redan 1985 att detta skulle leda till personalbrist då beslutet om den fulla behovstäckningen skall förverkligas.

Kopplingen mellan föräldraförsäkringen och barnomsorgen har flera kommuner redan gjort. I en del kommuner, t.ex. i Gävle, har man redan gått så långt att man har fattat beslut om att barnen fr.o.m. nästa år inte får någon plats i barnomsorgen förrän de är 18 månader. Det innebär att det så att säga kommer att fattas tre månader för föräldrarna. Man får väl hoppas att kommunerna river upp ett sådant beslut.

Jag undrar om kommunerna kommer att få mer pengar? Jag fick inget svar på den frågan, men det vill jag gärna ha.

Anf. 73 STEN SVENSSON (m) replik:

Herr talman! Det råder en viss osäkerhet beträffande den aviserade propositionen på grundval av äldredelegationens förslag. Det är många som

gärna vill ha besked. Det är inte bara allmänheten och de anställda som är berörda som uttrycker en viss oro över denna osäkerhet utan det är också många landstings- och kommunpolitiker. När jag nu lyssnade till statsrådet Lindqvist använde han formuleringen att man skall se om man maktar med att lägga fram något förslag som kan träda i kraft den 1 januari 1992. Jag känner igen denna osäkerhet. Därför vill jag ställa en konkret fråga till statsrådet Lindqvist. Kan vi här i riksdagen utgå från att det läggs fram en proposition i maj, som det var tänkt? Kan statsrådet mer bestämt säga när denna proposition kommer att läggas fram av regeringen? Jag tror att det vore väldigt bra om vi fick klara besked så att vi vet vad vi har att räkna med.

Anf. 74 BIRGIT FRIGGEBO (fp) replik:

Herr talman! Bengt Lindqvist började med att säga att en stark ekonomi är en förutsättning för att vi skall kunna klara vård och omsorg på ett bra sätt. Jag håller helt med honom om det. Det vore därför bra om Bengt Lindqvist tog med sig ett besked tillbaka till Allan Larsson om att han tar itu med den frågan. Det har ju inte hänt något under hela våren när det gäller att sanera svensk ekonomi.

Bengt Lindqvist beklagade att solidariteten i samhället hade minskat och att grupp efter grupp bara vill tillfredsställa sina egna privata konsumtionsönskemål. Jag tycker att socialdemokraterna bidrar till det litet grand. Socialdemokraterna röstar gång efter annan ned folkpartiets förslag när det gäller pengar till omsorg och vård till den grupp som vi kallar det glömda Sverige. Det är den mest utsatt gruppen i samhället.

Bengt Lindqvist sade att de gamla behöver vård och stöd och att det finns bekymmer i fråga om detta. Jag håller med om det. Detta gäller inte minst inom hemtjänsten.

Jag hörde att Bengt Lindqvist i radion häromdagen kommenterade något som heter STIL-projektet. Det går ut på att handikappade ungdomar får tilldelning av pengar för att sedan själva anställa hemsamariter, och de behöver inte förlita sig på hemtjänsten. Jag skulle vilja be Bengt Lindqvist kommentera det som han då sade, såsom jag uppfattade det, nämligen att detta projekt i och för sig var bra men att man skulle klara av problemen genom att anskaffa hemsamariter och genom att ge de gamla möjligheter att själva få makten inom den befintliga hemtjänsten. Det här är i så fall ytterligare ett exempel på att socialdemokraterna avvisar förnyelse inom den offentliga sektorn som innebär att vårdtagarna får en större valfrihet och större makt själva.

Bengt Lindqvist beklagade att det finns köer inom barnomsorgen och sade att det är det som är problemet. Han sade sedan att det som behövs är pengar, personal och lokaler. Det är det gamla vanliga surret från socialdemokraterna om att det bara är produktionsresurserna som man skall diskutera. Sedan glömmet de bort behovet av stimulans för dem som vill hjälpa till att få bort problemen. Men det finns inga som är så bra på att söka upp otillfredsställda behov som enskilda företag, om de också får göra vinst på sin verksamhet. Varför avvisar socialdemokraterna dem som står i startgröparna och vill hjälpa till att lösa detta problem och som själva anskaffar personal och lokaler, under förutsättning att de får samma villkor när det gäller

pengar som den offentliga barnomsorgen? Personalen flyr från barnomsorgen. Men de som arbetar inom barnomsorgen vill ha roligt på jobbet, högre löner och bättre arbetsförhållanden. Och detta kan tillfredsställas på den privata sidan.

Anf. 75 ROLAND LARSSON (c) replik:

Herr talman! Statsrådet Lindqvist tycker sig märka att solidariteten i samhället har minskat, och han beklagar det. Men kan inte detta, Bengt Lindqvist, bero på att människor inte är beredda att i alla lägen dra på sig den uniform som socialdemokraterna erbjuder och att de därför i stället väljer andra vägar, eftersom de inte känner sig solidariska med systemet? Typiskt nog nämnde Bengt Lindqvist t.ex. inte något i detta sammanhang om vad han skulle vilja göra för de 200 000–300 000 barn och deras familjer som även efter en utbyggnad av barnomsorgen kommer att stå utanför systemet. Hur skall solidariteten visas mot denna grupp? På vad sätt får de del av den solidaritet som Bengt Lindqvist vet att människor skall visas? Är det så märkligt att solidariteten minskar när man märker att man inte på ett rättvist sätt får del av samhällets resurser?

Det var, herr talman, ett intressant resonemang som statsrådet förde när det gäller föräldraförsäkringen kontra vårdnadsbidrag. Han säger att föräldraförsäkringen sannerligen skulle minska behovet av barnomsorg, medan vårdnadsbidrag skulle ställa till problem. Det skulle vara någonting negativt bl.a. av det skälet att man skulle få betala högre avgifter. Men Bengt Lindqvist har väl uppmärksammat att det borgerliga förslaget om vårdnadsbidrag kontra kostnaderna för barnomsorg kommer att vara neutralt gentemot föräldrarna. Meningen är ju att det man får i vårdnadsbidrag skall kunna tas ut i form av högre avgifter. I så fall kommer det för den enskilde familjen inte att innebära något annat än valfrihet.

Nej, jag vill påstå att det är så att socialdemokraterna är rädda för att ge den valfrihet som vårdnadsbidraget och de andra förslag som de icke socialistiska partierna har framfört innebär. De är rädda för att människorna i så fall inte skulle välja det som socialdemokraterna vill att de skall välja. Därför får man inte heller någon valfrihet.

Anf. 76 MARIANNE SAMUELSSON (mp) replik:

Herr talman! Bengt Lindqvist angav en stark ekonomi som en förutsättning för att vi skulle få en fungerande barnomsorg. Jag vet inte riktigt var vi står nu, men vi har ju haft en väldigt stark ekonomi. Inte var det väl speciellt mycket som gick till barnen av det. Det är snarare infrastruktur och andra satsningar av den typen som tagit den stora delen av kakan. Barnen har snarare fått mindre omsorg, framför allt av sina föräldrar.

Jag förstår inte den solidaritet som Bengt Lindqvist talar om. Den räcker tydligen inte till alla grupper, i alla fall räcker den inte till för barndagvårdare. Dessa hör inte till den grupp som socialdemokraterna bryr sig om. De har inte rätt till barnomsorg för sina barn. Där är tydligen inte kvalitetsnormerna och antalet barn så väldigt viktiga som på dagis. Då kan man fråga sig: Vad är solidaritet värd om den inte genomsyrar hela samhället och om inte alla barn är lika värda, oavsett vem som tar hand om dem?

Det är för barnens skull som vi har barnomsorg, inte för att upprätthålla ett system i samhället som vi kan skryta med när vi är ute och reser. Barnomsorg har vi för våra barns skull och för att de skall må bra. Under senare tid har vi märkt en ganska stor social utslagning bland ungdomar, och den har ökat. Jag är inte så alldeles säker på att vi är på rätt väg.

Anf. 77 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Låt mig säga att jag tyckte att Birgit Friggebos anförande och hennes replik var intressanta, inte så att jag håller med henne – det gör jag verkligen inte – om principerna för hur socialpolitiken bör bedrivas. Jag tyckte att hennes anförande innehöll mycket av en grund att stå på för en debatt. Jag tar gärna, Birgit Friggebo, den debatten var och när som helst där vi kan gå på djupet. Det tror jag är vad som behövs om man skall analysera för- och nackdelarna med vem som har ansvaret och hur långt samhällsansvaret skall sträcka sig.

Min uppfattning är att alla de tre borgerliga partierna är oerhört dogmatiska, *mer dogmatiska* här i riksdagen än någonsin ute i landet där verkligheten tränger sig på. Det man driver är tesen att om bara marknadskrafterna fick större spelrum på olika sätt skulle vi lösa en del problem inom det sociala området.

Herr talman! Jag har en djup erfarenhet på det personliga planet och som handikappolitiker: Marknadskrafterna löser icke sociala problem. För det krävs andra värden och andra incitament, om ni så vill, än pengar, spel och marknadens krafter. Det är väl detta som är sprängpunkten i debatten oss emellan. Olof Palme sade någonting i stil med att av privata vinstintressen präglade initiativ inte förmår att fördela nyttigheterna rättvist mellan människorna. Den uppfattningen har jag också. Jag vill gärna haka på det Birgit Friggebo sade. Jag tycker att marknadskrafterna hade sin chans i Sverige innan vi började bygga upp socialpolitiken. Vi kan ju se hur marknadskrafternas härjningar ställer till det i många andra länder i den industrialiserade delen av världen. Det är naturligtvis när vi kan tämja marknadskrafterna med gemensamma på demokratin grundade åtaganden som vi kan skapa ett värdigt, socialt samhälle. Där skiljer vi oss verkligen.

Jag vill sedan ta upp några av de synpunkter som framfördes i replikrundan. Man kan ifrågasätta om inkomstbortfallsprincipen i föräldraförsäkringen gäller också andra delar av socialförsäkringssystemet. Den principen är generös och ger ekonomisk trygghet för människorna. Grundtanken är ju att om vi drabbas av sjukdom eller handikapp, vid alderdom och om vi behöver ha ledighet, exempelvis för att vårda barn, skall vi kunna göra det utan ett bortfall av den inkomst som vi baserar vårt liv på. Detta är inkomstbortfallsprincipen. I den meningen är föräldraförsäkringen rättvis att den skapar trygghet, den trygghet som inget annat system skapar. Där framkommer svårigheter för dem som har låga inkomster. Det blir tryck på den med lägre inkomster att ta så att säga ledighet därför att det blir minsta inkomstbortfallet i ekonomin för familjen. Inkomstbortfallsprincipen i föräldraförsäkringen är därmed också en jämställdhetsfråga.

Naturligtvis är inte planhushållning ett hinder för att nå full behovstäckning i barnomsorgen. Här kommer samma dogmatism fram igen. Hur plane-

rar vi barnomsorgen? Jo, vi försöker med alla medel att bygga ut barnomsorgen för att tillfredsställa de av föräldrarna uttryckta behoven i form av att man står i kö i kommunerna och att man uttrycker sina önskemål i en stor barnomsorgsundersökning. Det kan inte heller påstås att om vårdnadsbidraget hade funnits, skulle vi ha haft full behovstäckning. Det är ett fullständigt orimligt påstående. Det är naturligtvis så att om man hade sänkt statsbidraget till kommunerna för barnomsorg, skulle det ha ställt till utomordentligt stora svårigheter för kommunerna i det uppbyggnadsskede som kommunerna befinner sig i. Rundgången i systemet – där har Roland Larsson rätt – innebär för dem som utnyttjar barnomsorgen att man får pengarna i handen och sedan får man betala motsvarande pengar i en ökad barnomsorgsavgift. Det tillför inte föräldrarna någonting i sig. Det enda det gör är att det ställer till en våldsamt osäkerhet om vem som skall ta det praktiska ansvaret för att bygga ut barnomsorgen. Dessutom är 41 kr. om dagen ingen vårdnadsersättning som utgör ett alternativ som ger människor valfrihet. Det har vi sagt många gånger, och det förtjänar att upprepas.

Att det blir fler barn i barnomsorgen kan inte godtas som ursäkt för de svårigheter som vi har, sade Berith Eriksson. Jag tycker nog att man skall kunna erkänna att med så väsentligt annorlunda förutsättningar som kommunerna har är det inte så konstigt att många av dem hamnar i betydande svårigheter. Det finns exempel från år till år på att det inte går att förutse – i varje fall har det inte gått under senare tid – vart vi hamnar när det gäller uttryckta behov. Det betyder att kommunerna måste planera med kort varsel. Gång på gång har befolkningsexperterna hävdad att vi nu har nått ett mål och att ökningen inte skall bli lika dramatisk i fortsättningen.

Till Sten Svensson om oron bland äldreomsorgspersonalen. Låt mig säga att min ambition är att lägga fram en proposition till riksdagen som riksdagen kan behandla under 1990. Jag tror att jag vid det här laget kan säga att vi inte klarar att lägga fram den här propositionen, så att den ligger på riksdagens bord före sommaren. Men den tidsplan som vi har gjort upp ligger fast, och jag arbetar hårt med att få fram de förslag som är möjliga att formulera, allt i syfte att hålla den utlovade tidsplanen. Jag hoppas att detta besked skall skingra något av den oro som finns.

Anf. 78 INGRID HEMMINGSSON (m) replik:

Herr talman! Bengt Lindqvist anser att de borgerliga i kammaren är dogmatiska. Jag vill hålla öppet vem som är dogmatisk. Grundidén bakom våra anföranden – det vill jag bestämt understryka – ligger i frågan: Vem är det som skall bestämma, är det föräldrarna eller politikerna? Jag vidhåller att det måste vara föräldrarna som skall ha mera att säga till om. De skall bestämma om sin vardagssituation. Här försöker Bengt Lindqvist gömma föräldrarna bakom ordet marknadskrafter. Vi kan inte lämna över till marknadskrafterna, heter det. Vad är det för marknadskrafter? Är det några anonyma marknadskrafter som snurrar omkring i samhället? De där marknadskrafterna bör vi nog benämna med det rätta ordet: det är föräldrar och människor som är vårdbehövande. Det är de som utgör "marknadskrafterna" och svarar för efterfrågan.

Planhushållning, det är just vad det här handlar om. Bengt Lindqvist har

ju själv sagt att planerna tyvärr inte passar till efterfrågan när det gäller barnomsorgen. Nej, så är det i en planeekonomi. Man säger att så här många platser skall det delas ut, men med vår idé som grund, med värnadsbidraget i botten som vi vill öka på, får människorna pengarna i handen. Och då blir det så många platser som behövs.

Sedan till ordet solidaritet. Vad betyder det egentligen? Är det bara ett ord som man ibland använder för att fylla ut i debatten? Vad betyder ordet? Några får väldigt mycket av allmänna medel, medan andra får noll. De som har de lägsta lönerna får det minsta stödet när det gäller barnomsorgen och föräldraförsäkringen. Jag ställde en fråga: Varför skall man inte betala skatt efter försörjningsbördan? Det skulle i alla fall innebära solidaritet när det gäller barnfamiljer. Varför skall barnfamiljer beskattas lika mycket oberoende av hur många som skall leva på inkomsten och dessutom bli så oerhört beroende av bidrag som fallet är i dag. En familj låses ju helt ekonomiskt. Det går inte att fatta egna beslut, man kan inte öka sin inkomst, för då mister man bidraget. Jag vill faktiskt få ett svar på min fråga. Är det inte solidaritet med familjer med små barn, om man inför skatt efter försörjningsbördan, att det medges ett avdrag på kommunalskatten som gör att familjerna får mera pengar i sin hand, så att det blir ett större utrymme för egna beslut?

Jag tycker alltså inte att man skall använda ordet solidaritet på det där vårdslösa sättet, när det i sammanhanget egentligen inte innebär någonting.

Anf. 79 STEN SVENSSON (m) replik:

Herr talman! Det var illa att det som står i den avlämnade propositionsförteckningen inte längre gäller. Nu sade Bengt Lindqvist på en direkt fråga från mig att den proposition som aviserades till riksdagen i maj, på grundval av äldredelagationens förslag, inte läggs fram före sommaren. I gengäld har Bengt Lindqvist sagt att riksdagen skall kunna fatta beslut under 1990. För att detta skall bli möjligt gäller det verkligen att under sommaren och hösten vara ute i god tid. Jag beklagar förseningen, för i socialutskottet har vi planerat vår verksamhet med utgångspunkt i propositionsförteckningen. Men det är i varje fall ett besked om att det blir en proposition.

Jag vill gärna ställa en följdfråga. Det ryktas att den finansiering som regeringen överväger kommer att drabba de privatpraktiserande läkarna. Nu vill jag ge Bengt Lindqvist chansen att dementera ryktet. Från vår sida skulle vi protestera mot ett sådant ingrepp.

Bengt Lindqvist sade att de borgerliga partierna är dogmatiska, men det är ju så att de borgerliga partierna står för nytänkandet. De aviserar nya systemlösningar för att man skall komma till rätta med problemen med vårdköerna, som vi tidigare har talat om i den här debatten.

Den tidigare socialministern, Sven Hulterström, som numera har ansvaret för sjukvården i Göteborg har vid en presskonferens i förra veckan sagt, som jag tidigare påpekade, att sjukhusen skall bli mer självständiga och kunna drivas som aktiebolag. Han har t.o.m. sagt att detta i förlängningen kan innebära helt fristående sjukhus med andra ägare än landstingen. Han ger alltså uttryck för nya tankar. Han har lyssnat på bl.a. de åsikter som de borgerliga partierna har anfört. Nu vill jag ge Bengt Lindqvist chansen att instämma i vad Sven Hulterström på dessa punkter har uttalat, så att Bengt

Lindqvist själv kan visa att han inte är en dogmatiker. Annars har vi nog uppfattat honom som den mest rigida fundamentalisten bland socialdemokraterna, den som har sagt nej till alla privata alternativ inom både barnomsorg och vårdsektorn i övrigt.

Anf. 80 BIRGIT FRIGGEBO (fp) replik:

Herr talman! Jag tackar för invitationen till en fördjupad debatt. Det är välkommet. Men Bengt Lindqvist ger ju inte mycket, utan säger att vi är dogmatiska och annat. Vilka är det som är dogmatiska? Är det inte de som står och stampar på samma fläck och säger att vad vi hittills har uppnått är precis som det skall vara i fortsättningen? Vi får släpa er fram till att acceptera olika former av förnyelse och alternativ. Bengt Lindqvist säger att det här inte stämmer med verkligheten ute i kommunerna. Jag vet inte om Bengt Lindqvist har varit ute i kommunerna och tittat. Jag har sett mängder av olika alternativ, både inom offentlig omsorg och inom privat omsorg. Jag vet precis hur det ser ut. Det finns en enorm frustration, inte minst bland kommunalpolitikerna, över bundenheten till regler och stordrift. Man skall vara både övergripande planerare och den som plockar fram pengarna. Dessutom skall man vara producent, anställa personal, ordna lokaler, osv. Vidare skall man vara medborgarens konsumentombudsman som övervakar verksamheten. Här har vi att göra med en flykt av politiker som inte orkar hantera systemet. Då säger Bengt Lindqvist att vi skall tämja marknadskrafterna. Vilka är marknadskrafter? Jo, det är svenska folket – löntagare, föräldrar och vårdtagare. De skall alltså tämjäs.

Bengt Lindqvist blandar ihop marknadskrafterna och tror att det rör sig om företagen. Företagen är bara producenter. De är också offer för marknadskrafterna, för om marknadskrafterna inte vill ha deras produkter eller tjänster åker de ut från marknaden. Vad vi här diskuterar är hur de viktiga delarna av svensk socialvård skall produceras. Fördela nyttigheter i meningen att möjliggöra för människor att efterfråga är vi helt överens om. Vi säger: Ge föräldrarna vårdnadsbidrag. Vi tilltror föräldrarna att själva kunna välja hur de skall använda pengarna. Ni misstror föräldrarna. Bengt Lindqvist säger mer eller mindre att folk inte kommer att använda pengarna till barnomsorgen, utan pengarna kommer att försvinna. Det tror jag inte ett ögonblick på.

Nej, här behövs en omskolning av socialdemokratin. Det vore väl bra om ni någon gång kunde titta åt öster i stället för åt väster och syd. I hur många debatter har vi inte fått höra – Bengt Lindqvist sade det också i dag – att "om vi ser oss runt om i världen där det finns kapitalister"? Men kan vi inte försöka se vilka effekter planekonomins totala kollaps i öst har haft? Kan vi inte försöka lära oss litet grand av mekanismerna för att förbättra här i Sverige för de människor som har det svårt?

Anf. 81 ROLAND LARSSON (c) replik:

Herr talman! När Bengt Lindqvist talade förra gången skulle jag på mitt lilla anteckningsblock skriva dogmatik. När jag efteråt läste vad jag hade skrivit stod det demagogi.

Jag skulle vilja fråga Bengt Lindqvist om han någon gång har hört att vi

från centerpartiet har påstått att vårt sociala trygghetssystem skall byggas upp på marknadskrafterna. Vi har hela tiden hävdat att samhället måste stå för garantin i det sociala trygghetssystemet. Vad vi talar om är att de tjänster av olika slag som vi behöver få gjorda inom det sociala trygghetssystemet också skall kunna produceras inom privata företag, parallellt med att kommuner, landsting och andra svarar för sådana tjänster; detta för att öka valfriheten.

Vårdnadsbidraget, Bengt Lindqvist, handlar bl.a. om att även de 200 000–300 000 barn och deras familjer, som även efter en utbyggnad av barnomsorgen kommer att stå utanför systemet, skall få del av de resurser som samhället satsar på barnomsorgen. Det kallar jag solidaritet.

Anf. 82 BERITH ERIKSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag vidhåller, Bengt Lindqvist, att kommunerna inte har tagit utbyggnadsbeslutet på allvar. Jag beklagar att det inte blev en lagstiftning 1985. Jag beklagar att man fortfarande inte tar till lagstiftning. Det är konstigt, tycker jag, att resultatet av att man haft korta planeringstider på grund av att det har fötts många barn, som Bengt Lindqvist säger, har blivit att kommunerna har tagit till åtgärder som gjort situationen värre än den skulle behöva vara.

Jag vill också tala litet om att lyssna på människor, att lyssna på personalen, att lyssna på föräldrarna. Det är någonting som alla de borgerliga partierna har tagit upp här i dag. Jag vill påpeka att Svenska facklärarförbundet, som företräder personalen, har tagit mycket klar ställning för kommunal barnomsorg. Det har också tagit klar ställning för daghem och fritidshem. Enligt de undersökningar som har gjorts vill föräldrarna fortfarande ha kommunal barnomsorg.

Att betala gemensamt genom skatter och att ha en övergripande målsättning hindrar inte att man i verksamhetsledet genomför differentierade former, men fortfarande i kommunal regi, eftersom det annars kostar mer i slutänden. Den privata barnomsorgen blir dyrare.

Anf. 83 MARIANNE SAMUELISSON (mp) replik:

Herr talman! Statsrådet sade att man skulle göra en genomgång av problemkommunerna med målet att nå full behovstäckning. Då undrar jag: Vem talar om vad behovet är? Dagbarnvårdare är tydligen inte någon yrkeskår. Hur skall man kunna räkna bort deras barn när man tittar på full behovstäckning? Man vet kanske inte ens vilka mammor som blir anställda som kommunala dagbarnvårdare när barnomsorgen är fullt utbyggd. Jag tycker att det är mycket märkligt att det resonemanget kvarstår, att man inte kan få betalt om man tar ansvar för sina egna barn.

Det tycks vara så även när det gäller ungdomar som har kommit på sned här i livet. Jag har stött på en grabb som hade det socialt trassligt. Kommunen jobbade länge för att hitta ett familjehem, men lyckades inte. Till slut sade en anhörig: Jag ställer upp och tar hand om grabben. Då kunde kommunen inte ställa upp med några pengar, för det passade inte in i det socialdemokratiska systemet att någon anhörig skulle vårda. Detta stämmer inte

med solidariteten, som för mig är fråga om något mycket djupare än bara anställningsförhållanden.

Prot. 1989/90:100
4 april 1990

*Socialpolitik
– inriktning och
anslag*

Anf. 84 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Inledningsvis vill jag påminna om att socialutskottet kommer att ha ytterligare en familjepolitisk debatt under våren. Vi får anledning att återkomma till de här frågorna då. Men jag skall ta upp några av de synpunkter på familjepolitiken som har kommit fram här.

Först vill jag vända mig till Birgit Friggebo. Jag glömde bort frågan om STIL och hemtjänsten. Jag betraktar det som mycket viktigt att ta upp detta problem, att öka den enskilda människans inflytande över den hjälp och den assistans han eller hon får. STIL-projektet var viktigt i det avseendet. Det var också de DHR-projekt som genomförts i samma anda.

Nu har vi redan en hel del erfarenhet på området. Det jag försökte säga i Ekointervjun var att det också är viktigt att inom ramen för den kommunala verksamheten åstadkomma precis samma resultat, att ge kommunal hemtjänst på den enskildes villkor. Jag menar att det finns mycket som är viktigt att göra här. Det pågår för närvarande en dialog mellan några handikappförbund, handikapputredningen och oss i socialdepartementet om att sätta i gång ytterligare en omfattande utvecklingsverksamhet på det här området.

Herr talman! Det var intressant att höra Ingrid Hemmingsson tala om solidaritet. Det var visst litet svårt att hitta något bra uttryck för vad det egentligen är, sett med moderata ögon. Till sist fastnade Ingrid Hemmingsson för att skatt efter försörjningsbörda var en solidaritetsfråga och upprepade sin fråga om detta till mig.

Låt mig säga att vi har diskuterat just det området många gånger. För mig är det mycket en teknisk fråga om man skall förbättra den enskildes ekonomi via barnbidrag eller via skatteavdrag. Det är dock på det sättet att barnbidraget är mycket enkelt att administrera och fungerar alldeles utmärkt som det är. I samband med skatteavdraget finns en del problem. Dels blir det en stor byråkrati kring själva administrationen av ett sådant skatteavdrag, så att det utförs på ett just sätt, dels finns det grupper som har svårt att utnyttja fördelarna av själva avdraget i förhållande till sin egen inkomst.

Det förekom också en fråga från Marianne Samuelsson om verkligen så mycket av den ekonomiska tillväxten har gått till barnen. Jag tycker faktiskt, Marianne Samuelsson, att man får svara ja på den frågan. Jag tycker att vi kan vara stolta i Sverige över att vi under slutet av 80-talet, som ett av de mycket få reformområden vi har kunnat prioritera under en besvärlig ekonomisk återhämtning, har satt barnen i centrum. Konkret kan det uttryckas i att barnomsorgen innebär en stegrad årlig kostnad med 1,5–2 miljarder varje år för det antal nytillskjutna platser som kommunernas utbyggnad har inneburit i statsbidrag och kommunernas egna kostnader. Till det kommer också utbyggnaden av föräldraförsäkringen, som sammantaget, när vi når 18 månader, innebär att vi på årsbasis tillskjuter ytterligare 7 miljarder till småbarnsföräldrarna. Jag menar att detta är en historiskt sett mycket stor reform, och den har vi anledning att då och då lyfta fram.

Det är ett försåtligt resonemang som Roland Larsson för, herr talman, när han kommer fram till slutsatsen att det kommer att finnas 200 000 barn som

inte får del av barnomsorgen efter det att målet full behovstäckning har uppnåtts.

För det första består riksdagsbeslutet – det deltog centern inte i – av olika delar som gällde olika sätt att nå fram till föräldrarna med förskoleverksamhet. Därför måste man räkna även den öppna förskolan och deltidsgруппerna. Gör man det når vi bra många fler när vi har uppnått full behovstäckning än dem som Roland Larsson nämnde.

För det andra innebär "full behovstäckning" just att de som vill ha barnomsorg för sina barn får det, Roland Larsson. Alltså skall det inte finnas några som inte får det men som vill ha det. Därmed är väl solidaritetsaspekten ute ur bilden. "Full behovstäckning" är alltså att de som vill ha tillsyn och barnomsorg för sina barn får det.

Birgit Friggebo och jag får väl fortsätta att diskutera vem som är mest dogmatisk. Jag håller fast vid att den linje hon pläderar för i socialpolitiken i sig är utomordentligt dogmatisk.

Jag vill dessutom peka på att folkpartiet i barnomsorgsfrågan har uppträtt väldigt klivet. Å ena sidan talar man om att det mesta naturligtvis skall ske i offentlig regi. Å andra sidan säger man att det är regeringen som är det största hindret för att vi skall nå full behovstäckning. Då tillmäts plötsligt de privata alternativen den helt avgörande betydelsen för att nå full behovstäckning.

Å ena sidan får vi ibland höra att vårdnadsbidraget medför möjligheter att stanna hemma – det hävdar framför allt moderater och centerpartister, men också folkpartister. Å andra sidan har vi här i kammaren hört Bengt Westberg säga att vårdnadsbidraget inte alls är till för att stanna hemma – det är till för att öka valfriheten. Vilken är då valfriheten? Det är väl i så fall en valfrihet mellan olika alternativ som han menar.

Det finns i den här debatten alltså en betydande kluvenhet från folkpartiets sida, ett betydande vankelmod i synen på både de privata alternativen och vårdnadsbidraget.

Jag vill också gärna återgälda Birgit Friggebos rekommendation om litet omskolning: Jag tycker att Birgit Friggebo borde lära sig skillnaden mellan Sverige och Sovjetunionen, skillnaden mellan en demokrati, som vi verkligen försöker värna om och utveckla, och en gammal föråldrad diktatur. Låt oss alltså slippa den typen av jämförelser i fortsättningen.

Berith Eriksson! Jag tycker också att vi skall lyssna på dem som arbetar inom barnomsorgen. Vi skall självfallet lägga föräldrarnas önskemål till grund för det vi gör. Jag vill hävda att det är just precis det vi gör genom kommunernas planering och genom den stora barnomsorgsundersökning som görs varje år och som har till enda syfte att kartlägga vad föräldrarna faktiskt vill ha. Men jag är också medveten om de mycket klara uttrycken från personalen för att fortsätta att bedriva barnomsorgen i kommunal regi.

Jag har under alla mina år som familjeminister – och det är vid det här laget i alla fall fyra och ett halvt år – inte en enda gång uppvaktats av en personalgrupp som har krävt att få bilda eget. Det borde jag ha gjort, om situationen var sådan som de borgerliga beskriver den. Här kommer återigen dogmatismen fram, tycker jag.

Vem talar om vilka behoven är, frågade Marianne Samulesson. Det menar

jag alltså att föräldrarna skall göra. De skall uttrycka vilka behov de har, vilka former för stöd de vill ha på barnomsorgsområdet. Det är de formerna som det är vår uppgift att utveckla.

Låt mig till sist, herr talman, säga att jag tycker att vi har mycket att göra inom barnomsorgen för att få den att fungera på föräldrarnas villkor. Vi måste föra en allmän diskussion om hur den offentliga verksamheten kan bli mer följsam i förhållande till människors önskemål. Vi har kommit en bra bit på väg i de utvecklingar som vi bl.a. ser inom barnomsorgen, med större utrymme för initiativ och ansvarstagande från personalen lokalt. I barnomsorgen utvecklar vi också mer och mer det direkta, konkreta samarbetet med de föräldrar som berörs. Men här går att göra mer, och det är viktigt att det görs mer. Men till sist är ändå den viktigaste orättvisan köerna – då är vi där igen – och för att få bort dem krävs i första hand pengar, personal och lokaler, och det måste vi ställa upp med genom att prioritera denna viktiga verksamhet. Någon annan väg finns inte.

Tredje vice talmannen anmälde att Ingrid Hemmingsson, Birgit Friggebo, Marianne Samuelsson, Roland Larsson och Berith Eriksson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 85 BERTIL PERSSON (m):

Herr talman! Det är egentligen ganska fantastiskt att Bengt Lindqvist inte kommer med någon proposition om äldreomsorgen i vår. Här står hela Vårdsverige handlingsförlamat och väntar på besked om hur jobbet skall läggas upp i framtiden, och så hukar regeringen på nytt!

Handlingsförlamningen i regeringen ger naturligtvis en handlingsförlamning i hela landet. Det är föga trösterikt att regeringen ofta är handlingsförlamad. Det var också ett viktigt konstaterande att valfrihet i Bengt Lindqvists tappning bara innebär valfrihet för dem som väljer den socialistiska modellen.

Nu vill jag övergå till sjukvårdsproblematiken igen. Trots att sjukvården i Sverige är bland de dyraste i världen är jag oroad för framtiden. Landstingen är väldigt illa ute. Bara för ett par år sedan hade landstingen 20 miljarder kronor i reserven. I dag har man 2 miljarder kronor i skulder. Trots försök att rädda budgetsituationen går landstingen med 6 miljarder kronor i förlust. Det bäddar för en kraschlandning. Det är en tidsinställd bomb som vi har framför oss när det gäller landstingens ekonomi.

Visst kan det vara okej att avskaffa reserver om man strukturanpassar under tiden, men det har man inte gjort. Kostymen är fortfarande ohållbart stor. Nästa steg – det ser vi redan – blir krisåtgärder som sålda och återhyrda sjukhus, men om några år hjälper inte heller det. Man skjuter katastrofen framför sig, och det håller inte i det långa loppet. Samtidigt är sjukförsäkringen i kris, och trots en av Bo Holmberg som god karakteriserad sjukvård är vi sjukare än någonsin och sjukare än i andra länder i Europa.

Sjukvården drabbas hårt på flera olika sätt. Inom sjukvården är läkarna borta 10 dagar, sjuksköterskorna 20 dagar, vårdbiträdena 40 dagar och städerskorna 60 dagar om året. Det kostar också pengar.

Produktiviteten i den svenska sjukvården har enligt flera studier halverats

sedan 1970, och samtidigt har personalen fördubblats, vilket kan liknas vid ett nollsummespel, men ett nollsummespel som är dyrbart.

Köerna är långa – det har vitsordats – till höftleds-, ögon- och hjärtoperationer. Samtidigt bygger Landstingsförbundet för skattepengar på Söder ett palats, som är så dyrt att bara kostnaden för huset skulle räcka till att avskaffa hjärtoperationskön tre gånger om!

Vårdköerna är av två slag. Det finns köer till äldrevården. Det beror på ett stelbent system där alternativ aldrig har tillåtits och knappast existerat.

Det andra slaget är prevalensköerna – sådana är köerna till hjärt-, höftleds- och ögonoperationer. När ny teknik kommer är det stora mängder människor som inte har kunnat få hjälp tidigare som ställer sig i kö. Det måste man klara av genom att hitta okonventionella lösningar. Man måste få folk som kan hantera de här problemen att jobba på övertid. Försöken att bygga upp en vårdapparat som är lämpad för hela denna kö leder till att vi får överkapacitet längre fram, och det är ohållbart.

Missnöjet med omhändertagandet stiger också i patientenkäterna. Själv känner jag av egen erfarenhet alltför väl till den rena skära nöd man upplever när svårt vårdbehövande på akutintagen tvingas hem igen därför att det inte finns vårdplatser. Det stäp prov som tillämpas som kriterium för intagning på sjukhus kan vi inte fortsätta att uppehålla. Svängdörrspatienter är alldeles för vanliga i svensk sjukvård.

Den socialdemokratiska handlingsförklaringen har drabbat sjukvården hårt och vi är inne på en farlig väg. Pengarna rinner mellan fingrarna. Man saknar framtidsvisioner när den gamla modellen går mot sammanbrott.

Sverige är ett litet land. Det finns bara en åsikt i taget. På 1960-talet skulle länsdelssjukhusen rädda oss från sjukdom och död. På 1980-talet var det primärvården och på 1990-talet kommer det att bli den högspecialiserade vården. Vi ser redan på köerna att det är här man kommer att få göra insatserna. Men ingendera löser grundproblemet.

Vi måste gå tillbaka till väsentligheterna. Väsentligheterna i sjukvården är inte organisationer utan det är patienterna. De svårast sjuka behöver vården först. Patienterna måste få bestämma över sjukvårdens resurser på nytt, inte politikerna. Patienterna bör få välja vårdgivare själva med sina egna försäkringspengar. Då behöver vi inte en massa budgetstyrande landstingspolitiker, utan då får vårdcentraler, privatpraktiker och sjukhus konkurrera. Man kan skapa ett köpar-säljar-förhållande. De som är bäst och billigast får patienterna, och de andra får skärpa sig. Då får man dynamik i verksamheten.

Det finns många tekniska lösningar på det: HMO-system, PPO-system, DRG-system. Ute i världen söker man överallt efter nya alternativ till det gamla stelbenta systemet. Alla de här systemen har sina brister, men de har framför allt fördelar. Bristerna kan hanteras. Grunden för att få en bättre sjukvård måste vara en individuell sjukvårdsförsäkring så att patienten återigen får bestämma vilken vård han själv behöver. Det här behövs snabbt.

Det är inte många år kvar innan landstingen är så nödlidande att hjälpen är ouppnåelig. Personalen som är den viktigaste resursen – det har sagts här ofta – far illa. Det är personalen, inte politikerna, som upplever det svenska systemets otillräcklighet och som får stå till svars gentemot de nödlidande patienterna. De når inte politikerna i landstingshuset.

Den hjälp landstingen behöver är egentligen modet att avskaffa sig själva. Trots allt är det patienterna och inte politikerna som bäst kan avgöra vilka behov man har. Titta på hur det är ute i Europa. I Danmark finns det inte en offentlig vårdcentral så långt ögat når. Man klarar sig alldeles utmärkt där. I Västtyskland är både läkarbesök, sjukhusvård och glasögon fria.

Statsrådet Gradin meddelade i utrikesutskottet att om vi går in i EG blir mycket annorlunda men allting bättre. Det ligger faktiskt ganska mycket i det. Vi har inte längre monopol på Europas bästa sjukvård, men den dyraste. Den svenska modellen var fel på det här området också. Ambitionen var stor. Men svensk sjukvård är producentorienterad, inte konsumentorienterad. Där ligger sjukvårdens grundproblem.

Anf. 86 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Det var ett glädjande besked moderaterna gav i denna kammar i dag när de tillkännagav att de skulle stödja reservation nr 12, som innebär ett ökat anslag till rättsläkarverksamheten.

När jag anmälde mig till denna debatt var anledningen den bedrövliga behandlingen som rättsläkarstationerna fått i socialutskottets betänkande. Nu löser sig den ekonomiska krisen denna gång. Jag vill dock innan jag går in på det området bemöta Daniel Tarschys, som i sitt inledningsanförande angrep centerpartiet för bl.a. vårt förslag till en ny grundpension. Vi hade inte finansierat förslaget, och det var inte grundtryggheten som var det viktigaste enligt honom. Vi har från centerns sida presenterat ett enkelt obyråkratiskt pensionssystem, som innebär att KBT och pensionstillskottet, de särskilda skattereglerna och folkpensionen samordnas. Alla som fått information om systemet tycker att det verkar värt att satsa på. Vi har inte fört fram förslaget annat än som ett diskussionsförslag. Pensionsberedningen behandlar det för närvarande, och jag är helt övertygad om att vi kommer att finansiera det lika väl som vi finansierar alla andra reformer. Rättvisa och grundtrygghet skapar förutsättningar för många äldre att gå ut i arbetslivet om de så önskar. Det ökar också skatteintäkterna i positiv riktning.

Rättsläkarstationerna har under de senaste åren behandlats mycket snällt från regeringens sida. De enskilda stationerna har relativt liten personalstat; i genomsnitt cirka tio befattningshavare, varav ofta två till fyra är läkare. De är därför mycket sårbara vid sjukdom eller annan frånvaro. Staten har som huvudman lyckats förstöra rekryteringen av nya rättsmedicinare. Detta har skett genom att man har förhalat beslutet om huvudmannaskapsförändringar så länge att verksamheten har fått stora svårigheter att utföra de arbetsuppgifter den enligt lagen skall utföra. Det har skett genom de alltför små anslagen. 1988 försökte socialstyrelsen följa socialdepartementets råd att spara i verksamheten. Om det hade lyckats skulle det ha inneburit den definitiva dödsstöten mot verksamheten.

Det är ren skandal att detta ännu inte har blivit en insikt hos regeringspartiet. Socialstyrelsen beskrev i sin anslagsframställning för rättsmedicinen de svårigheter hela verksamheten befinner sig i. Man kan nästan tro att socialdepartementet inte ens öppnat och läst den. Hade man gjort det hade man inte kunnat skära ner anslaget med 5 milj.kr. Det enda sättet att spara så mycket pengar är att lägga ner en enhet. Men det beslutet vill departementet

inte ta. I stället sticker man som strutsen ner huvudet i sanden och tror att det skall fungera ändå, utan pengar.

I fjol insåg socialutskottet att det fanns stora problem med verksamheten. Man tillstyrkte då min motion med ett beslut om en förstärkning av ekonomin. De pengarna räddade för stunden den pågående verksamheten. Men de räckte inte till för att täcka alla de krav som rimligen borde tillgodoses.

Rättsläkarna i vårt land utför betydligt fler obduktioner per läkare än vad som kan anses vara det normala och jämfört vad som sker i andra länder. Vid rättsläkarstationen i Umeå t.ex. är förutsättningarna för de där verksamma läkarna att ta ut lagstadgad ledighet små. Utrustningen i obduktionssalarna bygger ofta på personalens egen uppfinningsrikedom. Tunga lyft och dålig arbetsmiljö med ryggsador som följd är vanliga. I Umeåregionen utförs redan i dag ett stort antal obduktioner ute i regionen på de olika länsläsarettens. Därför innebär denna nya möjlighet, som departementet hänvisar till, inte någon större avlastning. Skulle arbetsbördan bli normal innebär det att det inte kan handla om några besparingar.

I Solna, liksom på de andra rättsläkarstationerna, är bristen på personal och de svårigheter som finns att nyrekrytera personal, främst läkare, ett så påtagligt problem att det bygger på den kvarvarande personalens välvilja att verksamheten fungerar.

Statens arbetsgivarverk gjorde vid framräkningen av underlag för lönekostnader för budgetåret 1988/89 ett räknefel på 725 000 kr. för läkarlöner. Socialstyrelsen begärde då i en skrivelse att det skulle rättas till. Så gjordes inte. Det medförde att underskottet fick täckas av det ordinarie anslaget. Det här hänger fortfarande med.

När man som jag följt behandlingen av rättsläkarstationerna ett antal år, förvånas man över att det över huvud taget finns personal som står ut med den ryckighet i planeringen det handlar om, med den brist på stöd som socialdepartementet visat och med de alltmer ökade kraven på rättstrygghet i samband med våldsbrott. Om det varit så att antalet våldsbrott minskat, kunde verksamheten kanske med nuvarande personaltillgång få rimliga arbetstider. Men som alla känner till minskar inte våldsbrotten. Tvärtom, de ökar för varje år.

Med nuvarande arbetsbelastning tar det också lång tid i anspråk att få utlåntanden klara. Bouppteckningar får vänta och begravingar skjutas på framtiden. Den ovisshet de anhöriga befinner sig i kan man bara föreställa sig i sådana situationer.

Jag vill gärna fråga företrädare för regeringspartiet: Hur tänker man lösa huvudmannafrågan? Hur tänker man lösa rekryteringen till stationerna? Hur tänker man klara de problem som finns med lokalerna ute på rättsläkarstationerna? Ni har inte löst det med nya obduktionsregler. Tänker ni kanske tumma på rättssäkerheten?

Jag yrkar med detta bifall till reservation nr 12 i socialutskottets betänkande.

Anf. 87 CARL-JOHAN WILSON (fp):

Värderade talman! I syfte att förstärka socialstyrelsens tillsyn inom hälso- och sjukvården föreslogs i propositionen att det skulle inrättas regionala till-

synsenheter på högst sex orter. I en motion har Ingrid Ronne-Björkqvist och jag föreslagit att en sådan enhet för Linköping–Göteborgsregionen skall placeras i Jönköping i stället för i Göteborg, som regeringen föreslagit.

Vårt förslag har märkligt nog inte gillats av utskottets majoritet, och därför har Ingrid Ronne-Björkqvist fullföljt ärendet i reservation 11, där hon konstaterar att såväl geografiska som kommunikationsmässiga, ekonomiska och rekryteringsmässiga skäl talar för att tillsynsenheten för Linköping–Göteborgsregionen placeras i Jönköping.

Värderade talman! Jag yrkar bifall till denna reservation.

Anf. 88 INGRID HEMMINGSSON (m):

Herr talman! Vi har här i kammaren i dag ägnat ganska lång tid åt att diskutera den utbyggda föräldraförsäkringen. Nu har Bengt Lindqvist gått, men han har ju talat sig varm för nyttan med denna försäkring och nödvändigheten av att den byggs ut. Den frågan skulle ha debatterats i morgon, men vad jag förstår har den tagits bort från föredragningslistan.

Har det trots Bengt Lindqvists försvar för föräldraförsäkringen skett någon förändring i regeringens syn på den? Jag undrar om någon av socialdemokraterna här i kammaren kan svara på den frågan, för det är litet underligt att man först talar sig varm för en sak och vi några minuter senare får höra att den har tagits bort från föredragningslistan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

Mom. 1 och 5–8 (inriktningen av socialpolitiken m.m.)

I voteringen om kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen avgavs 35 röster för reservation 2 av Daniel Tarschys och Ingrid Ronne-Björkqvist och 35 röster för reservation 3 av Rosa Östh och Göran Engström. 222 ledamöter avstod från att rösta.

Vid lottning vann reservation 2 av Daniel Tarschys och Ingrid Ronne-Björkqvist.

I voteringen om kontraposition i huvudvoteringen biträdades reservation 1 av Sten Svensson m.fl. med 57 röster mot 35 för reservation 2 av Daniel Tarschys och Ingrid Ronne-Björkqvist. 201 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 169 röster mot 56 för reservation 1 av Sten Svensson m.fl. 69 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (en social välfärdsutredning)

Utskottets hemställan bifölls med 272 röster mot 21 för reservation 4 av Gudrun Schyman.

Mom. 3 och 4 (ökad valfrihet inom den sociala tjänstesektorn och inom hälso- och sjukvården)

Utskottets hemställan bifölls med 168 röster mot 124 för reservation 5 av Daniel Tarschys m.fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 9 (åtgärder för en värdig vård)

Utskottets hemställan bifölls med 278 röster mot 16 för reservation 6 av Anita Stenberg.

Mom. 10 (anslag till Informationsförsörjning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Gudrun Schyman och Anita Stenberg – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (skolans sex- och samlevnadsundervisning m.m.)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring i motiveringen som föreslagits i reservation 8 av Gudrun Schyman – bifölls med acklamation.

Mom. 16 (en regional tillsynsenhet i Uppsala)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Sten Svensson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 17 (en regional tillsynsenhet i Jönköping)

Utskottets hemställan bifölls med 280 röster mot 10 för reservation 11 av Ingrid Ronne-Björkqvist.

Elisabet Franzén (mp) anmälde att hon avsett att rösta ja men markerats ha röstat nej.

Mom. 19 (anslag till Statens rättsläkarstationer)

Reservation 12 av Daniel Tarschys m.fl. bifölls med 157 röster mot 136 för utskottets hemställan. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 20 (anslag till Statens institut för psykosocial miljömedicin)

Först biträdades reservation 13 av Rosa Östh och Göran Engström – som ställdes mot reservation 14 av Gudrun Schyman – med acklamation.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 228 röster mot 53 för reservation 13 av Rosa Östh och Göran Engström. 13 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 21 (medel för tobaksinformation)

Utskottets hemställan bifölls med 211 röster mot 81 för reservation 15 av Daniel Tarschys m.fl.

Mom. 23 (statsbidrag till minskad helgtjänstgöring)

Utskottets hemställan bifölls med 275 röster mot 19 för reservation 16 av Gudrun Schyman.

Mom. 24 (statsbidrag till psykoterapeutisk behandling)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 17 av Gudrun Schyman – bifölls med acklamation.

Mom. 26 (målet för hälso- och sjukvården i krig)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 19 av Daniel Tarschys m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 31 och 32 (köer i vården m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 257 röster mot 33 för reservation 20 av Daniel Tarschys och Ingrid Ronne-Björkqvist. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 33 (ombyggnad inom vårdinstitutioner)

Hemställan

Utskottets hemställan – som ställdes mot hemställan i reservation 22 av Daniel Tarschys och Ingrid Ronne-Björkqvist – bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 23 av Sten Svensson m.fl. anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 34 (utbyggnaden av vård- och boendialternativ för psykiskt sjuka)

Utskottets hemställan bifölls med 260 röster mot 34 för reservation 24 av Daniel Tarschys och Ingrid Ronne-Björkqvist.

Mom. 36 (statsbidrag för rehabilitering av tortyroffer)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 25 av Daniel Tarschys och Ingrid Ronne-Björkqvist – bifölls med acklamation.

Mom. 37 (vården av svårt hjärnskadade)

Utskottets hemställan bifölls med 258 röster mot 36 för reservation 26 av Daniel Tarschys och Ingrid Ronne-Björkqvist.

Mom. 38 (statsbidrag till särskilda ungdomsmottagningar m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 277 röster mot 16 för reservation 27 av Anita Stenberg.

Mom. 39 (statlig barnombudsmannatjänst)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 28 av Sten Svensson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 40 (anslag till Barnmiljörådet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 29 av Gudrun Schyman – bifölls med acklamation.

Mom. 42 (statsbidrag för att minska helgtjänstgöringen inom hemtjänsten m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 273 röster mot 21 för reservation 30 av Gudrun Schyman.

Elisabet Franzén (mp) anmälde att hon avsett att rösta ja men markerats ha röstat nej.

Mom. 44 (statligt stöd för utbyggnaden av gruppboheter)

Utskottets hemställan bifölls med 259 röster mot 35 för reservation 32 av Rosa Östh och Göran Engström.

Mom. 47 (inrättande av ett träningscenter för barn med ovanliga handikapp)
Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 33 av Daniel Tarschys och Ingrid Ronne-Björkqvist – bifölls med acklamation.

Mom. 49 (anslag till Bidrag till handikapporganisationer)
Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 35 av Daniel Tarschys och Ingrid Ronne-Björkqvist, *dels* reservation 36 av Rosa Östh och Göran Engström, *dels* reservation 37 av Gudrun Schyman – bifölls med acklamation.

Mom. 50 (bidrag till anhörig- och demensföreningarna)
Utskottets hemställan bifölls med 257 röster mot 33 för reservation 38 av Daniel Tarschys och Ingrid Ronne-Björkqvist.

Mom. 52 (värdesäkring av grundbidraget för bilstöd)
Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 39 av Daniel Tarschys och Ingrid Ronne-Björkqvist – bifölls med acklamation.

Mom. 57 (beräkning av medel för stöd till kvinnojourer)
Först biträdde reservation 41 av Daniel Tarschys och Ingrid Ronne-Björkqvist – som ställdes mot reservation 42 av Gudrun Schyman – med acklamation.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 227 röster mot 53 för reservation 41 av Daniel Tarschys och Ingrid Ronne-Björkqvist. 10 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 58 (uttalande om stöd till mansjourer)
Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 43 av Rosa Östh och Göran Engström – bifölls med acklamation.

Mom. 60 (uttalande om särskild anslagspost för Föreningen fruktdrycker)
Utskottets hemställan bifölls med 217 röster mot 71 för reservation 44 av Rosa Östh m.fl. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 61 (beräkning av medel för stöd till drogförebyggande arbete genom folkrörelserna)
Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 45 av Rosa Östh och Göran Engström, *dels* reservation 46 av Anita Stenberg – bifölls med acklamation.

Mom. 62 (beräkning av medel för stöd till organisationer som bedriver rehabiliteringsarbete)
Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 48 av Rosa Östh m.fl., *dels* reservation 47 av Daniel Tarschys och Ingrid Ronne-Björkqvist – bifölls med acklamation.

5 § Föredrogs

finansutskottets betänkanden

1989/90:FiU16 Granskningen av riksgäldskontorets förvaltning under budgetåret 1988/89 (redog. 1989/90:3 och 1989/90:10),

1989/90:FiU18 Anslag till civildepartementet och kammarkollegiet (prop. 1989/90:100 delvis),

skatteutskottets betänkande

1989/90:SKU28 Nordiskt handräckningsavtal (prop. 1989/90:98) samt

näringsutskottets betänkande

1989/90:NU33 Sandtäkt i Öresund.

Kammaren biföll vad utskotten hemställt.

6 § Beslut om uppskjuten votering av kvällsärenden

På förslag av tredje vice talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde skulle företas till avgörande i ett sammanhang i början av morgondagens arbetsplenum.

Förste vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar.

7 § Anslag till vuxenutbildning

Föredrogs

utbildningsutskottets betänkande

1989/90:UbU17 Anslag till vuxenutbildning (prop. 1989/90:100 delvis).

Anf. 89 ULF MELIN (m):

Fru talman! En del säger att 60-talet var kvinnornas årtionde i vuxenutbildningen, med tonvikt på den s.k. begåvningsreserven, och att 70-talet i hög grad var de lågutbildades årtionde. Under 90-talet måste vi möta invandrarnas utbildningsbehov. Nu skall jag i dagens debatt inte uppehålla mig vid invandrarnas utbildningsbehov, eftersom vi senare i vår kommer att debattera detta. Däremot är jag övertygad om att det på 90-talet inte bara kommer att handla om invandrarnas utbildningsbehov, utan i hög grad kommer vuxenutbildning på olika nivåer och fortbildning att spela en alltmer framträdande roll inom utbildningsväsendet.

En huvuduppgift för vuxenutbildningen är att minska bildnings- och utbildningsskillnader mellan olika medborgare. Den som i sin ungdom inte fått

möjlighet att tillägna sig kunskaper och färdigheter motsvarande dagens obligatoriska skola skall ha den möjligheten i vuxen ålder. Vuxenutbildningen skall höja den allmänna kunskapsnivån och stärka människors möjligheter i arbetsliv och samhälle.

Vi upplever i dag ett samhälle i förändring. Vi övergår alltmer från varuproduktion till tjänsteproduktion. Den kunskapsintensiva och tjänsteproducerande delen av arbetsmarknaden har vuxit snabbare än den varuproducerande. Det är inte bara i riksdagen som elektronik och datorer kommer in i allt fler processer.

Det behöver inte betyda att andelen arbetande i industriell produktion kommer att öka, däremot måste de som arbetar där kunna klara fler avancerade uppgifter. Det kommer att krävas flexibla lösningar för att klara fortbildning och omskolning av arbetskraften. Samtidigt måste vi tillvarata de resurser och kunskaper som den äldre arbetskraften besitter. I morgondagens arbetsliv måste man ha breda baskunskaper, vara rörlig på arbetsplatsen och kunna klara flera olika arbetsmoment. Över huvud taget kommer kraven på kunskap inom många områden såväl i arbetsliv som i samhälle att öka.

Arbetslivets nya villkor kräver inte bara goda basfärdigheter utan också bredare kunskaper av kulturell, teknisk och naturvetenskaplig karaktär. Det ökade internationella samarbetet leder också till att det blir allt viktigare att ha goda språkkunskaper. Jag tänker närmast på den snabba utvecklingen inom EG, men också på utvecklingen i Östeuropa där de kommunistiska diktaturerna faller som käglor. Därför måste det finnas möjligheter att efter eget intresse och egna planer välja utbildning för att öka sina kunskaper och möjligheter i arbetslivet. Det gäller framför allt för dem som saknar möjligheter till utbildning i arbetet. Det är viktigt att utbildningen motsvarar de krav på kvalitet som man har rätt att ställa med tanke på de uppoffringar som görs av den enskilde.

Fru talman! Arbetsmarknaden på 90-talet kommer att efterfråga personer med en bra och framför allt en aktuell utbildning. Eftersom antalet ungdomar minskar kan inte detta behov tillgodoses enbart genom dem som lämnar ungdomsskolan. Kvinnorna kommer heller inte att i framtiden i samma utsträckning som tidigare svara för ett tillskott av arbetskraft, eftersom de redan i stor omfattning har yrkesarbete. Ökad kompetens i arbetslivet måste därför också åstadkommas genom vidare- och fortbildning av arbetskraften. Dessa utbildningsbehov kommer säkerligen till stor del att tillgodoses genom intern utbildning och uppdragsutbildning. Här kommer komvux, AMU, högskolan, folkhögskolan och studieförbunden att göra viktiga insatser.

De förändringar som sker i produktionen inom företag och förvaltningar medför att utbildningssystemets organisation, arbetssätt och innehåll måste ändras. I framtiden behövs en vuxenutbildning av både allmän och kompetensgivande karaktär. Det måste finnas utbildning som kan ge såväl bredd som fördjupning och kvalitet.

Vuxenutbildning förekommer i dag i många olika former: kommunal vuxenutbildning, studieförbund, folkhögskola, AMU, högskola och personalutbildning. Det kan ifrågasättas om dagens utbildningsformer är de mest lämpade för att möta det framtida behovet av vuxenutbildning. Det är inte själv-

klart att nuvarande organisation och rollfördelning är den bästa för framtiden. Därtill råder det oklarheter inom och mellan det allmänna utbildningsväsendet och det fria och frivilliga folkbildningsarbetet. Som jag tidigare har sagt kommer det att ske stora förändringar inom detta område. Det krävs därför en mera ingående analys av kunskapssyn, bildningsideal, vilka ämnen som bör komma i centrum och vilka krav vi skall ställa på den framtida vuxenutbildningen etc.

Mot den bakgrund som jag här har tecknat anser vi moderater att det är viktigt att man klarar ut gränsdragningen, rollfördelningen och möjligheten till samordning mellan de olika anordnarna. Därför har vi krävt att man tillsätter en utredning med uppdrag att analysera hur samtliga anordnare av vuxenutbildning bättre skall kunna samordna och anpassa sin verksamhet till det framtida behovet.

Detta yrkande avstyrks dess värre av majoriteten med motiveringen att skolöverstyrelsen skall göra en fördjupad anslagsframställan 1991/92–1993/94 och att regeringen avser att lägga fram en proposition om den framtida vuxenutbildningen. Principiellt anser jag att det är felaktigt att skolöverstyrelsen analyserar sin egen verksamhet.

För att man kunna komma till rätta med landets ekonomiska problem måste det bl.a. till besparingar i den offentliga sektorn. Det är också nödvändigt att sänka världens högsta skattetryck. Vi anser att grundutbildning för vuxna och möjligheter för alla att skaffa sig grundskolekompetens bör prioriteras inom den kommunala vuxenutbildningen. Samtidigt måste komvux organiseras så flexibelt att man kan möta morgondagens krav. Undervisningen i ungdomsskolan bör så långt som möjligt undgå besparingar. En omräddning av resurserna för vuxenutbildning blir därför av finansiella skäl nödvändig. Vi föreslår en besparing på anslaget till komvux med 75 milj. kr.

Jag beklagar att utskottet inte tillstyrkt vårt yrkande om omfördelning mellan kommunramarna. Med ett friare system skapar vi förutsättningar för ett mer ändamålsenligt utnyttjande av våra resurser.

Vi föreslår även besparingar på anslaget till studieförbunden, besparingar som uppgår till 175 milj. kr. I detta sammanhang vill jag erinra om att de besparingar som vi föreslår skall användas till skattesänkningar. Med mer pengar i plånboken kan den enskilde själv bestämma vad han eller hon vill lägga sina pengar på. Samtidigt som vi gör besparingar på anslaget till studieförbunden vill jag också understryka vikten av att bidragsgivningen utformas så, att den ger studieförbunden största möjliga frihet att själva utforma sin verksamhet och att studieförbunden får jämförbara arbetsvillkor.

Studieförbunden har i dag möjlighet att arrangera cirklar där varje sammankomst innehåller fyra studietimmar. Denna möjlighet är dock begränsad genom att inte alla sammankomster i en enskild cirkel får ha denna längd. En sådan begränsning fyller enligt vår mening ingen funktion. I stället förhindras en ur pedagogisk synvinkel ändamålsenlig organisation av vissa verksamheter. Vi föreslår att studieförbunden får rätt att organisera sammankomster om fyra timmar så länge som verksamheten ryms inom den ekonomiska ram som riksdagen beslutar.

Statsbidraget till kursplånbundna universitetscirklar är avskaffat sedan den 1 juli 1983. Dessa studiecirklar fungerade på ett utmärkt sätt som sprit-

dare av akademisk bildning och utbildning. Därför föreslår vi att kursplanebundna universitetscirklar återigen skall bli berättigade till statsbidrag.

Studieförbunden erhåller bidrag från statens kulturråd för att genomföra kulturarrangemang. Det nuvarande systemet är kostnadsdrivande på ett olyckligt sätt. Det beror på att bidraget fördelas mellan studieförbunden i relation till redovisade kostnader. Stödets utformning bör därför förändras. Om varje studieförbund i stället tilldelas en kostnadsram inom vilken det självständigt fick utforma sin verksamhet och besluta om vilka områden som man ville satsa på, skulle mycket vara vunnet.

I reservation 31 tar vi upp reglerna för bidragsberäkning till folkhögskolorna. Det nuvarande statsbidraget utgår med samma belopp per elevvecka, oavsett hur långa eller korta kurserna är. Det är därför mycket lönsamt att anordna många korta kurser, vilket oftast sker i samarbete med en facklig organisation eller ett studieförbund, där stats- och landstingsbidrag tillsammans med deltagaravgifter ger skolan en ansevärd vinst. Flertalet av dessa kurser är två till tre dagar långa. Att statsbidrag skall utgå ograverat till sådana kortkurser måste starkt ifrågasättas, när de folkhögskolor som efter bästa förmåga söker följa folkhögskoleförordningens bestämmelser om långa, allmänna kurser tvingas driva verksamheten med underskott. Vi föreslår, för att skapa en större rättvisa mellan skolorna, att man minskar statsbidraget till kurser som pågår mindre än en vecka.

Det är glädjande att vi blev överens i utskottet och därmed skapade förutsättningar för folkhögskolorna att även i framtiden ta emot studerande från de nordiska länderna. Däremot är jag besviken på att vi inte kunde komma överens om att Sverige skulle ta ett initiativ till att, exempelvis genom Nordiska rådets försorg, ordna ett "clearingsystem" mellan de nordiska länderna och därmed öka möjligheten för svenska elever att studera i ett annat nordiskt land.

När det till slut gäller statsbidraget till central kursverksamhet anser vi att de organisationer som får bidrag själva bör svara för sina kostnader. Vi kan inte finna några skäl till att staten skall finansiera denna verksamhet, och därför föreslår vi en besparing på detta anslag med 41,4 milj. kr.

Med det anförda yrkar jag bifall till de reservationer där moderata företrädare deltagit.

Anf. 90 CARL-JOHAN WILSON (fp):

Värderade talman! Sedan urminnes tider har det varit så, att den unga generationen har lärt av den äldre. Utbildningsklyftan har funnits mellan barnens och de vuxnas erfarenhet. Den äldre generationen kände ansvar för att överbrygga den klyftan. Vi vet hur barnen studerade föräldrarnas arbete och därigenom lärde sig deras yrke. Det är alltså ganska naturligt att många yrken genom århundradena har gått från föräldrar till barn. Kunskapen fanns hos de äldre. Det var sällsynt att de unga kunde mer än de äldre.

För snart 150 år sedan kom den svenska folkskolan till. Den var ett uttryck för den äldre generationens ansvar för en organiserad studiegång för barnen, men också uttryck för den svenska statens ambition att höja kunskapsnivån för hela nationen. Alltsedan dess har vi svenskar varit stolta och glada över

att vi kunnat utveckla ungdomsskolan mer och mer. Nu går nästan alla svenska ungdomar i skola åtminstone elva år.

Många av barnen som för 150 år sedan gick i den svenska folkskolan kom varje dag hem med kunskaper som var nya inte bara för dem, utan också för hela familjen. Många föräldrar fick erfara att deras barn var de första i släkten som lärde sig läsa. Barnens läskunnighet blev en stor tillgång i familjen, men den var också ett problem.

Det uppstod en utbildningsklyfta av nytt slag i det svenska samhället. Tidigare hade klyftan alltid inneburit att de unga försökte nå de vuxnas kunskap. Nu blev det de vuxna som saknade den unga generationens nyvunna kunskap.

På den vägen är det. Allteftersom ungdomsskolan utvecklats har de äldre generationerna nödgats konstatera att de inte "hänger med".

Värderade talman! Därför är vuxenutbildningen så oerhört viktig. Därför skall vi visa vårt ansvar för de vuxna grupper som längtar efter att "läsa i fatt" på områden som känns viktiga.

I regeringens budgetproposition kan vi läsa att regeringen räknar med att 1991 presentera ett program för vuxenutbildningen "på kort och lång sikt", som det står. Det är bra. Folkpartiet skall med entusiasm delta i ett utvecklingsarbete för en allt bättre vuxenutbildning.

Inför besluten med anknytning till det nu aktuella betänkandet från utbildningsutskottet skall jag kommentera några punkter.

I reservation nr 4 föreslår folkpartiet några ändringar av anslaget till komvux – kommunal utbildning för vuxna. Vi anser att särvux skall få större resurser. Särvux skall ge vuxna psykiskt utvecklingsstörda möjlighet att skaffa sig kunskaper som motsvarar dem som ges i grundsärskolan. Folkpartiet tycker att det är mycket viktigt att vi ger de psykiskt utvecklingsstörda så stora chanser till studier som möjligt. Den gruppen hamnar lätt i "det glömda Sverige".

Därför föreslår vi i reservationen att ytterligare 30 milj. kr. tillförs särvux, så att ytterligare ca 100 000 undervisningstimmar kan användas där.

Samtidigt vill vi spara 9 milj. kr. på komvux "vanliga" gymnasieskolekurser. De pengarna vill vi i stället använda för insatser inom folkhögskolan, vilket framgår av andra reservationer.

Värderade talman! I reservation 7 föreslår folkpartiet att kommunerna själva skall få avgöra hur stor andel av komvuxresurserna som skall användas för teoretiska resp. yrkesinriktade kurser på gymnasienivå. Regeringen och utskottets majoritet tycks anse att länskolnämnderna är bäst på att göra den fördelningen. Folkpartiet anser att varje kommun själv är bäst på att planera sin egen komvux.

Folkpartiet har i flera år föreslagit att riksdagen skall låta ett antal kommuner pröva friare former för uppsökande verksamhet och för finansiering av komvuxkurserna. Reservation nr 8 handlar om det. Tyvärr får vi inte stöd för det från något annat parti i riksdagen. Jag tycker att det är märkligt att man inte vågar satsa ens på litet försöksverksamhet.

Värderade talman! Just den dag det här betänkandet var uppsatt till debatt i kammaren fick vi i vår post information från Folkbildningsförbundet som är samarbetsorgan för bl.a. alla studieförbunden. Det arbete som bedrivs

under Folkbildningsförbundets "paraply" har stor betydelse för att ge vuxna möjlighet till studier och till utbyte av erfarenhet.

Jag skall visa en orättvisa när det gäller statens bidrag till komvux och studieförbund.

Regeringen får i budgetpropositionen bära den kommunala vuxenutbildningens kostnadsökningar orsakade av löneförhandlingarna. Statens bidrag till kommunal vuxenutbildning uppräknas med närmare 34 % – trots att inga reformer ingår i förslaget.

Studieförbunden är utsatta för samma kostnadsutveckling som den kommunala vuxenutbildningen. Regeringen finner dock inte anledning att kompensera detta med mer än en ca 4-procentig ökning av statsbidraget. Vi anser att detta är ett svek mot studieförbunden med tanke på att dessa föregående år lojalt ställde sig bakom beslutet om fast ram under en treårsperiod för de s.k. högschablontimmarna. Förhoppningen var att denna begränsning av timantalet skulle ge utrymme för att anpassa statsbidraget till utvecklingen av konsumentprisindex.

Medan kommunal vuxenutbildning får full täckning för avtalsförhandlingarnas följder förväntas studieförbunden finansiera sina ökade kostnader genom deltagarnas avgifter. Det är ett direkt hot mot folkbildningens insatser för betalningssvaga och eftersatta grupper.

Det är viktigt att folkbildningsorganisationernas utbud kan erbjudas alla – inte bara dem som har råd att betala höga deltagaravgifter. Om detta skall bli möjligt måste det bli bättre balans mellan anslagen till den kommunala vuxenutbildningen och bidragen till studieförbunden.

Värderade talman! Jag skall uppehålla mig litet vid fördelningen av bidragen till verksamheten för handikappade. Det är egentligen inte någon stor andel av statens anslag till studieförbunden – 22,5 milj. kr. – men jag utnyttjar den här anslagsfördelningen som "symbol" för en fördelningsmetod som jag ogillar.

Jag tycker att de här pengarna alltför mycket fördelas efter resp. studieförbunds medlemsorganisationer bland handikapporganisationerna, och för litet efter den verksamhet som bedrivs bland handikappade. Man får t.o.m. den uppfattningen att fördelningsprinciperna är konstruerade för att gynna det studieförbund som står närmast det socialdemokratiska partiet, nämligen ABF.

Jag vet att det är mycket irriterande för mina vänner bland socialdemokraterna att höra mig säga detta, men jag tycker att det är viktigt att påpeka sådana här tendenser. Annars skulle ju socialdemokraterna kunna tro att även vi andra tycker att det är självklart att grupper som står nära socialdemokraterna skall gynnas speciellt.

Ett studieförbund, Studieförbundet Vuxenskolan, har ca 60 % av samtliga studieförbunds verksamhet bland handikappade. De övriga 10 studieförbunden delar på de återstående 40 %. När särskilda statsbidrag till studieförbundens verksamhet bland handikappade skall fördelas, går ändå ca 50 % till ABF.

Man säger att ABF har så många medlemsorganisationer bland handikapporganisationerna och att ABF därför måste utveckla så mycket mer material och ordna så mycket annat för de handikappades tillgång till

studier. Enligt socialdemokrater, kommunister och miljöpartister i utbildningsutskottet måste därför ABF ha mer pengar i förhållande till andra studieförbund, trots att ABF bara har en liten del av den totala verksamheten för handikappade.

Varje objektiv betraktare ställer sig frågande inför detta. Endast socialdemokrater – och i viss mån kommunister och miljöpartister – tycker att detta är rättvist, med socialdemokraternas mått mätt.

Nog borde ni socialdemokrater förstå att vi åtminstone markerar vårt missnöje.

Värderade talman! Kort om folkhögskolorna. Folkpartiet anser att det har varit fel att nytillkomna folkhögskolors verksamhet finansieras genom att övriga folkhögskolors resurser minskas. Folkhögskolorna skulle behöva ca 7 milj. kr. ytterligare för att få tillbaka det de fått lämna ifrån sig till nyligen startade folkhögskolor. Folkpartiet föreslår i reservation 28 tillsammans med centern och vänsterpartiet kommunisterna att anslaget till folkhögskolorna skall ökas med det beloppet.

Vi gläder oss åt att utbildningsutskottet nu föreslår att 2 milj. kr. skall anslås för att svenska folkhögskolor skall kunna ta emot elever från de övriga nordiska länderna.

Värderade talman! Jag yrkar bifall till samtliga reservationer där folkpartister hör till reservanterna.

Anf. 91 MARIANNE ANDERSSON i Vårgårda (c):

Fru talman! Vi har i Sverige nog det mest utbyggda vuxenutbildningssystemet i världen. Vi har ett stort antal utbildningsformer för vuxna: kommunal vuxenutbildning, arbetsmarknadsutbildning, folkhögskolor, studieförbund, statens skolor för vuxna, utbildningsradion och sfi-undervisningen. Vi i centern har varit pådrivande i den process som lett till att vi har nått dithän. Vi har gjort detta av flera skäl.

Ett skäl är att vi insett kunskapens betydelse för både individens och samhällets utveckling. Ett annat skäl är arbetslivets utveckling med ständigt nya kvalifikationskrav. Ett tredje skäl är kunskapens betydelse för en balanserad regional utveckling.

Ett fjärde är jämställdhetsaspekten; många kvinnor har haft behov av utbildning för att ta sig ut i arbetslivet. Det skälet har snarare förstärkts nu när nästan alla kvinnor är ute i arbetslivet. Det är kvinnorna som drabbas allra hårdast av arbetsskador genom att de har de tyngsta och mest monotona jobben. Deras behov av utbildning för att kunna bryta sig ut och skaffa ett annat arbete är stort.

Ett femte skäl är demokratiskt och fördelningspolitiskt baserat, genom att vuxenutbildningen bidrar till att utjämna klyftor mellan grupper och mellan generation.

Trots att vi har kommit så här långt och trots den ökande personalutbildningen, vill vi påstå att vuxenutbildningsbehoven fortfarande är stora och att de kommer att öka i framtiden.

När nu nästan alla ungdomar går i gymnasieskolan uppstår nya utbildningsbehov hos de vuxna som inte haft den möjligheten. Kraven i arbetslivet

ökar. Det alltmer komplicerade samhället ställer också stora krav på oss som medborgare.

Vi i centern har ett antal reservationer i detta betänkande, själva eller tillsammans med andra, där vi vill gå längre än vad regeringen har föreslagit. Jag skall kort beröra de frågor dessa tar upp.

Det är bra att regeringen skall se över vuxenutbildningen och under nästa år presentera ett program för vuxenutbildningen, så att man kan få en mer samlad bild. Vi i centern anser dock att riksdagen redan nu bör uttala sig för att alla som så önskar skall ha rätt till en utbildningsnivå motsvarande två års gymnasiestudier. I så fall minskar utbildningsklyftorna. Något skäl till att minska ramarna för komvux-undervisningen kan vi över huvud taget inte finna.

Jag har med intresse lyssnat till entusiasmen hos särskilt Carl-Johan Wilson i denna fråga. Det vore på sin plats att han ställde upp och stödde förslaget.

Så har vi frågan om studieförbundens verksamhet som har mycket stor både utbildningspolitisk och social funktion. Tyvärr har anslagen till studieförbunden urholkats ganska kraftigt under de senare åren. Det s.k. högre schablonbeloppet har urholkats under många år. Vi föreslår en höjning med 10 kr. per studietimme som ett första steg för att återställa statsbidragets ursprungliga värde. Det skulle då bli 113 kr. i stället för regeringens förslag 108 kr. per timme. Egentligen skulle det vara 140 kr. per timme om man skulle ta hänsyn till inflationen.

Studieförbunden gör också en mycket värdefull insats i glesbygden för människor som annars kanske inte skulle ha någon möjlighet till utbildning. Det särskilda stödet till glesbygdscirklar har legat kvar på samma nivå sedan 1984 – 15 kr. per timme. Vi anser att om regeringen haft den minsta avsikt att fullfölja kampanjen Hela Sverige skall leva, hade den självfallet höjt detta belopp. Det gjorde den inte, vilket jag tycker säger ganska mycket. Vi föreslår en höjning med 10 kr. per studietimme.

Centern har även ett annat förslag som går ut på att studieförbunden skall få möjlighet att bedriva försöksverksamhet efter friare regler som bättre passar den moderna människan och som är bättre lämpade för att vissa aktuella eller lokala projekt skall kunna genomföras. Den modellen skulle också vara väl lämpad inom kultur- och hantverksområdet. Den går kortfattat ut på att man skall kunna anordna en cirkel som omfattar nio timmar fördelade på tre tillfällen. Cirkeln får inte bedrivas under en period kortare tid än tio dagar, och ett av cirkeltillfällena skall kunna pågå under sex timmar. Vi tycker att det vore intressant om en sådan försöksverksamhet genomfördes.

I dag får studieförbunden bedriva cirklar med friare regler inom ramen för 10 % av högschablontimmarna. Det gäller cirklar som vänder sig till kortutbildade och andra med särskilda behov. Några studieförbund har bedrivit en verksamhet som vida överstiger den tilldelade ramen, medan andra inte alls når upp till taket. Vi anser att det är en självklar rättvisefråga att dessa medel kan omfördelas mellan studieförbunden, så att medlen går till dem som verkligen behöver och använder dem. Därmed går medlen till de cirkeldeltagare som de är avsedda för. Det är synd att reglerna skall vara så strikta och ge låsningar.

Studieförbundens kulturverksamhet har stor betydelse för kulturlivet i hela landet. Studieförbunden är kanske de bästa kulturspridare som finns. De når med sin verksamhet grupper som annars kanske inte alls kommer i kontakt med kultur, samtidigt som de också ger arbetstillfällen för kulturarbetare i hela landet. Vi tycker att den lilla ökning på 5 miljoner som regeringen nu föreslår är alldeles för liten, och vi föreslår en fördubbling, dvs. 10 miljoner.

Beträffande bidragen till studieförbundens handikappverksamhet kan jag helt instämma i det som Carl-Johan Wilson sade nyss. Vi i centern anser också att bidragen skall fördelas mer rättvist och efter den verksamhet som studieorganisationerna har. Det gäller inte bara de organisationer som är knutna till studieförbunden, utan det gäller verksamheten. Man måste ju titta väldigt noga på vilken typ av handikappade man vänder sig till och hur mycket pedagogiskt utvecklingsarbete och hur mycket anpassning av studiematerialet som behövs. T.ex. psykiskt utvecklingsstörda, dementa och afatiker är grupper som både sinsemellan och inom sig är mycket olika och ställer mycket stora krav.

Folkhögskolan är en skolform som får en allt större betydelse med sin flexibla form. Den kan möta de särskilda utbildningsbehov som uppstår, vilket är mycket värdefullt. Jag kan som exempel nämna människor med läs- och skrivsvårigheter och flyktingar. Men det finns även andra grupper. Internatformen har speciella fördelar för dessa grupper rent socialt. Vi anser att folkhögskolan är ett viktigt komplement till övrigt utbildningsväsen och att den bör få utvecklas. Nu utreds folkhögskolans framtid, och vi kan bara hoppas att resultatet blir positivt för folkhögskolans del.

I väntan på ett beslut på ett förslag från utredningen och därmed följande beslut är det viktigt att den nuvarande verksamheten inte naggas i kanten. Så sker tyvärr enligt regeringens proposition. Riksdagen har beslutat om ett antal nya folkhögskolor under senare år, och nu vill regeringen ge dem en rimlig undervisningsvolym, upp till 4 000 veckor, vilket vi inte har något emot. Denna målsättning har funnits i flera år. Vad vi vänder oss emot är att denna volym skall tas från de befintliga folkhögskolorna. Det händer t.o.m. att gamla folkhögskolor som har en lägre nivå än de nya får dela med sig. Detta är oacceptabelt. Vi har haft debatter om detta i kammaren vid flera tillfällen under flera år, men ingenting har hänt. För att undvika denna skevhet måste det totala antalet bidragsveckor öka med 8 800, vilket innebär en ökning med 7 milj. kr.

Slutligen vill jag säga att det är glädjande att vi fick majoritet för förslaget om folkhögskolornas verksamhet för nordiska elever. De 2 miljoner detta kostar bör dock tillföras utöver de andra anslagen.

Med det anförda, fru talman, yrkar jag bifall till våra reservationer 2, 9, 12, 16, 19, 21, 23, 25, 28 och 33. Jag tror att jag fick med alla reservationer, och om jag inte har fått det yrkar bifall jag även till de reservationer som jag har glömt.

Anf. 92 ELISABETH PERSSON (vpk):

Fru talman! Sverige är ett unikt land med sin relativt sett omfattande vuxenutbildningsverksamhet. Det finns t.o.m. ett stort internationellt in-

tesse av att närmare studera Sveriges vuxenutbildningssystem, och övriga länder har säkert mycket att lära av Sverige. Jag skall nämna några exempel.

Våra folkhögskolors betydelse för demokratins utveckling och deras roll som pedagogiska spjutspetsar är ett viktigt och omistligt inslag i den svenska vuxenutbildningsverksamheten. Verksamheterna inom grundvux och komvux står sig mycket starka, inte minst vid en europeisk jämförelse. Studieförbunden, med sin direkta folkrörelseanknytning, är en av baserna i Sveriges utbildnings- och kunskapsamhälle.

Att ha ett väl utbyggt system för vuxenutbildning är dels en rättvisefråga, dels en nationell investering som både individen och samhället har gott av.

Egentligen är detta självklarheter som inte ens skulle behöva sägas i riksdagen. Men när moderaterna föreslår indragningar på 250 miljoner inom vuxenutbildningen tycks det mig ändå nödvändigt. Indragningarna anses nödvändiga av statsfinansiella skäl. Frågan är om det är det enda eller verkliga skälet.

Vuxenutbildningen är ett omistligt instrument för att utjämna klassklyftorna i utbildningen. Detta inser moderaterna och vill dra in en kvarts miljard av anslagen.

Vi i vpk har den motsatta inställningen. Vi inser vuxenutbildningens vikt för att utjämna klassklyftorna. Vi ser den viktiga demokratiutveckling och demokratifostran som sker inom folkhögskolan och studieförbunden. Vi ser att vi får ett bättre samhälle med hög bildnings- och kunskapsnivå hos alla människor. Vi ser vuxenutbildningens möjligheter att stärka människors självkänsla. Vi ser de stora behov som fortfarande finns i samhället.

Vi föreslår ökade satsningar, till skillnad från moderaterna och även i viss mån folket.

Låt mig med några exempel visa vikten av en fortsatt utveckling av den svenska vuxenutbildningen.

I runda tal en miljon svenskar saknar nioårig skola. Kommunal vuxenutbildning finns inte på de små orterna. En mycket liten andel av de män över 40 år som endast har sex- eller sjuårig folkskola tar del av den kommunala vuxenutbildningen.

En alltmer utvecklad och specialiserad produktion ställer allt högre krav på utbildningsnivån hos dem som arbetar inom den. För att kunna delta i den politiska debatten och samhällsdebatten och för att kunna verka i ett demokratiskt samhälle krävs det en allt högre och bättre utbildning.

Varje år tillkommer 10 000 vuxna människor som saknar grundskoleutbildning.

Dessa exempel visar att det trots allt fortfarande finns stora behov att fylla när det gäller vuxenutbildningen. Visst satsas det en del på vuxenutbildningen. Men huvuddelen av de pengar som går till vuxenutbildningen har inte riksdagen något inflytande över – exempelvis de 20 miljarder som den privata sektorn lägger ut på personalutbildning. Så bra, kan det tyckas, det är ju mycket pengar. Men är det här pengar som kommer de lägst utbildade till del, som minskar utbildningsklyftorna? Tyvärr kommer inte dessa 20 miljarder dem som bäst behöver dem till del. Personalutbildning satsas på heltidsarbetande. Deltidsarbetande får sällan del av den. När det gäller personalutbildningen prioriteras högt utbildade framför människor med låg ut-

bildning. Räknat över ett år fick LO-medlemmen i genomsnitt två dagars personalutbildning. En medlem i SACO/SR fick sex dagar.

Slutligen tycker jag att det är angeläget att jämföra dessa 20 miljarder med de 5,2 miljarder som staten ger till komvux, arbetsmarknadsundervisning, studieförbund och folkhögskolor tillsammans. Till dessa statliga miljarder kommer 2,5 miljarder från kommuner och landsting, tillsammans alltså 7,7 miljarder.

Den privata sektorns personalutbildning, som inte har några ambitioner att överbrygga utbildningsklyftor eller stödja de svaga lågutbildade, är alltså nästan tre gånger så stor som den offentliga vuxenutbildningen.

Med detta, fru talman, yrkar jag bifall till vpk:s reservationer och i övrigt till utskottets hemställan.

Så vill jag göra ett hopp från de verkligt stora pengarna till att belysa några av de små smulor som berörs i betänkandet och som ändå är så betydelsefulla och viktiga.

För några år sedan startade stiftelsen Vuxenutbildarcentrum sin verksamhet i Linköping. Efter ett hängivet pionjärarbete har centrumet nu börjat finna sin form. Ett statligt grundbidrag på något över en miljon per år har utgått för verksamheten. Den verksamhet som vuxenutbildarcentrum bedriver kan inte enbart finansieras med uppdragsverksamhet, som en konsultbyrå. Det skall finnas som ett resurscentrum för vuxenutbildare, även om dessa inte har starkt kapital bakom sig.

Centrumet vill vara och är en brygga mellan forskare och fotfolk som arbetar med vuxenutbildning. Man utbildar vuxenutbildare och ger hjälp med forskarkontakter för utbildningsprojekt som har behov av sådana. LO, TCO, studieförbunden, folkhögskolorna, kort sagt alla folkbildarintressenter, har sin plats i sfären kring Vuxenutbildarcentrum. Det är ingen överdrift att säga att alla, från skolöverstyrelsen till de små studieförbundens lokalavdelningar, har varit entusiastiska tillskyndare till verksamheten. Centrumet har arbetat i förvisning om fortsatt grundanslag. Jag skall inte gå närmare in på löftena om anslag utan vill bara säga att centrumet har förutsatt fortsatt statligt anslag och har arbetat därefter.

Men så i höstas kom fullständigt oväntat dråpslaget: inga mer pengar till verksamheten! Fortsatt anslag skall inte utgå. Så här, fru talman, får det inte gå till. Så här får man inte leka med en viktig verksamhet som engagerar många människor och som verkligen har en plats i vuxenutbildningen. Men det förefaller tyvärr som om detta är en för liten fråga för att engagera riksdagen och utbildningsutskottet. Inga utom vpk inser hur viktigt det är att Vuxenutbildarcentrum kan fortsätta sin verksamhet med den inriktning som är påbörjad.

Fru talman! Jag vill egentligen tro att det finns en större förståelse för centrumet än vad som kommer till uttryck i utskottets betänkande. Möjligheten finns att visa det genom att rösta på vpk:s reservation 32 som tar upp denna fråga.

Slutligen några ord om situationen för vårt nyaste studieförbund SISU. SISU, Svenska idrottsrörelsens studieförbund, erhåller sedan den 1 juli 1986 statsbidrag. I SISU:s medlemsorganisationer återfinns för folkbildningen angelägna grupper, t.ex. ett stort antal ungdomar och många korttidsutbildade

vuxna. SISU:s ämnesprofil skiljer sig från studieförbundens i allmänhet. Omkring 60 % av verksamheten genomförs inom områdena samhällsvetenskap, beteendevetenskap och humaniora. För cirkelverksamheten totalt i landet är det ungefär 25 % som bedrivs inom dessa områden. Eftersom regelsystemet för tilldelning av medel bygger på tidigare genomförd verksamhet, har SISU under de första åren fått en viss särbehandling för att över huvud taget kunna klara sin verksamhet.

Sedan riksdagen beslutat om en treårig periodisering av bidragen till studieförbunden, har SISU emellertid kommit i en svår situation. SISU planerar således att under året genomföra 210 000 statsbidragsberättigade studietimmar. Högschablonbidrag utgår endast för 80 000 av dessa, eftersom föregående års verksamhet ligger till grund för bidragen. Det medför att SISU får högschablonbidrag till mindre än 40 % av verksamheten, medan ett annat studieförbund kan få högschablonbidrag till omkring 80 % av verksamheten. Denna kraftiga obalans i andelen högschablontimmar studieförbunden emellan är olycklig. "Normalvärdet" för högschablontimmar är satt till 67 % av den totala verksamheten.

SISU:s situation kan jämföras med den för nya folkhögskolor. För övrigt vill jag inflika att jag instämmer i vad Carl-Johan Wilson och Marianne Andersson anfört om de nya folkhögskolorna och om behovet av ytterligare bidrag till dessa. Även det nya studieförbundet SISU bör ha möjlighet att expandera sin verksamhet.

Vpk anser att SISU bör få högschablonbidrag för ytterligare 40 000 studietimmar per år för att därigenom kunna närma sig genomsnittsnivån för övriga studieförbund. Att på detta sätt särbehandla SISU och ge studieförbundet dessa expansionsmöjligheter torde knappast ha någon prejudicerande effekt. Möjligheten att ytterligare något studieförbund skall bildas inom överskådlig tid är med nuvarande bestämmelser ytterligt liten.

Fru talman! Jag vill upprepa att jag yrkar bifall till de reservationer där vpk finns med och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 93 ULF MELIN (m) replik:

Fru talman! Det måste ha undgått Elisabeth Persson att regeringen drog i nödbromsen för sin egen ekonomiska politik för ett tag sedan. Nu talas det om att man skall komma med ett åtstramningspaket framöver. Skälet till detta är naturligtvis att vi har en för stor offentlig sektor i vårt land. Det är inte för att vi på något sätt skulle vilja öka klasskillnaderna som vi försöker göra besparingar. Samhället har faktiskt utvecklats under de senaste årtiondena och vi har i stort sett kört i samma hjulspår när det gäller vuxenutbildningen. Då säger vi från vårt parti att det finns anledning att i stället se över verksamheten och använda våra pengar på rätt sätt, utnyttja resurserna på rätt sätt. Vi vågar faktiskt säga att vi vill sänka skatterna, men det är ju skillnad mellan oss moderater och kommunisterna.

Kommunisterna skall ständigt tala om för folk vad de skall göra. Man vill ta in så mycket pengar som möjligt, så att individens utrymme för egna beslut blir så litet som möjligt. Vi moderater tilltror, till skillnad från Elisabeth Persson, människorna själva vara att kapabla att prioritera satsningarna.

Sedan till påståendet att klasskillnaderna skulle öka om våra förslag ge-

nomfördes. Vpk:s motioner går för det första ut på att kulturanslaget till studieförbunden skall höjas och för det andra att bidragen beträffande högschablontimmarna ökas. Faktum är att ser man på vilka resultat som har uppnåtts på de här områdena finner man att studieförbunden inte når – tyvärr kanske – de lågutbildade. Inte heller når man de lågutbildade när det gäller kulturverksamheten.

Beträffande komvux sade jag att grundvux- och grundskolekompetensutbildningarna inte skall bli föremål för besparingar just av det skälet att vi anser det vara viktigt att människor skall kunna få minst nio års utbildning. Elisabeth Persson måste ha missuppfattat mig, eftersom hon tycks mena att de privata arbetsgivarna lägger ned 20 miljarder kronor på vuxenutbildningen. I denna summa ingår även den offentliga sektorns personalutbildning. Det kan väl ändå inte ha undgått Elisabeth Persson att även den offentliga sektorn sysslar med personalutbildning. Med tanke på Elisabeth Perssons resonemang om tillståndet i vårt land begriper jag inte varför inte vpk ställt upp på den utredning som vi i vårt parti har föreslagit att regeringen skall tillsätta.

Anf. 94 ELISABETH PERSSON (vpk) replik:

Fru talman! Genom att skära ned anslagen till vuxenutbildningen minskar man naturligtvis möjligheterna för människor att ta del av utbildningen. Det är självklart, och det tror jag att också Ulf Melin förstår, om han tänker efter närmare. Dessutom rimmar det mycket illa med vad Ulf Melin försökte säga i talarstolen. Han betonade ju behovet av vuxenutbildning och sade att de som har den kortaste utbildningen måste få del av denna. Jag kan inte dra någon annan slutsats än att om man skär ned verksamheten, blir det just de korttidsutbildades möjligheter som försämras. Ekvationen går tyvärr inte ihop på något annat sätt.

Jag har inte tagit siffrorna om personalutbildningen ur luften eller hittat på dem själv, utan det är SCB som har tagit fram dem. Den samlade personalutbildningen i Sverige kostar i runda tal 20 miljarder kronor. Visst rör det sig om mycket olika typer av personalutbildning, men det gäller vuxenutbildning. Egentligen är det inte vår sak. Vi är inte intresserade av att gå in och klanka. Det är naturligtvis riktigt. Men jag tog exemplet med den offentliga vuxenutbildningen, den som har den här utbildningsutjämnande karaktären, för att visa hur liten den är. Det som staten satsar på personalutbildning är faktiskt "småpotatis" jämfört med de resurser som den privata sektorn lägger ned.

Jag ville också visa vilka grupper i samhället som får del av pengarna. Det stämmer alltså att LO-medlemmen i genomsnitt får två dagars personalutbildning, medan SACO/SR-medlemmen får sex dagars personalutbildning. Därmed är det naturligtvis inte sagt att det inte är bra att LO-medlemmen får två dagars utbildning. Och jag missunnar verkligen inte SACO/SR-medlemmen hans sex dagar heller. Det här är bara siffror som visar var de stora resurserna finns. Även i det perspektivet är det anmärkningsvärt att moderaterna vill gå in och skära i den befintliga offentliga vuxenutbildningen. Jag tycker att de har svårt att få ekvationen att gå ihop.

Anf. 95 ULF MELIN (m) replik:

Fru talman! Vill vpk verkligen nå de korttidsutbildade, begriper jag fortfarande inte varför det i vpk-reservationerna föreslås satsningar på kultur- och studieförbundsverksamhet. På det sättet lyckas man inte att nå de ifrågavarande grupperna. Studieförbundens verksamhet är mer av hobbynatur, och så skall det kanske också vara. Studieförbunden har inte någon rätt att exempelvis meddela någon kompetensgivande undervisning.

När det gäller den samlade personalutbildningen noterar jag att Elisabeth Persson delvis gjorde en reträtt. Hon inser att det även gäller anställda inom den offentliga sektorn. Såvitt jag vet har även de fackliga organisationerna möjlighet att utöva inflytande på vilka grupper som skall få personalutbildning.

I vårt samhälle måste vi emellertid utnyttja resurserna på rätt sätt. Till skillnad från vpk anser moderata samlingspartiet att skatterna bör sänkas, så att skattetrycket blir mindre. Vi tror att människor själva är kapabla att fatta beslut om vad de vill syssla med. Det skall inte bara vi politiker avgöra. Vi vågar alltså föreslå besparingar när det gäller studieförbunden, men vi kräver också att det skall göras en översyn om de samlade resurserna när det gäller vuxenutbildning. Utskottsmajoriteten skriver också att det föreligger tveksamhet när det gäller gränsdragning och annat. Olika utgiftsanordnare går t.ex. in på varandras verksamhetsområden, och resurserna utnyttjas därför inte på rätt sätt. Jag är fortfarande mycket förvånad när jag har lyssnat på Elisabeth Persson. Varför har inte vpk ställt upp på en översyn? När vi inte de korttidsutbildade frågar, man sig varför ni inte ställer upp på en översyn, så att vi kan nå dessa. Ni gör ju som strutsen: Ni sticker huvudet i sanden i tron att allt ordnar sig på det sättet.

Anf. 96 ELISABETH PERSSON (vpk) replik:

Fru talman! Jag skulle egentligen vilja ta Ulf Melin i handen och föra honom ut i verkligheten. Då skulle jag kunna visa hur det ser ut. Jag har en bestämd känsla av att Ulf Melin inte har en aning om det. Tror moderaterna att de korttidsutbildade, om vi sänker skatterna med några procent, plötsligt skulle kunna ta till sig den vuxenutbildningsverksamhet som då eventuellt finns kvar, när staten inte har haft råd att betala tillräckliga anslag? Så enkelt är det inte.

Vad studieförbundens verksamhet beträffar förhåller det sig faktiskt så, att för de svagaste grupperna i samhället, de som inte har fått ta del av utbildning och som av någon anledning befinner sig utanför den reguljära verksamheten, är studieförbunden en omistlig möjlighet för att över huvud taget få del av utbildning. Studieförbundens hobbyverksamhet, som Ulf Melin så föraktfullt talade om, fungerar väldigt ofta som en introduktion till annan verksamhet. Man får genom att delta i en studiecirkel modet och kraften att lita på sig själv. Man tänker: Kanske t.o.m. jag kan klara av att satsa på någonting och gå vidare, vända mig till komvux eller söka till en folkhögskola, kort sagt få den grundutbildning som saknas.

Det finns väldigt mycket att säga om detta. Min repliktid är alldeles för kort för att beröra allt, men om Ulf Melin som sagt verkligen vill se hur det förhåller sig kan vi göra den där turen ut i verkligheten.

Förste vice talmannen anmälde att Ulf Melin anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Prot. 1989/90:100
4 april 1990

Anf. 97 EVA GOËS (mp):

Fru talman! Bildning är större än utbildning, så stod det i den folder som Folkbildningsförbundet utgav förra veckan. Jag instämmer till fullo i det påstående. *Folk-bildning* är att lära ut kunskaper och färdigheter, som att skriva, läsa och räkna. *Folk-bildning* vill ge människor upplevelser och kunskaper som förändrar tänkandet. Målet är att människor aktivt skall delta i samhällsförändringen; skapa, leva och lära.

*Anslag till vuxen-
utbildning*

Folkbildning är alltid fri och frivillig. Inga läroplaner dikterar innehållet, tvärtom. Deltagarna bestämmer själva var tonvikten skall ligga. Man utgår från sina livserfarenheter. Man studerar inte för att få betyg, utan drivkraften är nyfikenhet och viljan att förstå.

Men det finns hinder. 50 000 studiecirkeltimmar per år i tre år som minsta enhet för att kunna starta ett nytt studieförbund är ett sådant. Vi i miljöpartiet de gröna har därför yrkat att detta tal skall sänkas till 10 000 studietimmar per år.

Här vill jag instämma i det Elisabeth Persson sade, att detta även drabbar SISU. Tyvärr gäller våra reservationer samma moment. Vi får väl i första hand rösta på vår egen reservation och i andra hand på reservationen rörande SISU.

Om vi kunde sänka tröskeln skulle det innebära att nya folkrörelser, som t.ex. miljörelsen och även freds- och kvinnorörelserna, skulle kunna starta egna förbund. Det är en frihet som är nödvändig för att bryta de stora förbundens övertag.

Miljöpartiet ser som en annan viktig åtgärd för att komma till rätta med vuxenutbildningen och dess växtkraft att omedelbart avsätta medel för folkhögskolorna. I dag är det så gott som omöjligt att starta nya folkhögskolor, därför att man då inkräktar på tilldelningen till de redan etablerade folkhögskolorna. Vi vet att folkhögskolekommittén arbetar för fullt, men vi vill ge dem ett ord på vägen.

Folkhögskolorna som komplement till den vanliga skolundervisningen är oomtvistliga, inte minst nu när stora invandrargrupper behöver studera svenska och lära sig mer om det svenska samhället. Tillräckliga resurser måste ges för att kunna behålla och utveckla folkhögskolornas särart, där kurser och projekt som utgör alternativ till tillväxtekonomiskt tänkande är av stor betydelse. Vi föreslår således en höjning av anslaget till folkhögskolorna om 7 milj. kr., vilket motsvarar en undervisningsvolym som ökats med 8 800 bidragsveckor.

Befria skolan! Det är ett uttryck som miljöpartiet stöder. Det behövs flexibilitet i den svenska skolvärlden. Varför finns inte komvux i varje kommun? Varför sänks inte åldersgränsen för antagning till folkhögskolan till 16 år? I dag får man dispens från artonårsregeln. Men vi anser att 16 år skulle ligga som grund, och sedan skulle folkhögskolorna själva kunna avgöra från fall till fall vilken ålder som vore lämplig för de olika utbildningarna.

Tillbaka till komvux. Det är mångfald vi behöver inom vuxenutbildningen

och i skolans värld över huvud taget. I komvux kan eleverna skraddarsy sina utbildningar. Detta borde utvidgas till att gälla alla, även gymnasieelever.

Efterfrågan på att få studera vid komvux är större än tillgången. Bara i Umeå avvisar man 200–400 sökande varje år. Tyvärr lever komvux under svåra omständigheter. Man måste pussla med skollokaler och lärarresurser. Under de dryga 20 år som komvux funnits borde utvecklingen ha gått längre, speciellt som denna skolform är så eftertraktad och lämplig, inte bara för vuxna utan för alla. Inte minst lämplig är den för kvinnor i 50-årsåldern som skulle vilja förkovra sig.

För att minska kunskapsklyftan i samhället behövs vuxenutbildning. Det är ingen lyxkonsumtion. Det är en investering i framtiden.

Jag har tittat i samma bok som Elisabeth Persson, Pocket R. Där talar man om vad vuxenutbildningen står för:

1. Att överbrygga utbildningsklyftorna och verka för jämlikhet och social rättvisa.
2. Att öka vuxnas förmåga att förstå, kritiskt granska och medverka till det demokratiska samhällets utveckling.
3. Att utbilda vuxna för varierande arbetsuppgifter, medverka till arbetslivets förändring och bidra till full sysselsättning.
4. Att tillgodose vuxnas individuella önskemål att studera, utbilda sig och komplettera sin ungdomsutbildning.

Hur har det sett ut? Jo, inom vuxenutbildningen 1986 var det en och en halv miljon som studerade inom företag – det är precis som Elisabeth Persson säger: 20 miljarder av de 30 gick till personalutbildning på arbetsplatser. 18 500 personer genomgick grundvux, 150 000 komvux, 15 000 folkhögskolorna, 1,4 miljoner deltog i studiecirklar, och ungefär 100 000 genomgick AMU.

Vi behöver inte ifrågasätta om vuxenutbildningen är eftertraktad i Sverige. Visst är vi unika. Det skall vi vara stolta över. Vi är ett föredöme internationellt. Därför anser vi i miljöpartiet – och avser även att återkomma till detta med vuxenutbildning – att vi måste satsa på just en annan typ av utbildning, där man kan skraddarsy och komponera på ett annat sätt än i dag.

Fru talman! Miljöpartiet stödjer också en reservation om ökat bidrag till kulturverksamhet. Vi föreslår 5 milj. kr. utöver regeringens förslag. Vi anser att detta betyder mycket för utvecklingen av kulturlivet på regional och lokal nivå. Nya grupper kan bildas inom studieförbundens ram och kulturarbetare i hela landet får arbetstillfällen, allt i linje med Kultur i hela landet.

Jag vill avsluta med att yrka bifall till samtliga reservationer där miljöpartiet finns med.

(forts. 10 §)

8 § Ajournering för middagsuppehåll

Kammaren beslöt kl. 17.56 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

9 § Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00 under ledning av andre vice tal-
mannen.

Prot. 1989/90:100
4 april 1990

*Anslag till vuxen-
utbildning*

10 § Anslag till vuxenutbildning

(forts. utbildningsutskottets betänkande UbU17)

Anf. 98 JAN BJÖRKMAN (s):

Herr talman! Stödet för den allmänna vuxenutbildningen är starkt och ut-
brett i vårt land.

Vuxenutbildningens olika former – studiecirklar, folkhögskolekurser,
komvuxutbildningar m.m. – har en stor betydelse för utvecklingen av vårt
samhälle. Vuxenutbildningen skall överbrygga utbildningsklyftor, bidra till
det demokratiska samhällets utveckling, utbilda vuxna för arbetslivet, tillgo-
dose vuxnas individuella önskemål om studiemöjligheter och komplettera tid-
igare ungdomsutbildning.

Deltagande i vuxenutbildning bidrar till att den enskilde skaffar sig ökade
resurser att delta i samhällslivet.

Det är många faktorer i vårt samhälle som ställer nya krav på vuxenutbild-
ningen och dess omfattning. Några exempel är:

- Sveriges förändring från industrisamhälle till kunskapssamhälle och de nya
behov det skapar på arbetsmarknaden,
- internationaliseringen, som ställer krav på ökade språkkunskaper och
mångkulturell förståelse, samt
- de minskade ungdomskullarna under 90-talet, som kommer att medföra
ökade krav på utbildning av den i företagen befintliga personalen för att
tillföra ny kompetens m.m.

I budgetpropositionen påpekas också att såväl produktiviteten som rättvi-
san talar för en bred satsning på vuxenutbildningen under 1990-talet. Det är
angeläget och bra att detta slås fast.

Vuxenutbildningen är för närvarande föremål för en omfattande utred-
ning och förändring. Här kan nämnas folkhögskolekommitténs och särvux-
kommitténs arbete, den nyligen genomförda utvärderingen av statens skolor
för vuxna och propositionen om utbildningen i svenska för invandrare. Även
formerna för statsbidrag till studieförbunden diskuteras.

I samband med denna genomgång är det också riktigt och nödvändigt att
se över studiefinansieringen. En särskild utredare är tillkallad för att utreda
vuxnas möjligheter att finansiera studier på grundskole- och gymnasienivå.
Utredaren skall bl.a. belysa

- de samlade resurserna för studiestöd till vuxna och användningen av dessa
resurser,
- regelsystemen för särskilt vuxenstudiestöd, korttidsstudiestöd och uppsök-
ande verksamhet,
- samordningen mellan studiemedel, vuxenstudiestöd, utbildningsbidrag
och sjukförmåner samt

– behovet av och nivån för särskilda timersättningar vid vissa vuxenutbildningar m.m.

Regeringen har också den 21 juni 1989 utfärdat myndighetsspecifika direktiv för en fördjupad anslagsframställning för budgetåren 1991/92–1993/94 från skolöverstyrelsen. Framställningen skall avse all den verksamhet inom vuxenutbildningen som SÖ är ansvarig för.

Herr talman! Till utbildningsutskottets betänkande nr 17, Anslag till vuxenutbildning, har fogats hela 36 reservationer. Om detta kan tolkas som ett stort intresse för vuxenutbildningen i sig, är detta glädjande. Moderata samlingspartiet märker dock ut sig genom att ensamt stå bakom inte mindre än tio av dessa reservationer. Utmärkande är att moderaterna vill anvisa mindre medel till vuxenutbildningen än övriga partier.

I två moderata motioner, Ub254 och Ub314, ställs krav på en utredning om vuxenutbildningens struktur och organisation. Man vill bl.a. utreda gränsdragningen, rollfördelningen och möjligheten till samordning mellan olika anordnare, som Ulf Melin tidigare redovisade här. Men regeringen har ju redan aviserat att man har för avsikt att se över vuxenutbildningens struktur. I budgetpropositionen konstaterar statsrådet att den kommunala vuxenutbildningen befinner sig i gränslandet till gymnasieskolan, folkhögskolan, arbetsmarknadsutbildningen och högskolans fristående kurser och påpekar att det är angeläget att tydligare än i dag ge de olika samhälleliga anordnarna bestämda uppdrag och tydligare profiler. Utskottet konstaterar därmed att yrkandena i allt väsentligt är tillgodosedda, varför motionerna avstyrks.

I reservation nr 2 från centern krävs ett principbeslut om allas rätt till en utbildningsnivå motsvarande två års gymnasiestudier.

Från utskottsmajoritetens sida vill vi hänvisa till det program för vuxenutbildningen på kort och lång sikt som regeringen kommer att presentera 1991. Utskottet förutsätter att principiella ställningstaganden kring vuxenutbildningen då kommer att redovisas. Samtidigt skulle det vara intressant att höra centerns Marianne Andersson utveckla synpunkter kring vad denna rätt innebär. Utbud för att läsa in tvåårig gymnasieutbildning finns ju redan i dag.

När det gäller kommunal utbildning för vuxna föreslås av moderaterna en minskning av anslaget med 75 miljoner. Att detta drabbar de svagaste grupperna i samhället verkar inte oroa moderaterna. Även folkpartiet vill ha en reduktion av anslaget genom en minskning av riksramarna för gymnasieskolkurser med 30 000 undervisningstimmar. Båda förslagen avvisas av utskottsmajoriteten.

Folkpartiet föreslår en ökning av anslaget till sär vuxutbildningen med 30 milj. kr. Utskottet erinrar om att sär vuxkommittén nyligen överlämnat sitt betänkande "Vidgad vuxenutbildning för utvecklingsstörda", där bl.a. frågan om undervisning på träningskolenivå behandlas. Det finns därför inte skäl att ta ställning till dessa frågor innan kommitténs förslag har beretts.

Moderaterna tar i motion Ub254 upp uppdragsutbildningen inom den kommunala vuxenutbildningen och pekar på att uppdragsutbildningen skall vara självfinansierad och att den inte får inkräkta på ordinarie undervisning.

Utskottet hänvisar till gällande förordning som reglerar uppdragsutbild-

ning i anslutning till kommunal vuxenutbildning. Enligt denna får staten inte ha några bidrags- eller pensionskostnader för den utbildning som helt bedrivs som uppdragsutbildning. Detta innebär att utbildningen redan nu skall vara självfinansierad. I förordningen finns också reglerat att uppdragsutbildningen inte får försämra förutsättningarna för den reguljära utbildningen.

Herr talman! Sverige har kallats en studiecirkeldemokrati. Detta markerar den betydelse som studiecirkeln spelar för demokratins förankring i vårt land. Vi socialdemokrater vill värna om studiecirkeln som arbetssätt.

Under anslaget till studieförbunden föreslår moderaterna kraftiga minskningar. Inte mindre än 15 % vill man ta bort. Det är inte svårt att tänka sig vilken effekt detta skulle få för studiecirkeldeltagandet, framför allt för de sämst ställda grupperna.

Moderaterna vill dessutom avskaffa huvuddelen av tilläggsbidragen. Motivet är att bidragen styr studieförbundens verksamhet. Utskottet påpekar att bidragen tillkommit just i denna avsikt, att underlätta för kortutbildade att delta i sådana studier som är särskilt viktiga, nämligen svenska, matematik och samhällskunskap.

Av betänkandets 36 reservationer finns endast en borgerlig trepartireservation. Precis som föregående år gäller den bidrag till studieförbundens verksamhet för handikappade. Enligt förordningen är medlen avsedda att täcka en rad ändamål, bl. a. utbildning av funktionärer i studieförbunden och deras medlemsorganisationer för att öka kunskapen om olika handikapp. För att göra detta möjligt för studieförbund med ett stort antal medlemsorganisationer är det nödvändigt att en viss del av denna anslagspost fördelas på så sätt som sker i dag, dvs. i proportion till antalet medlemsorganisationer. Utskottet avvisar därför förslaget i reservation 23, att fördela anslaget i proportion till redovisad verksamhet.

När det gäller kulturverksamheten yrkar centern och miljöpartiet på en ökning av anslaget med 5 miljoner, medan vpk vill ha en ökning med 22,5 miljoner.

Kulturutskottet har i sitt yttrande till utbildningsutskottet pekat på den förstärkning som gjordes med 17,5 miljoner vid föregående riksmöte och tillstyrker därför regeringens förslag som innebär en ökning med 5 miljoner. Utskottet ansluter sig till kulturutskottets bedömning.

När det gäller bidrag till driften av folkhögskolor föreligger förslag om utökning av antalet bidragsveckor, som vi har hört av flera olika talare tidigare. Med hänvisning till folkhögskolekommitténs arbete föreslår utskottet i likhet med föredragande statsrådet att undervisningsvolymen skall vara oförändrad i avvaktan på kommitténs förslag till fördelning.

Vpk föreslår i en motion att verksamheten vid Vuxenutbildarcentrum i Linköping bör stödjas av staten och att ett särskilt anslag skall utgå. Utskottet delar statsrådets bedömning att stora delar av Vuxenutbildarcentrums verksamhet kan inordnas i den forskning kring vuxenutbildning och folkbildning som pågår vid universitetet i Linköping. Dessutom kan sägas att man är överens mellan Vuxenutbildarcentrum och universitetet i Linköping om att verksamheten skall inlemmas i universitetet som ett nationellt centrum. Inom universitetet har bildats en arbetsgrupp som skall bereda frågan om

övertagandet. Överläggningar pågår också om den framtida finansieringen av verksamheten.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 99 ULF MELIN (m):

Herr talman! Det viktigaste i de moderata reservationerna är kanske trots allt att vi har krävt att en utredning skall se över rollfördelningen mellan olika utbildningsanordnare. Dess värre har socialdemokraterna och även andra partier sagt nej här. Samtidigt konstaterar Jan Björkman att det finns ett antal kommittéer som ser över vissa delmoment beträffande den här verksamheten. Men man glömmer bort att se till helheten. Man sysslar alltså i stället med ett antal små detaljer, och det är beklagligt.

I detta betänkande slås ändå fast att man tydligare än som i dag är fallet skall ge samhällseliga utbildningsanordnare bestämda uppdrag. Dessa skall få en egen profil. Men man nöjer sig med att låta departementet göra en analys. Hur djupt tränger man då in i dessa frågor när man gör analysen? En analys som gjordes av den svenska lärarkåren var ju mycket måttlig. Risker är att den analys som nu kommer att göras blir av samma klass.

Sedan säger Jan Björkman att de sämst ställda kommer att slås ut med moderaternas politik i fråga om studieförbunden. Men detta kommer förvisso inte att ske. Om moderaternas budgetförslag antogs, skulle studieförbunden själva få bestämma inriktningen för den verksamhet som de bedriver.

Jag måste vara litet elak och fråga Jan Björkman: Skulle de svaga i samhället slås ut om anslagen utökades exempelvis när det gäller kurser ingående i jägarexamen eller kurser rörande fåglar i naturen eller folkdans?

Samtidigt vill jag när det gäller den kulturella bildningen understryka att studieförbundens cirklar i historiska traditioner i vårt samhälle är utomordentligt viktiga. Studieförbunden måste, tycker jag, kunna göra egna prioriteringar. Men det handlar alltså inte om att slå ut några människor över huvud taget.

Jan Björkman kommenterar inte alls den reservation som både moderaterna och folkpartiet står bakom och som gäller den centrala kursverksamheten. Det kan jag nog förstå. Den måste vara som ett svart skynke för socialdemokraterna. Vi kan väl dra oss till minnes vad som hände för två månader sedan. Då hade vi regeringen Ingvar Carlsson I. Sedan blev det Ingvar Carlsson II. Man presenterade ju ett krispaket. I den vevan förekom det i svensk TV reportage från olika platser i landet. Fackliga funktionärer samlades för att ha just facklig kursverksamhet. Men det blev inte så mycket av facklig kursverksamhet vid de tillfällena. I stället diskuterade man, naturligtvis, socialdemokratins framtid.

Jag måste fråga: Anser Jan Björkman att diskussioner om socialdemokratiens framtid skall finansieras via kommunala skattmedel?

Inte heller när det gäller den verksamhet som komvux bedriver är det så, att vi skulle slå ut de sämst ställda. Som jag sade tidigare i en replik till Elisabeth Persson menar vi att verksamheten beträffande dels grundvux, dels grundutbildningen, etapp 1, skall finnas kvar. Men jag vill också upplysa riksdagen om att vi även har sagt att det måste gå att göra en större omfördel-

ning beträffande timramarna. Vi kan ju konstatera att det i dag finns ett resursslöseri på detta område. Dess värre vill socialdemokraterna inte göra någonting åt den saken.

Prot. 1989/90:100
4 april 1990

*Anslag till vuxen-
utbildning*

Anf. 100 MARIANNE ANDERSSON i Vårgårda (c):

Herr talman! Jag vill göra några kommentarer med anledning av det som Jan Björkman här sade. Han ställer en fråga till mig om vår målsättning beträffande vuxenutbildningen och nämner detta med en nivå motsvarande två års gymnasieutbildning. Jan Björkman säger att det finns ett utbud. Men han undrar vad vi menar. Ja, det är klart att det finns ett utbud. Resurserna är dock inte tillräckligt stora för att det behov som finns skulle kunna täckas. Någon klar målsättning har heller inte uttalats när det gäller resonemanget om att det skulle vara en rättighet för alla att nå den här nivån. Men om förslaget inte innebär någon skillnad i jämförelse med vad som gäller i dag, kan jag inte förstå varför ni inte kunde gå med på det. Det hänvisas bara till utredningen.

Jan Björkman angrep, med rätta, moderaterna i fråga om nedskärningarna av stödet till studiecirklar. Men socialdemokraterna har faktiskt också medverkat till en urholkning av bidragen till studieförbunden under en följd av år – så är det bara.

I fråga om högschablonbidraget föreslår vi – i detta avseende kan en urholkning fortfarande konstateras – en höjning. Vi går ett steg längre än ni. Det gäller också kulturverksamheten. Den kulturverksamhet som bedrivs inom studieförbunden är ju av den arten att man når flertalet av dem som annars kan vara svåra att nå. Dessutom är den här formen av kulturverksamhet billig. Den bidrar också till arbetstillfällena bland kulturarbetare över hela landet. Jag tycker därför att den här verksamheten är väldigt viktig. Men stödet till denna verksamhet har alltså urholkats under en följd av år. Detta har dock inte kommenterats särskilt mycket.

Beträffande fördelningen av handikappersättning till studieförbunden visar Jan Björkman att han inte förstått ett dyft av de argument som vi fört fram. Han säger bara att man måste rätta sig efter antalet organisationer. Men då måste jag säga att Jan Björkman inte alls har förstått vad den här verksamheten går ut på. Det handlar faktiskt inte bara om antalet organisationer, utan det handlar också om de målgrupper som varje studieförbund arbetar med och om verksamhetens omfattning – det är här som skillnaden ligger. Det är beklagligt att det skall vara så svårt att förstå detta. Det här är faktiskt en väldigt viktig rättvisefråga. Jan Björkman behöver nog ytterligare fundera över detta. Då kanske han inser vad som är fel.

Så några ord om folkhögskolorna och bidragen i det avseendet. Jan Björkman hänvisar till folkhögskolekommittén och säger att vi inte skall föregripa resultatet av dess arbete. Men det är faktiskt vad regeringen har gjort under flera år. Jag tänker då på det nya systemet för folkhögskolorna. Det är ju veckor som har tagits bort. Vad man alltså gör är att man försämrar för de gamla folkhögskolorna. Jag tycker att verksamheten kunde få vara oförändrad åtminstone under den tid som utredningen pågår. Det skall alltså inte vara några förändringar i någondera riktningen. Men i stället försämrar

man, som sagt, situationen för de gamla folkhögskolorna – och detta samtidigt som en utredning är på gång. Det kan väl ändå inte vara meningen!

Anf. 101 CARL-JOHAN WILSON (fp):

Värderade talman! Jag skall bara bemöta Jan Björkman på en punkt, och det gäller statens anslag till studieförbundens handikappverksamhet. Jag säger som jag sade i mitt förra inlägg, att det är ett relativt litet anslag i förhållande till de totala anslagen till studieförbundens verksamhet. Det rör sig om 22,5 milj. kr. Jag använder detta bara som ett exempel på en som jag tycker orättfärdig fördelningsmetod.

Nu försöker Jan Björkman försvara att ABF – det socialdemokraterna närstående studieförbundet – får mer än hälften av de pengar som går till denna verksamhet, trots att ABF inte kommer upp till mer än litet över 20 % av verksamheten, med att man vill utbilda sina och handikapporganisationernas funktionärer. Ja, om det största studieförbundet inte lyckas få en större andel av verksamheten, trots att man har nästan alla handikapporganisationer som medlemsorganisationer, finns det i och för sig behov av extra insatser – det kan jag förstå. Men för detta har studieförbunden och handikapporganisationerna särskilda pengar, nämligen över 71 miljoner om året.

Jag förstår att det är svårt att hitta några vettiga argument, men jag tycker att det är ganska beklämmande att socialdemokraterna kan göra en fördelning som så klart gynnar de egna grupperna, och att de år efter år fortsätter med detta, trots att ABF med dessa stora insatser inte lyckas öka sin andel av handikappverksamheten.

Anf. 102 EVA GOËS (mp):

Herr talman! Jag vill ta upp studiecirkeldemokratien – det är ett mycket vackert ord. Det skulle i miljöpartiets vision innebära att studiecirkelverksamheten vidgas i stället för att minskas. Grunden skulle vara 10 000 studiecirkeltimmar i stället för 50 000 timmar under en treårsperiod. Om alla förslag kopplas ihop kanske det vore en lösning att låta de handikappade få starta ett studieförbund. Det är inte bara miljörörelsen som skulle må gott av det.

Jag kan icke förstå varför folkhögskolorna inte kan få de 7 milj. kr. i anslag som de har skrikit efter i flera år. Riksdagen behöver inte vänta för att ta ställning. Vi har i utskottet förordat en satsning på dem som har skriv- och lässvårigheter, och det har många av dem som går just på folkhögskola, liksom många invandrare. Där bedrivs också mycken annan verksamhet, och därför är det viktigt att de får sitt medelsbehov täckt. Annars kanske man inte kan starta nya folkhögskolor – vilket man ändå gör i dag, men genom att inkräkta på andra. Jag vill ha ett definitivt svar på frågan varför riksdagen inte kan fatta det beslutet.

Ulf Melin talade om att kulturcirklar inte skulle gynna dem som var längst ner på skalan. Jag skulle vilja säga att det är precis tvärtom. Den som kan litet om musik vet att rytmik och rörelse förbättrar inlärningsituationen för barn. Det finns personer som har åkt över till u-länder och jobbat just med detta för att bygga upp självförtroende och skapa en bättre inlärningssitua-

tion. Jag känner bl.a. en musikhandledare som har jobbat med det i Bolivia. Många musikhandledare, som dessutom utbildas på folkhögskola, jobbar med utvecklingsstörda, och det betyder oerhört mycket för dem att få kontakt med musik. Det är att hjälpa dem som är mest drabbade och mest utsatta i vårt land.

Anf. 103 JAN BJÖRKMAN (s):

Herr talman! Det var intressant att lyssna till Ulf Melins inledning om vilken roll som vuxenutbildningen skall spela. Han sade att vuxenutbildningen skall spela en framträdande roll, att det är viktigt med breda baskunskaper och att ge en rörlighet på arbetsmarknaden. De tongångarna finns också i de moderaterna motionerna om vuxenutbildningen, där komvux roll och studieförbundens roll betonas.

På vilket sätt tar sig då detta uttryck i moderata samlingspartiets anslagsfördelning? Jo, moderaterna vill minska anslaget till den kommunala vuxenutbildningen med 75 miljoner och till studieförbundens verksamhet med 175 miljoner. Sanningen är väl den att detta är ett lågprioriterat område för moderata samlingspartiet. Det tillhör inte de områden och de grupper som man vill satsa pengar på.

Om Ulf Melin hävdar motsatsen, skulle jag gärna vilja att han exemplifierar och talar om på vilket sätt det framgår att moderaterna i praktisk handling betonar vilken roll vuxenutbildningen har rätt att spela, som övriga debattörer också har understrukt.

Carl-Johan Wilson tog upp ett par saker som jag skall kommentera något. Det gäller först bidraget till studieförbundens handikappverksamhet. De 22 miljoner som Carl-Johan Wilson hänvisade till skall inte bara användas för att utbilda funktionärer i studieförbunden och i deras medlemsorganisationer, utan de skall också användas för pedagogisk verksamhet bland handikappade och för att ta fram nytt studiematerial. De här tre sakerna tar, såvitt jag har kunnat förstå, ungefär hälften av detta bidrag. Dessutom skall det kunna användas till assisterande cirkelledare och till tolkar. Det var det jag ville visa i mitt inledningsanförande, dvs. att bidraget inte bara var avsett för utbildningen av funktionärer i organisationerna.

Carl-Johan Wilson var också inne på timramarna för kommunal vuxenutbildning, som även Ulf Melin berörde. Nästa år kommer ett förslag om långsiktighet i vuxenutbildningen, och jag kan till det säga att det är regeringen som fastställer riksramarna för kommunal vuxenutbildning inom gymnasieskolans område, för de allmänna och de yrkesinriktade kurserna. Något beslut av riksdagen är inte påkallat i dag.

Dessutom behandlar skolprojektet inom departementet dessa frågor, i syfte att åstadkomma en större schablonisering av bidraget till kommunal vuxenutbildning, som skulle ge kommunerna – vilket Carl-Johan Wilson var ute efter – ett större självbestämmande över pengarna. Till det kan också sägas att det inte har gjorts någon beräkning av hur en sammanslagning av dessa bägge ramar skulle påverka bidragsbeloppen.

Jag ställde inte frågan till Marianne Andersson om rätten till två års gymnasieutbildning för vuxenstuderande därför att jag var kritisk, utan snarare därför att jag var nyfiken på hur centern hade tänkt sig detta. Marianne An-

deresson svarade med att säga att det inte finns resurser för att klara det. Det var en av anledningarna till att jag ställde frågan. Det är inte parat med några förslag till resursförstärkningar i det principbeslut som centern vill att riksdagen skall fatta.

Om det bara är en allmän målinriktning, vill jag fråga varför Marianne Andersson och centern inte går ytterligare ett steg. Eftersom de flesta unga som i dag går igenom gymnasieutbildning får en treårig utbildning vore det naturligt att fundera på tre års gymnasieutbildning i stället.

Jag håller med Marianne Andersson om att den kulturverksamhet som studieförbunden genomför är oerhört viktig och att den i större utsträckning vänder sig till dem som inte tar del i annan aktivitet på samma sätt. Jag delar inte Ulf Melins uppfattning att den verksamheten inte når de lågutbildade.

Däremot är jag inte lika säker på att Marianne Andersson har rätt när hon säger att stödet till kulturverksamheten har urholkats. Jag tror att den verksamheten har utvecklats positivt de senaste åren.

Eva Goës tog upp folkhögskolorna, och jag vill då bara en än gång hänvisa till folkhögskolekommitténs arbete och till att det kommer ett förslag.

Anf. 104 ULF MELIN (m):

Herr talman! Först vill jag när det gäller kulturanslaget säga till både Jan Björkman och Eva Goës att moderaterna och socialdemokraterna på det området ligger på samma anslagsnivå. Men de utredningar som gjorts på senaste tiden visar att man faktiskt inte når de grupper som riksdagen en gång i tiden har sagt att man skall nå – det är, som jag sade i mitt tidigare anförande, ett faktum.

Socialdemokraterna är egentligen fångade i sin egen fälla. Alltid när nå-
gon vågar säga att man skall göra vissa besparingar på ett område anser socialdemokraterna att det innebär att man kommer att slå ut både den ene och den andre. För socialdemokraterna är det uppenbarligen så att man för att kunna göra förbättringar alltid måste anslå mer medel. Man kan aldrig fundera över om t.ex. de pengar som i dag satsas på vuxenutbildning satsas rätt eller utnyttjas på rätt sätt. Från vårt parti anser vi inte att de utnyttjas på rätt sätt. Därför har vi krävt en utredning där man undersöker det framtida behovet av vuxenutbildning och hur dessa resurser i fortsättningen skall utnyttjas. Det säger dess värre bl.a. socialdemokraterna nej till.

Det är inte så att vuxenutbildning är lågprioriterad från vårt partis sida. Däremot vågar vi sätta vissa frågetecken för hur de pengarna i dag satsas. Det stämmer att vi har föreslagit en besparing på 75 milj. kr. när det gäller komvux. Men samtidigt säger vi att man måste kunna göra en större omfördelning av ramarna. Det är min uppfattning att de pengar som vi i dag satsar på en del av de områdena inte utnyttjas på rätt sätt.

Anf. 105 CARL-JOHAN WILSON (fp):

Värderade talman! Först till den kommunala vuxenutbildningens ramar. Det gäller alltså de s.k. ramarna för teoretiska resp. yrkesinriktade kurser på gymnasienivå. Regeringen anser att länskolnämnden är bäst på att fördela de pengarna, och där har regeringen fått stöd av en majoritet av utskottets ledamöter, medan folkpartiet tycker att kommunerna är bäst på att göra

den fördelningen. Jag tycker att det är en ganska enkel princip, att den som är närmast verksamheten bör ha lättast att se vilken verksamhetsfördelning man behöver ha i den egna kommunen.

Så några ord om pengarna till studieförbundens handikappverksamhet. Nästan alla i studieförbundsvärlden utom socialdemokraterna och ABF tycker att fördelningsprincipen är märklig. Jag upprepar för tredje gången i dag att jag tar upp den bara som en symbol för socialdemokratisk fördelningspolitik. Jag vet att ni också tycker att detta är litet obehagligt, men ni bör ha förståelse för att man tar upp sådana exempel på en fördelning som vi tycker är orättfärdig.

Nu nämnde Jan Björkman att man behöver pengar för att utveckla studiematerial. Det är ju inte meningen att man skall ta de här pengarna till det! Studiematerialet skall man ju sälja till studieförbundsavdelningarna. Det finns särskilda statsbidrag för studiematerialet. Jag kan inte se någon anledning till att man skall använda de här pengarna till det. I så fall tycker jag ni använder dem fel.

Jag föreslår att socialdemokraterna ordnar så att ABF utvärderar den här verksamheten. ABF måste använda pengarna fel om man, trots alla ansträngningar som Jan Björkman säger att man gör, inte får till stånd mer verksamhet bland de handikappade. När man har nästan alla handikapporganisationer som medlemsorganisationer och ändå inte lyckas nå upp till mer än 20 % av den handikappverksamhet som studieförbunden har måste man väl ändå använda pengarna fel, om man har mer resurser än alla de andra? Gör en utvärdering!

Anf. 106 MARIANNE ANDERSSON i Vårgårda (c):

Herr talman! Jag skall haka på där Carl-Johan Wilson slutade. Jan Björkman sade att de pengarna skall användas till assisterande cirkelledare och till tolkar – det skulle då vara skäl för att man skulle få mindre pengar när man har större verksamhet. Det kan inte jag begripa. Jag tycker att det argumentet talar för motsatsen. Skall man ha assisterande cirkelledare och tolkar måste ju behoven såvitt jag kan begripa vara större hos den som har större verksamhet. Det argumentet håller alltså inte alls.

Jan Björkman sade att anslaget till kulturverksamheten inte har urholkats. När det infördes var avsikten faktiskt att det skulle täcka 75 % av kostnaderna, och det var ganska länge sedan det gjorde det. Det har alltså sjunkit ganska betydligt.

Sedan till vår målsättning om två års gymnasieutbildning. Vi menar att riksdagen klart skall uttala att det skall vara en målsättning att utbildningen läggs på den nivån. Det uttalandet skall man lägga med till det beredningsarbete som nu görs i regeringen när det gäller vuxenutbildningen. Vi tycker att det är viktigt att den viljeinriktningen när det gäller nivån finns med.

Två år tyckte vi var en lämplig nivå. Naturligtvis skulle man kunnat tänka sig en längre period. Men i den nya gymnasieskolan är en stor del av tredje utbildningsåret praktik, och man kan ju ändå förutsätta att vuxna studerande har en hel del yrkeslivspraktik. Därför tyckte vi att två år var en rimlig nivå att lägga sig på.

När en stor del av svenska folket har gymnasieutbildning är det faktiskt en

demokratisk rättighet att inte någon som så önskar skall hindras från att skaffa sig den typen av utbildning. Sedan kommer man då in på finansieringen, men den utreds ju i annat sammanhang. Det är en stor fråga, så den skall jag inte ta upp här.

Anf. 107 EVA GOËS (mp):

Herr talman! Jag vill än en gång komma tillbaka till frågan om studiecirkeldemokrati. Allt det här käbblet och bråket mellan ABF och andra studieförbund skulle kunna upphöra om vi såg till att andra fick chansen att starta studieförbund. Här handlar det om folkrörelser som just nu slåss internt. Det har faktiskt kommit fram andra rörelser sedan de folkrörelserna bildades.

Skulle vi sänka kravet från 50 000 till 10 000 studiecirkeltimmar skulle det finnas möjlighet för andra att etablera sig, och det är viktigt. Då skulle vi inte behöva ha de här reservationerna, utan man skulle ta ett nytt grepp när det gäller hela studieförbundet. Det är faktiskt dags att andra än de gamla etablerade kolosserna får komma in på scenen.

Jag återkommer därför än en gång till frågan: Hur går det med studiecirkeldemokratin, och varför kan man inte säga att 10 000 studiecirkeltimmar vore ett lämpligt mått?

Anf. 108 JAN BJÖRKMAN (s):

Herr talman! Först en kommentar till Ulf Melin. Ulf Melin har några gånger sagt att studieförbunden inte når de lågutbildade. Jag vill hävda att studieförbunden i större utsträckning än andra anordnare når de lågutbildade och de målgrupper som man är till för att nå ut till. En övervägande majoritet av deltagarna i studiecirkelverksamheten är lågutbildade, kortutbildade.

Sedan försökte Ulf Melin genom att ge exempel på olika typer av studiecirklar förringa människors deltagande i dessa cirklar. Oavsett karaktären på studiecirkelarna kan man, tror jag, säga att de har ett värde därigenom att de ofta är en inkörspport till andra och fördjupade studier. Jag tror att de cirklar som Ulf Melin nämnde lika väl som andra cirklar tjänar ett viktigt syfte. Det är dessutom viktigt att det fria och frivilliga folkbildningsarbetet får vara just fritt och frivilligt och att man har möjlighet att välja olika typer av ämnen att läsa.

Marianne Andersson, tillsammans med en del andra, tog upp frågan om bidraget till handikapporganisationerna och menade att jag genom mina exempel hade förstärkt behovet av förändring. Vad jag ville visa på var de regler som finns i förordningen när det gäller fördelningen av bidrag till handikappverksamheten. Det är SÖ som har till uppgift att fördela pengarna, efter samråd med studieförbunden. Carl-Johan Wilson nämnde att ABF kanske kunde utvärdera den här verksamheten, men det bör väl i så fall SÖ göra, som har ansvaret för hur fördelningen sker efter samrådet.

De olika fördelningsprinciperna ger utslag i den praktiska verksamheten, och jag förutsätter att det gäller även de områden som Marianne Andersson pekade på.

När det gäller Eva Goës fråga om gränserna för erhållande av statsbidrag

är det min uppfattning – och utskottets uppfattning – att den frågan tas upp i samband med att man presenterar den långsiktiga planen för vuxenutbildningen framöver. Då får den frågan vägas tillsammans med en rad andra. Så vi har chansen att återkomma och diskutera var taket skall ligga, när den fördjupade anslagsframställningen och presentationen på sikt av vuxenutbildningsverksamheten föreligger.

Anf. 109 MARIANNE ANDERSSON i Vårgårda (c):

Herr talman! SÖ fördelar handikappbidragen efter samråd med studieförbunden, säger Jan Björkman. Jo, det är riktigt. Jag vet inte hur samråden går till, men jag är helt säker på att man inte är överens. Man är synnerligen oense efter samråden, så att de är någonting som inte fungerar tror jag att vi kan konstatera efter den här debatten.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 5 april.)

11 § Anslag till turism och rekreation

Föredrogs

kulturutskottets betänkande

1989/90:KrU16 Anslag till turism och rekreation (prop. 1989/90:100 delvis).

Anf. 110 LARS AHLSTRÖM (m):

Herr talman! Turistbussar i långa rader står parkerade i anslutning till Buckingham Palace i hjärtat av London. Allt fler och fler människor samlas. Luften surrar av all världens språk. Halsar sträcks, kameror görs klara. Alla väntar på det ögonblick då vaktavlösningen skall ta sin början, detta spektakulära skådespel av färg, musik och precision. En gammal fin brittisk tradition – en tradition bland många andra – som bidrar till att göra London till en av världens största turiststäder.

Här i Stockholm kan den beridna högvakten leva vidare endast tack vare privat initiativ och privat stöd. Det är ett exempel på att vi tappar känslan för vad traditionen betyder både för oss själva och för de människor som vill besöka vårt land för att uppleva vår månghundraåriga, rika kultur.

Perspektivet bakåt bör uppfattats som en tillgång, en uppfordran till nya skapande initiativ. Vi skall värna om våra gamla, fina traditioner men inte låta oss tyngas av dem, utan, såsom våra fäder kunnat, tillämpa och värda dem med skälig hänsyn till nuets krav.

Redan i dag är turistnäringen för många länder av stor ekonomisk betydelse. Omsättningen i hela världen beräknas till ungefär 2 000 miljarder dollar per år. Turismen svarar för 10 % av världens samlade bruttonationalprodukt, och mer än 100 miljoner människor arbetar inom turism. I Sverige finns ca 200 000 anställda inom turistnäringen. Det är en överloppsgärning betona att det är i vissa glesbygder i inland och utefter kuster som inkomsterna från turismen är särskilt viktiga.

Sverige anses, med all rätt, vara ett dyrt land att leva i, och detta påverkar

självfallet turismen och alla som arbetar där. De senaste årens ogynnsamma prisutveckling har nu lett till en minskad turism. Detta är allvarligt och ytterligare ett bevis på den olyckliga ekonomiska politik som förts.

Ovanpå detta kommer så skatteomläggningen, eller vad som blir kvar av den. Enligt idrottsrörelsen är den ett dråpslag, en katastrof. I marsnumret av Svensk turism skriver man: "Det största dråpslaget mot turistnäringen är givetvis den snabbhet med vilken reformen genomförts. Kontrakt inför sommaren är redan skrivna och nu riskerar man inte bara kostnadsfördyringar, utan uppsagda kontrakt eller rena förlustaffärer."

Som en konsekvens härav kommer vårt utlandsresande att öka markant, och de utländska turisterna blir färre, vilket kommer att öka vårt negativa turistnetto, som redan nu uppgår till ca 15 miljarder per år.

Herr talman! Det är särskilt momshöjningen som slår så obarmhärtigt hårt mot besöksnäringen. Den kostnadsökning som därvid uppkommit kan ge rakt motsatt effekt än den avsedda. På grund av de prisökningar som följer av den höjda "turistmomsen" kan nämligen bytesbalansen i sig beräknas bli försämrad med minst lika stort belopp som de ökade skatteintäkterna. Sannolikt blir försämringen större. De reduceringsregler som gällt t.o.m. 1989 bör därför återinföras.

Mot bakgrund av denna för turismen allvarliga situation är det väsentligt att de resurser som finns används på rätt sätt. Vi moderater välkomnar därför riksrevisionsverkets rapport. Där betonas att Turistrådet har alldeles för stort verksamhetsområde. Dess enda huvuduppgift bör vara att främja en ökad turism i Sverige. En översyn av Turistrådets arbetsformer och organisation är nödvändig och brådskande.

Bästa sättet att främja turism är att göra den billig. Sänkt skatt ger större frihet och ökad välfärd. Därmed förbättras bl.a. människornas möjligheter till en ökad turism, till gagn och glädje för dem själva och när det gäller utlandsturisterna också till gagn för Sverige.

Med detta yrkar jag, herr talman, bifall till de moderata reservationerna 3 och 4.

Anf. 111 JAN HYTTRING (c):

Herr talman! När vi nu går att behandla kulturutskottets betänkande 16 angående turism och rekreation kan detta utskottsbetänkande kanske tyckas väl tunt eftersom vi behandlar ett så stort område, en så viktig näring som turistnäringen. Jag vill gärna inledningsvis säga att detta utskottsbetänkande inte tar upp hela detta område, betänkandet ger inte hela sanningen. Det finns åtskilliga motioner med förslag på turismens område som behandlas av andra utskott. Det som framför allt tas upp i årets motioner är den ekonomiska utvecklingen för turismen med anledning av det skatteförslag som har lagts fram och som nu är under behandling. Vi har inte sett hur detta förslag kommer att utformas när det senare föreläggs riksdagen för beslut.

Herr talman! Inledningsvis skulle jag vilja uppehålla mig något vid det valutaunderskott som faktiskt har växt mycket snabbt. Det är bara att konstatera att det som var ungefär 9 miljarder 1986 kommer att bli ungefär 18 miljarder under innevarande år. Det är alltså fråga om en fördubbling av det negativa valutanettet under dessa fyra år.

Det negativa nettot var faktiskt en av utgångspunkterna när regeringen lade fram en speciell proposition angående turistnäringen. Man påpekade i denna att det var angeläget att vidta åtgärder för att öka andelen utländska turister samtidigt som man skulle försöka att genom aktiva åtgärder i vårt eget land minska valutautflödet från Sverige genom att få svenskarna att tillbringa mindre tid utomlands på semester. Detta var utgångspunkterna.

Vi kan sedan konstatera hur utvecklingen har blivit. Det negativa nettot blir dubbelt så stort 1990 som det var 1986.

Man kan då fråga sig vilka åtgärder som har föreslagits under dessa fyra år för att rätta till detta förhållande. Man har satsat på ökad marknadsföring utomlands, men detta var en satsning som regeringen uppenbarligen gjorde med största tveksamhet eftersom den dröjde flera år efter det att Turistrådet hade gjort sin framställning. Turistrådet hade under dessa år stöd i centermotioner, och våra förslag har delvis blivit tillgodosedda. Vi har alltså inte i motionerna tagit upp de stora beloppen för innevarande år.

Vi har ändå i centern velat fortsätta denna satsning genom att föreslå ytterligare 10 milj. kr. till marknadsföringsåtgärder. Av den utveckling jag nyss har beskrivit förstår man att dessa pengar behövs mer än väl.

Turistrådet saknar inte projekt att satsa på i syfte att öka turismen i Sverige. Det är tvärtom så att många goda idéer knappast blir förverkligade.

Jag skulle sedan något vilja uppehålla mig vid SIND:s branschstudie och den strukturplan som Sveriges turistråd har i uppdrag att göra. Dessa revideras med jämna mellanrum, och i samband med att man första gången lade fram dessa dokument skedde satsningar på tre prioriterade geografiska områden. Turismen i Sverige är naturligtvis mycket bredare än så, och vi menar att det finns all anledning att bredda dessa satsningar och satsa på andra orter och områden. Detta har nu blivit högaktuellt genom den regionalpolitiska propositionen och de motioner vi har väckt med anledning av denna, eftersom dessa ämnen tas upp även där. Vi har detta under beredning i utskottet, och så småningom kommer vi att få debattera regionalpolitiken här i kammaren. Då kommer naturligtvis ytterligare förslag som berör turismen att presenteras.

Vi säger när det gäller detta betänkande att det är viktigt att Sveriges turistråd i den kommande strukturplanen presenterar mer uppgifter om de olika regionernas behov av turistsatsningar, men det är givetvis också viktigt att det finns förutsättningar för ökade turistsatsningar i dessa regioner.

Prisbilligt semesterboende är något annat som vi har tagit upp i en motion. Denna motion kommer visserligen att behandlas i ett annat betänkande, men detta hör ändå till bilden när det gäller de ökade satsningarna inom turistsektorn. Det finns nu ett alldeles färskt dokument där den europeiska gemenskapen för turism har gjort vissa prognoser. Det intressanta är att man förväntar sig att antalet paketresor kommer att öka snabbare än individuellt resande, detta trots de prisökningar som uppstår till följd av att turisterna väljer mer fjärran destinationer och/eller dyrare hotell.

Detta är en intressant iakttagelse och en intressant prognos för turismen i Sverige. Det är känt att vi i vårt land är ganska dåliga på att utveckla s.k. paketresor. Detta märker man inte minst om man försöker vara turist i sitt eget land – då märks detta mycket väl. Om jag i stället väljer att turista i

Spanien blir det för mig som turist fråga om en ganska lindrig procedur när jag skall beställa en resa. Jag blir väl omhändertagen, och jag kommer att lotsas till alla de platser jag rimligtvis bör se, om jag vill se dem. Jag kommer till rätt hotell, osv.

Om jag däremot åker runt i Sverige finns det faktiskt ingen sådan service att tillgå. Utländska resebyråer ordnar naturligtvis till viss del denna service. Men att turista i Sverige bygger faktiskt på mer av egna initiativ.

Jag menar att detta är en sak som vi framöver måste arbeta mer med, dvs. utveckla mer av paketresor. Om vi gör servicemottagandet bättre för våra turister, kommer också intresset att öka.

Semesterboende på landet är något som i ytterst liten utsträckning finns att tillgå på marknaden. Väl att märka är att de produkter som finns på detta område säljs ut ganska snabbt. Det finns alltså en stor efterfrågan på detta, och vi i centerpartiet menar därför att det finns all anledning att stimulera denna utveckling, att förmå fler att rusta upp hus, att få fler att hyra ut dessa hus och att få fler att delta i de kulturella aktiviteter som anordnas på olika orter och som kanske oftast förekommer under sommartid. Det visar sig också i andra undersökningar att turisterna i allt högre grad kommer att efterfråga den typen av aktiviteter. De vill i dag se och uppleva mer och vara med i olika aktiviteter. Det finns alltså anledning att satsa på detta.

Vi har också tagit upp och diskuterat skatteomläggningens effekter på turismen. Med hänsyn till det försämrade läget i fråga om turistnettot kan man fundera över de förslag som har lagts fram på skatteområdet, förslag som faktiskt är rätt allvarliga för turistsektorn. Man kan fundera över om det är möjligt att lägga fram sådana förslag och samtidigt tro på att det skall komma ett ökat antal utländska turister till Sverige. Sverige är redan i dag ett dyrt land, och de devalveringseffekter som uppnåddes genom den kraftiga devalveringen 1982 försvann ganska snart genom fördyringar.

Jag såg nyligen alldeles aktuell statistik som visade att hotellnätterna i Stockholm är dyrast i världen. Vid denna beräkning har man givetvis inte tagit hänsyn till hela den flora av extrapriser som förekommer under helger och även under sommartid. Om man som enskild turist skall åka hit och uppleva Stockholm får man alltså vara beredd på att betala ordentligt för sig för att bo i Stockholm under veckan.

Centerpartiet menar att det finns anledning att återigen pröva dessa förslag, att ta hänsyn till detta när man nu skall lägga fram skatteförslaget för riksdagens behandling, att inte missgynna turistsektorn. Man har redan, vilket vi från centern har protesterat mot, infört full moms på hotell och restauranger. Detta innebar en rätt stor fördyrning när det gäller dessa tjänster. Man införde vidare moms på energi, vilket innebär att det blir dyrare att resa i vårt land.

En mycket stor del av turistresandet sker med egen bil. Man har i Sverige satsat rätt hårt på den typ av arrangemang där turisterna har kunnat boka bostad och färjebiljetter samt kunnat ta med sig bilen för att uppleva vårt land. Dessa resor blir naturligtvis bra mycket dyrare. Man har redan kunnat märka att det finns ett motstånd mot att turista i Sverige på detta sätt.

Herr talman! Detta var några av de frågor inom turistsektorn som man måste se till för att få en ganska bred bild av det hela. Jag vill till slut yrka

bifall till centerpartiets reservationer 1, 5 och 6, vilka behandlar dessa viktiga frågor, dvs. medelsanvisningen, regionalpolitiska frågor i strukturplanarbetet och Dalslands kanal.

Prot. 1989/90:100
4 april 1990

*Anslag till turism
och rekreation*

Anf. 112 KAJ NILSSON (mp):

Herr talman! Sveriges turistråd skall utveckla svensk turism och genom marknadsföringsåtgärder bl.a. förbättra svensk bytesbalans och sysselsättning samt stödja regional utveckling, vilket redan har nämnts.

I förra årets betänkande om turismen beräknades turistsektorn svara för ca 5 % av den svenska bruttonationalprodukten. Det är intressant att se att motsvarande siffra i år bedöms ha sjunkit till drygt 3 %.

Turistrådets verksamhet har varit föremål för en förvaltningsrevision som genomförts av riksrevisionsverket. RRV konstaterar att Turistrådets uppgifter är alltför vittomfattande för att på ett effektivt sätt inrymmas i rådets verksamhet. Turistrådets organisation anses inte heller till fyllest. I propositionen föreslås att anslaget skall ökas med drygt 7 milj. kr. till totalt 123 milj. kr. Det kan tyckas vara en ganska stor summa för att bedriva kommersiell reklam inom det här området.

Herr talman! Vi i miljöpartiet de gröna anser att Turistrådets verksamhet i alltför hög grad inriktar sig på att utveckla en omfattande internationell massturism som leder till satsningar på energikrävande flyg- och bilturism. Vi hörde alldeles nyss Jan Hyttring påpeka att man väljer bilen. De flesta använder bilen vid sina semesterresor i Sverige.

Turistrådet borde enligt vår mening i huvudsak inrikta sig på åtgärder som främjar Sverigeturism. Bland dessa finns enstaka intressanta och vällovliga insatser såsom Upptäck Sverige, t.ex. på cykel, där upplevelser av natur och kultur kan verka stimulerande för resenärerna. Frågan är, och det är en viktig fråga för oss, om staten skall behöva engageras i sådan reklamverksamhet. Det är väl helt i sin ordning att turistföretagen slår sig samman för att stärka verkan av sin reklam, men det krävs väl genomtänkta skäl för att staten skall medverka i reklamen.

Om statens medverkan krävs måste man peka på några särskilda värden som tillkommer svenska folket genom denna medverkan. I dag tycks det huvudsakliga motivet vara att turismen är bra för handelsbalansen.

Miljöpartiet föreslår en tioprocentig minskning av anslaget till Turistrådets verksamhet, dvs. en minskning av det i propositionen föreslagna anslaget med 12 milj. kr. Jag yrkar därför bifall till reservation nr 2.

Vi vill däremot stödja den fina satsning på svensk turism med regionalpolitisk betydelse som avser Dalslands kanal. En upprustning av denna skulle få stor betydelse för regionen. Kanalen är också kulturhistoriskt intressant och kan utnyttjas som turistled för båttrafik. Jag yrkar bifall till reservation nr 6.

Efter att ha hört Jan Hyttrings inlägg om de regionalpolitiska frågorna i den strukturplan som Turistrådet arbetar med kan jag ansluta mig till centerreservationen nr 5, i vilken man understryker strukturplanens betydelse när det gäller frågor rörande olika regioners behov och förutsättningar för utveckling på turistområdet. Jag yrkar alltså bifall till reservation nr 5.

Anf. 113 JAN HYTTRING (c) replik:

Herr talman! Jag tackar för Kaj Nilssons vänlighet att ansluta sig till vår reservation. Det är alltid bra att det blir en större uppslutning här i kammaren.

Jag begärde närmast replik för att något beröra den reservation som Kaj Nilsson har avgivit angående medelsanvisningen. I den sägs att turistrådets organisation allt för mycket är inriktad på att utveckla en utländsk massturism i Sverige. Det torde vara en stor överdrift, för att uttrycka sig mildt. Det är inte fråga om någon massturism. Det är närmast fråga om att ta några procentenheter till. Andelen tyska turister i Sverige är stor, men om man ser till den tyska marknaden märks vi knappt. Jag kan inte inse att det är fråga om någon omfattande satsning på massturism.

Turisterna i Sverige åker bil, vilket jag påpekade i mitt inledningsanförande. Orsaken till detta är faktiskt ganska enkel. Familjeboendet inom svensk turism är i stor utsträckning anordnad i privata stugor eller stugbyar. Det är då så vist ordnat att boendet i dessa stugor bryts på lördagar, dvs. hyran är veckovis. I vårt land har vi det minsta kollektiva trafikutbudet på lördagar.

Jag vill påstå att det på de flesta orter i landet där det finns stugor att hyra är helt hopplöst att ta sig kollektivt till och från stugan den dag man skall komma dit och den dag som man skall åka därifrån. Dessutom anordnas i ringa omfattning den typ av utflykter och paketarrangemang som jag efterlyste. Orsaken till detta är att det är en mycket låg lönsamhet för sådant. Det måste faktiskt finnas en lönsamhet i turistnäringen.

Inom de sektorer där det finns lönsamhet kommer också serviceutbudet att öka. Det vore intressant att höra Kaj Nilssons svar på följande fråga: Är Kaj Nilsson villig att satsa mer medel på de allmänna kommunikationerna, eller vill Kaj Nilsson införa begränsningar i rätten för turister att ta sig fram med eget forskaffningsmedel i vårt land? Det skulle vara intressant att få ett svar på detta. Något av dessa alternativ torde det bli om man skall uppfylla det som sägs i reservationen.

Anf. 114 KAJ NILSSON (mp) replik:

Herr talman! Miljöpartiet de gröna svarar obetingat ja på frågan om vi är beredda att satsa på allmänna kommunikationer. Det har vi redovisat åtskilliga gånger i den här kammaren. Att allmänna kommunikationer inte kan passa för alla former av turism kan vi förstå. Vår huvudkritik ligger inte där. Utan frågan är om staten skall engagera sig i den här verksamheten.

Vårt förslag om en minskning av anslaget med 12 milj. kr. är en markering till staten att minska sitt engagemang i turistrådet. Det är det yttersta syftet. Vi är ganska förvånade över att framför allt de borgerliga partierna väljer att stödja denna typ av verksamhet. Ni talar ju väldigt mycket för marknadsökonomi och att den skall agera på sina egna villkor. Det är då förbryllande att ni som är anhängare av marknadsekonomin okritiskt accepterar att marknaden skall bearbetas med ca 100 milj. kr. friska statliga pengar. Ja, centern vill ju t.o.m. öka den summan. Men detta riktar sig i lika mån mot den socialdemokratiska sidan som stödjer den statliga verksamheten. Det hela är konstigt, och det finns ingen klar motivering för att man bidrar till en sådan

stor kommersiell reklamverksamhet. Som jag nämnde tidigare vill man kanske minska underskottet i bytesbalansen.

Det råder här en kollision mellan olika synpunkter – statens principiösa hållning och de kommersiella intressena. Det är väl för att man betraktar staten som ett slags företag, AB Sverige. Då är det ännu konstigare när man med en skattereform tar ifrån näringen det man vill ge den på annat sätt. VD:n i Svenska turistrådet har tydligt markerat vad det får för konsekvenser. Om skattereformen genomförs blir den svenska turistnäringen en av de stora förlorarna, säger Ulf Åberg. Skattereformen skulle motverka samtliga de av riksdagen uppsatta målen för den svenska turistpolitiken. Jag tycker att detta är en oerhört förvirrad situation. Det finns ingen logik i den. Från båda hållen stödjer man saker som man inte annars är beredd att stödja. Den breddade momsens drabbar just denna näring kraftigt.

Anf. 115 JAN HYTTTRING (c) replik:

Herr talman! Jag kan hålla med Kaj Nilsson om att regeringens politik inte verkar till alla delar logisk när det gäller turistnäringen. Som Kaj Nilsson mycket riktigt påpekade, vill vi i centern öka satsningarna på turistsektorn. Men vi är överens med miljöpartiet och protesterar mot de negativa konsekvenser som en skatteomläggning naturligtvis får. Precis som Kaj Nilsson påpekar tar man tillbaka mer än vad man ger i stöd.

Vid alla jämförelser med andra länder är det svenska stödet till turistnäringen ganska blygsamt. Kaj Nilsson har inte varit ledamot av kulturutskottet så länge. Kulturutskottet har faktiskt varit ute och studerat detta. Vi var senast i Japan. Alla länder ger stort stöd till marknadsföringsinsatser för att locka utländska turister till sitt land. Varför är det så? Staten får in stora inkomster på utlandsturismen. Gavs inte detta stöd och utan insatserna för marknadsföring skulle underskottet i turistnettot vara vida högre och situationen skulle vara ännu sämre – om det inte är tillräckligt illa med 18 miljarder. Tittar man på den enskilda kronan finner man att vi tar in dubbelt av det som satsas. Turismen är en stor näring, och det är många som är sysselsatta inom turistsektorn. Framför allt är dessa arbetstillfällen i hög grad spridda till orter och regioner där det för övrigt är ganska blygsamt med sysselsättningen. Vi hävdar att denna del måste utökas ännu mer. Framför allt måste man med hjälp av olika kombinationssysselsättningar se till att människor kan vara helårssysselsatta. Detta är svårt i dag, eftersom det förekommer mycket säsongarbete och mycket deltidsarbete inom turistsektorn.

Anf. 116 KAJ NILSSON (mp) replik:

Herr talman! Jag vill tydligt understryka att det inte är min mening som jag framför här och som inte heller har med min tid i kulturutskottet att göra. Det är naturligtvis miljöpartiets mening jag framför. Vi har följande syn på frågorna:

Vi är förvirrade över den politik som förs. Det är en turistpolitik som man försöker ge 100 milj. kr. Samtidigt finns det ett momsförslag som gör att priser osv. på turisttjänster ökar med 10–15 %. Det går inte ihop för oss. Vi ifrågasätter statens roll här. Vi är alltså förvånade över den borgerliga medverkan i en sådan verksamhet.

Vi är naturligtvis positiva till de enstaka bra förslag som finns. Men vi tror att näringen skulle klara sig själv i större utsträckning än den gör för närvarande.

Andre vice talmannen anmälde att Jan Hyttring anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 117 MAJA BÄCKSTRÖM (s):

Herr talman! I kulturutskottets betänkande om anslag till turism och rekreation behandlar utskottet förslag i budgetpropositionen om det statliga stödet till turism och rekreation samt motioner med anknytning till den angivna delen i propositionen.

I motionerna tar man bl.a. upp frågan om storleken av det statliga stödet till turism och rekreation, inriktningen av pågående översyn av Turistrådets verksamhet, regionalpolitiska frågor i strukturplanarbetet samt Turistrådets insatser för kulturism. Vidare behandlas förslag om statligt stöd till upprustning av Dalslands kanal.

Herr talman! Låt mig få yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på de sex reservationer som är fogade till betänkandet.

De talare som varit här i talarstolen före mig i detta ärende har talat för sina reservationer. Innan jag något kommenterar dessa finns det anledning att med tillfredsställelse notera industriministerns starka understrykande i propositionen av att det sociala målet för turist- och rekreationspolitiken även framdeles skall ha stor tyngd i Turistrådets arbete med att utveckla svensk turism.

Det är också glädjande att Turistrådet självt numera tycks engagera sig mer i dessa frågor. Ett mål som Turistrådet mer och mer lanserar för arbetet är "en nöjd gäst".

Säkert kan vi också tolka det inledda samarbetet med LO, de ökade bidragen till försöksverksamheten tillsammans med STF och andra organisationer samt utarbetandet av ett debattunderlag för att skapa opinion ute bland kommuner och organisationer för rekreationsfrågorna, som att Turistrådet nu på allvar vill engagera sig i de här uppgifterna.

Med hjälp av den avdelning som nu enligt propositionen kan bildas inom Turistrådet för de s.k. rekreationsfrågorna, ges också möjligheter till en angelägen förstärkning, inte minst personellt, på detta område.

Propositionen pekar också på möjligheten att göra omprioriteringar av resurser inom Turistrådet vid budgetårsskiftet till förmån för sektorsfrågorna.

Här finns alltså reella möjligheter till en angelägen resursförstärkning för att aktivera Turistrådet kring de frågor som länge haft svårt att få gehör inom organisationen.

Det har sagts många gånger förr, men det förtjänar att upprepas: Turism är en viktig sektor bestående av en mängd olika branscher. Turistnäringen har stor betydelse för ekonomi, sysselsättning och regional utveckling, och hela turist- och rekreationssektorn fyller en viktig välfärdspolitisk uppgift. Märk väl att det är ett expansivt område.

Turismen är i dag världens snabbast växande näring. Ett tecken på dess betydelse är det faktum att år 1990 har utsetts att bli ett europeiskt turistår.

Det är EG:s turistministrar som har beslutat om detta, och de har inbjudit EFTA-länderna att delta. Inom ramen för detta turistår ordnas gemensamma europeiska projekt. Sverige deltar i ett projekt om turism för handikappade i första hand tillsammans med Finland, Norge och Storbritannien. Ett annat exempel på det alltmer ökande internationella samarbetet är införandet av ett internationellt ungdomsrabattkort som skall berättiga till rabatter på bl.a. resor.

Turistnäringens särskilda roll för samhälle och näringsliv visas också i de målsättningar för turist- och rekreationspolitiken som denna riksdag och regeringen har uttalat, nämligen

- * att förbättra möjligheterna för breda folkgrupper till turism och rekreation.
- * att stödja regional utveckling,
- * att öka sysselsättningen samt
- * att förbättra bytesbalansen.

När det gäller turismen har riksdag och regering valt att sammanföra mer kommersiella och sociala målsättningar.

Det här har kritiserats, bl.a. av riksrevisionsverket, där man menar att samhällets insatser på turistområdet har blivit alltför splittrade.

Den rapport som har avlämnats är nu ute på remiss. Dessutom pågår det en förstudie hos riksdagens revisorer. Utifrån detta avvaktar utskottsmajoriteten med att ta ställning i frågan. Moderaterna har här reserverat sig.

Turistrådet har enligt beslut 1988 i uppdrag att genomföra ett treårigt marknadsföringsprogram. För att genomföra detta program har 25 milj. kr. per år anvisats till turistrådet.

Här vill centerpartiet plussa på med 10 milj. kr., medan miljöpartiet vill minska med 12 milj. kr. och därmed reserverar de sig naturligtvis för sina förslag. Utskottsmajoriteten däremot står fast vid 1988 års beslut.

I frågan om regionalpolitiska frågor i strukturplanarbetet föreligger reservationer från moderater och centerpartister i utskottet.

Strukturplanen, som turistrådet årligen utarbetar, syftar till att presentera målen för svensk turism och rekreation. Ytterligare ett syfte med strukturplanen är att samordna åtgärderna inom turist- och rekreationssektorn med samhällets närings- och regionalpolitik. En utgångspunkt för arbetet har varit att insatserna för att främja turismen måste anpassas till konsumenternas dokumenterade önskemål samt inriktas på att ta till vara de förutsättningar som ur turistisk synpunkt är unika för Sverige. Strukturplanen är alltså ett instrument som alla intressenter inom turistnäringen kan använda och torde vara en bra grund för de prioriteringar som måste göras på olika beslutsnivåer i arbetet på att främja och bygga ut turismen i Sverige.

Jag har redan nämnt målen för utvecklingen av turism och rekreation och nu vill jag åter peka på punkterna *öka sysselsättningen* och *stödja regional utveckling*.

De av statsmakterna angivna målen för turistrådets verksamhet ligger fast.

Utskottsmajoriteten ser det därför som självklart att turistrådet i enlighet med sitt uppdrag kommer att ta upp och diskutera olika åtgärder för att åstadkomma en regional utveckling.

Som jag nämnde inledningsvis behandlar utskottet också förslag som rör Dalslands kanal. Kanalen, som nu endast används för turisttrafik, har stor betydelse för båt- och friluftslivet och därmed även för turismen, främst i Dalsland och i vissa delar av Värmland. Utskottet konstaterar att kanalen betyder mycket för turismen, inte bara inom regionen utan även i ett riksperspektiv. För driften av kanalen, som ett särskilt bolag svarar för, har kommuner och landsting inom området lämnat avsevärda bidrag.

Problemet är att det krävs avsevärda ekonomiska insatser för att klara nödvändiga upprustnings- och underhållsarbeten på kanalen. Hittills har sådana åtgärder kunnat genomföras med statliga medel via beredskapsarbeten. Även om utskottet är medvetet om att kanalen inte bara är en viktig turistled, utan även ett värdefullt kulturminne, anser utskottsmajoriteten att det inte finns tillräckliga skäl för att prioritera insatser för Dalslands kanal framför andra angelägna åtgärder på turistområdet.

Herr talman! Säkert kunde mycket mer sägas kring de här frågorna, men det blir lätt upprepningar. Jag skall därför sluta med att anföra ett citat av Rune Molin:

”Turismen intar något av en särställning som näringsgren. Den är förvisso en näring – en viktig sådan och dessutom i tillväxt – men turismen skall också svara upp mot de förväntningar och drömmar människan knyter till fritiden, den lediga tiden.

Semestern skall ge möjlighet till en social rekreation som berikar och det är en viktig uppgift för oss politiker, att så många som möjligt har möjlighet till en berikande fritid och semester.”

Anf. 118 LARS AHLSTRÖM (m) replik:

Herr talman! I Travel and Tourism Executive Report från januari 1990 sägs att: ”Turism blir världens främsta näringsgren år 2000, och dess ekonomiska och sociala betydelse kommer alltmer att uppmärksammas och analyseras”. Det är naturligtvis delvis mot denna bakgrund som riksrevisionsverket har studerat hur turistrådet organiserat sin verksamhet och hur turistrådet på det mest ändamålsenliga sättet har använt sina resurser.

På riksrevisionsverket har man konstaterat att turistrådets uppgift att förbättra sysselsättning och stödja regional utveckling skapar problem i rådets verksamhet och gör att det uppstår oklarhet om vad som är turistrådets roll. Eftersom turistrådet, enligt riksrevisionsverkets mening, bör arbeta på nationell nivå för att åstadkomma en ökad turism i Sverige, bör rådet inte samtidigt ha som uppgift att skapa regional balans och sysselsättning.

Maja Bäckström, det sociala målet uppnår man bäst genom att driva en ekonomisk politik som gör det möjligt för människor att disponera mer av sina inkomster och därmed själva välja när, var och hur de vill turista.

Anf. 119 JAN HYTTTRING (c) replik:

Herr talman! Maja Bäckström berörde de sociala målen. Hon menade att turistrådet tidigare inte har prioriterat dessa mål tillräckligt starkt, utan man har ägnat sig för mycket åt den kommersiella delen.

Det har under några år förekommit en diskussion om motsättningar mellan dessa två mål. Från centerns sida tycker vi att det inte föreligger någon

motsättning. Genom att göra olika turistanläggningar och olika turistaktiviteter tillgängliga för besökare under tider då besöksströmmen inte är så stark, kan svenskar under dessa tider semestra relativt billigt. Om man inte gör de andra satsningarna, får man inte heller till stånd möjligheterna till billigt semestrande för svenskar. Jag tycker att detta är värt att påpeka, eftersom debatten om motsättningar mellan de här målen nog har överlevt sig själv.

Vad sedan gäller strukturplanarbetet och de regionalpolitiska satsningarna vill jag säga att man när man framlade den första strukturplanen prioriterade tre områden. Det första var västkusten, och alla kan konstatera att det mitt under sommaren är fullt på västkusten. Säkerligen kan man bygga flera anläggningar, men det torde inte vara den typen av åtgärder som bör prioriteras på västkusten. Däremot bör man prioritera åtgärder för att förlänga turistsäsongen på västkusten.

Det andra av de tre utpekade områdena var Gotland. Gotland kan säkerligen ta emot fler besökare även sommartid, men i det sammanhanget bör man i konsekvensens namn efterlysa bättre möjligheter att resa till Gotland. Det är ganska trångt om möjligheterna att sommartid komma till och från Gotland. Jag har försökt att göra det själv några gånger och även vistats där. Det är inte så lätt att komma till ön under sommaren.

Det tredje området var Norrbotten, och där finns riktiga regionalpolitiska skäl. Vi menar dock att det finns också andra områden i vårt land som är värda satsningar, och därför får man inte prioritera ensidigt.

Så några ord om Dalslands kanal. Maja Bäckström säger att utskottet inte har kunnat prioritera den framför andra angelägna satsningar. Det är inte fråga om någon prioriteringsdiskussion i det sammanhanget, för statsmakterna har redan en gång prioriterat Dalslands kanal. Man har bidragit med medel till upprustning av Dalslands kanal, och det har man gjort med arbetsmarknadspolitiska medel som nu inte föreligger. Vad vi reserverar oss om är att man fortsätter att ta ansvar för Dalslands kanals upprustning.

Anf. 120 MAJA BÄCKSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Jag tycker att det är väsentligt att ta upp några frågor. När det gäller riksrevisionsverkets rapport har vi inom utskottsmajoriteten varit överens om att vi får ta ställning till den när vi har fått in remissvaren och fått studera sammanställningen av dessa. Jag skall därför inte tala så mycket mer om det.

När det gäller det sociala målet och den kommersiella inriktningen tycker jag inte att man från turistrådets sida har satsat för mycket på den kommersiella delen, men jag tycker i allra högsta grad att man inte har satsat tillräckligt mycket på den sociala delen.

Jag har i en tidigare debatt använt bildspråk och talat om två båtar som skall gå jämsides med varandra. Det är också så som jag upplever situationen: den kommersiella delen av verksamheten skall gå i takt med den sociala delen. Då är jag fullständigt nöjd.

Anf. 121 STIG BERTILSSON (m):

Herr talman! I den här sena kvällen och inför intresserade åhörare i kammaren och på läktaren vill jag litet grand beröra Dalslands kanal. Av utskot-

tets betänkande om anslag till turism och rekreation framgår att ledamöterna är eniga om att Dalslands kanal är av stort intresse, såväl regionalt som nationellt. Också av utskottsskrivningen framgår att samtliga partier anser att det är lämpligt att frågan om medel för upprustning av kanalen behandlas i samband med andra investeringskostnader, dvs. i utskottets kommande betänkande nr 17.

I dag har jag emellertid, herr talman, inhämtat att frågan inte kommer att avgöras heller i konstitutionsutskottets betänkande nr 17 utan att man från konstitutionsutskottet säger att det bör ankomma på riksantikvarieämbetet att fördela pengar till Dalslands kanals upprustning. Det innebär att dels Tom Heyman och jag, dels Ingvar Karlsson i Bengtsfors och Jan Hyttring ännu inte har fått våra motionskrav tillgodosedda.

Hyttring och Karlsson i Bengtsfors har i en motion yrkat att riksdagen hos regeringen begär förslag om upprustning av kanalen, och Heyman och jag har yrkat att upprustningen snarast skall igångsättas genom att 5 milj. kr. omfördelas under anslaget Stöd till turism och rekreation.

Under utskottsbehandlingen har det visat sig att det anslaget inte använts till investeringar utan som driftsmedel, och därför får vi vänta något ytterligare på beslutet. Jag vågar emellertid tolka utskottets enhälliga uttalande om Dalslands kanals betydelse för turismen som ett förhoppningsvis avgörande positivt underlag inför riksantikvariens kommande behandling av investeringsmedel till Dalslands kanal. Det är nämligen, herr talman, av mycket stor betydelse att kanalen snarast kan rustas upp. Den utgör tillsammans med det sjösystem som den sammanbinder en 25 mil lång segelled med ovanliga kvaliteter för båt- och friluftslivet, och den är av mycket stor betydelse för turismen.

Ofta kallas Dalslands kanal ett av landets viktigaste vattendrag för just turismen. Den har ett betydande kulturhistoriskt intresse, och den klassas som ett riksintresse för kulturmiljövården. Det är mot denna bakgrund betydelsefullt att kanalen kan bevaras för framtiden.

Läget är i dag det att slussningsintäkter och bidrag från kommuner och landsting klarar de löpande driftskostnaderna. Till för säkerheten helt nödvändiga investeringar finns det emellertid inga pengar alls. Totalt skulle det behövas en upprustning i storleksordningen 20 milj. kr. Av det här bedömer man att en tredjedel bör klaras av inom de närmaste åren, om inte säkerheten skall eftersättas.

Därför, herr talman, är det min förhoppning att riksantikvarieämbetet tar sådant intryck av att såväl kulturutskottet som riksdagen i sin helhet uttalar sig för den stora betydelsen av Dalslands kanal som ett riksintresse för turismen och att det leder till att erforderliga medel därifrån anslås för upprustning av kanalen. I annat fall måste vi här i riksdagen snarast återkomma i frågan.

Jag måste också avslutningsvis, herr talman, säga någonting om reservation 6 vid dagens betänkande, och den reservationen handlar om Dalslands kanal. Såvitt jag kan förstå när jag läser den vill reservanterna inte gå ett enda steg längre än vad utskottsmajoriteten vill göra. Reservationen innehåller faktiskt ingenting alls konkret. Jag vet inte, herr talman, om det är lämpligt att här i kammaren tala om okynnesreservation, men det är i alla

fall i de banorna som mina tankar går när jag jämför reservation 6 med utskottsmajoritetens skrivning. Jag tycker inte att man kan säga, som Jan Hyttring tidigare gjorde här, att han genom den reservationen visar att han vill ta något större ansvar för kanalen.

Anf. 122 JAN HYTTTRING (c):

Herr talman! De tre motioner som utskottet har behandlat har litet olika karaktär. I Stig Bertilssons motion begärs en omfördelning av driftsmedel till turistrådet så att investeringsmedel kan anslås till Dalslands kanal. Det har vi i varje fall från centerns sida avvisat, av två enkla skäl. För det första vill vi inte att driftsstödet till turistrådet skall minska utan vi vill att det ökas. För det andra skall man inte ta av driftsmedel för att göra investeringar.

I Ingvar Karlssons i Bengtsfors och min motion föreslår vi ett tillkännagivande av innebörden att regeringen skall komma tillbaka med förslag om en satsning på kanalen. Vi reserverar oss också till förmån för detta.

Folkpartimotionen hamnar på en helt annan anslagspost, eftersom man i den tar upp sådant som handläggs av riksantikvarieämbetet. Utskottet kan alltså inte ta ställning till den motionen på annat sätt än genom att uttala sig positivt om kanalen. Det är en uppgift för riksantikvarieämbetet att inom de ramar som står till förfogande tilldela medel till detta ändamål.

Detta är orsaken till att det ser ut som det gör.

Man kan inte kritisera reservation nr 6. Den går faktiskt längre än vad utskottsmajoriteten gör. Den går ju exempelvis så långt att motionärens partikamrater i utskottet icke ställer upp bakom reservationen. Det hade kanske varit lämpligt att han hade tagit ett snack, som man säger, med moderata samlingspartiets ledamöter i kulturutskottet. Då hade han kanske fått klart för sig att reservationen går längre än utskottsmajoritetens skrivning. Där stannade nämligen moderaterna.

Det finns ett ordspråk som säger att man inte skall kasta sten om man sitter i glashus. Det ordspråket har full tillämplighet i denna fråga.

Anf. 123 INGVAR KARLSSON i Bengtsfors (c):

Herr talman! Det var ju länge sedan Dalslands kanal nämndes så många gånger i kammaren som i dag. Men det är bra att den nämns så många gånger, för då kanske man till slut kommer till insikt om att det behövs särskilda medel för att upprusta kanalen.

Jag har tillsammans med Jan Hyttring, och också någon gång tillsammans med andra, sammanlagt åtta gånger under 80-talet motionerat om Dalslands kanal. Tidigare har denna fråga avgjorts i trafikutskottet, och då har avslagsmotiveringen varje gång varit att denna fråga skall lösas med beredskapsmedel. Det har ju visat sig att det inte funnits tillgång till beredskapsmedel, så frågan har stått och stampat på samma ställe hela tiden. Därför är det bra att frågan den här gången behandlats i kulturutskottet. Detta är ju nämligen både en turistisk fråga och en kulturfråga.

Om man läser betänkandet, så finner man att det finns skillnader. Jag avser främst Stig Bertilssons inlägg tidigare.

Maja Bäckström sade att man inte vill prioritera den här kanalen framför andra kanaler. Det står inte i utskottets skrivning att man inte vill det. Det är

faktiskt så som Jan Hyttring sade tidigare, nämligen att man har prioriterat Dalslands kanal, eftersom man tidigare avsatt medel till upprustning.

I utskottets skrivning står:

”Otvivelaktigt är Dalslands kanal av stort intresse för turismen regionalt och i nationellt perspektiv. Kanalen är också kulturhistoriskt intressant. Som framgår av det föregående är frågan om bevarande och upprustning av kanalen föremål för uppmärksamhet hos ansvariga myndigheter. Med hänsyn härtill är utskottet inte berett att föreslå någon riksdagens åtgärd med anledning av motion Kr513.”

Ja, vad är det utskottet framhåller? Man säger att frågan har uppmärksamats hos ansvariga myndigheter. Den ansvariga myndigheten är i det här fallet länsstyrelsen i Älvsborgs län som har skrivit till departementet och äskat medel. Om Maja Bäckström menar det hon sade, kan man uppfatta utskottets skrivning på det sättet att Älvsborgs läns länsstyrelse kan skriva samma sak till departementet varje år, men ministern behöver inte ta upp frågan. Då blir det inga pengar till Dalslands kanal. Så kan det fortsätta hela tiden. Då vore det väl bättre att utskottet gjorde en mer kraftfull skrivning, alltså om Maja Bäckströms idéer är de som gäller och som moderata samlingspartiet står bakom – de gör ju det i det här betänkandet.

Vidare står det i reservation 6 om Dalslands kanal att ”utskottet förutsätter att regeringen i detta syfte kommer att ta upp överläggningar med berörda parter om lämpliga former för statligt stöd för detta ändamål”. Det gäller alltså upprustning av Dalslands kanal. Detta ger man regeringen till känna.

Nu står fyra partier bakom reservationen. De är centerpartiet, folkpartiet, vänsterpartiet kommunisterna och miljöpartiet. Hade också moderata samlingspartiet sällat sig till skaran, hade vi varit i majoritet, och då hade det blivit ett tillkännagivande. Regeringen hade alltså varit tvungen att göra någonting. Nu händer ingenting.

Jag vill därför säga till Stig Bertilsson att detta inte är någon okynnesreservation. Reservationen går också längre än utskottets skrivning. Det är precis som Jan Hyttring sade, nämligen att moderaterna inte ville ställa upp bakom reservationen; de ansåg väl att utskottsskrivningen var lamare på något sätt och inte gav några som helst anvisningar.

Jag menar att det kanske skall vara på det sättet, herr talman, att vi inför nästa års motionskrivande skall samordna den verksamheten bättre med moderata samlingspartiet. Då har vi ju majoriteten i ett nötskal!

Med hopp om en sådan utveckling, herr talman, yrkar jag bifall till reservation nr 6.

Anf. 124 STIG BERTILSSON (m):

Herr talman! Det är faktiskt så. Jan Hyttring, att jag inte sitter i glashus när jag diskuterar denna fråga – inte alls.

Först skall jag deklarerar att jag personligen gärna hade sett att man gått längre än vad både utskottet och reservanterna i den här bleka reservationen har gjort. Men jag har förstått att det inte var möjligt att göra så.

Jag måste emellertid fråga Jan Hyttring och Ingvar Karlsson i Bengtsfors:

Vad tillför egentligen ert ställningstagande utöver utskottets ställningstagande?

Personligen har jag kommit fram till att frågan inte tillförs någonting. Utskottsmajoriteten har klart sagt ifrån att den anser att kanalen är viktig och konstaterar att ärendet är aktualiserat hos ansvariga myndigheter.

Ni vill i reservationen ha överläggningar med berörda parter. Jag kan inte få detta till annat än att det är att ha oerhört låga krav på regeringen om man tror att den kommer att göra någonting med utgångspunkt i det tillkännagivandet!

Anf. 125 JAN HYTTRING (c):

Herr talman! Jag förmodar att Stig Bertilsson är läskunnig.

I utskottsbetänkandet står det faktiskt: "Med hänsyn härtill är utskottet inte berett att föreslå någon riksdagens åtgärd med anledning av motion Kr513." Ingen åtgärd.

Det är precis den åsikt som moderata samlingspartiet ställer sig bakom i utskottet, alltså ingen åtgärd.

I reservationen står det däremot: "Utskottet förutsätter att regeringen i detta syfte kommer att ta upp överläggningar med berörda parter om lämpliga former för statligt stöd för detta ändamål." Och detta ger vi regeringen till känna.

Det är bara att konstatera att om moderata samlingspartiet i utskottet ställt upp bakom detta förslag, så hade det varit en majoritetsskrivning i dag. Det hade alltså inneburit en beställning till regeringen att uppta dessa överläggningar.

Är inte det skillnad på skrivningar, då lär vi inte komma någon vart i denna debatt i fortsättningen.

Anf. 126 INGVAR KARLSSON i Bengtsfors (c):

Herr talman! Debatten verkar ju litet onödig i och för sig. Vi har ju i flera omgångar förklarat skillnaden mellan utskottsskrivningen och reservationens skrivning. Det är ju faktiskt så att om man ger regeringen något till känna, så måste den också åtgärda ärendet på ett eller annat sätt.

Jag kan ju ge Stig Bertilsson tipset att han skall tala med sina partikamrater i utskottet och fråga vilken skillnad de såg mellan utskottets skrivning och reservationens. De ställde ju upp på majoritetssidan tillsammans med socialdemokraterna.

Detta vore en lämplig övning för Stig Bertilsson den närmaste tiden.

Anf. 127 STIG BERTILSSON (m):

Herr talman! Jag ser naturligtvis att skrivningarna skiljer sig åt. Det är faktiskt olika ord i utskottsbetänkandet och i reservationen. Men jag frågade Jan Hyttring och Ingvar Karlsson i Bengtsfors: Vad tillför reservationen Dalslands kanal? Vad är den faktiska skillnaden? Jag konstaterar att jag inte fick något svar.

Anf. 128 JAN HYTTRING (c):

Herr talman! Stig Bertilsson fick svar. Skillnaden är faktiskt inte att det är olika ord. Innebörden i orden skiljer sig också åt. Skillnaden är att vi bestäl-

ler åtgärder för Dalslands kanal från regeringen, vilket utskottsmajoriteten, inkl. moderata samlingspartiet, inte gör.

Anf. 129 INGVAR KARLSSON i Bengtsfors (c):

Herr talman! Egentligen skulle jag tåga. Men i och med att Stig Bertilsson inte ger sig och inte har förstått innebörden i reservationen bör ytterligare några minuter ägnas åt detta ärende.

Om vi kan samordna motionsskrivandet inför nästa år innebär det att vi får en klar majoritet i utskottet. Då blir det en satsning på Dalslands kanal. Jag tycker att Stig Bertilsson skall tala med sina partikamrater i utskottet. Vi återkommer nästa år. Därmed får Dalslands kanal tyvärr vänta ytterligare ett år på upprustningsåtgärder. Men bättre sent än aldrig.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 5 april.)

12 § Ökad säkerhetskontroll vid sammanträde med riksdagens kammare och utskott

Föredrogs

konstitutionsutskottets betänkande

1989/90:KU33 Ökad säkerhetskontroll vid sammanträde med riksdagens kammare och utskott (förs. 1989/90:7).

Anf. 130 STIG BERTILSSON (m):

Herr talman! Vi har i Sveriges riksdag varit förskonade från allvarigare incidenter eller brott riktade mot riksdagen och dess ledamöters säkerhet. Synbarligen har inte heller några större anslag planrats mot riksdagen eller dess ledamöter. Dessutom har naturligtvis säkerhetstjänsten i riksdagen haft en avskräckande och förebyggande effekt.

På senare år har emellertid ett par incidenter inträffat i anslutning till sammanträden här i kammaren. Det gäller dels ett tillfälle under 1988, då en grupp demonstranter lyckades ta sig ner från läktaren till plenisalen, som var mer välfylld då än nu, och faktiskt lyckades ta sig fram till talarstolen. Efter ett visst tumult, då även några ledamöter ingrep för att återställa ordningen, kunde demonstranterna föras ut ur kammaren.

Det andra tillfälle jag tänker på var under fjolåret då en grupp demonstranter kedjade fast sig på läktarna och ropade slagord.

Herr talman! Sådant här får naturligtvis inte hända. Säkerheten i riksdagen måste vara garanterad, och dessutom visar de bägge händelserna att allvarliga brott skulle kunna begås mot riksdagen och dess ledamöter om de inträngande hade föresatt sig att ta till våldsmetoder.

Det förslag till ändring i riksdagens säkerhetskontroll som nu har aktualiserats i KU:s betänkande 33 har till stor del sitt ursprung i de båda händelser jag nämnde. Förslaget till ny skrivning, som utskottets majoritet fastnat för, är också ett steg i rätt riktning, men det är inte tillräckligt.

Utskottsmajoriteten vill ändra reglerna för säkerhetskontrollen så att tal-

mannen får rätt att besluta om säkerhetskontroll för en månad i taget. I dag kan beslut om säkerhetskontroll fattas endast i extraordinära situationer.

Rimligen borde det dock inte erfordras något särskilt beslut för att säkerhetskontroll skall kunna göras, utan den bör kunna ske utan särskild prövning av talmannen. Dels kan det uppstå lägen när snabba ingripanden erfordras, dels är det väl rimligt att en församlad riksdag ständigt har det skydd som rättigheten att utföra säkerhetskontroll innebär. Det kan rimligen inte sägas att riksdagen görs svårtillgänglig för allmänheten eller att enskilda besökares integritet utsätts för övergrepp om en sådan ordning införs. Tvärtom tror jag att människor uppfattar det som helt naturligt att säkerhetskontroll sker vid inpassering till rikets parlament.

Mot bakgrund av vad jag här har anfört, herr talman, yrkar jag bifall till reservation 1 i betänkandet.

Anf. 131 BO HAMMAR (vpk):

Herr talman! Jag blir litet skakad när Stig Bertilsson berättar om de säkerhetsrisker som kommer till uttryck när folk ropar slagord i huset.

Det är naturligtvis inte så bra, men jag känner mig inte särskilt skräm av detta. Det är möjligt att jag har hört lite fler slagord än Stig Bertilsson under mitt politiska liv.

Jag vill bara säga att vi från vpk inte tycker att det finns någon anledning att i dag skärpa säkerhetsbestämmelserna här i riksdagen. Vi yrkar därför avslag på utskottets hemställan och bifall till reservation 2.

Jag tycker att vi här i huset har en mycket väl fungerande och mycket omdömesgill säkerhetsenhet. Jag tror att det är den bästa garantin för att vi även i fortsättningen skall förmå att förena öppenhet och säkerhet här i huset.

För en del år sedan tillhörde jag själv en liten kommitté som tillsattes av förvaltningsstyrelsen, tror jag, för att se över en del säkerhetsfrågor här i riksdagen. Vi som ingick i kommittén reste runt och besökte parlament i olika europeiska länder. Vi upptäckte då att det på några håll rådde oerhört rigorösa säkerhetsbestämmelser, och vi upplevde nästan en bunkerstämning i dessa parlament. Alla anställda utsattes t.ex. för en mycket ingående säkerhetskontroll vid varje in- och utpassering i parlamentet. Jag tror inte att det är någon garanti för att man skall kunna undvika allvarliga attentat och terrorattacker mot ett parlament. På det sättet vill vi inte ha det här hemma.

Nu innebär ju inte utskottets förslag att vi skall ta så stora steg i den riktningen. Men jag tycker ändå att utskottets förslag är en onödig åtgärd. Och jag blir också litet betänksam när jag läser den moderata reservationen där det förordas att det skall vara pansarglas på läktarna. Just nu förefaller det inte vara så nödvändigt. Men jag tror över huvud taget inte på den typen av åtgärder. Låt oss fortsätta som hittills. Låt oss nöja oss med de åtgärder som redan har vidtagits och inte helt opåkallat införa ytterligare skärpningar.

Jag yrkar avslag på utskottets hemställan och bifall till reservation 2.

Anf. 132 STIG BERTILSSON (m) replik:

Herr talman! Jag skulle vilja fråga Bo Hammar var någonstans i vår reservation som det står något om pansarglas eller liknande. Jag kan inte se att det förekommer.

Jag tycker ändå att man skall tänka på att de som kunde ta sig in i huset och in i plenisalen hade kunnat vara beväpnade med något annat än kedjor. De hade kunnat vara utrustade på ett sådant sätt att händelsen hade kunnat få ohyggliga följder. Man kan inte bortse från det. Mot denna bakgrund är de förslag som vi moderater framställer om vidgad säkerhetskontroll synnerligen moderat tilltagna, och jag är helt övertygad om att allmänheten skulle anse att de åtgärder som vi föreslår är fullt rimliga.

Anf. 133 BO HAMMAR (vpk) replik:

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten. Jag har inte sagt att det står något om pansarglas i den moderata reservationen. Men reservationen är ju baserad på en motion som går ganska långt. Och i den motionen talas det bl.a. om att åhörarläktaren skall förses med pansarglas. Ledamöterna i konstitutionsutskottet har väl litet större omdöme än motionärerna, och det får man vara glad över.

Jag tror inte, Stig Bertilsson, att det hjälper med den här typen av mycket rigorösa säkerhetsbestämmelser. Det är klart att människor kan ta sig in i bankhallen och komma i kontakt med riksdagsledamöter ute på Riksgatan och att det ena och det andra kan hända. Om vi skall gardera oss mot sådana risker måste enorma säkerhetsmått vidtas, och det tror jag inte att någon är beredd att göra. Då tycker jag inte att man skall fatta beslut om bestämmelser, som egentligen bara kan irritera allmänheten och göra det här huset slutet utan att detta på något sätt skyddar oss mot allvarliga attacker. Jag tror att ansvaret skall ligga på den säkerhetsenhet som vi har och som jag tycker fungerar väldigt bra och arbetar med stort omdöme. Vi kan inte genom bestämmelser komma så mycket längre.

Anf. 134 HANS LEGHAMMAR (mp):

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 2 under mom. 1 i betänkandet. Vi från miljöpartiet vill så långt som möjligt slås för det öppna samhället och dess betydelse för att främja demokratins utveckling. Att nu utan mycket starka skäl frångå den öppna principen gör att vi ytterligare ökar kontrollen av och misstänksamheten mot de människor som vi egentligen skulle vilja ha med i den demokratiska processen.

Det intermezzo som inträffade avlöpte de facto utan någon som helst fara för någons liv. Trots detta ligger det till grund för de förslag om förstärkta säkerhetsregler som vi nu är beredda att anta. Faktum är också att de nya säkerhetsreglerna inte på något vis skulle hindra aktioner från läktaren som skulle störa mötena. Man måste tänka litet längre än vad man har gjort i betänkandet, tycker jag. Vill vi verkligen slås för öppenheten måste vi kunna acceptera att människor kommer hit utan rigorösa säkerhetskontroller. Börjar vi tumma på den öppna principen därför att den här typen av intermezzon inträffat, börjar gränsdragningen bli svår. Skall vi ha stor-TV nere på Slottsbron för att slippa sådana här intermezzon, eller skall vi ha kroppsvisitering efter plastvisselpipor? Plastvisselpipor skulle de facto störa sammanträdena ganska häftigt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 2.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 135 HELGE HAGBERG (s):

Herr talman! Frågan om ökad kontroll för besökande i riksdagshuset är viktig. Den har därför också behandlats mycket seriöst. Förvaltningskontoret har prövat frågan. Det är förvaltningskontoret som har kommit med förslaget. Konstitutionsutskottets kansli har upprättat en omfattande promemoria i ärendet. Den har remitterats till lagrådet för prövning, och utskottet har yttrat sig i frågan. Jag tror att man har kommit till ett väl avvägt förslag, som nu alltså föreligger här.

Från moderat håll vill man ha ökade möjligheter att utan särskild prövning göra ytterligare säkerhetskontroller, medan man från den andra sidan i vpk:s och miljöpartiets reservation inte vill göra någon ändring. Kanske är utskottets ställningstagande en god medelväg.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på de reservationer som föreligger.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 5 april.)

13 § Ändringar i riksdagsordningen

Föredrogs

konstitutionsutskottets betänkande
1989/90:KU37 Ändringar i riksdagsordningen.

Anf. 136 STIG BERTILSSON (m):

Herr talman! I betänkandet KU37 behandlas frågor om hur lång tid vissa anföranden får omfatta, senaste klockslag för inlämnande av motioner till kammarkansliet, antalet papperskopior av motioner och litet annat.

De förslag som utskottet har lagt fram är till övervägande del bra, och vi moderater ställer oss bakom dem. På en punkt har vi emellertid reserverat oss, och det gäller frågan om senaste klockslag under dagen för motionsinlämning.

I reservationen, herr talman, förordar vi att senaste klockslag för motionsinlämning även i fortsättningen skall vara kl. 17.00. De skäl som har anförts för en tidigareläggning till kl. 16.30 är inte av den tyngden att de motiverar en ändring. Med tanke på att det har betydelse för partigrupperna att kunna lämna motioner fram till kl. 17.00 och att det inte torde vara svårt att organisera kammarens arbete efter detta utan att det behöver uppstå övertid, vill jag härmed yrka bifall till den reservation som är fogad till betänkandet.

Anf. 137 HELGE HAGBERG (s):

Herr talman! Man kan säga att det föreligger goda möjligheter här i riksdagen att motionera. Dels har vi allmän motionstid, dels kan motioner följas på framlagda propositioner. Att vi nu gör en indragning när det gäller det

Prot. 1989/90:100
4 april 1990

*Den statliga
rationaliserings-
verksamheten m.m.*

senaste klockslaget för inlämnande av motioner under sista motionsdagen är mycket försumbart. Den tidpunkt som föreslås tycker jag att vi alla kan acceptera. Som framgår av betänkandet är det mer av personalpolitiska skäl som förslaget föreligger.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationen.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 5 april.)

14 § Den statliga rationaliseringsverksamheten m.m

Föredrogs
finansutskottets betänkande
1989/90:FiU19 Den statliga rationaliseringsverksamheten m.m. (prop.
1989/90:100 delvis).

Anf. 138 LARS DE GEER (fp):

Herr talman! De första sex momenten i utskottets hemställan i detta betänkande är okontroversiella, och där finns inga reservationer. Under moment 7 finns en gemensam reservation från moderaterna, centern och folkpartiet.

Regeringen har ännu inte tagit ställning till de förslag som framlagts av data- och offentlighetskommittén och som inleds med ett uttryckligt förbud för myndigheterna att sälja uppgifter ur personregister utan riksdagens bemyndigande. Men det står redan nu höjt över varje diskussion att det nu aktuella SPAR- registret är ett av de mest integritetskänsliga registren i Sverige. Datalagen förbjuder privata företag att bygga upp motsvarande register. Det kan inte finnas rimliga skäl till att staten skall syssla med försäljning ut detta register oavsett vilka förslag regeringen i övrigt önskar framlägga på grund av data- och offentlighetskommitténs förslag. Såväl sparregistret som statens person- och adressregisternämnd bör avvecklas, och anslaget om 661 000 kr. bör indragas.

Herr talman! I denna fråga yrkar jag bifall till reservationen från folkpartiet, moderaterna och miljöpartiet.

Anf. 139 CARL FRICK (mp):

Herr talman! Det förekommer ett omfattande registrerande av oss medborgare. Det finns ett värde i att vi har uppgifter om varandra för att vi skall kunna planera i samhället. Områden för planering är t.ex. skolor och sjukhus. Men när det gäller uppgifter som direkt berör enskilda medborgare måste försiktigheten i uppläggning och hanterande vara mycket stor. Huvudprincipen måste vara att sådana uppgifter används för det eller de ändamål för vilka de har insamlats. När de väl är använda skall de förstöras. Sker icke detta kommer vi att få en situation där gamla uppgifter cirkulerar runt och kan komma i orätta händer och användas på sätt som inte vara avsett.

Det nu aktuella SPAR-registret används i direktreklamsammanhang och

innehåller uppgifter om personer. Uppgifterna säljs till reklamakarna av ett statligt organ.

Reklamen syftar till att få oss konsumtionshungriga. Vi lever i en tid av omfattande miljöförstöring, som har sin grund i vårt slösaktiga leverne i industrivärlden. Stor och ökande materiel förbrukning leder till ökande miljöförstöring. Därför står en omfattande reklamverksamhet i strid mot de miljömål som har satts upp i samhället och som fler partier anser sig kunna ställa sig bakom. Målet måste vara att minska den materiella förbrukningen. Vi måste hushålla och spara med de givna resurserna för att också kommande generationer skall kunna leva ett drägligt liv. Det är orimligt att svenska staten aktivt hjälper till att sprida direktreklam – en verksamhet som strider mot de grundläggande miljömålen.

SPAR-registret, som används i syften som står i hjärt kontrast till vad dess namn antyder, måste därför enligt miljöpartiet de grönas mening bara av den anledningen avvecklas och dess uppgifter förstöras.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Anf. 140 SONIA KARLSSON (s):

Herr talman! Finansutskottets betänkande 1989/90:19 behandlar vissa anslag med anknytning till den statliga rationaliseringsverksamheten och statens person- och adressregisternämnd. Utskottet är enigt förutom vad gäller statens person- och adressregisternämnd. Två motioner har lämnats, vari man föreslår att SPAR-nämnden skall avvecklas. Motionerna avstyrks av utskottet. Till detta betänkande har fogats en reservation av folkpartiet, moderaterna och miljöpartiet.

Redan under 1940-talet diskuterades inom staten behovet av ett rikstäckande befolkningsregister. Men det var först i samband med den moderna datatekniken som det fanns rimliga möjligheter att bygga upp och underhålla ett så stort register. Efter en lång rad av utredningar, förslag och ändringar beslöt riksdagen 1976 att SPAR skulle byggas upp. SPAR innehåller ett begränsat antal folkbokföringsuppgifter jämte vissa taxeringsuppgifter avseende inkomst, förmögenhet och fastighetsinnehav. Registret omfattar hela befolkningen och uppgifterna får användas dels för aktualiserings-, kompletterings- eller kontrolländamål, dels för s.k. urvalsdragningar.

DAFA fick huvudansvaret för registret. I samband med att DAFA ömbildades till aktiebolag 1986 övertog statens person- och adressregisternämnd huvudansvaret för SPAR. På den nämndens uppdrag och under nämndens överinseende ombesörjer DAFA Data AB tills vidare drift, produktion, underhåll och marknadsföring av SPAR.

SPAR-nämnden har aktiva kontakter direkt med kunderna. Särskild vikt fästs vid att uppgifterna endast används på det sätt och för de ändamål som ursprungligen deklarerats och godtagits. Detta inpräntas också i nya användare.

Frågan om SPAR-registret och försäljningen av uppgifter ur detta knyter an till spörsmål som behandlats av data- och offentlighetskommittén (DOK). Kommitténs förslag på detta område bereds för närvarande inom regeringskansliet. Enligt utskottets mening bör med hänsyn härtill frågan om en prövning av SPAR-registrets fortsatta ställning anstå tills ett samlat rege-

ringsförslag med anledning av DOK:s betänkande föreligger. En proposition i ämnet kommer senare i vår att föreläggas riksdagen.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationen.

Anf. 141 LARS DE GEER (fp):

Herr talman! Sonia Karlsson påpekade helt riktigt att den moderna tekniken har skapat möjligheten att upprätta SPAR-registret. Men just tillsynen över hur modern teknik används måste vara ett viktigt arbetsområde för riksdagen. Det är därför som vi i den gemensamma reservationen med moderater och miljöparti anser att man redan nu borde begränsa användningen av SPAR-registret för sådana helt ovidkommande ändamål som direktreklam.

Anf. 142 SONIA KARLSSON (s):

Herr talman! Det nuvarande registret fattade riksdagen beslut om och genomförde 1976. Det finns också noggrant redovisat hur det skall behandlas. Tills vi får se vad regeringen kommer att framföra med anledning av DOK-betänkandet anser jag att ärendet är så noggrant berett som riksdagen har sagt tidigare.

Anf. 143 LARS DE GEER (fp):

Herr talman! Just förhållandet att bestämmelsen har gällt sedan 1976 motiverar enligt min uppfattning att saken tas under övervägande igen. Det finns många saker som tyder på att SPAR-registrets försäljning av uppgifter är felaktig. Det gäller inte bara direktreklam utan även andra försäljningar.

Anf. 144 SONIA KARLSSON (s):

Herr talman! Det är precis det som utskottet har sagt. Vi avstyrker reservationen just med anledning av att vi kommer att få en proposition senare i vår.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 5 april.)

15 § Sparfrämjande åtgärder

Föredrogs
finansutskottets betänkande
1989/90:FiU21 Sparfrämjande åtgärder (prop. 1989/90:100 delvis).

Anf. 145 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! Vem skall spara?

Se, där har vi kanske den mest brännande ideologiska stridsfrågan för 1990-talet. Från marknadsliberal synpunkt kan svaret bara bli ett: Kapitaltillgångarna i samhället bör spridas bland de enskilda medborgarna. Med ett

socialistiskt betraktelsesätt framstår det däremot som eftersträvansvärt att kapitalbildningen sker i kollektiva former.

Sverige är dåligt på att spara, vilket avläses i det stora och växande underskottet i bytesbalansen. I år väntas det uppgå till 50 miljarder kronor och nästa år till 70 miljarder kronor, vilket skulle motsvara ca 5 % av våra samlade inkomster i landet. Ändå är den verkliga sparandebristen större än den synliga, eftersom investeringsnivån är för låg i förhållande till behovet av att bygga ut vår produktionskapacitet.

När socialdemokraterna efter återkomsten till regeringsmakten 1982 lanserade den tredje vägens ekonomiska politik, angav de som ett viktigt mål att öka sparandet och kapitalbildningen. Det förhållandet att bytesunderskottet nu är betydligt större än t.o.m. vid tiden för den stora devalveringen vittnar om hur grundligt regeringspolitiken har misslyckats.

Däremot har det skett en betydande omfördelning av sparandet mellan olika sektorer. Bristen på offentligt sparande, som främst kom till uttryck i underskott i statsbudgeten, har förvandlats till betydande överskott i de offentliga finanserna. Men denna förändring har huvudsakligen kommit till stånd genom de skattehöjningar som ligger bakom skärpningen av skattestrycket från 50 till 57 % av bruttonationalprodukten. Det är som alla vet ett världsrekord i sitt slag. På detta har företag och hushåll reagerat genom att minska sitt sparande i ännu högre grad.

Vid en internationell jämförelse framstår Sverige som unikt genom att under en följd av år uppvisa ett negativt hushållssparande. Man kan undra hur det går till att spara negativt, men det betyder alltså att vi konsumerar mer än vi förmår att producera. Som sämst var det 1988, då hushållens sparkvot angavs till minus 5,3 %. Sedan dess har en viss förbättring förutsetts, men sparkvoten förblir negativ. Det innebär att vi fortsätter att låna och att ta av sparmedel för att trots skattehöjningarna kunna hålla uppe konsumtionen.

Regeringen har reagerat på denna utveckling genom att uttala att det i och för sig vore önskvärt med ett ökat hushållssparande. Men i nästa andetag har tvivel framförts på att ett sådant skulle kunna komma till stånd. Slutsatsen har då blivit att det kollektiva sparandet i stället måste förstärkas, vilket i klartext betyder ökad överbeskattning av medborgarna. Att det är just skattehöjningarna som hindrar människor från att spara har man inte velat låtsas om.

Orsaken till socialdemokraternas bristande entusiasm för enskilt sparande framträder tydligt i deras s.k. 90-talsprogram, som lades fram i höstas. Kravet på stabila sparandeöverskott i den offentliga sektorn motiveras där på följande sätt: "Om samhällets sparande skulle bli beroende av att de välbärgade hushållen lockas att spara privat måste deras sparande öka så kraftigt att det skulle leda till stora förmögenhetsklyftor."

90-talsprogrammet anger också en målsättning: "Det offentliga sparandet, som i dag är ca 2 % av BNP, bör öka till ca 5-7 %. Det innebär att det offentliga sparandet under de närmaste åren bör öka med 10-15 miljarder kronor om året." Det finansiella sparandet i den offentliga sektorn var enligt finansplanen redan förra året uppe i 60 miljarder kronor, vilket utgjorde just 5 % av BNP. Så här går det undan i svängarna! Överbeskattningen skärps ytterligare i år som vi vet. Det förekommer just i dag uppgifter om att även skatte-

omläggningens andra etapp skall överfinansieras 1991. Jag vill fråga regeringspartiets företrädare Roland Sundgren hur någon kan tro att Sveriges ekonomiska problem, såsom de nu ter sig, kan lösas med höjda skatter. Jag skulle också gärna vilja be Lars De Geer att fundera på en sak: Inte kan väl en icke-socialist medverka till ett sådant beslut? Hur skulle det då gå med det enskilda sparandet, som vi debatterar här!

Talet från regeringshåll om kollektiv kapitalbildning faller väl in i ett socialistiskt mönster, där andra inslag är t.ex. löntagarfonderna samt 4:e och 5:e AP-fonderna. Vi väntar nu på ett regeringsförslag om att även 1:a–3:e fondstyrelserna skall få placera sina många miljarder i aktier. Utredningsgrupper inom LO förordar allsköns nya påfund som ledighets- och semesterfonder, kommunala och statliga pensionsfonder samt regionala hushållningsstiftelser m.m. Som om detta inte vore nog planeras också en "förhandlad över-skottsdelning", vilken skall ta över stafettpinnen från vinstdelningsskatten. Allt detta kommer upp till beslut på LO-kongressen sommaren 1991.

Tankegångar av detta slag präglar majoritetstexten och ställningstagandena i finansutskottets betänkande 21. Man uttalar sig i svala ordalag om hushållssparandet och varnar med ett tonfall hämtat från 90-talsprogrammet för omfattande sparstimulanser, som skulle ytterligare bidra till att öka de redan rikas förmögenheter.

Nu är det ju faktiskt inte detta det är frågan om. I den moderata partimotionen anges att det enskilda sparandet måste främjas med generella medel, främst en återgång till fasta spelregler och en sänkning av skattetrycket. Fasta spelregler behövs för att människor åter skall våga lita på att vad de satt undan för framtiden skall de också själva få disponera och förfoga över. Sänkt skattetryck är nödvändigt, om de skall få något kvar att spara av. Så enkelt är det.

Därutöver ser vi ett behov att särskilt stödja långsiktigt bundet sparande i och till egen bostad, för ålderdomen och som riskvilligt kapital i form av t.ex. aktier. Den snabba inflationen i förening med senare års täta – låt oss kalla det – överfall på dessa nyttiga sparformer gör sådan stimulans ofrånkomlig, om kapitalbildningen skall kunna lyftas upp på en tillräckligt hög nivå.

Socialdemokraterna i finansutskottet knyter vidare förhoppningar till den planerade skatteomläggningen. För mig är det fortfarande en gåta, fullkomligt obegripligt att man tror sig stimulera sparandet genom att höja skatten på kapital med över 30 miljarder kronor. Ingen har heller kunnat förklara det här. Just nu diskuteras mest att avkastningen på lille Kalles sparbanksbok skall beskäras med 30 %. Mera allvarligt från samhällsekonomisk synpunkt är att regeringen och tydligen också folkpartiet, herr De Geer, tänker trumfa igenom en modell som skulle ha gett någon liten real avkastning efter skatt vid en inflation på 4 % och en räntenivå på 7 %, men som nu med 10 % inflation och 14 % ränta blir till en formidabel straffbeskattning av sparande.

Det finns en naturlig förklaring till att skatten på kapital hittills kan sägas ha varit lägre än skatten på arbete. Kapital är mera lätttröligt över gränserna än arbetskraft. Vill man uppnå större likformighet dem emellan, måste därför detta ske – särskilt nu sedan valutaregleringen avskaffats – genom att skatten på arbete anpassas nedåt och inte genom att sparande beskattas här-

dare. Det förutsätter i sin tur att förändringen sker inom ramen för en sänkning av skattetrycket i enlighet med vad vi moderater förordar.

Redan i dag förekommer en betydande utflyttning av investeringskapital från Sverige. Intresset för placeringar i dotterföretag, fastigheter och aktier utomlands bara ökar, och det är och för sig inget fel i detta. Problemet är bara att utländska investerare inte visar samma intresse för den svenska marknaden. Kapitalströmmen kommer att förbli enkelriktad, så länge socialdemokraterna håller fast vid högskattepolitiken och vid sin förkärlek för kollektivt sparande.

Herr talman! Runt omkring oss pågår en snabb övergång från socialism till marknadsekonomi. De svenska socialdemokraterna är tämligen ensamma om att sträva i motsatt riktning. Vi moderater kommer envist att driva kravet att sparandet och ägandet inte skall koncentreras till staten eller facket utan spridas bland de enskilda människorna. Den strid om kapitalbildningen som socialdemokraterna har utmanat till i sitt programarbete inför höstens partikongress skall de också få. Av utvecklingen i omvärlden att döma kan den bara sluta på ett sätt.

Med det anförda yrkar jag bifall till de reservationer till finansutskottets betänkande 21 som har moderata undertecknare.

Anf. 146 LARS DE GEER (fp):

Herr talman! Det svenska hushållsparandet låg på en internationellt normal nivå för ett industriland fram till år 1960. Sedan dess har vårt sparande i hushållen gått ned i en stadigt fallande kurva, från ca 7 % i utgångsläget till 1988 års absoluta bottennotering om -5,3 %. Även Norge och Finland har haft negativt sparande under senare år, men deras värden för år 1988 är dock avsevärt bättre än våra -5,3 %, dvs. -1,2 % för Norge och -1,4 % för Finland. Alla dessa negativa värden på de nordiska ländernas sparkvoter är på sikt alarmerande – inga länder, moderna industriländer allra minst, kan i längden få en förmånlig utveckling på sina ekonomier om hushållsparandet är negativt!

Sparandet i företagssektorn är – och skall vara – negativt i en ekonomi som siktar mot tillväxt, eftersom företagen behöver både sitt eget och andras sparande för att kunna bygga ut sin kapacitet. Sparandet i den offentliga sektorn – vars tillväxt under senare år framför allt beror på höjt skattetryck – kan aldrig ersätta det privata sparandet, om man inte siktar mot att socialisera eller på annat sätt kollektivisera ägandet av ett lands produktionsmedel. Att detta inte är en väg som leder till ökat välstånd, god välfärd och god miljö visar ju utvecklingen i Östeuropa under senaste tid med stor tydlighet!

Det är inte svårt att räkna upp olika orsaker till att det svenska hushållsparandet minskat så drastiskt som det har. Under de flesta av de senaste 20 åren har räntan på sparade medel, sedan inkomstskatten har betalats, inte alls nått upp till den nivå som behövts för att kompensera den årliga inflationen! När spararna sett sitt sparkapital urholkas i stället för att tillväxa, kan man knappast förvåna sig över att de minskat sitt sparande. Till detta har också de socialdemokratiska regeringarna bidragit genom att systematiskt rubba på spelreglerna för sparandet med korta förvarningstider: engångsskatten på pensionssparandet, försämringar av aktiebeskattningen och om-

sättningsskatten på aktiehandeln, socialavgifterna på vinstandelspengar och kraftiga sänkningar i räntan på allemanssparandet må här nämnas. I sammanhanget måste också tvångsparandet omtalas. Det finns nog inget bättre sätt att få folk att låta bli att spara än att tvinga dem till det!

Allvarligast har nog höjningen av skattetrycket från 50 % år 1982 till 57 % år 1989 varit. Skattebetalarna har reagerat på dessa skattehöjningar genom att ta ut sparade medel i stället för att sänka sin konsumtion, något som underlättats av den i och för sig helt riktiga avreglering av kreditmarknaden som samtidigt ägt rum.

Det betänkande som kammaren snart skall besluta om och som vi debatterar i dag handlar om ett anslag till spardelegationen på drygt 19 milj. kr. för nästa budgetår. Såväl vi i folkpartiet som moderaterna och centern föreslår i den gemensamma reservationen nr 11 att kammaren skall avslå detta äskande, med motiveringen att ett anslag för sparpropaganda inte rimligtvis kan utgöra ersättning för en ekonomisk politik som skulle gynna hushållsparandet. Det är tvärtom alldeles uppenbart att socialdemokraterna under senare år systematiskt har gått in för att tvinga fram ett ökat offentligt sparande, med siktet inställt på att via fonder och budgetöverskott ta över ägandet av det privata näringslivet. Detta var ju grundsyftet med bildandet av den 4:e AP-fonden, som nu kompletterats med en femte och med framlagda förslag om att även första, andra och tredje AP-fonden skall få tillstånd att investera i aktier. Samma syfte gällde givetvis beträffande skapandet av löntagarfonderna. Då dessa ej längre skall tillföras nya medel är LO uppenbarligen redo att med många uppslag tillhandahålla nya fonder, med vars hjälp man skall ta över ägandet i det svenska näringslivet. Allra tydligast kommer detta önskemål fram i socialdemokraternas 90-talsprogram, i vilket en höjning av det offentliga sparandet från nuvarande 2 % till 5-7 % i framtiden anges som önskvärt! Med höjningar av skattetrycket avser man att finansiera ett socialiserat eller kollektiviserat ägande av vårt näringsliv. Inför sådana framtidsplaner lönar det sig föga att stimulera ett ökat enskilt sparande genom att spendera 19 miljoner på sparpropaganda – här krävs det en helt annan ekonomisk politik för att sparandet skall kunna komma i gång igen.

Olika element som bör ingå i en sådan politik finns uppräknade i bl.a. reservationerna 1, 2, 8 och 10 samt i det särskilda yttrandet nr 2. I reservationerna och det särskilda yttrandet anges generellt sänkt skattetryck – som på sikt är ett viktigt mål i fråga om den nya skattereformen –, utnyttjandet av en del av löntagarfondernas medel till sparstimulanser och införandet av fasta spelregler för sparandet vara lämpliga medel. Frågan om inrättandet av personliga investeringskonton bör snarast utredas, bl.a. som en del i arbetet med målsättningen för den enskilda familjens sparande. Ett effektivt bosparande – det nuvarande systemet är krångligt och har därför utnyttjats endast i ringa omfattning – bör utredas, med målsättningen att bl.a. underlätta enskildas övertagande av bostadsrätter i kommunala bostadsföretag. Det har visat sig att övertagandet av en bostad som alltså blir ens egen är ett stimulerande sparmål för många människor som annars kanske inte skulle spara. Detta bör underlättas både genom ett bra system för bosparande och genom ett system för startsparande – det senare skulle speciellt inrättas för barn och ungdom och skulle även innehålla rätt för föräldrar att utan gävoskatt

överföra medel till sina barn för att säkerställa deras utbildning och start i livet.

Herr talman! Jag hade egentligen tänkt avsluta mitt anförande här. Men jag blev apostroferad av Lars Tobisson.

För det första har vi fyra gemensamma reservationer i detta betänkande. Men på en punkt måste jag bemöta Lars Tobisson. Direkt eller indirekt attackerar han nämligen skattereformen, som han menar skulle medföra ett minskat sparande.

För det andra är det visserligen sant att försäkringssparandet får något sämre villkor – men fortfarande är villkoren mycket bättre än vad som gäller för annat sparande – genom skattereformen. Skattebetalarna, Lars Tobisson, får ändå 60 miljarder mera kvar i fickan genom de skattesänkningar som gäller fr.o.m. den 1 januari 1991. Sannolikt kommer skattebetalarna att få kvar ytterligare 40 miljarder genom ökade arbetsinsatser. I stället för att ta ut övertiden i fritid kommer man att ta ut den i pengar. Man kan räkna med att alla kommer att arbeta mera. Dessa 100 miljarder som hamnar i löntagarnas fickor bör utgöra ett gott underlag för ett ökat sparande.

För det tredje vill jag nämna att frestelsen för en normal löntagare att finansiera sin konsumtion med lån kommer att minska till följd av att ränteavdragen på lån blir mycket mindre värda. Men en minskad vilja att ta lån är också ett sparande – låt vara att det är av något egendomligt slag.

Man kan undra hur det här kommer att slå. Häromdagen fick vi faktiskt ta del av en bedömning från konjunkturinstitutet av hur sparandet kommer att utvecklas. Den bedömningen är inte särskilt optimistisk. Men den pekar i alla fall, Lars Tobisson, i rätt riktning. Jag skall återge en serie siffror som återfinns i tabell nio i konjunkturinstitutets pressmeddelande:

Sparkvoten kommer att utvecklas på följande sätt:	
1988	- 5,3 %
(samma siffra som Lars Tobisson angav)	
1989	- 3,7 %
(fortfarande en dålig siffra men i alla fall en något bättre än föregående)	
1990	enligt huvudalternativet - 1,2 %
1991	enligt huvudalternativet - 0,4 %

Sifferserien är inte imponerande. Men den visar på en klar förbättring. Det tyder alltså på att konjunkturinstitutets experter har gjort bedömningen att ett förbättrat sparande i landet kommer att vara effekten av skattereformen.

Anf. 147 LARS TOBISSON (m) replik:

Herr talman! Lars De Geer höll ett utmärkt anförande om vikten av ett ökat hushållssparande. Det är inte så konstigt. Vi har ju, som Lars De Geer själv påpekade, flera reservationer gemensamt.

Men när det gäller svaret på min fråga måste jag säga att jag blev besviken. I och för sig beklagar jag att Lars De Geer skall behöva försvara en så här dålig sak. Det kommer ju aldrig någonsin att vara möjligt att förklara att sparandet kan stimuleras genom en höjning av skatten på kapital med över 30 miljarder.

Lars De Geer säger: Genom att marginalskatterna sänks får människor mera kvar i fickorna.

Ja, det är mycket bra att marginalskatterna sänks. Det har vi talat för under mycket lång tid. Men hur är det med detta med att människor får mera kvar i fickorna? Tanken bakom omläggningen är ju att man skall ta ut lika mycket skatt som så att säga efterges på inkomstökningar och annat. Pengarna kommer att gå åt – det blir ju höjda bensinkostnader etc.

Om vi ser just till sparandet är det inte bara försäkringssparandet som kommer i kläm, och det rejält! För några år sedan var vi ense om att det inte skulle bli någon ytterligare engångsskatt på pensionssparandet. Men nu ger Lars De Geer sitt stöd i det sammanhanget.

Det handlar emellertid inte bara om pensionssparandet. När det gäller boendesparandet – sparandet till en egen bostad, som Lars De Geer här så vackert talade för – blir det 14 miljarder i extra belastning. Det är väl inte en attraktiv lösning.

Nej, resultatet kommer att bli att människor efter att ha funnit att de har litet mera över och innan de skall fördela sina pengar väljer att inte lägga pengarna på sparande utan på sådant som inte träffas av den straffbeskattning som Lars De Geer här gör sig till tolk för.

Konjunkturinstitutet lär tala om att sparandet utvecklas i positiv riktning. Men jag tror att även Lars De Geer har hört överdirektören där säga att han inte kan skönja något trendbrott i utvecklingen vad gäller sparandet i Sverige.

Vi går mot fortsatta och växande bytesbalansunderskott. Att då fröjda sig åt att hushållssparandet börjar närma sig nollstrecket tycker jag är ynkligt. Det handlar ju om en attack mot det privata sparandet i Sverige som folkpartiet medverkar till.

Anf.148 LARS DE GEER (fp) replik:

Herr talman! Lars Tobisson går till våldsamt attack mot en skattereform som innebär marginalskattesänkningar av aldrig tidigare skådad magnitud i vårt land. Men då gör han nog en egendomlig saltomortal med tanke på det egna partiets politik.

Här i riksdagen har moderaterna under 50 års tid talat om behovet av en sänkning av marginalskatterna. När det så kommer ett förslag som innebär radikalt sänkta marginalskatter går moderaterna till våldsamt attack mot detta.

Det är alldeles sant att förslaget är finansierat. Vi är väl, Lars Tobisson, ganska överens om att den svenska ekonomin i dag befinner sig i ett sådant överhettningstillstånd att det vore rätt så oansvarigt att lägga fram ett förslag som innebär att stora budgetunderskott släpps fram ofinansierade.

Lars Tobisson säger att vi med den här skattereformen gör sparandet en stor otjänst. Lars Tobisson menar att nya skatter så att säga åter upp de skattesänkningar som har kommit till stånd. Men då bortser han från två saker: Den första är att folk som får dessa hundra miljarder kvar i fickorna i alla fall har valfrihet att använda pengarna på det sätt som de själva vill. De kan köpa bil eller åka utomlands, men de kan också spara. Den andra är att det innebär en ganska stor dynamisk effekt. Moderater och folkpartister har va-

rit överens om att den dynamiska effekten av en marginalskattesänkning är det värdefullaste i hela skattereformen, och den dynamiska effekten måste kunna användas till att delvis öka sparandet eller att öka annan konsumtion.

Det är litet egendomligt, Lars Tobisson, att ni moderater nu angriper skattereformen så häftigt som ni gör. Det är i alla fall i stort sett den reform ni själva har velat ha.

Herr talman! Jag glömde förut att yrka bifall till reservationerna, och det vill jag göra nu. Jag yrkar alltså bifall till reservationerna 1, 2, 8, 10 och 11.

Anf. 149 LARS TOBISSON (m) replik:

Herr talman! Jag vill omedelbart ta bort det felaktiga intryck som Lars De Geer tycks ha att vi moderater skulle vara emot marginalskattesänkningarna. Jag sade alldeles nyss att vi tycker att de är bra och att vi t.o.m. vill gå längre. Vi funderar inte, som Lars De Geers parti tydligen gör, på att minska de tänkta marginalskattesänkningarna för 1991.

Vad vi kritiserar är finansieringen, och jag gör det här på den punkt som är föremål för debatt nu i dag, nämligen det enskilda sparandet. Hur Lars De Geer än lägger upp argumentationen kan han inte komma bort från att över 30 miljarders extra belastning på kapitalbildningen i landet kommer att motverka det enskilda sparandet. Det går inte att bortförklara.

Nu säger Lars De Geer att de som får mera pengar i fickorna kan välja att lägga dem på sparandet. Ja, men min poäng är att de inte väljer att göra det, om det blir så mycket oförmånligare än det är i dag. I dag är sparandet lågt, och om det läggs skatt på försäkringssparandet, på sparandet till egen bostad och på aktievinster, kommer detta inte att vara några attraktiva verksamheter att använda de ökade inkomster på som man har kvar efter skatt i framtiden. Detta går inte att resonera bort. Det är beklagligt att ni i folkpartiet tror att ni skall kunna förvända synen på människor för vilka detta är betydelsefullt.

Lars De Geer sade också något om att moderaterna skulle tala för ofinansierade budgetunderskott. Vi har inte längre några budgetunderskott i vårt land. Vi har ett budgetöverskott på 22 miljarder innevarande år. Med den politik som förs har vi ett betydande överskott även nästa år, och det blir ännu större när skattetrycket nu ökar ytterligare, vilket planeras i kompletteringspropositionen. Det är inte fråga om det.

Vi moderater skall finansiera våra skattesänkningar – vi har redan presenterat hur det skall gå till – men vi kommer inte att göra det genom straffbeskattning på sparande.

Anf. 150 LARS DE GEER (fp) replik:

Herr talman! När Lars Tobisson säger att utvecklingen av bytesbalansunderskottet går åt fel håll, förstår jag att han menar den ganska förfärliga siffrerie som presenteras, enligt vilken bytesbalansunderskottet kommer att stiga från 50 till 70 miljarder 1991. Men att skylla det på att skattereformen skulle medföra ett minskat sparande anser jag vara en grov förenkling.

Alla vet att bytesbalansunderskottet i stor utsträckning beror på att räntekostnaderna för de svenska storföretagens investeringar utomlands i klassen 50 miljarder per år belastar vår bytesbalans. De vinster som de investeringar

som görs utomlands ger kommer inte in i bytesbalansen förrän mycket senare. Om de reinvesteras kommer de inte tillbaka. Att säga att bytesbalansunderskottets ökning beror på att hushållssparandet skulle minska genom skattereformen är en förenkling som jag inte kan acceptera.

Jag förstår att Lars Tobisson säger att minskningen från minus 5,3 till minus 0,4 % av den negativa sparkvoten inte är mycket att hurra för. Men den är i alla fall en återgång till ett nolläge, och i pengar representerar det ett ökat sparande på ungefär 30 miljarder. Jag tycker inte att ett ökat sparande på 30 miljarder – om nu konjunkturinstitutets prognos är riktig – är något att negligera. Om man väger in alla faktorer i bilden finner man tvärtom att skattereformen inte är negativ för hushållssparandet.

Anf. 151 IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! Sparandet har en avgörande funktion i vår ekonomi, såväl privat som för Sverige som nation. Sparandet är nödvändigt för att man skall kunna investera. Investeringar är nödvändiga för en god ekonomisk utveckling. Utan sparande, ingen välfärd. Ett företag som inte självt kan finansiera sina investeringar måste låna. Om Sverige, som nation – hushållen, företagen, kommunerna och staten – inte sparar tillräckligt blir det nödvändigt att låna i utlandet. För lågt sparande ger underskott i betalningarna med utlandet, och det är lika med underskott i bytesbalansen.

En vändning av underskottet i bytesbalansen till balans eller överskott är ett viktigt mål för ekonomin, och det kan inte åstadkommas på annat sätt än genom ett ökat sparande inom landet. Detta faktum var ett av huvudmotiven vid beslutet våren 1989 om ett tillfälligt obligatoriskt sparande.

Sparande i ekonomin är i princip en minskad konsumtion i dag för att genom investeringar ge utrymme för en ökad konsumtion i framtiden. Sparade medel används för uppbyggande av infrastruktur, näringsliv och bostäder, för att kunna ge en högre produktion i framtiden att använda till privat eller offentlig konsumtion.

När sparandet är lågt stiger priset på pengar, dvs. räntan. Detta höjer lönsamhetskraven för investeringar i det privata näringslivet. En investering måste ge en riskpremie för att anses lönsam i förhållande till investeringar med låg risk, t.ex. statsobligationer. Följden av för lågt sparande blir därmed att färre investeringar blir gjorda, tillväxten sjunker, arbetslösheten ökar, och framtida konsumtionsutrymme minskar. För att man skall kunna bygga ut kapitalstocken, vilket är förutsättningen för varaktig tillväxt, krävs med andra ord sparande. En kapitaltillväxt i industrin är oftast delvis lånefinansierad och ger därför ett relativt stort negativt finansiellt sparande i denna sektor. Ett positivt sparande i andra sektorer i ekonomin måste kompensera detta. Hushållssektorn och den offentliga sektorn är huvudalternativen. Vilken sektor man väljer att spara i är till stor del en ideologisk fråga.

Utskottsmajoriteten uttrycker en rädsla för att ökat hushållssparande skall innebära ett minskat offentligt sparande och poängterar att hushållssparandet inte skall subventioneras. Vi i centern anser att ett privat sparande är att fördra före offentligt sparande och att det finns starka motiv för att stimulera hushållssparandet. Målet för hushållssparande bör sättas högt. Vi i centern anser att en sparkvot på 10 % är en rimlig, lämplig målsättning.

Centern har under några år drivit frågan om personliga investeringskonton som ett långsiktigt målsparande. Det innebär i korthet att insättningsbelopp upp till ett halvt basbelopp undantas från beskattning. Avkastningen görs skattefri. Uttag utan skattekonsekvenser får göras till investeringar i permanentbostad och i eget företag. Beskattning sker när tillgången avyttras. Vid uttag ur kontot för konsumtion sker beskattningen direkt.

Utskottsmajoriteten kommenterar förslaget med att "systemet har vissa uppenbara brister". Jag skall överlåta till Roland Sundgren att försöka bevisa att det finns täckning för detta schablonmässiga uttalande, men själv vill jag ägna några minuter åt att redovisa några av förslagets fördelar.

– Det stimulerar till nysparande. Omflyttning av tidigare sparade beskattade pengar till personligt investeringskonto innebär att man byter skattefria pengar mot pengar med långsiktig skattecredit. Det är knappast någon som gör på det sättet. Därför kommer centerns förslag att innebära ett större nysparande än något annat förslag som hittills har lagts fram i riksdagen.

– Det stimulerar till ökade arbetsinsatser. Det är inte många som kan spara 15 000 per år på sin ordinarie lön – det krävs extrainkomster för att klara det. Denna extrainkomst blir skattefri om den sätts in på det personliga investeringskontot. Självfallet innebär det en kraftfull utbudspolitik, som kommer att minska överhettningen på arbetsmarknaden. Vidare begränsas skattebortfallet för stat och kommun, eftersom det i hög grad kommer att vara extra inkomster som sparas.

– Det minskar boendekostnaden. Det lägre värdet på ränteavdragen efter skattereformens genomförande gör det angeläget att ha med eget kapital i sin bostad. Med eget kapital i boendet minskar efterhand ränteavdragen och skatteintäkterna ökar. Kapital från personligt investeringskonto som står i bostaden under t.ex. trettio år minskar ränteavdragen med tre fyra gånger sparbeloppet. På sikt ökar statens skatteintäkter väsentligt, samtidigt som den enskilde blir mindre beroende av bidrag och får en stabilare ekonomi. Personligt investeringskonto är självfallet det idealiska bosparandet för ungdomar.

– Det underlättar nyföretagandet. Genom skattefriheten ökar möjligheterna att spara pengar innan man startar företag. Detta innebär en rad fördelar. Med eget kapital från starten ökar möjligheterna till en positiv utveckling och ökar också ansvar och motiv för att verkligen lyckas.

– Att svenska folket mer allmänt har ett ansenligt sparbelopp främjar också hög betalningsmoral och det innebär att vår ekonomi fungerar smidigare.

Förra året skrev utskottsmajoriteten att personliga investeringskonton öppnade möjligheterna till skattearbitrage. Att detta har utelämnats i år tolkar jag så, att majoriteten har tänkt efter. Vem skulle låna pengar för att sedan placera dem så, att de belastas med en skattecredit? Skillnaden mellan inlåningsräntan och utlåningsräntan äter i princip upp ränteintäkten på den "lånade skattespardelen". Det måste vara en mycket hög ränta på det personliga investeringskontot och mycket billiga lånepengar, om det inte skall bli en direkt förlust att sätta in lånta pengar på det personliga investeringskontot.

Herr talman! Detta är några av det personliga investeringskontots fördelar. De utgör tunga argument för ett snabbt beslut. Jag avvaktar med spänning vilka nackdelar som Roland Sundgren kan komma att redovisa.

Jag vill bara avsluta med att yrka bifall till samtliga de reservationer där centerens representanter finns antecknade.

Anf. 152 ROLAND SUNDGREN (s):

Herr talman! Den här diskussionen artar sig till en debatt om sparandets betydelse i samhällsekonomin. Vad betänkandet först och främst handlar om är ett anslag på drygt 19 milj. kr. till sparfrämjande åtgärder. Det anslaget finansierar spardelegationens verksamhet, och spardelegationens insatser syftar till att långsiktigt främja hushållssparandet.

I samma betänkande tar vi också upp ett stort antal motioner som har väckts under den allmänna motionstiden. Jag vill ändå nämna något om anslaget till spardelegationen, som de tre borgerliga partierna avstyrkt, trots att de själva anser att hushållssparandet är mycket viktigt. Det kanske beror på att de tror – man får det intrycket när man läser reservationen – att det är sparkampanjer som spardelegationen främst sysslar med. Tvärtom är det en liten del av spardelegationens verksamhet. Man arbetar främst med elevhäften till skolorna, som tar upp just frågor om hur vi skall öka sparandet. Det som miljöpartiet tar upp i sitt särskilda yttrande – hur vi skall spara på våra gemensamma resurser och miljön – är också något som ingår i spardelegationens arbete som en inkörsport till ett ekonomiskt sparande.

Spardelegationen har vidare, kan jag nämna, introducerat det ideella sparandet i etiska fonder. Man samarbetar också med banker och har bl.a. utarbetat budgetprogram för datorer som kan användas för de flesta typer av hushåll. Den vägen kan man indirekt arbeta för att öka hushållssparandet.

En annan viktig uppgift som jag vill nämna är det stora forskningsprojektet om hushållssparandet i Sverige med 13 expertrapporter. Det har både rönt stor uppmärksamhet i massmedia och legat till grund för förslag i olika utredningar, inte bara här i landet utan också i andra länder.

Slutligen kan jag också ta upp det faktum att spardelegationen varje år sammanställer en översikt över utvecklingen av alla sparformer. Det är en mycket värdefull marknadsöversikt, som det också skrivs mycket om och som även utgör underlag för en mängd tidningsartiklar.

Jag har velat säga detta för att visa att spardelegationen sysslar med betydligt mer än vad som framgår av de reservationer som har avgivits och som jag yrkar avslag på.

I övrigt tas i betänkandet upp en mängd olika motioner, som handlar om hur man kan stimulera sparandet och få till stånd en ägandespridning. Vidare behandlas, som har nämnts här, frågor om personliga investeringskonton, bosparande och startsparande.

Rent allmänt skulle jag när det gäller motionerna vilja säga att vi nu står inför genomförandet av en skattereform, som otvivelaktigt – vad Lars Tobisson än säger – kommer att gynna det finansiella hushållssparandet. Det kommer att motverka alltför hög skuldsättning hos hushållen, och även skatteplanering. Reformen kommer med all sannolikhet att få långtgående återverkningar på hushållens sparbeteende.

Lars Tobisson ställde en del frågor till mig och Lars De Geer. Lars De Geer har svarat på dem. Jag har inte så mycket att tillägga till det han har sagt. Det är för enkelt att fråga hur man med höjda skatter på kapital skall kunna öka sparandet. Det är, som Lars De Geer har framhållit, faktiskt fråga om kraftigt sänkta skatter på arbete – jag tror att sänkningen uppgår till mer än 60 miljarder. Dessutom blir det genom de avdragsbegränsningar som systemet innehåller betydligt lönsammare att spara än att låna.

Vi kan redan se effekter av det. Nettoutlåningen har halverats på bara ett år. Jag tror att vi är på väg mot en långsiktig och bestående förändring av vårt sparbeteende.

Sedan detta med bytesbalansen som ett uttryck för att vi har ett underskott i sparandet. Det är någonting som bör studeras och analyseras litet närmare. I varje fall är ju inte hushållssparandet anledningen nu till det ökade bytesbalansunderskottet, för vi är faktiskt på väg mot en balans i vårt hushållssparande. Det sker en förbättring, främst genom att nettoutlåningen minskar.

Den största anledningen till den kraftiga ökningen av bytesbalansunderskottet är att svenska företag kraftigt ökar sina investeringar i omvärlden. De ökar investeringarna också i fastigheter och i aktier, och detta finansieras genom upplåning i utlandet. Så den kraftiga ökningen beror främst på ett kraftigt ökat investerande utomlands av företagen.

Däremot har det offentliga sparandet ökat. Det belastar inte bytesbalansen mer än med de räntor som vi har att betala. Och hushållssparandet är som sagt på väg att balanseras vid nollpunkten.

Det var Ivar Franzén som tog upp frågan om de personliga investeringskontona. En stor fördel med det nya skattesystemet tror jag är att vi nu äntligen får ett enkelt och överskådligt skattesystem. Jag tycker då inte att det är så lyckat att redan i början krångla med olika sparsystem anknutna till det nya skattesystemet. Det råder inget tvivel om att personliga investeringskonton åtminstone i inledningsskedet leder till betydande inkomstbortfall för stat och kommun.

Jag tror att det är väldigt viktigt att hålla fast vid det enkla systemet. En av anledningarna, som Ivar Franzén hade uppmärksammat, till att vi nu inte längre skriver på skattearbitraget är att när skattereformen träder i kraft reduceras också de skattemässiga fördelar som det skulle kunna innebära med de här investeringskontona, eftersom det blir en beskattning som i stort sett är 30 % både på inkomst av arbete och på inkomst av kapital.

Även om det finns många värdefulla tankar i förslaget, tror jag att man skulle kunna få fram en annan väg att få till stånd ett långsiktigt sparande, för att uppnå de syften som Ivar Franzén är ute efter. Jag är säker på att fantasin inom försäkringsrörelsen räcker till för att fundera ut en hel del nya former som man skulle kunna anknyta till.

Herr talman! Jag vill med det här yrka bifall till finansutskottets hemställan i dess helhet och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 153 LARS TOBISSON (m) replik:

Herr talman! Jag måste fråga Roland Sundgren, och Lars De Geer kan gärna höra på också: Är ni inte rädda?

Vi har ett snabbt växande sparandeunderskott i vårt land. Väsentligaste

förklaringen till det är den skärpning av skattetrycket som har genomförts och som tydligen är avsedd att fortsätta. Så kommer ni då och föreslår en ökning av skatten på kapital med över 30 miljarder.

Roland Sundgren säger att det finansiella sparandet skall få det bättre, men då säger jag att över hälften av dessa 30 miljarder träffar det finansiella sparandet.

Redan innan ni gör det här har vi vid sidan av det stora växande bytesunderskottet en stadig ström, en kraftig utåtriktad ström av investeringskapital som placeras utomlands i företag, fastigheter och aktier. Jag läste i tidningen i dag att redan hittills i år, på tre månader, har 50 miljarder gått ut vid sidan av det som kan avläsas i bytesbalansen.

Det här är långsiktiga placeringar, för vilka vi måste ta hem kort upplåning, och vi sitter alltså på en allt starkare tickande bomb. Det är förklaringen till vårt höga ränteläge. Vi måste nu ha en respektmarginal till Euro-marknadsräntorna på sex procentenheter för att klara biffen. Vi som sitter i finansutskottet fick beskedet att det inte går att se ens 1992 något trendbrott.

Man kan inte bortförklara det här bytesunderskottet genom att säga att det beror på räntebetalningar för den upplåning som krävs för investeringar utomlands. I själva verket har vi här det samband mellan bytesunderskott och hushållssparande som jag tidigare var inne på.

Jag måste upprepa: Är ni inte rädda? Vi har den utveckling som jag här har beskrivit. Ni ser att den fortsätter. Vad gör ni då för att så att säga skaffa motsvarigheter till det svenska intresset för kapitalplaceringar utomlands, nämligen utländska investerares intresse för att placera i Sverige? Jo, ni skärper skatten på kapital med över 30 miljarder. Hur tror ni det kan inbjuda människor som bor utanför Sverige, vare sig de är svenska medborgare eller inte, att föra kapital till Sverige? Det är fullkomligt omöjligt, och något annat kommer ni inte att lyckas med att förklara.

Den avgörande bristen när vi pratar om en sparpolitik för framtiden är att den skattereform – om det nu hade varit en reform – som hade kunnat betyda så mycket genom att skatten sänks på inkomster av arbete fördärvas genom att ni på det där viset höjer skatten på kapital.

Anf. 154 IVAR FRANZÉN (c) replik:

Herr talman! Det finns ett gammalt talesätt som lyder "Medan gräset gror dör kon". Det betecknar den förödelse som senfärdighet kan innebära. Lars Tobisson pratade om rädsla, men jag blir i varje fall bekymrad när jag hör Roland Sundgrens ambitioner då det gäller hushållssparande. Ett nolläge tycks vara helt tillfredsställande.

Det är helt uppenbart att i en något så när väl fungerande ekonomi skall hushållssparandet aktivt bidra till att finansiera den industriella sektorn, näringslivet. Det är helt nödvändigt. Vi har målsättningen 10 % i sparkvot för hushållssparandet. Det innebär 60 miljarder, i runda tal.

Sedan detta med vissa uppenbara brister. Ja, vad blev av det, Roland Sundgren? Jo, nu när vi är på väg att genomföra en skattereform, då skall vi inte röra till det. Ändå är vi i en mycket allvarlig situation vad gäller för litet sparande. Vi är i en akut situation, då man borde tillgripa alla tänkbara positiva åtgärder för att förbättra sparandet.

Jag har tidigare här redovisat hur personliga investeringsfonder på punkt efter punkt stämmer med den politik som det finns en mycket bred majoritet för i riksdagen. Ändå är det en stor och bred majoritet som inte vill ta ställning, som visar upp denna förödande senfärdighet som kan få dödlig effekt på vår ekonomi.

Som en liten balansering av talet om den enormt höjda kapitalbeskattningen tycker jag ändå att det är på sin plats att säga att för småspararna blir det faktiskt inte skattehöjningar i sammanhanget. Men det är klart att den skattefrihet som i stor utsträckning gällde för det stora kapitalet försvinner. Jag vet inte om det kanske är det som upprör Lars Tobisson allra mest.

För att nämna något om spardelegationen vill jag säga att den kan vara bra. Det är viktigt med information i skolorna, det är viktigt med etiskt sparande, det är viktigt att sätta datorprogram i händerna på hushållen för att förbättra hushållssparandet. Men, Roland Sundgren, detta uppväger inte ens till någon del vikten av att skapa förutsättningar, rejäla förutsättningar, ekonomiska förutsättningar, för ett ökat sparande.

Anf. 155 LARS DE GEER (fp) replik:

Herr talman! Ivar Franzén slutade med att säga precis det jag hade tänkt säga till Roland Sundgren, nämligen att han gjorde en fin redovisning av hur de 19 miljonerna används av spardelegationen, men han bortsåg kanske från att det i alla fall är småsaker i sammanhanget; det viktiga är ju den ekonomiska politik man för och hur denna påverkar sparandet.

Lars Tobisson frågade om vi inte är rädda. Det är klart att utvecklingen i fråga om bytesbalansunderskottet för varje normal svensk är skrämmande, men att påstå att den utvecklingen till en större del skulle bero på skattereformen kan inte vara riktigt. Skattereformen innehåller ju netto en viss minskning av skattetrycket, kanske inte år 1990 men i varje fall år 1991.

Nej, jag tror att anledningen till att vi inte har några eller har mycket små utländska investeringar i Sverige är sakförhållanden i fråga om vilka moderaterna och folkpartiet står på precis samma linje: Sveriges energipolitik, ovissheten om hur det kommer att gå med EG, oviljan att bygga fasta förbindelser över Öresund samt den ökade beskattning av näringslivet som föreslås i samband med införandet av två veckors överflyttning av sjukpenningen till företagen.

Dessa faktorer tror jag skrämmer utländska investeringar mycket mer än skattereformen. Skattereformen borde ju för alla industrimänniskor utomlands snarare vara en anledning till att investera i Sverige än till motsatsen.

Anf. 156 TALMANNEN:

Lars De Geer fick ordet för replik på Roland Sundgrens anförande, men om Lars Tobisson nu önskar ordet för att svara Lars De Geer så ger jag Lars Tobisson ordet.

Eftersom Lars Tobisson inte tycks önska det, ger jag nu ordet till Roland Sundgren.

Anf. 157 ROLAND SUNDGREN (s) replik:

Herr talman! Jag vill understryka det som Lars De Geer här säger och som också ganska klart framgår av betänkandet, att sparandeunderskottet inte

på något sätt beror på den skattereform vi är på väg att införa. Som jag sade tidigare ligger orsaken till detta främst på företagssektorn. Man kan inte säga att inte räntorna spelar en roll när det gäller detta sparandeunderskott; räntebetalningarna spelar naturligtvis en ganska stor roll.

Jag tror också att andra faktorer är av betydelse när det gäller företagens investeringar. Vi har ju släppt på valutareglerna, men givetvis spelar även annat in, såsom det ökade intresset, den internationalisering som sker i världen över huvud taget, utvecklingen i fråga om EG, osv.

Det är som sagt inte hushållssparandet och det offentliga sparandet som är anledningen till det ökade budgetunderskottet.

Man talar sedan om en skärpning av skatten på kapital. För de breda grupperna blir detta främst aktuellt genom avdragsbegränsningen, dvs. att avdragen på exempelvis villor blir betydligt mindre värda. Det har som jag sade tidigare redan nu, när skattereformen ännu bara till delar har genomförts, skett en kraftig förändring av hushållens upplåning.

Ivar Franzén gör ett större nummer av investeringskontona än vad som egentligen är fallet. Han tror att detta skall öka sparandet enormt.

Vi hade för ett år sedan en hearing med ekonomer. De framhöll att detta med att hitta på nya stimulanser till sparande på detta sätt, genom att man utnyttjar skattesystemet, det är ute i tiden. Resultatet blir bara att det blir portföljalternativ, att pengar flyttas om från det ena kontot till det andra, till det som lönar sig allra bäst. Det blir enligt ekonomerna inte alls fråga om något nysparande.

Jag vill också framhålla att det enligt min mening är mycket viktigt att påpeka att det, precis som Lars De Geer och Ivar Franzén sade, är väldigt många faktorer som avgör sparandet i ett land. Detta påverkas av realinkomsterna, av hela det sociala trygghetssystemet och av befolkningens sammansättning.

Vi var med utskottet i Japan och fick uppleva den stora oro man där kände inför framtiden, eftersom man trodde att Japans nu höga personliga sparande, hushållssparande, snabbt skulle minska på grund av att japanerna snabbt blev en åldrad befolkning. Sparforskare har ju faktiskt räknat ut att vårt sparande, genom den ålderssammansättning vi just nu har, med vad man skulle kunna kalla en "midja" på mitten och många gamla och många unga, nu reduceras med ca 5 – 6 %

Anf. 158 LARS TOBISSON (m) replik:

Herr talman! Vi kanske inte skall fortsätta denna debatt, utan Roland Sundgren får i stället läsa på litet bättre. Men när han säger att en stor del av den ökade kapitalbeskattningen skulle bestå i avdragsbegränsning måste jag ändå tala om för honom att detta är fel. Den består inte till någon del av någon avdragsbegränsning, eftersom den nämligen inte kommer att finnas i det nya systemet. Där är det faktiskt fråga om symmetri, man har samma skatt för kapitalinkomster som för kapitalutgifter.

Jag skall sedan ge ett enda exempel för att klargöra hur hushållssparandet och dess hantering faktiskt kan påverka även kapitalströmmen utåt, något som kan röra ganska små sparares placeringar. Vi har nu ett förbud mot att ta försäkringar i utländska försäkringsbolag till en större kostnad än 3 000

kr. om året. Svenska försäkrings-sparare är alltså hänvisade till svenska försäkringsbolag. Men vad gör de svenska försäkringsbolagen när de får in premierna? Jo, sedan någon tid tillbaka nettoinvesterar de inte ett dugg i Sverige. De desinvesterar i Sverige vad gäller såväl fastigheter som aktier och placerar pengarna utomlands. De räknar nämligen med bättre förräntning där.

Den väsentliga förklaringen till detta är att det utomlands är en större tillväxt, orsakad av att man inte har samma hårda skattetryck som vi har här i Sverige. Och framför allt har man inte den straffbeskattning på kapital som nu planeras för Sverige i fortsättningen.

Jag skulle vilja be mina kolleger i finansutskottet att tänka över detta tills vi i nästa omgång skall ta tag i frågorna gällande både skattepropositionen och kompletteringspropositionen senare i vår.

Anf. 159 IVAR FRANZÉN (c) replik:

Herr talman! Nu tillgrep Roland Sundgren ett gammalt men ändå lika oriktigt argument. Tror Roland Sundgren faktiskt att någon flyttar skattade, sparade pengar till ett konto med skattecredit i syfte att få nöjet att, när tillgången sedan avvecklas, få betala 30 % i skatt? Det är ju fullständigt ologiskt! Och det unika i detta system är att det är frågan om nysparande. Det rör sig om 15 000 kr., det är inte fråga om några stora portföljplacerare som är intresserade av detta, utan det är svenska folket i hela dess bredd. Det är den vanlige arbetaren som har intresse för detta, han som själv vill äga sin bostad och litet mer, och inte vill att banken skall äga den.

Det är också fråga om att få pengarna använda på ett produktivt sätt, de är styrda till produktionen, till boendet och till det egna företaget. Detta är väsentliga inslag. Det är alldeles givet att detta inte är en trollformel som löser alla problem, men det rymmer i sig många fördelar. Det som Roland Sundgren har anfört mot detta är platt intet gentemot fördelarna. Varför inte pröva detta och fatta beslut? Det är en viktig och riktig åtgärd.

Jag kan ändå inte undgå att nämna några ord om skattereformen, som i många delar är bra. Vi tycker att det är bra med en marginalsattesänkning, men finansieringen finns det skäl att kritisera. Ni skapar där en betydande rundgång av skattepengar, vilket i sig innebär ett ökat skattetryck med i storleksordningen 12–13 miljarder kronor, dvs. någon procent i höjt skattetryck.

Ni har en finansiering som nödvändiggör höjda barnbidrag, höjda bostadsbidrag, bidrag till pensionärerna, investeringsbidrag och nödvändiggör bidrag här och där och en massa kompensationskrav som måste tillgodoses.

Det är mycket olycklig att man inte kan lägga ner en sådan omsorg och omtanke på finansieringen att man kan undvika att belasta de svenska hushållen med 12–13 miljarder i extra skatteuttag för att sedan ge de medlen tillbaka. Jag trodde i varje fall att ett parti var direkt emot ett ökat skattetryck och en ökad rundgång av skattepengar. Att socialdemokraterna då och då har ansett det vara en fördel att höja skatterna för att få ge bidrag, det har jag förstått, men det är en total nyhet för mig att detta också gäller det andra partiet. Jag tror att det ligger i det svenska folkets intresse att man ser över den delen av skattereformen för att få det hela att bli den goda produkt som det kan bli.

Anf. 160 LARS DE GEER (fp) replik:

Herr talman! Jag vill till Lars Tobisson säga att moderata samlingspartiet och folkpartiet i alla väsentliga stycken har samma åsikt om vad det är för fel på den ekonomiska politik som förs i landet. Jag vill inte söka debatt om något annat än skattereformens effekt på utlänningars vilja att investera i Sverige.

Ett livs erfarenhet av förhandlingar med utländska industriföretag har lärt mig att det gamla skattesystemet, det gamla systemet för företagsbeskattning, var mycket svårt att förklara för utlänningar. Den relativt fria avskrivningsrätten för lager förstod de inte. Den mycket fria avskrivningsrätten för maskiner hade de mycket svårt att förstå. Däremot förstod de att 52 % var en mycket hög skattesats och att det skattesystem för enskilda personer som fanns i landet var mycket frånstötande.

Jag tror att den skattereform som nu kan komma att genomföras kommer att påverka utlänningars vilja att investera i Sverige på ett positivt sätt.

Anf. 161 TALMANNEN:

Jag vill återigen crinra Lars De Geer om att hans replikrätt gällde Roland Sundgrens anförande.

Anf. 162 LARS TOBISSON (m) replik:

Herr talman! Jag ber att få protestera mot att Lars De Geer, efter att ha fått en uppmaning av talmannen att hålla sig till debattreglerna, faktiskt än en gång bryter mot dem. Det måste ha skett avsiktligt.

Anf. 163 ROLAND SUNDGREN (s) replik:

Herr talman! Visst kommer det att bli en ökad avdragsbegränsning, Lars Tobisson. Det blir en kraftig ökning av avdragsbegränsningen, vilken i dag är 47 %, ner till 30 %. Det är självfallet en avdragsbegränsning som reducerar värdet av avdragen, och det spelar en stor roll.

Så till frågan om straffbeskattningen på kapital. Den undersökning som riksrevisionsverket gjorde för några år sedan visade att det var skatten på arbetsinkomsterna som betalade kapitalbeskattningen. Den gick alltså med minus.

Även om vi tar in 30 miljarder på kapitalbeskattningen tror jag, precis som Lars De Geer, att det sker en förenkling av skattesystemet. Den innebär också att man får en klarare bild av skatten, som i stort sett blir 30 %. Det tror jag är en mycket värdefull och lättillgänglig information också för dem som inte är svenskar, vilket kanske också har ett värde.

Den här enkelheten i systemet tycker jag är viktig, vilket jag också vill nämna med anledning av det Ivar Franzén sade. När vi nu får ett nytt skattesystem skall man inte på det skattesystemet börja haka upp en massa nya saker, som leder till att man skall kunna skatteplanera en hel del med detta system.

Det här är ett invecklat system. Jag vet att Ivar Franzén nu inte har rätt att svara mig, men jag vill ändå fråga: Vad kostar detta stat och kommun i ett uppbyggnadsskede? Det har vi aldrig fått något svar på, men det är ju svårt att säga. När nu Ivar Franzén har tagit upp frågan om rundgång så kan

man säga: Tala om rundgång! Här är det faktiskt fråga om rundgång i 30–40 år framåt. Det finns därför inte någon anledning att snabbt fatta beslut i den här frågan.

Jag tror att vi nu skall vänta och se. Förhoppningsvis kan det här skattesystemet på några år skapa en sund ekonomisk inställning som gynnar arbete och sparande och motverkar ett alltför stort lånande, alltför stora krediter och att man använder skattesystemet för skatteplanering.

Talmannen anmälde att Ivar Franzén anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 164 CARL FRICK (mp):

Herr talman! Vi lever i en tid av ofattbart slöseri. Vi i industrivärlden konsumerar mängder av materiella resurser. Samtidigt förorsakar vi tillsammans i den industrialiserade världen stora ekologiska störningar. En del av dessa är irreversibla, de går inte att rätta till. Sådana fall är när vi med vårt sätt att leva förstör livsbetingelserna för arter så att de dör ut. Detta är djupt allvarliga frågor, frågor av existensiell karaktär, och de borde mana oss till eftertanke där vi begrundar vår rätt att förstöra det som är oss givet.

Normalt ägnar vi oss i riksdagen inte oss åt dessa frågor. Här beslutar vi som om de inte är giltiga. Grundfilosofin i vår del av världen är att vi människor står över allt annat levande och att vi har befälsrätten över det.

I gamla tider, då man kanske av okunskap och för litet kraft höll sig inom de ekologiska ramarna, var sparandet en viktig del av samhällslivet. Det gällde att skaffa sig resurser för att kunna klara svåra tider. Livet var kärvt och på marginalen. I dag behärskar vi enorma krafter, och därigenom drivs livets kärvhet något åt sidan.

Fortfarande spelar sparandet en stor roll i samhället. Dels som en kvarvarande dygd – en kvarleva från flydda tider, dels som ett sätt att skapa penningresurser för fortsatta lönsamma penningalstrande investeringar i produktiva maskiner och system, eller som ansvarsfulla miljörimliga investeringar.

Det intressanta med sparande är att det skjuter upp konsumtion till framtiden. Det viktiga ligger däri att sparande strider mot huvudtemat i industriekonomierna, vilket är att vi som medborgare i varje givet ögonblick skall konsumera så mycket som möjligt och att vi skall anstränga oss för att göra det. Gör vi inte det sjunker försäljningssiffror och penningomsättningen i samhället och – ve och fasa – BNP ökar långsamt, och det är rena katastrofen om BNP skulle minska.

År då BNP och den reala köpkraften inte ökar rejält betraktas i många kretsar som förlorade år. Just nu är vi inne i ett skede när BNP förväntas öka i låg takt. Genast får vi besked om att vi är inne i en allvarlig ekonomisk kris. Sparandet motverkar i praktiken huvudmålen i den ekonomiska politiken med dess krav på snabb ökning av den materiella förbrukningen och penningomsättningen.

När man nu talar sig varm för att öka sparandet i samhället borde det vara naturligt att kombinera det arbetet med att försöka minska köpstimulerande reklam. För det är väl det som reklam är till för? Sparandedelegationen

borde rimligen ägna betydande kraft till att minska reklamspridningen med såväl papper som via etermedia.

Vi har den märkliga situationen att de som ivrar för sparande, moderater och folkpartister, också är de som ivrar allra mest för att reklamen skall spridas än mer och ännu mera effektivt.

Hur detta hänger ihop med hur man skall få människor att spara är inte lätt att förklara. Det vilar ett drag av kraftig schizofreni på denna debatt om sparande och slösande. Det gäller enligt miljöpartiet de gröna att försöka koppla ett helhetsgrepp på situationen. Vi måste utgå från verkligheten.

Vi har i dag en ekologisk och en ekonomisk kris. Den ekologiska beror på vår orimligt stora materiella förbrukning. Den ekonomiska beror också på detta. Vi importerar för större belopp än vi exporterar. Bytesbalansen blir nu starkt negativ. Vi finansierar dagens överkonsumtion med utlandslånade pengar till stigande räntor. Det blir käckt för våra efterkommande när de står där och får betala för vår överförbrukning.

Genom att minska den materiella förbrukningen inom landet kan vi bidra till att klara de båda kriserna. Därför är sparandet tillsammans med finanspolitiska åtgärder viktiga instrument. Parallellt med detta måste vi se till att minska köpluststimulerande budskap i samhället. Gör vi inte det, menar vi inte allvar med behovet av att spara och att komma till rätta med våra båda kriser.

Det är viktigt att politiken blir trovärdig. Svenska folket är inte så dumt att det inte ser att det finns en avgrund mellan tal och handling.

Vi måste få ett helhetsgrepp på sparandet och slösandet, på ekologi och ekonomi. Men det sker inte i detta betänkande. Spardelegationen borde få i uppgift att totalt minska slöseriet i samhället.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 5 april.)

16 § Statistikfrågor

Föredrogs

finansutskottets betänkande

1989/90:FiU22 Statistikfrågor (prop. 1989/90:100 delvis).

Anf. 165 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Jag kommer att behandla reservationerna 9 och 12 medan Lars De Geer kommer att tala för reservation 7 om företagens uppgiftslämnande.

Reservation nr 9 är en gammal bekant. Vi moderater vill spara 2,7 milj. kr. på Statistiska centralbyråns partisymptiundersökningar. Sedan många år genomför olika fristående institut opinions- och partisymptiundersökningar. Nästan varje månad presenteras sådana undersökningar i olika dagstidningar. Det finns därför enligt oss moderater inga skäl till att anslå budgetmedel till SCB:s partisymptiundersökningar. Det innebär inte att vi har något emot den här typen av undersökningar, bara att inte vi skattebetalare

skall betala för dem. Vill några tidningar eller andra intressenter absolut ha SCB:s undersökningar som ytterligare en jämförande undersökning, tycker vi moderater att de i så fall skall betala för dem.

Det här är också på sitt sätt en ideologisk fråga. Vi måste vara sparsamma med statens medel. Eftersom det också finns fristående opinionsinstitut borde SCB:s partisympatiundersökningar finansieras på samma sätt genom uppdrag. Klarar de inte konkurrensen, behövs de antagligen inte.

Dessutom, och det är viktigt, berörs inte den stora eftervalsundersökningen. Vi inskränker alltså inte forskningens friheter och möjligheter. Nedbrytningen på en regional nivå kan ske vid enstaka tillfällen på åtminstone någon ytterligare undersökning. Argumentet att SCB:s undersökningar är unika håller inte längre i det avseendet.

Herr talman! Vidare har vi folk- och bostadsräkningarna. Vi moderater anser att det är fullt tillräckligt med sådana vart tionde år. Vi uppfyller då de internationella rekommendationerna, och vi tycker att det är en lämpligt lång tid mellan undersökningarna för att kunna registrera påtagliga förändringar i samhället. Med undersökningar vart femte år hinner bearbetningarna av resultaten knappast bli färdiga förrän planeringen av nästa undersökning skall påbörjas. Vi tycker därför att det inte behövs en kommission för att utreda förutsättningarna för tioåriga intervaller. Det är bara att bestämma sig. Eftersom vi har en folk- och bostadsräkning i år kommer i så fall nästa att få äga rum, enligt vår uppfattning, år 2000.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservationerna 7, 9 och 12.

Anf. 166 LARS DE GEER (fp):

Herr talman! I många fall – så även senare i detta anförande – påyrkar vi folkpartister ofta att uppgiftsinlämnande och statistikinsamlingar bör reduceras. Låt mig därför, för omväxlings skull, börja med att försvara en undersökning som SCB hittills gjort men som nu föreslås borttagen. Jag avser då SCB:s partisympatiundersökning i februari under valåret 1991. Den bygger ju på ett mycket stort urval, och den är därför av hög kvalitet. Urvalets storlek medger även vissa regionala slutsatser, vilket inga andra väljarundersökningar medger. Tidpunkten, i februari före ett val i september, gör ju också undersökningen extra intressant. Någon särskild finansiering borde inte erfordras för att SCB skall kunna utföra denna väljarundersökning. I ett totalanslag på drygt 371 milj. kr. måste den kunna finansieras genom omprioritering. Jag yrkar härmed bifall till reservation nr 10.

Beträffande folk- och bostadsräkningarna har Rune Rydén redan sagt vad som sägas skall. Där har vi en gemensam reservation, nr 12.

Motioner om att företags uppgiftslämnande bör reduceras har förekommit i riksdagen i många år och har väl också föranlett en del åtgärder. Sist bland dessa må nämnas tillsättandet av en särskild utredare med uppgift att från formella utgångspunkter se över föreskrifterna på det statliga statistikområdet. Denne skall avlämna sin rapport inom någon månad.

Detta är nu föga tröst för en företagare som jag själv. På mitt skrivbord har jag inför påskhelgen sex digra statistikuppgifter att fylla i, varav fyra avser sovande företag som ej bedrivit någon verksamhet på flera år. Lika fullt

måste jag sitta och fylla i ett oändligt antal nollor år efter år, avbrutna endast av företagets då och då erforderliga organisationsnummer. Det enda rörelsedrivande företaget i samlingen har en omsättning som motsvarar en bråkdel av en promille av Volvos. Men likafullt erfordras på en av blanketterna ca 45 uppgifter att avgivas med precision och decimaler. Med denna personliga erfarenhet som bakgrund yrkar jag bifall till reservation 7, i vilken påyrkas en stark reduktion av antalet uppgifter som infordras från framför allt de mindre företagen.

Herr talman! Till sist vill jag göra ett litet påpekande i anslutning till reservation 1 från riksdagens "gröna" partier. I denna understrykes behovet av "gröna nationalräkenskaper", och där efterlyses i konkreta termer att till dessa bör hänföras "energi, vatten, luft, malm och skog". Dylika beräkningar måste med nödvändighet bli synnerligen approximativa och av ganska tveksamt värde. Som exempel härpå vill jag nämna, att riksdagen på 1950-talet hade många debatter om vikten av att spara de mellansvenska järnmalmena från export, enär de ansågs vara livsviktiga för den mellansvenska järnhanterings överlevnad. 30 år senare nödgas vi konstatera att dessa malmer ej längre går att ekonomiskt bryta. De ligger i dag i vattendränkta gruvor, och deras mineral kan ej längre klassificeras som malm. Sic transit gloria mundi – så förgår jordens härlighet – med eller utan riksdagsdebatter och "gröna" budgetar.

Anf. 167 GUNNAR BJÖRK (c):

Herr talman! Lars De Geer nämnde den reservation som jag hade tänkt att tala för. Han talade om de "gröna" partierna. Man kan säga mycket om vpk, men man kanske inte direkt kan hävda att de är så gröna. De är väl mer illröda.

Vi har tidigare diskuterat frågan om miljömålet som en del av den ekonomiska politiken. Nu talar vi om det faktum att vi från centerns sida har föreslagit att nationalräkenskaperna skall kompletteras med räkenskaper som tar hänsyn till miljö och naturresurser och de förändringar i miljön som följer härav. Varför kräver vi då detta?

Sverige har goda möjligheter att ta fram ett material på detta område. Sverige är ett land som hävdar att det är bra på olika miljödata. Därför borde detta vara ganska lätt.

Med det gröna tillväxtbegreppet menar vi i centern inte att det är meningen att byta ut BNP, utan meningen är att komplettera det med en värdering i monetära enheter av de förändringar i naturresurser och miljö som sker. Man kan t.ex. mäta vad det kostar att återställa miljön. Vi har ganska goda möjligheter till det på en rad områden. Jag tror att en grön nettonationalprodukt kan räknas fram och vara ett bra komplement till andra värderingar. Ett system har provats i Norge. Det är möjligt att man kan använda det systemet, men det skall naturligtvis anpassas till svenska förhållanden. Vi i centern tror att SCB vore lämplig att utföra det arbetet.

Vi i centern tycker att det är viktigt att man trycker på internationellt. De i finansutskottet som gjorde en resa till OECD kunde finna att OECD redan har utfört en hel del arbete när det gäller forskning och utredningar som rör miljön och som visar när miljön påverkar landets ekonomi. T.ex. kan man

se hur kvävet har påverkat Nederländerna. Utsläppen av kväve har nu gått så långt att de påverkar landets totala ekonomi. Det vore också lämpligt om Sverige tog upp dessa utsläpp i samband med den kommande världsmiljökonferensen.

Vi tycker att det är viktigt att regeringen arbetar med de direktiv som man har utlovat. Det går inte särskilt fort. En del om detta skrevs in i finansbeslutet förra våren, och man tar alltså mycket god tid på sig. Vi tycker att det är viktigt att man handlar nu. Vi noterar med intresse att det finns ytterligare partier som är intresserade av att stödja detta.

Jag ber att få yrka bifall till reservation 2.

I reservation 6 har vi förespråkat en bättre kooperativ statistik. Vi tycker att den kooperativa delen ofta kommer i stryckklass.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 2, 6 och 7.

Anf. 168 CARL FRICK (mp):

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till de reservationer som miljöpartiet står bakom. Det är viktigt med statistik. Den skall inte behöva medföra att den personliga integriteten hotas. För sådana fall måste det finnas speciella regler som innebär att uppgifter skrotas när de har använts för avsett ändamål.

Det slags statistik som vi nu behandlar är av en annan karaktär. Denna statistik behandlar frågan om gröna nationalräkenskaper och ett nytt tillväxtbegrepp – någonting som vi i miljöpartiet har slagits för så länge vi har varit med i riksdagen och även långt tidigare. Det är med viss tillfredsställelse som jag kan konstatera att ett nytänkande är på gång och att man nu öppet talar om behovet av gröna nationalräkenskaper. Det är bara att beklaga att utskottets majoritet uppenbarligen är mycket rädd för dessa nya tankar och slår dem ifrån sig genom att avstyrka de krav som har framförts.

I en annan reservation ställer vi oss bakom kravet på att det obetalda arbetet skall redovisas i nationalräkenskaperna. Obetalt arbete utförs till övervägande del av kvinnor. Det är ett stort och viktigt arbete som inte kommer med i nationalräkenskaperna därför att det inte är prissatt och därför att det är obetalt. Det är dock ett obetalt arbete som är till gagn för oss alla. Att det inte ens tillnärmelsevis finns med i nationalräkenskaperna är dåligt. Men när jag läste telefaxnyheterna i bankhallen såg jag till min glädje att SCB nu skall sätta i gång med det arbete som tas upp i reservationen. Ibland går det undan, trots att utskottet har avstyrkt. Det är bara att tacka och ta emot, att det händer någonting på detta område.

Vi tycker att det är väldigt viktigt med statistik över kooperativa verksamheter med tanke på att denna typ av verksamhet håller på att öka i det här landet. Det startas nu många nya kooperativ, bl.a. föräldrakooperativ. De är ofta små och de borde redovisas för att man skall kunna se vad som händer.

Vi ställer oss bakom förslaget om att SCB:s partisympatiundersökningar skall bibehållas. Inför valet 1991 är det värdefullt att få veta vad människor tycker. Det är också värdefullt och viktigt att man kan göra regionala analyser.

Vi ställer oss även bakom förslaget om att folk- och bostadsräkningen skall genomföras blott vart tionde år, även om vi ogillar det sätt på vilket de bru-

kar genomföras. Det finns risk för att de inkräktar på den personliga integriteten.

Anf. 169 IRIS MÅRTENSSON (s):

Herr talman! I denna sena timme skall jag helt kort endast kommentera två reservationer. Först vill jag yrka avslag på samtliga reservationer som är fogade till finansutskottets betänkande 22. De flesta av dessa reservationer känner vi igen sedan tidigare år.

När det gäller reservationen om gröna nationalräkenskaper och ett nytt tillväxtbegrepp delar utskottets majoritet uppfattningen att det är väsentligt att kunna följa hur de samlade resurserna, inkl. miljö- och naturresurser, utvecklas. Utskottets majoritet påminner också om att det vid den offentliga utfrågning som utskottet anordnade i januari i år lämnades besked om att regeringen avser att tillsätta en utredning, som skall överväga möjligheten att komplettera de nuvarande nationalräkenskaperna med miljö- och naturresursräkenskaper. Därmed yrkar jag avslag på denna reservation.

Jag vill samtidigt säga någonting om den reservation som tar upp det obetalda arbetet i nationalräkenskaperna. Vi i majoriteten delar den uppfattning som här framförts, att det obetalda arbetet – som i stor utsträckning utförs av kvinnor – måste göras synligt. Men att, som föreslås i reservationen, utvidga redovisningen blir på grund av svårigheterna att värdera det obetalda arbetet i kronor mycket svårtolkat. Vi anser också att det är angeläget att SCB ges möjligheter att genomföra en återkommande tidsanvändningsundersökning, och vi utgår ifrån att SCB mot bakgrund av erfarenheter från pågående tidsanvändningsundersökning kommer att undersöka möjligheterna att till en rimlig kostnad genomföra intermittenta undersökningar.

Herr talman! Därmed yrkar jag avslag på samtliga reservationer.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 5 april.)

17 § Den statliga redovisningen och revisionen

Föredrogs

finansutskottets betänkande

1989/90:FiU23 Den statliga redovisningen och revisionen (prop. 1989/90:100 delvis).

Anf. 170 FILIP FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! Att gå upp i talarstolen så här strax före kl. 23 är som att gå i mål som jumbo i en skidtävling. Publiken har gått hem, och några trogna funktionärer finns på plats, liksom de närmaste i familjen.

Jag vill bara yrka bifall till reservation nr 1 som är fogad till finansutskottets betänkande nr 23 angående nya organisationsformer för statens förvaltningsrevision.

Vi lever i en föränderlig värld. Det har skett revolutionerande förändringar på många håll inom statsförvaltningen. Men det anmärkningsvärda

är att riksdagens revisorer och dess verksamhet har behållit sin organisation sedan dess tillkomst redan i samband med 1809 års regeringsform. I stället har riksrevisionsverket övertagit huvudansvaret för att utveckla och bedriva revision av statens verksamhet.

Det står helt klart att regeringskansliet i ökad utsträckning skall engageras och samarbeta med RRV. Det innebär att RRV måste ses som ett statsorgan åt regeringen.

Så förhåller det sig inte i andra västliga demokratier. Där sköts revisionen av parlamenten. Vi anser det angeläget att vi har en stark och oberoende revision som står under riksdagen. Det är denna linje som vi har drivit och framfört i den moderata motionen och som vi följer upp i reservationen.

Jag yrkar således bifall till reservationen i fråga.

Anf. 171 LARS DE GEER (fp):

Herr talman! Riksrevisionsverket, RRV, är i dag att betrakta som ett direkt under regeringen arbetande verk, som måste anses styrt av förslag och direktiv från kanslihuset. Det kan inte anses höra till god revisionsred att RRV under denna organisationsform har att revidera regeringens och alla under denna stående myndigheters åtgärder. För att en rättvis och objektiv revision skall komma till stånd, bör revisionsarbetet utföras – eller i varje fall slutföras – av en från regeringen helt fristående grupp som ej skall tveka att, om så erfordras, kritisera även regeringens egna åtgärder.

Riksdagens revisorer har en från regeringen fristående ställning, varför gruppen som sådan organisatoriskt befinner sig i ett gott läge för en opartisk och rättvis revision av statens affärer. I synnerhet gäller detta förvaltningsrevisionen, medan själva redovisnings- och siffergranskningen sannolikt utan olägenhet kan ligga kvar hos RRV. Ett mönster för hur riksdagens revisorer skulle kunna arbeta finns i Danmark, där det finns en "rigsrevisor" som har en oberoende ställning och som arbetar med eget ämbetsmannansvar.

I Sverige skulle en motsvarande organisation lätt och utan extra kostnader kunna tillskapas, om riksdagens revisorer tilldelades ansvaret för huvuddelen av förvaltningsrevisionen. Detta skulle dock kräva att kompetens och personal överfördes från RRV till riksdagens revisorer – ett förfarande som redan utretts ingående och som därför skulle kunna igångsättas med kort varsel.

Herr talman! Med hänvisning till det anförda yrkar jag bifall till reservation nr 1.

I motion K501 av Birgit Friggebo påpekas att antalet myndigheter som fått anmärkningar på sin förvaltning från RRV visar en starkt stigande tendens, samtidigt som endast vissa myndigheter vidtager åtgärder för att avhjälpa bristerna. Andra gör ingenting, varför de får samma anmärkningar år efter år utan att något händer. För att avhjälpa detta synnerligen otillfredsställande tillstånd föreslås i motionen, att en ny bokföringslag införs för statliga myndigheter, innebärande att bokslut upprättas och godkänns av styrelsen för varje verksamhetsår. Över bokslutet bör myndigheternas revisorer lämna en revisionsberättelse, som sedan kan ligga till grund för att en lämpligt sammansatt "stämma" beviljar generaldirektören och styrelsen ansvarsfrihet.

En statlig utredare arbetar för närvarande med en översyn av den statliga redovisningsrevisionen. Även om denne kan förväntas yttra sig om hur man skall åstadkomma en bättre resultatredovisning och en bättre resultatuppföljning inom den statliga sektorn, så har han ej i uppdrag att ta ställning till en styrelses ansvar för ett verks skötsel eller till vem som skall bevilja ansvarsfrihet för ett gånget års verksamhet. Skall nuvarande tillstånd – med anmärkningar från RRV som återkommer år efter år – bli tillrättat, krävs att ansvarsfrågan åtgärdas på ett effektivt sätt, utan att onödig byråkrati uppstår.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 2 i denna fråga.

Anf. 172 CARL FRICK (mp):

Herr talman! Inom miljöpartiet de gröna anser vi att det är viktigt att riksdagens möjligheter till revision stärks och att riksdagen kan kontrollera att beslut genomförs på avsett sätt. Därför yrkar jag bifall till reservation 1.

Anf. 173 PER OLOF HÅKANSSON (s):

Herr talman! De ståndpunkter som redovisas i finansutskottets betänkande nr 23 är viktiga, men inte desto mindre är de gamla och väl kända. Utskottet avvisar de synpunkter som anförs i reservationen 1 i nyckelmeningen: "Utskottet anser således alltjämt att riksrevisionsverket inte skall frånhändas något förvaltningsrevisionellt ansvar."

Mot de synpunkter som anförs i reservation 2 står utskottets uttalande att "frågan om styrelsernas ansvar är uppmärksammat och att den är föremål för regeringens överväganden".

Mot denna bakgrund ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 5 april.)

18 § Beslut om fortsatt ärendebehandling den 5 april

Kammaren beslöt att ärendebehandlingen skulle fortsättas vid morgondagens arbetsplenum.

19 § Bordläggning

Anmäldes och bordlades

Redogörelse

1989/90:20 Riksdagens revisorers berättelse över granskningen av Stiftelsen Riksbankens jubileumsfonds verksamhet under 1989

Anmäldes att följande interpellation framställts

den 4 april

1989/90:157 av *Margareta Gard* (m) till kommunikationsministern om villkoren för utbyte av utländskt körkort mot svenskt:

Åtgärder för att öka trafiksäkerheten är nödvändiga för att nedbringa olycksfallen inom trafiken. Skärpta krav för erhållande av körkort har nyligen införts, liksom en prøvotid för unga förare. Diskussioner förs även om de äldre förarnas kompetens. Dessutom har reglerna om trafiknykterhetsbrott skärpts väsentligt.

Samtidigt som dessa skärpningar införs för svenska medborgare utfärdas årligen tusentals körkort till personer vars körskicklighet och kunskaper om trafikregler inte alls ifrågasätts.

Enligt förordningen om godkännande av utbyte av utländska körkort får utländskt körkort bytas mot svenskt om det är giltigt och om innehavaren varit kyrkobokförd i Sverige högst ett år. Har han varit kyrkobokförd längre än ett år, kan han få dispens av trafiksäkerhetsverket.

Det enkla förfarings sättet för erhållande av svenskt körkort har medfört att det i Sverige dyker upp ett stort antal förfalskade utländska körkort. Många länsstyrelser anser sig inte ha råd att sända alla utbyteskörkort till statens kriminaltekniska laboratorium för äkthetsprövning, varför det måste antas att många svenska körkort erhållits med falska körkort som underlag. Dessutom kan man helt lagligt köpa körkort i vissa länder utan att ens ha suttit i en bil. Man kan med fog fråga sig om det är rimligt att dessa kan bytas ut mot svenska körkort.

Svenskt körkort är dessutom en fullgod legitimation i ekonomiska sammanhang.

Många människor upplever det som stötande att reglerna för erhållande av körkort är så olika, då vi alla är trafikanter på samma vägar och med samma ansvar för att trafiksäkerheten upprätthålls.

Ingångna internationella konventioner och avtal måste omedelbart ses över, så att de överensstämmer med svenska krav på körskicklighet och kunskap om trafikregler för erhållande av svenskt körkort.

Med hänvisning till vad som ovan anförts vill jag till kommunikationsministern ställa följande fråga:

Anser kommunikationsministern att det nuvarande systemet för utbyte av utländskt körkort är tillfredsställande från trafiksäkerhetssynpunkt, och är statsrådet beredd att skyndsamt vidta åtgärder för att falska utländska körkort och äkta utländska körkort, som inte erhållits efter att innehavaren genomgått förarutbildning i sitt hemland, inte kan bytas ut mot svenska körkort?

21 § Anmälan om frågor

Anmäldes att följande frågor framstälts

den 3 april

1989/90:510 av *Karin Falkmer* (m) till utbildningsministern om reklamförbudet i kabellagen:

Västerås Vision, den lokala TV-kanalen i Västerås, har under en vecka granskats av kabelnämnden. Två program bedömdes bryta mot kabellagens förbud mot reklam.

Kabelnämnden har därför ålagt sändningsförbud och stänger hela Västerås Vision fr.o.m. den 1 april 1990.

Omkring 40 000 av de 55 000 hushållen i Västerås som via direktreferat kunnat följa sändningar från kommunfullmäktige, riksdag, sportevenemang och lokala nyheter i Västerås Vision drabbas nu genom kabelnämndens stopp för det fria ordet.

Skulle motsvarande regler tillämpas på Sveriges monopol-TV skulle sändningsförbud omedelbart tysta såväl TV 1 som TV 2. I stället förbereder och utreder regeringen införande av reklam i svensk TV. Kabellagen har överlevt sig själv.

Kommer ministern att ta något initiativ för att avskaffa reklamförbudet i kabellagen?

1989/90:511 av *Erkki Tammenöksa* (s) till försvarsministern om utbildningen av värnpliktiga:

Värnpliktiga har vandaliserat ett tåg och terroriserat medpassagerare under en resa.

Brister försvaret i sin uppgift, eftersom färdigutbildade värnpliktiga förstör svenska statens egenom vilken de bl.a. skall försvara?

Vilka åtgärder väntas från försvarsministern?

den 4 april

1989/90:512 av *Görel Thurdin* (c) till statsrådet Erik Åsbrink om reavinstbeskattningen vid försäljning av bostadsrätter:

Fler och fler fall av orimligheter rapporteras från bostadsmarknaden. Det gäller fall, då äldre och handikappade har sålt sin bostadsrätt för att kunna flytta till en mera handikappvänlig lägenhet av samma slag. Det är fråga om människor som bor i obekväma hus utan hiss och som tvingas flytta ner till bottenplanet. Vi har nu också erfarit att gamla människor tvingas be om socialbidrag för att klara av att betala realisationsvinsten på sin bostadsrättslägenhet.

Oavsett vilket system vi får i framtiden när det gäller reavinstbeskattning, måste det systemet i sig innehålla en regel som ger myndigheter möjligheter att fatta förnuftiga beslut.

Min fråga till finansministern är således:

Är regeringen beredd att i samband med den kommande skattereformen föreslå förändringar som undanröjer nuvarande orimliga konsekvenser av reglerna för reavinstbeskattningen vid försäljning av bostadsrättslägenheter?

1989/90:513 av *Eva Björne* (m) till miljöministern om åtgärder mot kärnvapenprov på Novaja Zemlja:

Sovjet har för avsikt att inom tre år flytta sina test av kärnvapen från Semipalatinsk i Kasachstan till Novaja Zemlja.

Vid de underjordiska proven i Semipalatinsk har så sent som i februari i år läckage uppstått och utsatt lokalbefolkningen för höjda doser av radioaktivitet.

Om nu sprängningarna flyttas till Novaja Zemlja kommer med stor sannolikhet läckage att ske även där. Det innebär en okontrollerad spridning av radioaktivitet i en känslig arktisk miljö i den närmaste omgivningen och även över de nordliga delarna av Sverige, Finland och Norge.

Jag vill fråga miljöministern:

Vad har regeringen gjort eller vad avser den att göra för att förhindra Sovjetunionen att testa kärnvapen på Novaja Zemlja?

22 § Kammaren åtskildes kl. 22.51.

In fidem

OLOF MARCUSSON

/Gunborg Apelgren

Innehållsförteckning

Onsdagen den 4 april

1 §	Justering av protokoll	1
2 §	Hänvisning av ärenden till utskott	1
3 §	Förnyad bordläggning	1
4 §	Socialpolitik – inriktning och anslag	1
	Socialutskottets betänkande SoU17	
	Debatt	
	Daniel Tarschys (fp)	
	Sten Svensson (m)	
	Ulla Tillander (c)	
	Gudrun Schyman (vpk)	
	Anita Stenberg (mp)	
	Bo Holmberg (s)	
	Per Stenmarck (m)	
	Barbro Westerholm (fp)	
	Rosa Östh (c)	
	Margó Ingvardsson (vpk)	
	Ragnhild Pohanka (mp)	
	Socialminister Ingela Thalén	
	Ingrid Hemmingsson (m)	
	Birgit Friggebo (fp)	
	Roland Larsson (c)	
	Berith Eriksson (vpk)	
	Andre vice talmannen (om sammanträdet fortsättning under kvällen)	
	Marianne Samuelsson (mp)	
	Statsrådet Bengt Lindqvist	
	Bertil Persson (m)	
	Karin Israelsson (c)	
	Carl-Johan Wilson (fp)	
	Beslut	103
5 §	Granskningen av riksgäldskontorets förvaltning under budgetåret 1988/89	107
	Finansutskottets betänkande FiU16	
	Anslag till civildepartementet och kammarkollegiet	107
	Finansutskottets betänkande FiU18	
	Nordiskt handräkningsavtal	107
	Skatteutskottets betänkande SkU28	
	Sandtäkt i Öresund	107
	Näringsutskottets betänkande NU33	
	Beslut	107

6 §	Beslut om uppskjuten votering av kvällsärenden	107	Prot. 1989/90:100
7 §	Anslag till vuxenutbildning	107	4 april 1990
	Utbildningsutskottets betänkande UbU17		
	Debatt		
	Ulf Melin (m)		
	Carl-Johan Wilson (fp)		
	Marianne Andersson i Vårgårda (c)		
	Elisabeth Persson (vpk)		
	Eva Goës (mp)		
	(forts. 10 §)		
8 §	Ajournering för middagsuppehåll	123	
9 §	Återupptagna förhandlingar	123	
10 §	Anslag till vuxenutbildning (forts. UbU17)	123	
	Jan Björkman (s)		
	Ulf Melin (m)		
	Marianne Andersson i Vårgårda (c)		
	Carl-Johan Wilson (fp)		
	Eva Goës (mp)		
	<i>Beslut skulle fattas den 5 april</i>		
11 §	Anslag till turism och rekreation	133	
	Kulturutskottets betänkande KrU16		
	Debatt		
	Lars Ahlström (m)		
	Jan Hyttring (c)		
	Kaj Nilsson (mp)		
	Maja Bäckström (s)		
	Stig Bertilsson (m)		
	Ingvar Karlsson i Bengtsfors (c)		
	<i>Beslut skulle fattas den 5 april</i>		
12 §	Ökad säkerhetskontroll vid sammanträde med riksdagens kam- mare och utskott.	148	
	Konstitutionsutskottets betänkande KU33		
	Debatt		
	Stig Bertilsson (m)		
	Bo Hammar (vpk)		
	Hans Leghammar (mp)		
	Helge Hagberg (s)		
	<i>Beslut skulle fattas den 5 april</i>		
13 §	Ändringar i riksdagsordningen	151	
	Konstitutionsutskottets betänkande KU37		
	Debatt		
	Stig Bertilsson (m)		
	Helge Hagberg (s)		
	<i>Beslut skulle fattas den 5 april</i>		
14 §	Den statliga rationaliseringsverksamheten m.m.	152	
	Finansutskottets betänkande FiU19		
	Debatt		
	Lars De Geer (fp)		

	Carl Frick (mp)	
	Sonia Karlsson (s)	
	<i>Beslut skulle fattas den 5 april</i>	
15 §	Sparfrämjande åtgärder	155
	Finansutskottets betänkande FiU21	
	Debatt	
	Lars Tobisson (m)	
	Lars De Geer (fp)	
	Ivar Franzén (c)	
	Roland Sundgren (s)	
	Talmannen (om debattreglerna)	
	Carl Frick (mp)	
	<i>Beslut skulle fattas den 5 april</i>	
16 §	Statistikfrågor	173
	Finansutskottets betänkande FiU22	
	Debatt	
	Rune Rydén (m)	
	Lars De Geer (fp)	
	Gunnar Björk (c)	
	Carl Frick (mp)	
	Iris Mårtensson (s)	
	<i>Beslut skulle fattas den 5 april</i>	
17 §	Den statliga redovisningen och revisionen	177
	Finansutskottets betänkande FiU23	
	Debatt	
	Filip Fridolfsson (m)	
	Lars De Geer (fp)	
	Carl Frick (mp)	
	Per Olof Håkansson (s)	
	<i>Beslut skulle fattas den 5 april</i>	
18 §	Beslut om fortsatt ärendehan- dning den 5 april	179
19 §	Bordläggning	179
20 §	Anmälan om interpellation	
	1989/90:157 av Margareta Gard (m) om villkoren för utbyte av utländskt körkort mot svenskt	179
21 §	Anmälan om frågor	
	1989/90:510 av Karin Falkmer (m) om reklamförbudet i kabel- lagen	180
	1989/90:511 av Erkki Tammenoksa (s) om utbildningen av värnpliktiga	180
	1989/90:512 av Görel Thurdin (c) om reavinstbeskattningen vid försäljning av bostadsrätter	181
	1989/90:513 av Eva Björne (m) om åtgärder mot kärnvapen- prov på Novaja Zemlja	181